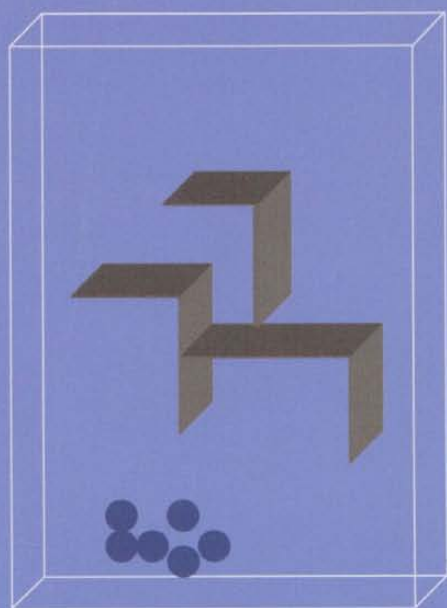

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Öppna rum

om ungdomarna,
staden och det
offentliga livet

Björn Andersson

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för socialt arbete

Abstract

Title	Open space - youth, the city and public life
Author	Björn Andersson
Key words	Youth, public life, public places, social space
Distribution	Göteborg University. Department of Social Work. Box 720. SE 405 30 Göteborg
ISSN	1401-5781
ISBN	91-86796-34-8

The study is about young people and public life. The public is investigated both theoretically and empirically and different perspectives on the distinction between public and private are presented and discussed. The theories are then applied to the public life of youth. Empirical data has been collected in order to answer questions like: How is the public life among young spread out and patterned? What social structures and interplay can be defined? Which social problems occur in the public? Is the public an environment for learning?

The study combines a quantitative and a qualitative approach when it comes to data collection. Data have been gathered through interviews, observations and a questionnaire. The young people who took part in the investigation were all between 13 and 18 years old. A total of 988 respondents answered the questionnaire. 21 interviews were conducted with totally 32 young people.

The results show that there are lots of gatherings in the local neighbourhood. In these gatherings, age is important. The younger, the more time spent out. However, the use of public space among young people varies a lot when different types of local areas are taken into consideration. The neighbourhood is normally a well-known area to young people, where they have been playing since they were small and developed networks of relations. One typical feature of the local public life is that it deals with passing borders and testing new things. In contrast to the local neighbourhood, the city constitutes an exiting place, full of new things to discover with its greater variety of meeting places and public amusements. In general, older teenagers spend more time in the city. Boys dominate the open space; the ones from the suburbs being the most active. Cafés, with ability to combine the intimate and the public, have become very popular during the last years, especially among girls. Special youth events have also been investigated in the study and it is shown that most young people participate in these celebrations and that the most common place for that is in the public. The results show that it is mainly girls who express feelings of discomfort in the public. However, girls with that experience do not spend much time in public places and have not seen many frightening situations by themselves.

The public sphere of young people is socially structured and organised. It is based both on solidarity and on distinctions between the young. It is possible to distinguish some general patterns when it comes to how youth use and move through different public places. The important thing to young people is the social structures within youthful public life. Both when young people have fun in public and when they experience fear it is in relation to other young people. The social structures are of vital importance for the understanding of the public life of young people.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Öppna rum

om ungdomarna,
staden och det offentliga livet

av Björn Andersson

Akademisk avhandling

som med tillstånd av samhällsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet för vinnande av doktorsexamen framläggs till offentlig granskning fredagen den 8 februari 2002, kl 9.15 i Malmstenssalen, Handelshögskolan, Vasagatan 1.

Opponent är docent Anders Persson, Arbetslivsinstitutet Syd, Malmö.

Göteborgs universitet
Institutionen för socialt arbete,
Box 720, SE 405 30 Göteborg

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Öppna rum

om ungdomarna,
staden och det offentliga livet

Björn Andersson

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för socialt arbete

Nr 2002:1
Skriftserien
Institutionen för socialt arbete
Göteborgs universitet

Copyright

Tryck
ISSN
ISBN

Björn Andersson
Institutionen för socialt arbete
Göteborgs universitet
DocuSys AB, Västra Frölunda 2002
1401-5781
91-86796-34-8

Abstract

Title	Open space - youth, the city and public life
Author	Björn Andersson
Key words	Youth, public life, public places, social space
Distribution	Göteborg University. Department of Social Work. Box 720. SE 405 30 Göteborg
ISSN	1401-5781
ISBN	91-86796-34-8

The study is about young people and public life. The public is investigated both theoretically and empirically and different perspectives on the distinction between public and private are presented and discussed. The theories are then applied to the public life of youth. Empirical data has been collected in order to answer questions like: How is the public life among young spread out and patterned? What social structures and interplay can be defined? Which social problems occur in the public? Is the public an environment for learning?

The study combines a quantitative and a qualitative approach when it comes to data collection. Data have been gathered through interviews, observations and a questionnaire. The young people who took part in the investigation were all between 13 and 18 years old. A total of 988 respondents answered the questionnaire. 21 interviews were conducted with totally 32 young people.

The results show that there are lots of gatherings in the local neighbourhood. In these gatherings, age is important. The younger, the more time spent out. However, the use of public space among young people varies a lot when different types of local areas are taken into consideration. The neighbourhood is normally a well-known area to young people, where they have been playing since they were small and developed networks of relations. One typical feature of the local public life is that it deals with passing borders and testing new things. In contrast to the local neighbourhood, the city constitutes an exiting place, full of new things to discover with its greater variety of meeting places and public amusements. In general, older teenagers spend more time in the city. Boys dominate the open space; the ones from the suburbs being the most active. Cafés, with ability to combine the intimate and the public, have become very popular during the last years, especially among girls. Special youth events have also been investigated in the study and it is shown that most young people participate in these celebrations and that the most common place for that is in the public. The results show that it is mainly girls who express feelings of discomfort in the public. However, girls with that experience do not spend much time in public places and have not seen many frightening situations by themselves.

The public sphere of young people is socially structured and organised. It is based both on solidarity and on distinctions between the young. It is possible to distinguish some general patterns when it comes to how youth use and move through different public places. The important thing to young people is the social structures within youthful public life. Both when young people have fun in public and when they experience fear it is in relation to other young people. The social structures are of vital importance for the understanding of the public life of young people.

Förord

Man ska inte vänta till sist med att skriva förord. Det fungerar ju som en entré in i texten för läsaren och som ett tillfälle till eftertänksamhet och reflektion för författaren, kring den långa process som avhandlingsskrivande innebär. Det finns också anledning att tacka många som hjälpt till på vägen. Då vill man gärna vara väl formulerad så att det verkligen går fram hur tacksam man är. Trots denna vetskap sitter jag nu och skriver på övertid. Den senaste tiden har inneburit ständigt arbete på dagar och nätter, så det är svårt att hitta den där riktiga skärpan.

När jag tänker bakåt minns jag mycket väl den vinter när det här projektet tog sin början. Professor Sören Olsson drev ihärdigt att vi skulle skriva en ansökan om en studie kring ungdomar och offentligt liv. Jag var studierektor då och mycket pressad av arbetsuppgifter. Sören ville vi skulle använda en del av juledigheten till ansökan och jag bara hoppades att han skulle glömma bort alltihop. Pengar kunde vi ju ändå inte räkna med att få. Sören var emellertid beslutsam och jobbade fram en beskrivning av ett forskningsprojekt, med vissa tillkämpade insatser från min sida. Ansökan föll dock i god jord och dåvarande Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet beviljade pengar för studien.

För mig har det inneburit en fantastisk möjlighet att fördjupat ägna mig åt frågor som ligger i centrum av mitt intresse. Nu är jag mycket glad att Sören inte lyssnade på mig den där julen. Forskningsresurserna satte också fart på mina doktorandstudier. Det är 18 år sedan jag antogs till forskarutbildningen, så vid uppnådd myndighetsålder får det väl anses vara dags att ta examen.

Många har hjälpt och stöttat mig under arbetets gång. Först och främst vill jag tacka Sören och då inte bara för den nyss beskrivna envisheten. Under många år har du varit min lärare, arbetskamrat och nu även handledare. Jag har lärt mig mycket av dig och många av de kunskaper som har fört mig framåt under den här studien, härrör från vad vi gjort tillsammans. Du är en erkänt god läsare och prestigelös ifråga om att dela med dig av både teoretiska infallsvinklar och metodiska tillvägsgångsätt. Tack för det och jag ser fram emot fler intressanta projekt tillsammans!

Vidare vill jag särskilt tacka professor Sven-Axel Månsson och docent Ove Sernhede som utgjort min läsgrupp. Sven-Axel har kontinuerligt bidragit med konstruktiva synpunkter och idéer om vad som kan göras. Dina insatser handlar om allt från att skapa en kreativ forskningsmiljö, till väl tajmad personlig support. Ove har jag känt under många år och mina kunskaper om ungdom, kultur och samhälle har rötter i den bekantskapen. Du hittar alltid nya spännande sätt att tänka och bra perspektiv att pröva. Även med er båda hoppas jag på spännande samarbete framöver!

Det finns många andra på institutionen som förtjänar att nämnas. Jag har fått ett fantastiskt stöd i alla avseenden, som verkligen hjälpt mig framåt. Någon princip för att skilja ut vissa av er har jag inte hittat, så det får bli som vanligt: ingen nämnd och ingen glömd!

Jag vill vidare tacka docent Mats Lieberg som gjorde en förtjänstfull insats på mitt slutseminarium. Det gav mig bra vägledning inför det fortsatta arbetet.

Låt mig också än en gång nämna att studien gjorts möjlig tack vare ett större bidrag från Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet.

Den här studien har genomförts i nära relation till grupper som arbetar socialt med ungdomar i offentliga miljöer. Många har funnits med, men tre vill jag nämna särskilt. Det är Michael Ivarson på cityenheten i Göteborg, Zan Jankovski på fältgruppen i Angered och Christer Ångman i Härryda kommun. Av er har jag fått såväl praktisk hjälp och kontakter, som erfarenheter och funderingar kring ungdomars situation. Tack, det har varit ovärderligt!

Jag vill också gärna skänka en tacksamhetens tanke till alla de ungdomar jag mött under arbetets förlopp och som delat generöst med sig av tid, tankar och reflektioner. Offentligheten är på många sätt en levande miljö och det har varit lärorikt och stimulerande att möta er alla.

Och så förstås - tack Margareta, Ingrid och Axel! Det är säkert inte bara för offentlighetsforskare som det privata tenderar att bli ett på en gång överexploaterat och åsidosatt fält. Jag har inte varit någon större tillgång i familjen ett tag, men ni har ändå hävdats motsatsen och glatts åt det lilla. Tack för allt, det ska bli annat nu!

Till

*Margareta, Ingrid
och Axel*

INNEHÅLL

1 Undersökningen – begrepp, syfte och frågor	5
Ungdomars uteliv	5
Ungdomsoffentlighet	7
Offentligt liv som socialt problem	8
Ambivalenstema	9
Interventioner	10
Mediarummet	11
Forskning om ungdomsoffentlighet	12
Ungdomars uteliv – andra perspektiv	13
Internationell utblick	14
Frågeställningar	16
2 Perspektiv på offentligt liv	19
Offentligt-privat	19
Kritik av begreppet	21
Fyra perspektiv	21
3 Det offentliga rummet	23
Gatan som offentlighetens hemvist	23
Offentlighetens läroprocesser	24
Olika nivåer i dimensionen privat-offentligt	25
En grannskapsbaserad offentlighet?	27
Hinder mot offentligt liv	29
Människors rädsla för offentliga miljöer	31
Evenemangsoffentlighet	31
Ritualer, känslor och trivsel	33
Det offentliga livets bruksvärde	33
Vems offentlighet? – kritik av kosmopolitidealet	35
Flanören	36
Stadens delning	38
Kommentar	39
4 Offentligheten som social sfär	41
Den borgerliga offentlighetens struktur	41
Den borgerliga offentlighetens förfall	43
Livsvärld och system	43
Jämförelse mellan stads-offentlighet och borgerlig offentlighet	44
Motoffentlighet	45
Könsdelad offentlighet	47
Folklig offentlighet	47
Den borgerliga offentlighetens arv	48
Vardagens ritualer	49
Självetv territorier	50
Ritualer och identitet	51
Främre och bakre regioner	52
5 Ungdomsoffentlighet	55
Gemensamma teman	55
Definition av ungdomsoffentlighet	56
Ungdomars olika platser	58
Skilda slag av rum	58

Offentliga rum, kollektivitet och social kontroll	60
Identitetens rum	62
Mönster av tid och rum	63
Offentlighet och reflexivitet	64
Kropp, kön och stil	66
Ungdomsoffentligheten – en summering	67
6 Göteborg	69
Inledning	69
Stadens utveckling	69
Göteborgs symboliska ekonomi	70
Lokal offentlighet i Haga	71
Stråken och evenemangen	72
Den delade staden	73
Tre händelser	76
Göteborgs city	78
Hjällbo	79
Linnéstaden	80
Mölnlycke	81
Jämförelse mellan de tre bostadsmiljöerna	81
7 Metod och material	83
Studiens utgångspunkt	83
Kvantitativ och kvalitativ forskning	83
Enkäten	85
Några kommentarer till enkätens innehållsliga struktur	87
Genomförandet av enkäten	88
Materialets kvalitet	90
Angeredsfestivalen	95
Intervjuerna	96
Intervjuernas genomförande och struktur	97
Samtal	99
Observationer	99
Struktur för observationerna.	100
Bearbetning av de skilda materialen	102
Etiska överväganden	103
8 Lokal offentlighet	105
Skilda grannskap – och lika	105
Att mäta den lokala aktiviteten	107
En generell bild	109
Ute i grannskapet	110
Fritidsgården	112
Områdescentrum	114
Lokal offentlighet i skilda grannskap	117
Områdescentrum i tätorten	119
Lokal offentlighet – skilda gymnasieprogram	120
Hemmet och organiserade aktiviteter – skilda boendemiljöer bland högstadieungdomar	122
Hemmet och organiserade verksamheter – skilda gymnasieprogram	125
Summering - rörelser i den lokala offentligheten	125
Aktiviteter i grannskapet	128
Att testa det icke-tillåtna	131
Relationer i fokus	133
Platser	134
Ianspråktagande av platser utomhus	136

Grönområden och natur	141
Dom coola	142
Stilar och det lokala	146
Summering av den lokala offentligheten	148
9 Stadens centrala offentlighet	151
Om rörelser i stadens centrala rum	151
Rörelser i stadens öppna rum	153
Stadens samlings- och nöjesställen	154
Högstadiel elever och gymnasister i stadens öppna rum	159
Högstadiel elever och gymnasister i stadens samlings- och nöjesställen	160
Sammanfattning	164
Känslan för staden	165
Att tillägna sig staden	166
Tidiga rörelser in mot staden	166
Förorternas nätverk	168
Att starta i staden	171
Skillnader och likheter mellan grupperna	173
Åldersgränser	174
För ung och för gammal	175
Det pressande utelivet	177
Café som mötesplats	178
Olika cafémiljöer	179
Café och socialt samspel	180
Tillhörighet till vissa caféer	182
Geografiskt läge och atmosfär	184
Caféer och kön	185
Summering	187
10 Ungdomshelger	189
Valborg 1996	189
Ungdomshelger	191
Skolavslutning och Valborg 1996	193
Aktiviteter Valborgsmässoafton.	195
Aktiviteter skolavslutningen	197
Kommentar	199
Frirum kontra yttre kontroll.	201
11 Offentlighetens hårda kant	205
Våldsamhetens sammanhang och teman	205
Bråkig skolavslutning	206
Västergänget	209
Det egna bostadsområdet	210
Tätortens centrum	211
Skolan	213
Inne i stan	215
Våldsamheten i annat perspektiv	217
Föräldrarelationer	219
Våldsamhetens koppling till olika nivåer	220
Förändring	222
Förorten	223
Tjejer och offentlighetens hårda kant	225
Hur startar bråk?	227
Undvikande	229
Rädsla och obehag	230

Undvika platser	231
Upplevelser av rädsla och obehag	233
Erfarenheter av våldsamheter, slagsmål och liknande	234
Utsatt för hot eller inblandad i våldsamheter	235
Summering	236
12 Ungdomsoffentlighetens positioner och karaktär – en summering	239
Fyra positioner och grupper	239
De uteorienterade	240
De urbant orienterade	242
De lokalt orienterade	243
De privat orienterade	244
Jämförelse mellan positionerna	245
Sociala relationer och strukturer	248
Den hårda kanten	251
Läroprocesser	252
Summary	254
The study	254
Public life	254
Youth and public life	255
A theoretical framework	256
The collection of data	260
Local public life	261
Public life in the city	262
The hard edge of public life	263
Summary	263
Referenser	267
Bilaga	275

1 Undersökningen – begrepp, syfte och frågor

Ungdomars uteliv

1996-06-06, kl 20.11, Rådasjön, Mölnlycke

Vid den lokala badplatsen inte långt från Säteriområdet finns flera grupper av ungdomar. Taisto sitter ute på bryggan med en tjej. Han kommer mot oss och berättar att de skojar tidigare och att det slutade med att han knuffade henne i vattnet. Jim, Patrik och Johanna kommer också fram. Jim har blonderat sitt hår och fixat rastafälator. Johanna och Jim är tillsammans och hon har hjälpt honom med flätningen. Johanna bor i Mölndal och de berättar att de träffats på en matservering, där de båda jobbar ibland. Vi står kvar en stund, men det händer inte så mycket på badplatsen. Ungdomarna sitter mest och pratar och dricker öl. Ibland är någon uppe och springer mellan grupperna. Stämningen är glad och öppen.

1997-11-21, kl 22.17, Blå Stället, Angereds centrum

Dansen har just kommit igång på Angeredsfestivalen. Två lokaler används och de är helt olika miljöer. Ungdomarna kallar det ena discot för "rave" och där spelas musik med stark betoning på bas och trummor. Lokalen är helt nerkläckt, men ett mycket starkt vitt ljus lyser blinkande. Detta skapar märkliga effekter. Vita kläder ser ljuslila ut och alla rörelser tycks ske stövis. En person på ett par meters avstånd kan vid nästa blinkning stå alldeles intill. Det är psykiskt påfrestande att vistas på rave-discot och hela kvällen berättar ungdomar för varandra om hur länge de stått ut. Det andra discot kallas för "hip-hop". Lokalen är mjukt upplyst och musiken som spelas varierad och melodisk. En större grupp ungdomar står i ring på dansgolvet och vaggar i takt med musiken. En kille och en tjej är inne i ringen och dansar med utmanande rörelser mot varandra. Av och till byts de av så att andra killar och tjejer dansar med varandra istället. Några av killarna skrattar generat och den som dansat understöds med ryggdunkningar när han lämnar ringens centrum. Tjejerna verkar betydligt mer avslappnade och bekväma i situationen. Ute i foajén sitter Claudia vid informationsdisken. När vi träffades igår var hon bekymrad över vad hon skulle ha på sig. Nu har hon fräcka vita kläder och försäkrar med ett leende att hon är helnöjd.

2000-04-30, kl 19.42, centrala Göteborg

Det är Valborg och fullt med folk på stan. Cortégen¹ kör längs Vasagatan, men det är svårt att komma fram och se något. Publiken är mycket blandad, både ifråga om ålder och stil. En procession med balkklädda ungdomar försöker ta sig fram, uppenbarligen på väg till en festlokal. Från balkongerna på Vasagatan tittar annat festfolk ner när cortégen rullar förbi. I Bältesspannarparken står och sitter människor överallt. De flesta är ungdomar. På en av bänkarna sitter fyra killar i nedre ton-

¹ Cortegen, som drar fram genom centrala Göteborg på Valborgsmässoafton, genomförs av studenter vid Chalmers tekniska högskola och är sedan många år en del i stadens traditionella valborgsmässofirande.

åren. En av dem verkar klart yngre än de andra och jag noterar att han ser olycklig ut. När jag går förbi bänken märker jag hur en av de äldre killarna lutar sig mot honom och jag hör den äldre, med irriterat tonfall, säga: "När någon större än du talar, lyssnar du. Fattar du? Håll tyst och försök vara lite cool!"

Det här är en studie som handlar om ungdomar och uteliv. Vad det är för slag av uteliv som avses, ger de tre inledande situationsbeskrivningarna en fingervisning om. Det rör sig om ungas möten i samlingslokaler och på allmänna platser i bostadsområden och stadscentrum. Det är ofta, som i första exemplet ovan, ett ganska ostrukturerat umgänge med tonvikt på att prata och ha roligt tillsammans. Ungdomar ses på någon känd plats i grannskapet eller centrum, där de skojar, bråkar och tjatar med varandra. Många gånger har detta en vardaglig och rutinartad karaktär. Det är samma platser och välkända kompisar.

Ibland bryts emellertid det vardagliga mönstret. Det kan ske vid speciella evenemang eller festtillfällen. Till en del är det en skillnad ifråga om kvantitet: många fler unga är ute, eller samlade, än annars. Mängden leder till en högre grad av anonymitet och att olika grupper synliggörs för varandra. Med detta förändras det sociala umgänget även i kvalitativt avseende. Det blir mer livligt, fyllt med rörelse och ibland kan vardagslivets regler delvis sättas ur spel. Det kan man se t ex under Valborgsmässafton. I Göteborg tar ungdomar då "över" och dominerar delar av den centrala stadsmiljön. Längs promenadstråket Avenyn rör sig tusentals unga människor och biltrafiken, som annars utgör ett centralt inslag i gatubilden, får söka sig andra vägar. Atmosfären fylls med spänning och förväntan, men också med skrik, fylla och aggressiv laddning.

Vid andra tillfällen flyttar det här utelivet inomhus. Det andra exemplet ovan är hämtat från Angeredsfestivalen i nordöstra Göteborg. Arrangemanget varade i två dagar och besöktes av mer än tusen ungdomar. Där fanns discon, uppvisningar, utställning och fysiska aktiviteter. Festivalen fungerade som mötesplats för ungdomar från skilda delar av staden. Den blev som ett ljus i novembermörkret, när många utomhusmiljöer är mörka och kalla att vistas i. Vid sådana tillställningar finns större möjligheter att träffa nya bekanta och umgänget kan också, som t ex vid dans, anta mer ritualiserade former.

Sådana här möten ungdomar emellan kan vi finna överallt i bostadsområden och i centrala delar av städer och tätorter. Den här studien har emellertid en bestämd lokalisering, vilket väl redan framgått av exemplet. Det handlar i stor utsträckning om staden Göteborg och om hur ungdomar rör sig i dess olika rum. Men det kommer också att handla om tätorten Mölnlycke, belägen en dryg mil öster om Göteborg.

Ungdomsoffentlighet

Det går att peka ut flera gemensamma teman i det fenomen, som här skisserats. De centrala aktörerna är **ungdomar**. Och då inte bara i så motto att de står för de aktiva handlingarna, utan även i den bemärkelsen att handlingarna är riktade mot andra unga. Det vi ser är ett fält av åldersrelaterad interaktion. Vidare dominerar interaktionen av kommunikation **ansikte mot ansikte**. Ungdomarna befinner sig i direkt, fysisk kontakt med varandra. Det de gör är också påtagligt **relationsinriktat**: de pratar, skojar och har roligt tillsammans. Tidsmässigt sker detta på ungdomars **fria tid**. Det handlar om kvällar och helger. Slutligen sker detta på platser som präglas av **öppenhet och tillgänglighet**. Det är på stadens allmänna platser, på kommunikationsytor eller i samlingslokaler som ungdomarna möts.

Hur ska vi då förstå det här sociala umgänget ungdomar emellan? En utgångspunkt måste vara att se rörelsen ut i grannskapet och stadsrummet i relation till **ungdomars utvecklings- och socialisations-sammanhang**. Ungdomstiden som livsfas präglas av självständiggörande och omdefinition av tidigare beroenden. I såväl psykiskt, som socialt avseende, söker unga människor nya vägar och ny mening. Det här leder till ett intressefyllt fokus på den egna åldersgruppen. Unga människor utvecklar en påtaglig sensitivitet för andra unga människor, hur de tänker, ser ut och betar sig. Vidare tillägnar de sig en kunskap om symboler, stilar och koder som gör det möjligt att organisera erfarenheter av andra unga till ett meningsfyllt sammanhang. Många har pekat på att den senmoderna tillvaron har accentuerat sådana här reflexiva processer och att de idag, framför allt i västerländska samhällen, framstår som oundvikliga (t ex Beck 1997, Giddens 1997 och Sernhede 1995).

I litteratur som behandlar relationen mellan föräldrar och tonåringar finns en klassisk scen (se t ex Goldinger 1986 s 11). Det är den där föräldern plötsligt upptäcker sin tonåring i hallen med ytterkläderna på. Lätt förvirrad frågar föräldern "Vart ska du?" och får ett "Ut!" och en stängd dörr till svar. Hur man som förälder ska förhålla sig till en sådan situation och de känslor den väcker, är den problemställning som litteraturen ifråga söker diskutera. Avsikten med den här studien är att vända på det hela och istället undersöka vad som händer på andra sidan av den stängda dörren.

I ett socialisationsperspektiv representerar den stängda dörren gränsen mellan trygghet och beroende å ena sidan och osäkra, men spännande, möjligheter å den andra. Men dörren står också för en annan gräns, nämligen den mellan det privata och det offentliga. Och detta är ett viktigt fokus. Vad de tre inledande exemplen handlar om är ungdoms-

mars sociala liv i sådana rum som vi uppfattar som offentliga. Denna koppling mellan det rumsliga och det sociala är något som ska hållas fast vid. Därför vill jag i den här studien pröva att analytiskt närma mig frågan om ungas uteliv med ett **offentlighetsteoretiskt perspektiv** som utgångspunkt. De sociala relationer mellan ungdomar, som ovan exemplifierats, ska därför i fortsättningen kallas för ungdomars **offentliga liv** och ses som centrala i en **ungdomsoffentlighet**. Begreppet "offentlig" brukar ges två innebörder (se Arendt 1986, Habermas 1984, Fornäs 1993, Lieberg 1992 och Olsson 1998). Den ena är "öppen, tillgänglig" och den andra är "gemensam, kollektiv". Med detta som utgångspunkt kan det centrala området för den här studien formuleras som: **ungdomars kollektiva ianspråktagande av offentliga rum samt de strukturer, relationer och aktiviteter som utvecklas i samband med detta**.

Detta att ungdomar använder offentliga rum för att träffas, är långt ifrån någon ny företeelse. Tvärtom går det att följa ungdomars kollektiva umgänge utomhus och på samlingsställen genom sekler, som en historiskt seg struktur. Från bondesamhällets möten i vägkorsningar och lekstugor (Andersson 1988 och Nyström 1967) till stadslivets "strögende" och caféliv (Wennhall 1994). Ett sådant rumsligt ianspråktagande är viktigt både för ungdomars egna generationsmedvetande och för andras uppfattning om "ungdomen" som sådan: *"The control of spatiality is part of the process of defining the social category of 'youth' itself"* (Massey, 1998, s 127). I det offentliga synliggörs det gemensamma. Utifrån ett sådant perspektiv kan man säga att det är vägkorsningarna, mjölkpallarna, väntkurererna, gathörnen, caféerna och diskoteken, som sett ungdomen som kategori födas och återskapas.

Offentligt liv som socialt problem

Ofta framstår ungdomars möten i offentliga rum som oönskade av utanförstående och de uppfattas som både **socialt problematiska och störande**. Inte minst kännetecknas den massmediala rapporteringen av detta. Den form jag valt för de tre inledande exemplen illustrerar en sådan typ av journalistik. I Göteborgs-Posten förekommer dagligen vinjetten *"Dygnnet runt"*. Där relateras kortfattat olika händelser i Göteborg under det senaste dygnet, med mycket exakt tidsangivelse och mera ungefärlig geografisk bestämning. Urvalet domineras av brottslighet och olyckor och förmedlar sammantaget en känsla av att det är farligt "där ute".

Ett annat uttryck för att ungdomars uteliv ses i ett problemperspektiv är den växande skara av **intervenerare** som finns i ungdomars miljöer. Till en del är detta professionella grupper: poliser, fältassistenter och fri-

tidsledare. Men kännetecknande för situationen sedan 1980-talet har varit en påtaglig ökning av frivilliga krafter (jfr Hörnqvist 2001 s 24-26). Här finns grupper av vuxna, t ex föräldravandrare eller representanter för föreningsliv och kyrkliga organisationer. Vidare grupper av unga, ofta de som själva varit mycket ute och som vill använda sina erfarenheter från detta för att stötta yngre. Exempel på sådana organisationer är Non-fighting generation och Kompisjouren. Avsikten med de frivilliga insatserna är dubbel. Dels att skapa en ökad kontroll av ungdomar i offentliga miljöer, dels att fungera som trygghet för de ungdomar som är oroliga eller råkat in i någon obehaglig situation.

Nu ska inte detta uppfattas som om upplevelsen av en social problematik i anknytning till ungdomars offentliga liv bara är ett utifrånperspektiv. Det finns i hög grad en reell grund som ungdomar själva erfar i form av obehaglig stämning, hotfulla situationer och våldsamma incidenter. Problemet med den massmediala rapporteringen och intervenue-rares sätt att motivera sina insatser är att de ibland underbygger en bild av att t ex våldet i ungas offentliga miljöer ökar kraftigt. En sammanfattande bedömning av tillgänglig forskning pekar emellertid på att en sådan ökning inte är för handen (Estrada 2001 s 52).

Ambivalenstema

Det vore emellertid alldeles för enkelt att bara påstå att ungdomars uteliv problematiseras och kontrolleras. Vi har också haft en utveckling under ett antal år där det gjorts ansträngningar ägnade att **stimulera ett offentligt liv bland unga**. Särskilt under sommarhalvåret ordnas evenemang och musiktillställningar med ungdomlig inriktning. Exempel från Göteborg är de omfattande sociala arrangemangen under den internationella fotbollsturneringen Gothia cup och de särskilda ungdomssatsningarna under Göteborgskalaset i augusti. Och i centrala delar av staden har cafélivet tagit former, vilka uppenbart är inriktade på en ung publik.

Hur ska då detta uppfattas? Jag tror att ungdomars offentliga liv kan ses som ett **ambivalenstema**, där festivaler respektive föräldravandringar representerar varsin pol. Ambivalens ska då förstås i den mening som Zygmunt Bauman ger begreppet (1995 s 10-11). På en nivå leder ungdomars offentliga liv till ambivalens därför att det består av en oklar blandning av gott och ont. Det är bra att ungdomar är ute och har roligt tillsammans; att det finns caféer, fritidsgårdar och diskotek där de kan träffas och roa sig. Samtidigt finns en påtaglig oro för att de ska råka illa ut och därför införs kontroll och begränsningar.

Men osäkerheten stannar inte vid detta, utan går att identifiera också på en andra nivå, inom det "goda" respektive "onda". Visst är det bra

med alla satsningar på att ordna för ett offentligt liv bland unga människor, men finns det inte en risk att det blir alltför tillrättalagt? Ska inte offentliga tillställningar innehålla ett visst element av osäkerhet och spänning? Och finns det inte en risk för att ungdomar känner att de "måste" hänga på alla erbjudanden? På motsvarande sätt kan frågor ställas inför offentlighetens negativa sidor. Är det verkligen så farligt att vara ute? Behövs vuxenvandrare på gatorna eller skapar vi en överdrivet kontrollerad miljö?

Interventioner

Ett skäl till att alla dessa frågor ställs är ovannämnda utveckling mot att ungdomars offentliga liv i så hög grad är föremål för interventioner. Min egen bakgrund finns också i det fältet. Efter att ha tagit socionomexamen i mitten av 1970-talet arbetade jag under ett antal år med fält- och grannskapsarbete. Det innebar att jag arbetade uppsökande i just sådana miljöer och sammanhang som exemplifierats ovan. När jag några år senare återvände till Institutionen för socialt arbete i Göteborg fortsatte jag att intressera mig för ungdomsfrågor och olika former för förebyggande socialt arbete. Jag har gjort det dels inom ramen för forskning och undervisning, dels i förhållande till grupper av ungdomsarbetare i utbildnings- och handledningssammanhang.

I alla de kontakter jag då har och har haft, formuleras ofta frågor liknande dem ovan. Det beror säkert på såväl ett engagemang för unga människors välfärd, som på att denna välfärd, ur ett interventionistiskt perspektiv, framstår som **ett problem man måste förhålla sig till**. Samtidigt ska understrykas att jag ofta mött liknande frågor bland ungdomar själva. Ungdomar har uttryckt åsikter t ex kring huruvida de tycker deras eget engagemang får komma till uttryck eller om allt bara läggs tillräta. Jag har också många gånger mött åsikter om obehag och rädsla när det gäller att röra sig i stadens olika miljöer.

När den här studien påbörjades var en avsikt att studera olika interventioner för att undersöka hur de fungerar. Metoden för att göra detta var att följa olika situationer i offentliga miljöer och se hur dessa utvecklas. Under studiens gång har fokus flyttats ifrån interventionerna till själva det offentliga livet. Det finns två skäl till detta. Det ena är att det visade sig svårt att följa situationer i offentliga miljöer. Dessa var inte enkla att identifiera som händelseförlopp och heller inte lätta att följa upp efteråt. Det andra skälet är att det finns så många frågor kring ungdomsoffentlighetens innehåll och utbredning, att det varit svårt att dessutom inrymma en analys av interventionernas praktik. Här föreligger emellertid ingen värdering; jag uppfattar inte det ena som viktigare än det

andra. Under studiens gång har det ändå framstått som rimligt att söka reda ut själva frågeområdet innan en diskussion om vad som kan göras åt specifika problem blir meningsfull.

Jag tror vidare att det finns ett annat skäl till att ungdomars offentliga liv ger upphov till så många frågor. Offentligt liv fungerar som en mötesplats. Det är i offentligheten som samhällets olika grupperingar tar gestalt och blir synliga. Och det är där som tendenser i vår tid kommer till uttryck. Genom att läsa det offentliga livet blir vårt kollektiva läge möjligt att överblicka och få grepp om. Här finns en viktig orsak till en allmän uppmärksamhet kring och intresse för det offentliga livet. Det ses som en **indikator och värdeområde på samhällets tillstånd**. Offentligt liv används samhällsdiagnostiskt. Just ungdomars sätt att vara och bete sig fyller ofta en central funktion i det sammanhanget, eftersom de unga är framtidens samhällsbärare.

Mediarummet

Hur har ungdomars offentliga liv tidigare behandlats inom den svenska ungdomsforskningen? En av de första att använda offentlighetsbegreppet i relation till ungdomskulturella uttryck var Johan Fornäs. I en uppsats från slutet av 1970-talet diskuterar han den svenska musikrörelsen och ställer frågan om den kan betraktas som en "motoffentlighet" (1979). Den teoretiska utgångspunkten är i hög grad hämtad från Jürgen Habermas respektive Oskar Negt/Alexander Kluge och deras arbeten kring offentlighetens utveckling under kapitalismen (Habermas 1962/84 och Negt/Kluge 1974). Fornäs har i flera texter återkommit till offentlighetsbegreppet (t ex 1979, 1993 och 1995). Han framhåller dess analytiska användbarhet, men understryker behovet av att tydligt särskilja begreppets rumsliga respektive sociala dimensioner (1993 s 50).

Nu är Fornäs studie uppenbart inte inriktad på samma empiriska fenomen som det jag söker ringa in. Min utgångspunkt är i det offentliga rummet och det kamratorienterade, direkta och ofta spontana umgänge som utvecklas där. Musikrörelsen är en mycket mer organiserad företeelse. Dess utgångspunkt är musiken och hur denna kan utgöra grundval för politiskt motstånd och alternativa kulturformer. Offentligheten gestaltas då dels i organisationens olika medium, framför allt tidningar, dels i den estetiska verksamhetens framträdelseformer, som musik, texter och skivor. En sådan organiserad offentlighet uttrycker sig via tydligare "produkter" och med mer formella strukturer. Det som synliggörs här är att "offentlighet" kan användas för att beteckna ganska olikartade sammanhang, en fråga jag ska återkomma till.

Ett annat, och senare, exempel på just detta är Göran Bolins studie av unga män med intresse för våldsamma action- och skräckfilmer (1998). Killarna har ett nätverk av kontakter där fanzines och amatörvideos fungerar som kommunikationskanaler och där alternativa filmfestivaler är viktiga mötesplatser. Bolins text inrymmer en intressant diskussion kring själva offentlighetsbegreppet. Han ser nätverket som en alternativ kulturell offentlighet (s 104), vilken tillsammans med andra deloffentligheter, bl a den dominerande borgerliga offentligheten, bildar en superoffentlighet (s 44).

Hela den moderna ungdomskulturen är intimt förknippad med produktion och konsumtion av media och det är en central sysselsättning hos unga (Drotner 1999). Ungdomar rör sig verkligen i ett **mediarum**. Konsumtion av media, t ex TV, dator, video och tidningar, tillhör vardagslivets ritualer för unga människor och har stark koppling till identitet och kollektiv tillhörighet. Media fungerar kommunikativt sammanlänkande mellan olika sociala miljöer och tidssammanhang. Hela världen visualiseras i våra vardagsrum och med hjälp av internet kan vi förhålla oss interaktivt till människor jorden runt. Detta öppnar vägar till ett kommunikativt globalt rum. Samtidigt ska man inte glömma bort att ungdomars hantering av och meningsskapande kring media, ofta sker i konkreta sammanhang där det sociala samspelet är fundamentalt (Thrift 1996 s 5).

Forskning om ungdomsoffentlighet

Hur är det då med den rumsligt baserade och kamratorienterade offentligheten? Inom ungdomsforskningen har den en lite märklig position; på sätt och vis central, men samtidigt påtagligt icke-fokuserad. Vad jag avser är att offentligheten ofta finns med som en kontextuellt viktig arena i studier av ungdomar. Det är emellertid sällan som själva det offentliga livet står i fokus.

På svensk botten finns bara en studie som uttryckligen arbetar med begreppet "ungdomsoffentlighet", nämligen Mats Liebergs avhandling "*Att ta staden i besittning*" (1992). Lieberg studerar ungdomar i Lund och hur de använder såväl grannskapet som centrala staden för att mötas. Han kan då urskilja ett differentierat sätt att använda det offentliga rummet (kap 9). Detta gäller både fysiskt, platsers läge är viktigt, och socialt, olika platser används för skilda syften. Lieberg identifierar vidare tre olika generella mönster bland ungdomarna: de kamratorienterade, de hemorienterade och de föreningsorienterade (s 239-240). Han kan då se att de här gruppernas ianspråktagande av offentliga miljöer skiljer sig åt. De kamratorienterade kände en stark hemmahörighet i den lokala miljön,

medan de föreningsorienterade rörde sig friare, inte minst i innerstaden. De hemorienterade var de mest försiktiga brukarna av offentliga rum.

Mats Liebergs studie ligger mycket nära den ansats som tillämpas i det här arbetet. Jag ska därför återkomma till "*Att ta staden i besittning*" mera utförligt i ett senare sammanhang.

Ungdomars uteliv – andra perspektiv

Utöver Lieberg är det svårt att hitta texter som uttryckligen arbetar med begreppet "ungdomsoffentlighet". Däremot finns en rad studier där ungdomars offentliga liv studeras, men där begreppsapparaten hämtats från andra teoretiska perspektiv. Ett exempel är Benny Henriksson och Pia Lundahl i rapporten "*Ungdom, sexualitet, könsroller*" (1993). De diskuterar det "fria rummets" betydelse för att killar och tjejer ska kunna knyta kontakter med varandra (s 4). Ungdomarna samlas på kända samlingsplatser i centrala stan, "strögar" på gator, "häckar" på café eller "raggar" på disko. Här sker närmanden och uppvaktningar enligt sociala repertoarer som använder både tradition och improvisation.

Kenneth Peterssons "*Ungdom, livsvillkor, makt*" (1990) handlar om ett förortsgång och dess relationer till sin omgivning, inte minst de sociala myndigheterna. Gänget tillbringar mycket av sin fria tid i offentliga rum och i framställningen ges en initierad bild av vad de gör; hur de tänker och känner. Petersson diskuterar inte detta i termer av offentligt liv, utan är istället intresserad av de ömsesidiga maktrelationer som utvecklas mellan ungdomarna och omgivande institutioner.

Också Masoud Kamali tar sin utgångspunkt i förortens ungdomsgång (1999). I de etniskt och socio-ekonomiskt segregerade förorterna fungerar ibland ungdomsgång kompensatoriskt. Föräldrar som upplever sig marginaliserade och oförstående inför det svenska samhället, för över sin känsla av utanförskap till barnen. De vuxna har heller inte alltid kraft och förmåga att påverka ungdomarna i positiv riktning. Detta skapar ett utrymme för gängen att påverka ungdomarna istället, menar Kamali (s 67-68). Bemötandet från svenska myndigheter späder ofta på och bekräftar utanförskapet (s 71-76).

Offentliga miljöer uppfattas traditionellt som en arena i första hand för killar. Tjejer beskrivs ofta som mer hemorienterade och när de uppträder i offentliga miljöer definieras de som påhäng till killarna. Helena Wulff (1989) har gjort en av de få studier som finns om en tjejgrupp som använder ett gathörn som samlingsställe. Studien genomfördes i London. Gruppen bestod av ett 20-tal tjejer med skilda etniska bakgrunder. Deras sysselsättning i gathörnet påminner mycket om motsvarande beskrivningar av killar. De stod eller satt och tittade på folk som rörde sig i om-

rådet, pratade, relaterade till killar och "drällde omkring", som de själva uttryckte det. De prövade också sådant som var förbjudet och som deras föräldrar inte skulle ha insyn i: röka, sniffa och dricka alkohol. Särskilt i förhållande till ett gäng killar hade tjejerna frekvent verbalt och fysiskt utbyte. Kärlek och sex var ständiga samtalsämnen inbördes, men också tema för verbala påhopp från killarnas sida. Wulff menar att de här tjejerna formade en gemensam mikrokultur som var viktig för dem när det gällde att finna förhållningssätt till och mening i en rad olika händelser från de skilda sammanhang tjejerna rörde sig i.

Andra studier har kopplat samman flickors användning av offentliga rum med shopping. Hillevi Ganetz pekar på hur flickor ofta skapar privata zoner i offentliga rum (1993 s 222). Hon menar att provrummet är ett sådant exempel. Här uppstår en intimitet och förtrolighet när kläder provas tillsammans. Man kommenterar varandras kroppar och utseende, ofta på ett understödande sätt. Ganetz menar att sådana här zoner i det offentliga fungerar som relations-, identitets- och frirum.

Två genrer där ungdomars offentliga liv ofta spelar en central roll är fritidsforskningen respektive ungdomskriminologin. Exempelvis innehåller Per Nilssons arbeten (1994 och 1998) mycket information kring vad ungdomar gör på sin fritid, var de gör det samt olika mönster med avseende på t ex kön, boende och ålder. Vad gäller ungdomsbrottslighet är det tydligt att det som Jerzy Sarnecki (2001) och Charlotta Fondén (2001) skriver om hur nätverken ser ut mellan unga brottsaktiva pojkar i Stockholm, har en stark anknytning till det jag kallar ungdomars offentliga liv. Det är emellertid inte det offentliga rummet som fungerar som utgångspunkt i de här perspektiven. De är snarare fokuserade på "aktivitet"; relaterad till fritid respektive till brottslighet.

Internationell utblick

De internationella studier som finns tillgängliga på engelska uppvisar ett likartat mönster som de svenska. Det finns många arbeten där ungdomars vistelse i offentliga miljöer är central, men detta tematiseras sällan i ett offentlighetsperspektiv. Ian Loader (1996) skriver om ungdomars sociala relationer i offentliga rum och om hur polisen förhåller sig till dessa. Den teoretiska utgångspunkten tas i Habermas båda begrepp "borgerlig offentlighet" och "kommunikativt handlande" (s 31–41). Loader menar att ungdomarnas offentliga liv kretsar kring tillhörighet, identitet och säkerhet (kap 3) och att det typiska för polisens arbetssätt gentemot ungdomarna är att dessa både blir överdrivet kontrollerade och otillräckligt beskyddade (kap 4). Ur polisens synvinkel är ungdomarnas uteliv ett improduktivt risktagande och hänger samman med att deras föräldrar

underlåter att hålla reda på dem. Därför måste polisen istället "hålla koll" och se till så att ungdomarna inte sysslar med olämpliga aktiviteter (s 77-82). I polisens ögon blir ungdomarna sedda som förövre.

Samtidigt visar forskning som Loader deltagit i (Anderson et al 1994 s 35-37) att väldigt många ungdomar faktiskt är offer för stölder, hot och våldsamhet med anknytning till offentliga miljöer. Detta rapporteras dock sällan till polisen och ofta heller inte till andra vuxna. Detta beror till en del på att polisen uppfattas som likgiltig inför problematiken, till en del på att det finns risker med att föra informationen vidare. Den unge kan bli uppfattad som "tjallare". Ungdomar utvecklar istället egna strategier för att handskas med situationen. Det innebär t ex att undvika vissa miljöer och att av säkerhetsskäl hela tiden vara tillsammans med kompisar när man är ute (s 157-159).

En annan studie av offentligt liv är Robert G. Hollands kartläggning av ungas nöjesliv i centrala Newcastle upon Tyne (1995). Informanterna i Hollands studie är mellan 16 och 31 år, till en del lokalt förankrade ungdomar, till en del studenter som tillfälligt flyttat in i staden (s 9). Hollands studie pekar på att stadens nöjesliv är differentierat i så motto att olika grupper besöker skilda ställen. Studenter respektive lokala ungdomar har sina platser. Det finns en skillnad mellan kvinnor och män med avseende på de ställen man besöker och det finns slutligen en rad "alternativa rum" för grupper som tillhör specifika kulturer och livsstilar (s 27-36 och 79-89).

Hollands menar att utelivet har förändrats och inte längre bara representerar en övergångsrit för ungdomar på väg att bli vuxna. Istället har utelivet blivit en "socialiseringsritual" som sträcker sig långt in i vuxenlivet (s 11). Detta nya uteliv är i hög grad stadsbaserat och förbundet med identifikation och tillhörighet. För staden innebär detta en utvecklingspotential. Genom att ge utrymme för olika möjligheter till umgänge, nöje och social kreativitet kan staden bli en fungerande mötesplats för olika grupper.

Utöver de här nämnda finns rader av studier som på olika sätt sysslar med frågor i anknytning till ungdomar i offentliga miljöer. Vi har exempelvis den mycket omfattande amerikanska traditionen av "gångstudier" (för en översikt se Klein 1995). I analysen av gäng spelar "the turf", gängets territorium, en central roll. Detta är gängets centrala aktivitets- och försvarsarena och utgår från det område där medlemmarna bor. I det perspektiv jag anlägger här skulle "the turf" representera en grannskaps offentlighet, men så har jag aldrig sett frågan tematiserad. Överhuvudtaget är sättet att definiera gäng mycket präglad av amerikanska förhållanden. Klein (1995) gör en internationell genomgång och är mycket restriktiv med att identifiera gäng i andra länder. För bl a Stockholms del

noterar Klein att ungdomarna rör sig mellan förorter och city, vilket inte passar in i mönstret för gäng. Att ha aktivitetsarenan på ett ställe, boendet på ett annat och åka tunnelbana emellan är ett helt apart arrangemang. Klein talar ironiskt om att "*pendla till territoriet*" ("*commuting to turf*" s 224).

Även om gängperspektivet är svårt att omsätta i en svensk verklighet, finns det förstås mycket kunskap inom den här traditionen, av såväl nyare som senare datum, att relatera till (t ex Foote Whyte 1943/93, Janowski 1991 och Decker & van Winkle 1996). Avslutningsvis vill jag bara peka på en annan tradition: den brittiska subkulturforskningen. Också där spelar ungdomars ianspråktagande av offentliga rum, inte minst i grannskapet, en central roll (se t ex Cohen 1972/99 och Willis 1977). På senare tid har intresset för "ungdomars geografi" ökat. Antologin "*Cool Places*" innehåller en rad exempel på hur ungdomar använder olika rum, bl a offentliga, och hur detta är länkat till subkulturella tillhörigheter och former av motstånd (Skelton & Valentine 1998).

Frågeställningar

Ovanstående uppräknig skulle kunna göras mycket längre. Poängen med den är emellertid att visa att det kamratorienterade liv ungdomar lever i rum vi uppfattar som offentliga visserligen är omskrivet, men att utgångspunkten i ett offentlighetsperspektiv är ovanlig. Det jag vill göra i den här studien är två saker. Det ena är att sätta in ungdomars offentliga liv i **ett teoretiskt perspektiv**. Det handlar å ena sidan om att definiera vad ungdomsoffentlighet är och diskutera hur den är länkad till ungdomars socialisations- och utvecklingssammanhang. Men det handlar å andra sidan också om att relatera ungdomars offentliga liv till diskussionen om offentligt liv överhuvudtaget. Distinktionen mellan offentligt och privat har en mycket lång historia i det västerländska tänkandet. Jag vill bottsna undersökningen om ungdomars uteliv i en genomgång av olika sätt att uppfatta den distinktionen.

Jag vill belysa det offentliga livet från två håll. En av mina utgångspunkter är det **offentliga rummet**. Det är i hög grad ett urbant perspektiv och handlar om socialt samspel och människors synliggörande på platser som, både i formell och informell mening, uppfattas som allmänna (se Ordningsslagen kap 1 § 2). Stadens utveckling, dess symboladdning och funktionssammanhang är viktiga frågor. Och förstås hur ungdomar tillägnar sig staden; vilka rum de förfogar över. Min andra utgångspunkt kan kallas den **offentliga sfären** (se Bjurström et al 2000 s 155 och Svanström 2002 s 57-59 för en liknande uppdelning). Avstampet tas här snarast i offentlighetens förmåga att uttrycka något kollektivt och gemen-

samt. Det är fråga om relationer, kommunikation och struktur. För unga människor handlar det om tillhörighet och identitet; om frihet och om makt.

Det andra jag vill göra är att **empiriskt** undersöka ungdomars rörelser i offentliga rum och strukturen i den offentliga sfären. Då tänker jag på hur det faktiskt ser ut i ungdomars miljöer, vad som händer där och vad ungdomar gör för erfarenheter.

Här finns frågor om **det offentliga livets utbredning och mönster**:

- Hur ofta är ungdomar på olika offentliga platser?
- Vilka skillnader finns i relation till olika bakgrundsvariabler, t ex kön, ålder och boende?
- Vilka mönster och rörelser kan iakttas?
- Hur ser det ut under de särskilda festtillfällena?
- Vad finns för relation mellan det lokala grannskapet och stadens centrum?

Andra frågor handlar om **det offentliga livets sociala samspel**:

- Vad gör ungdomar i offentligheten?
- Hur är det offentliga livet strukturerat socialt? Vad finns det för mönster av sociala relationer?
- Hur är det länkat till andra livsområden?

Jag vill också särskilt fokusera **det offentliga livets problematik**:

- Vilka erfarenheter har ungdomar av otrygghet, rädsla och våldsamhet i offentliga miljöer?
- Hur ser det här ut för de ungdomar som själva är inblandade i våldsamhet?

Slutligen vill jag fundera över **det offentliga livets läroprocesser**:

- Lär ungdomar sig något i offentligheten och i så fall vad?
- Hur går sådana läroprocesser till?

Jag ska börja med det teoretiska perspektivet och följande kapitel behandlar därför dikotomin privat-offentligt. Det kommer till en början innebära att jag lägger större tonvikt på det offentliga än på ungdomarna. Innan jag går vidare med detta vill jag bara göra ett par förtydliganden.

Det första handlar om **ålder**. De ungdomar jag arbetar med i studien är i huvudsak 13 till 19 år. Ungdomarna går antingen på grundskolans högstadium eller på gymnasiet. Det är alltså tonårens offentlighet det här kommer att handla om. Den nedre åldersgränsen är vald därför att inträdet på högstadiet generellt är förbundet med ökade krav på rörelsefrihet

och självständighet från den unges sida. Det är också den ålder när adolescensens omorientering, exempelvis intresset för det motsatta könet, skjuter fart. Den övre åldersgränsen är vald därför att vid 18 år öppnar sig en rad nya möjligheter i det offentliga livet. Restauranger får lov att servera alkohol och många pubar och klubbar tillämpar en 18-årsgräns för inträde. Flertalet ungdomar i den här studien har ännu inte uppnått denna åldersgräns och därför ligger tonvikten på vad som händer innan dess. Men det finns också med en del unga som nyligen passerat 18-årsstreck och som därför kan berätta om vad denna händelse öppnar för nya möjligheter.

Ett andra förtydligande rör vad det är för **slag av offentligt liv** som fokuseras i studien. Som jag betonat tidigare är det fritidens kamratorienterade umgängesliv jag intresserar mig för. Det handlar i hög grad om sociala kontakter face-to-face. Det betyder att det mediabaserade offentliga liv som tar sig skriftliga och bildmässiga uttryck i tidskrifter och på internet, inte kommer att behandlas. Som jag redan pekat på finns naturligtvis starka kopplingar mellan de här olika formerna för offentligt, socialt utbyte. Samtidigt ger de upphov till delvis olika frågeställningar och rör sig också innanför delvis skilda forskningstraditioner. Med min utgångspunkt i ämnet socialt arbete framstår det direkta sociala samspelet ungdomar emellan, och den sociala problematik som är förknippat med detta, som en naturlig avgränsning.

2 Perspektiv på offentligt liv

Offentligt-privat

Enligt Jeff Weintraub har spänningen mellan privat och offentligt varit av central betydelse för hela det västerländska tänkandet sedan antiken (1997 s 1). Det representerar en av de **"stora dikotomierna"** i det här tänkandets historia och har fungerat som inkörspport till en rad sammanhang och frågor gällande politik, moral och vardagsliv.

Nu är denna dikotomi inte någon självklar utgångspunkt i ett sådant här sammanhang. När man ser till hur uttrycket "offentlighet" används, vilka olika fenomen det får beteckna, upptäcker man en stor spridning. Det används i en rad skilda sammanhang och på olika nivåer, ofta med specificerande tillägg och bestämningar. Exempel på sådana här "prefix-offentligheter" är deloffentlighet, motoffentlighet, evenemangsoffentlighet och barnoffentlighet. Begreppet används både för att beteckna institutionaliserade och strängt reglerade verksamheter som t ex statliga, "offentliga", myndigheter och för att, som i det här arbetet, ge namn åt ungdomars ofta ostrukturerade sammankomster i det "offentliga" rummet. Det är vidare inte lätt att upprätta skillnader och gränser mellan olika användningsområden, eftersom de ofta flätas in i varandra (s 3).

Oklarheten i begreppet har ofta påtalats. Faktum är att redan den text som väl framför alla andra har pekat på möjligheten av att förstå samtiden utifrån en analys av "offentlighet", Jürgen Habermas bok "Borgerlig offentlighet" (1962/84), inleds med just ett sådant påpekande: *"I vanligt språkbruk uppvisar 'offentlig' och 'offentlighet' en mångfald skilda betydelser"* (s 10). Det är heller inte bara i dagligt tal de här uttrycken används, fortsätter Habermas, utan även inom byråkratier, massmedia och vetenskapliga discipliner. Också Negt och Kluges "Offentlighet och erfaring" (1974) tar sin utgångspunkt i offentlighetsbegreppets otydlighet (s 9). De skriver att offentlighet som referensram *"vingler...på förvirrende måte"* (s 9). Särskilda institutioner, inrättningar och aktiviteter kallas offentliga, samtidigt som begreppet används för att beteckna en samhällelig erfarenhetshorisont som omfattar samtliga samhällets medlemmar (s 9).

Ändå måste man säga att ifråga om offentlighetsbegreppets historiska och etymologiska rötter, finns en förhållandevis stor enighet, även om skilda författare kan lägga tyngdpunkten på olika sidor (se t ex Arendt 1986, Habermas 1984, Fornäs 1993, Lieberg 1992 och Olsson 1998). Som jag redan pekar på är den ena betydelsen av ordet **"öppen, tillgänglig"** och den andra **"gemensam, kollektiv"**. Begreppet sätts alltid i relation till sin motsats "privat", som då står för något **"enskilt, slutet och intimt"**. Den här tudelningen är central. Privat kontra offentligt avser att

ringa in en fundamental dimension i samhället, en spänning mellan två poler, som har grundläggande betydelse för hur vi uppfattar både oss själva och de sociala strukturer vi lever i. De här två begreppen kan alltså bara förstås i relation till varandra. Historiskt har uppdelningen sin bakgrund i den antika, grekiska stadsstatens uppdelning mellan "polis", en gemensam sfär för de fria borgarna, och "oikos", som betecknar den enskilda sfären i form av huset eller gården.

De sociala eller rumsliga fenomen som är offentliga ska alltså för det första uppfylla ett formkrav: **de ska vara arrangerade så att de är öppna och tillgängliga för den som vill delta eller vistas där.** Hur detta bäst kan ordnas finns det en omfattande debatt kring, inte minst bland arkitekter (för en tillämpning, se Gehl och Gemzøe 1996). Vidare ska det finnas en karaktär av gemensamhet och kollektivitet. Detta har åtminstone två aspekter. Den ena är en innehållslig reflex av formkravet: det som utformas öppet och tillgängligt blir synliggjort och skänker, så att säga, **en samhörighet åt dem som råkar vara närvarande där samtidigt.** Jag uppfattar att det är den här aspekten Bill Hillier söker ringa in med sitt begrepp "virtual community" (1996 s 187). Hillier intresse är fokuserat på människors rörelser i offentliga rum och han menar att den samtida närvaron av människor i rörelse utgör ett slags "gemenskapens råmaterial" (s 187). De här människorna har en mycket yttlig medvetenhet om varandra, men uppmärksamheten kan aktiveras när omständigheterna så kräver. Hillier menar att de här virtuella gemenskaperna ser olika ut i olika slag av rum och att de har stor betydelse för hur dessa fungerar socialt.

Den andra aspekten handlar om en subjektiv upplevelsedimension: **genom att vara med eller vistas i det offentliga känner man sig tillhöra något kollektivt.** Det är alltså en mycket mer medveten nivå, även om den innehåller betydande gradskillnader. Vi kan å ena sidan tänka oss den njutning det kan vara att bara vandra runt bland människor och verksamheter i stadens gatuliv, som Allan B Jacobs beskrivit så väl i sin bok om stora gator (1996). Å andra sidan handlar det också om den mycket mera skräckblandade tjusning som Bill Buford erfar när han drar runt med engelska fotbollshuliganer, tar över stadsrummet och sätter motståndarna på plats (1991). Offentlighetens gemenskapsdimension fungerar sammanlänkande såväl inåt, som utåt. En deltagare i ett demonstrationståg kan uppleva gemenskap både med övriga deltagare i demonstrationen, "vi här i taget", och med en övergripande enhet, "alla vi anti-rasister". Ett annat sätt att uttrycka detta är att säga att offentlighetsbegreppet försöker ringa in både kvalitéter i en företeelse och kvalitéter i relationen mellan olika företeelser. På så vis pekar ofta offentliga sammanhang utöver sig själva.

Kritik av begreppet

Värdet av en tudelning mellan privat och offentligt har ifrågasatts. En kritik handlar om att det skett stora förändringar inom de sociala områden vi betecknar som offentliga respektive privata och att denna uppdelning därför förlorat i aktualitet som analysdimension (se Fornäs 1993 s 36-50 för en genomgång). Framförallt massmedias utveckling framhålls inom den här kritiken. På ett plan handlar det om innehållet i massmedia. Vi har en utveckling där de mest privata förhållanden och situationer, med eller mot de inblandades vilja, lyfts fram i ljuset till allmän beskådan. Jag tänker då på allt från tidningsvärldens kändisreportage till TV:s talkshows och dokumentärsåpor. Men omvänt gäller också att nyhetsprogram och reportage lyfter in det offentliga, och globala, i våra hem.

Vidare är det fråga om hur den massmediala konsumtionen kan leda till isolering. Människor rör sig i offentliga miljöer med musiken och hörlurarna på och i detta avskärmade tillstånd fungerar de inte som delar av en pluralitet, utan som singulära enheter. Slutligen handlar det om de nya möjligheter till kommunikation som datatekniken erbjuder. Via internet kan vi delta i diskussioner och knyta kontakter världen över, verkligen delta i en massmedial offentlighet, utan att ens fysiskt lämna vår privata sfär.

Och, för att ta ett sista exempel på kritik, har Donna Haraway, utifrån ett kvinnoperspektiv, föreslagit att motsatsparet privat/offentligt borde överges helt: *"Om det någonsin tidigare var tänkbart att ideologiskt karakterisera kvinnors liv genom distinktionen mellan offentliga och privata områden...utgör detta numera en helt missvisande ideologi..."* (1985/99 sid 142). Haraway föreslår att man istället borde arbeta utifrån *"den ideologiska föreställningen om nätverk..."* (s 142).

Fyra perspektiv

Vad den här kritiken och oklarheten uppfordrar till är förstås ett tydliggörande av offentlighetsbegreppet som analyskategori. I vilket sammanhang kan begreppet användas och vilka frågor hjälper det oss att reflektera kring? Weintraub menar att *"any discussion of public and private should begin by recognizing, and trying to clarify, the multiple and ambiguous character of its subject matter"* (1997 s 3). Han har gjort ett försök att bringa viss reda i det här genom att peka ut fyra olika perspektiv (s 7).

Det första perspektivet utgår från en **liberal-ekonomistisk** modell (s 8-10). Denna bygger på en primär uppdelning mellan stat och marknad, där statens verksamhet ses som offentlig och marknadens som privat. Det handlar alltså om balansen mellan individer och kontraktsmässigt

skapade organisationer å ena sidan samt om statens aktiviteter å den andra. Centralt blir att fastslå gränsen mellan den offentliga, myndighetsutövande staten och den privata sfären, i första hand tänkt som marknad, med sina formellt frivilliga relationer. Enkelt uttryckt är alltså offentligheten lika med staten i det här sammanhanget.

I Weintraubs andra perspektiv står **medborgarskap** i centrum (s 10-16). Detta utövas i det offentliga livet genom aktivt deltagande i kollektivt beslutsfattande. Förutsättningen är då att offentligheten bygger på solidaritet och jämlikhet. Weintraub menar att i båda de nämnda perspektiven finns en stark koppling mellan "offentlig" och "politisk". Den viktiga skillnaden är att i det första perspektivet kopplas politik till den administrativa statens aktivitet, medan det i det andra fallet handlar om medborgerlig aktivitet, politisk diskussion och gemensam handling. Denna kan då vara riktad mot staten.

Det tredje perspektivet ser offentligt liv som **sociabilitet** (s 16-27). Här fokuseras människors möten och det sociala samspelet. Särskilt sådana möten där skillnader mellan individer och grupper blir tydliga, men där dessa ömsesidigt respekteras. Det offentliga livets sociabilitet regleras med hjälp av en rad konventioner, vilka både tillåter olikhet och förmår skapa en social distans, trots fysisk närhet i rummet. Här finns ett rumsligt perspektiv där stadens livlighet och rörelse är central. Det privata utgår från en personlig sfär, framför allt knuten till hemmet.

Slutligen diskuterar Weintraub ett **feministiskt** perspektiv. I det här perspektivet ses skillnaden mellan privat och offentligt i första hand som en distinktion mellan familjen å ena sidan och den omgivande politiskt-ekonomiska ordningen å den andra. Det är en könsdifferentierad ordning där marknadsekonomin ofta blir den offentliga sfären. Till skillnad från övriga perspektiv finns utgångspunkten här i det privata. Kvinnor och män är relaterade på skilda sätt till det privata respektive det offentliga, och de rör sig på olika sätt mellan dessa båda sfärer.

Om man utgår från Weintraubs kategorier så har den här studien helt klart sitt fokus i det tredje perspektivet. Det jag är intresserad av är å ena sidan hur ungdomar befolkar offentliga rum, å andra sidan hur dessa rörelser är socialt strukturerade. I den följande texten ska jag fördjupa ett teoretiskt perspektiv kring detta genom att diskutera offentlighet utifrån två utgångspunkter. Den första är **det offentliga rummet** och är i hög grad ett urbant perspektiv. Den andra är **offentligheten som social struktur** och kollektiv handling. Denna behandlar det sociala samspelets innehåll och dynamik.

3 Det offentliga rummet

Gatan som offentlighetens hemvist

Staden och offentligheten lever i en ömsesidigt konstituerande spänning. Om offentligheten bor någonstans så är det i staden och söker man stadens själva kärna och viktigaste kännetecken så finns de i dess offentliga liv (se t ex Bahrtdt 1967, Bergman 1985, Lofland 1998 och Olsson 1998). Den plats som i första hand förbinds med det offentliga livet är storstadens gata. Gatan ger rum åt tankarna om öppenhet, tillgänglighet och allas frihet att möta varandra. På gatan samsas allehanda människor och aktiviteter. Här finns målinriktad verksamhet kombinerad med ett mer mållöst promenerande. Här finns människor av alla folkslag, åldrar, kulturer och sociala skikt. Gatan ska kunna användas av alla, *"utan andra förpliktelser än respekten för andras önsknings att göra detsamma"* (Bergman 1985 s 75).

Typiskt för gatans offentlighet är alltså differentiering i en rad avseenden: handlingar, intentioner, utseende, kultur mm. Detta kan låta som förutsättningar för en mycket kaotisk situation, men tvärtom är gatans liv i hög grad väl fungerande. Människor springer inte ihop hela tiden och trots att gatutrafiken involverar så många flyter det sociala livet hela tiden fram. Det här beror på att människors möte i det offentliga inramas av en serie regler som hjälper till att leda den här typen av snabba möten i en fungerande riktning. Det finns en slags "normativ ordning" (Lofland 1998 s 25 ff) som ger vägledning för hur man möter andra utan att krocka, hur man kan fråga respektive besvara frågor om vägen eller klockan och vad man gör om någon tappar en sak. Berömd är Jane Jacobs liknelse av detta sociala samspel vid en "intrikat balett" där de olika aktörerna utför sina delar så att en fungerande helhet uppstår. Detta sker emellertid inte bara genom att följa regler, utan också genom ständig improvisation och förnyelse (Jacobs 1961/92 s 50).

Staden består emellertid inte bara av detta nätverk av mänskliga relationer. Bahrtdt pekar på hur staden uppstått ur marknaden och inte minst marxistiskt inspirerade urbanstudier (se Tonboe 1993 s 366 ff) har visat hur stadens struktur och framträdelse i hög grad är formade efter kapitallets behov och intressen. Stadens rörelse och puls, dess centrala institutioner och sammanslutningar, dess kommunikationer och transporter, dess gator, torg och byggnader är alla påverkade av den kapitalistiska ekonomins element: produktion, varuhandel, transaktioner av värdehandlingar, möten för beslutsfattande m m. Den stad vi vistas i är fylld av symboler och ting som vi inte själva valt, och heller inte kan välja bort; den är "varumärkt" (Butenschøn 1999 s 173). Vår rörelse längs gator och

torg, inne i shoppingcenters och gallerior är hela tiden kantad av symboler, aktiviteter och budskap, vilka pockar på uppmärksamhet och försöker förmedla en mening eller sälja sin sanning. Viselsen i staden blir med detta en vistelse i andras världar och meningssammanhang och kräver hela tiden val mellan uppmärksamhet och avskärmning.

Det är precis detta som ligger till grund för vad Simmel (1981), utifrån avskärmningsperspektivet, kallade storstadsmänniskans blaserade attityd och vad Lofland (1998), utifrån uppmärksamhetsperspektivet, kallar "miljö för lärande" (s 232). Det är viktigt att framhålla att den här struktureringen av staden inte betyder att dess liv är strukturellt determinerat. Det finns färdiga tolkningar och meningssammanhang vad gäller stadens olika företeelser, många med stark kulturell uppbackning, men det existerar samtidigt en frihet att skapa andra, konkurrerande eller kompletterande, uttolkningar. Staden är en värld av representationer och färdigtolkade erbjudanden, men man måste inte välja just dem. Det är emellertid existensen av dessa övergripande meningssammanhang som gör det möjligt för oss att i staden känna gemenskapen med något större (A Jacobs 1996 s 4). Vi kan relatera oss till en tänkt gemenskap av "göteborgare", "skatäre" eller "hundägare", antingen vi nu uppfattar detta som en positiv tillhörighet eller inte. Och vi kan knyta nya kontakter och etablera nypåfunna gemenskaper med krav på erkännande och utrymme.

Offentlighetens läroprocesser

Deltagande i det offentliga livet blir på det här viset till en läroprocess. Man lär sig hantera ett slag av sociala relationer som innehåller en karaktäristisk distans. Det är ett samspel som bygger på medborgerlighet, alla behandlas som likar och har samma rättigheter och skyldigheter. Mötet med andra i offentliga miljöer innebär också att individer mycket konkret utsätter sig för samhällsliga likheter och skillnader. På gatan materialiseras och personifieras sociala differenser, kulturella identiteter och kommersiella symboler. Här finns både det kända, det vi själva identifierar oss med och "det Andra", sådant som är främmande och bortträngt. Här spelar gatulivets kombination av fysisk närhet och social distans en central roll. För genom detta förhållande kan vi ändå närma oss det obekanta och kanske ibland finna mer av igenkännande än vad vi väntade oss. Och även det välbekanta kan visa upp nya sidor.

För Lofland (1998) är den här typen av sociala processer i stadens liv centrala. På ett plan representerar de en särskild livskvalité. Det är en njutning att röra sig bland många andra människor, känna deras närhet och iakttä dem utan andra förpliktelser än en mycket grundläggande respekt. Det är ett nöje att sitta på ett café och "titta på folk". På ett annat

plan är det här slaget av socialt liv centralt för att göra människor till "kosmopoliter" (s 237). Det är en slags produktion av tolerans som blivit alltmer viktig på grund av den sociala, etniska och kulturella diversifiering som äger rum i det västerländska samhället. För Lofland blir det offentliga livet inte bara en fråga om en specifik kvalitet i staden, utan om en central läroprocess i hela det nutida samhällsbygget.

Den publika gatans motpol är det privata hemmet. Just spänningen mellan dessa två poler beskrivs ofta som fruktbar. Hos Bahrtdt är själva definitionen av stad byggd på denna polaritet och ju starkare spänningen mellan det privata och det offentliga är, desto högre grad av stadsmässighet (Bahrtdt 1967 s 52). Det privata livet vinner i intensitet och djup på att utvecklas i relation till offentligheten. Individerna ser mer av sig själv och kan finna fler vägar att utveckla sin personlighet och sina intima relationer (s 70-71).

Olika nivåer i dimensionen privat-offentligt

En fråga som uppstår i sammanhanget är hur man ska förstå alla de sociala och spatialska former som finns mellan de två ytterligheterna gatan och hemmet. Uppenbart finns en rad enheter, t ex gårdar, gränder, affärer, parker och caféer, som inte kan hänföras till endera kategorin privat eller offentligt. Ett sätt är att hantera detta som ett kontinuum och mellan polerna införa begreppen halvprivat respektive halvoffentligt (Olsson 1998 s 6). Till det halvprivata förs då sammanhang som ligger närmast det privata, t ex trapphus, tvättstugor och vissa gårdsmiljöer. Till kategorin halvoffentliga förs verksamheter som i princip är öppna för alla, men där den interna kontrollen är högre och/eller där det krävs något i utbyte, t ex att betala ett inträde. Exempel på halvoffentliga miljöer är affärer, restauranger och biografier.

Lofland löser den här frågan på ett annat sätt (Lofland 1998 s 9-15). Hon börjar med att göra en klar skillnad mellan sociala och fysiska territorier. Offentligheten ser hon som ett rent socialt territorium, om än påverkat av rummet. Hon kallar den här offentligheten för "the public realm", ett uttryck som inte är helt enkelt att översätta. Den ordagranna betydelsen "rike" eller "kungadöme" fungerar inte bra även om Lofland helt klart vill understryka att "the public realm" har en hög grad av självständighet: den har bl a geografi, kultur och historia, skriver hon (s xv). För att behålla den här karaktären hos begreppet översätter jag det med "den offentliga domänen" (jfr Sennetts "the public domain", Sennett 1978). Det som konstituerar den här domänen är enligt Lofland "those areas of urban settlements in which individuals in copresence tend to be personally unknown or only categorically known to one another" (s 9). Det är alltså

sociala territorier där aktörerna huvudsakligen är främlingar för varandra eller känner varandra som kategorier, t ex kund-servitris.

På motsvarande sätt talar Lofland om en "privat domän" som är *"characterized by ties of intimacy among primary groups members who are located within households and personal networks"* (s 10). Här handlar det alltså som primärgruppens nära relationer och de personliga nätverk som också har en sådan, intim, karaktär. Mellan de här båda sociala territorierna skjuter Lofland in ett tredje, som hon kallar "the parochial realm". Denna domän är *"characterized by a sense of commonality among acquaintances and neighbors who are involved in interpersonal networks that are located within 'communities'"* (s 10). Här rör det sig då om aktörer vilka är kända för varandra, t ex i egenskap av att vara grannar, och vilkas relationer präglas av en känsla av gemenskap. Till den här kategorin räknar Lofland även arbetsplatsens sociala nätverk. I översättning har "parochial" en negativ klang: trångsynt, provinsiell eller småstadsaktig. Jag uppfattar emellertid inte att Lofland eftersträvar en sådan effekt och väljer därför att översätta ordet med det mer neutrala "lokal". Loflands lokala domän ligger också nära det Sören Olsson kallat den "lokala offentligheten" (Olsson 1991 s 70-78). Härmed avses det sociala livet på bostadsområdets eller stadsdelens nivå: relationer, aktiviteter och rörelser. Olssons begrepp är emellertid avgränsat till boendet och dessutom lägger han in det "lilla grannskapet" mellan den lokala offentligheten och det privata området.

Om vi följer Loflands schema får vi en tredelad stad: det sociala livet fördelar sig i en privat, en lokal och en offentlig domän. Lofland framhäver att just detta också är stadens främsta kännetecken och ett uttryck för dess komplexitet. Ingen annan form av mänsklig bosättning innehåller, rutinmässigt och beständigt, alla tre domänerna samtidigt (s 10). Idén om en lokal domän är emellertid inte oomstridd bland dem som hävdar det offentliga livets centrala värde. Bahrtdt (1967) varnar uttryckligen för grannskapsideologin och menar att den leder till att staden förlorar sin karaktär (s 155).

Bosse Bergman, i sin tur, pekar i sin studie av Manhattan, på hur poängfullt det är att de privata och offentliga delarna av stadslandskapet avlöser varandra direkt, utan några förmedlande utrymmen: *"Mellan det privata och offentliga ... fanns helt enkelt inga platser som var inrättade för gemensamt umgänge, för möten och aktiviteter. Övergången mellan det privata och offentliga var skarp, kort, mörk och fylld av slammer, röster och skrik. Gatan var den främsta platsen för kvarterslivet"* (Bergman 1985 s 66). Bergman menar att ett sådant här grannskap, där det privata och offentliga omedelbart går över i varandra, ger bättre förutsättningar för rika och otvungna kontakter grannar emellan. Genom närheten till det offentliga stadslivet

sker också en kommunikation mellan det egna bostadsområdet och staden som helhet. Den enskilde kan mycket lättare erfara sin tillhörighet till det komplexa sammanhang som staden utgör (se även Bergman 1991).

En central fråga är också den om relationen mellan det rumsliga och det sociala. Lofland (1998) understryker att hennes domäner är sociala territorier och således inte identifierbara utifrån geografiska eller fysiska kriterier. Här råder en självständighet som innebär att lokala platser kan hysa offentliga domäner och offentliga rum kan vara befolkade av en lokal domän (s 12-15). Exempel på det förstnämnda kan vara en trendig restaurang i ett bostadsområde, vilken drar till sig publik från hela staden. Det sistnämnda, å sin sida, kan exemplifieras med en citybar som utgör stamlokal för ett begränsat nätverk av relaterade personer. Trots frikopplingen mellan sociala och rumsliga territorier understryker Lofland att det rumsliga påverkar det sociala (s 180-181). Uppenbart skapar rumsliga egenskaper en rad möjligheter respektive hinder för hur mänskliga möten kommer att gestalta sig och vilket innehåll de får. Vi måste alltså tänka det rumsliga och det sociala samtidigt, som interrelaterade, men icke-determinerande enheter.

En grannskapsbaserad offentlighet?

En viktig fråga är hur man ska se på möjligheterna till ett offentligt liv i grannskapet. Bland de författare som diskuterar stadslivets offentlighet finns, som jag redan pekat på, en mycket kritisk inställning till grannskapet och det sociala liv det genererar. Ofta sätts grannskapet i motsättning till offentligheten, som t ex i diskussionen mellan Bergman och Olsson (Bergman m fl. 1991), och ett grannskapstänkande anses ha negativ inverkan på stadens offentliga liv. Idealet är som i citatet från Manhattan tidigare (Bergman 1985), att det privata omedelbart övergår i det offentliga. Det här är gynnsamt även för grannskapets kontakter eftersom de då inte får den förpliktigande och kontrollerande karaktär, som kännetecknar ett "vanligt" grannskap (Bergman 1991 s 88). Man skulle alltså kunna tala om ett grannskap på offentlighetens villkor, men inte tvärt om.

Ett annat sätt att närma sig den här frågan representeras av Oldenburg som argumenterat för behovet av "third places" (1989). Han menar att de fyller en vital funktion för känsla av tillhörighet och sammanhang i ett samhälle. De platser Oldenburg har i tankarna är caféer, barer, lokala mötesplatser och liknande, vilka kännetecknas av ett "informal public life". Han menar att dessa samlingspunkter representerar ett särskilt, tredje erfarenhetsområde med socialt umgänge i centrum. De andra båda är det privata familjelivet, med hemmet som plats, och det produktiva

området, med arbetsplatsen som central rumslig enhet. Bland "third places" finns såväl grannskapets som stadscentrums mötesplatser och Oldenburg utgår från det förhållandet att på sådana ställen träffas som regel både vänner och främlingar. Vi får alltså ett slags blandning av Loflands lokala och offentliga domäner på samma plats, men med en betoning av den informella gemenskapen. Ett kännetecken på en fungerande "third place" är att man alltid hittar bekanta där, oavsett tidpunkt eller tillfälle. Här skulle vi alltså snarast kunna se en offentlighet på grannskapets villkor.

Det finns en annan typ av stadsskildring där det lokala offentliga livet betonas, nämligen den som skildrar den skvartersstaden (Franzén 1992 och Olsson 1998). Kvartersstaden är rumsligt planerad och byggd som ett rätvinkligt rutnät. Det var det planeringsideal som dominerade under stadsbygget från mitten av 1800-talet fram emot 1940-talet då idén om den funktionsuppdelade staden avlöste. Båda de studier som refereras här behandlar områden i större städer, Söder i Stockholm (Franzén) och Haga i Göteborg (Olsson), och båda skildrar de här stadsdelarna under mellankrigstiden. Typiskt för kvartersstaden vid den tiden var att den innehöll en blandning av boende och verksamheter och att det finns en stor variation beträffande de sistnämnda. Däremot tillhörde befolkningen stadens enklare skikt, det rörde sig om arbetarklassens och småborger-skapets bostadsområden, varför Franzén talar om en "folklig stadskultur". Det som är relevant i det här sammanhanget är att såväl Haga som Söder karaktäriserades av ett mycket omfattande, och lokalt präglad, offentligt liv. Vardagliga sysslor, de många verksamheterna, barnens lek och trångboddheten gjorde att mycket av livet kom att levas ute på gatan eller inne på gårdar och andra mer undanskymda platser. Vad vi får är emellertid även här en spänning mellan det privata och det offentliga, såväl vad gäller sociala relationer som rumsliga utrymmen. Och även om denna offentlighet hade en lokal dominans så förekom en genomströmning av främmande människor i både Haga och Stockholms Söder. Även här har vi alltså att göra med en offentlighet formad utifrån lokala erfarenheter, rum och relationer.

Det här pekar på en komplikation i förhållande till Loflands åtskillnad mellan den lokala och den offentliga domänen. Om offentlighet ska förbindas så starkt med förekomsten av främlingar, hur ska vi då förstå det slag av rika offentliga liv som försiggår i kvarter där publiken domineras av boende, men där de för det första inte behöver ha någon större känedom om varandra och där det för det andra också finns ett inflöde av främlingar? Och även om de inblandade känner varandra finns det en uppenbar skillnad mellan hemlivets sociala sammanhållning och den umgängesinriktade gemenskapen i Oldenburgs "third places". Hur ska

dessa skillnader tematiseras och analyseras om dimensionen privat-offentligt är förbehållen andra arenor?

Hinder mot offentligt liv

Som jag tidigare nämnt finns ett klart normativt drag i det slag av offentlighetsdiskurs jag hittills relaterat. Därför finns också i den här litteraturen kritik mot det som anses motverka och underminera förutsättningarna för ett vitalt offentligt liv i staden. Jag har redan nämnt kritiken av grannskapsperspektivet. Ett annat kretsar kring de tendenser till privatisering och intimisering som man menar kännetecknar det västerländska samhället. Utvecklingen mot privatisering beskrivs redan hos Bahrtdt (1967), som menar att isoleringen i familjen bl a är en reflex av att det offentliga livet gjorts alltmer svåröverskådligt och otillgängligt för den enskilde. Storstaden framstår som en djungel och gentemot denna förefaller lantlivets idyll vara något att eftersträva. Bahrtdt menar att problemet är att storstaden förnekar sig själv och att den så produktiva spänningen mellan det privata och det offentliga upphört att fungera (s 131-136).

Den som kanske mest pregnant kritiserat det västerländska samhällets bortvändhet från den offentliga domänen är Richard Sennett (1978). Han menar att samhället kännetecknas av en "intimitetens tyranni" baserad på att alla sociala och mänskliga förhållanden, trots sin komplexitet, tenderar att mätas längs en enda värdeskala. Enligt denna skala är den sociala verkligheten intressant för oss bara i den mån den betyder något på ett psykologiskt plan (s 338). Vi strävar ständigt efter närhet och inre autenticitet och mänskliga relationer uppfattas som en angelägenhet mellan personligheter. Identitet blir något som bara söks inifrån (s 9).

Sennett menar att den här utvecklingen lett till att den kreativa balansen mellan det privata och det offentliga förlorats i det västerländska samhället (s 3-5, jfr Bahrtdt ovan). Sammanhang som uppfattas som icke-personliga, d v s inte kopplade till närhet eller genuina inre uttryck, tilldrar sig varken intresse eller lust (s 6). En följd av detta är att samhällslika maktförhållanden inte utmanas. Offentligheten fungerar inte längre som en bas för politisk organisering, utan politiska företrädare väljs utifrån deras personliga utstrålning och trovärdighet. I samma process fråntas också staden sin centrala funktion som erfarenhetsbas för icke-personliga sociala relationer. Staden är en arena för mänskliga skillnader och sociokulturell brokighet, men utifrån intimitetens perspektiv framstår sådana kvalitéer som hotfulla och skrämmande. Människor föredrar då att istället vistas i skyddade bostadsmiljöer och ställa krav på makt över grannskapet. Kvar blir en liten välbeställd klass som lever det "urbana livet" som ett uttryck för kulturell exklusivitet. I Sennetts ögon bär

den här utvecklingen tecken på ett samhälle som blivit ociviliserat (s 339-340).

Ett tredje hot mot offentlighetens utveckling i staden handlar om den fysiska miljöns utformning. Trafiken är en central fråga i det här sammanhanget. Gehl pekar på hur viktigt det är att stadens fysiska rum utformas med sikte på fotgängaren och föreslår (skämtsamt) ett *"Department for Pedestrians and Public Life"* (1999 s 235). Det faktum att så stora delar av städerna designats för att möta bilismens behov, har ofta en dramatisk effekt på de här miljöernas möjligheter att samtidigt fungera som rum för mänskliga möten. Det här påpekas i en rad studier, inte minst amerikanska, där städerna generellt förändrats längst i den här riktningen (Lofland 1998 kap 7, Mackay 1999 s 248). Det handlar här inte bara om konflikten mellan gång- och biltrafik, utan överhuvudtaget om hela strävan att arrangera de offentliga miljöerna för vissa syften. Lite förenklat kan man peka på två utvecklingstendenser här, dock med en gemensam utgångspunkt.

Den ena utvecklingstendensen handlar om åtgärder för att förhindra eller begränsa oönskade sammanträffanden, beteenden, handlingar eller personer. Det är då frågan att utforma parkbänkar så att de inte går att sova på för att hålla uteliggare borta, omfattande användning av staket eller andra utestängande fysiska hinder och olika slag av bevakningssystem antingen genom övervakningskameror eller vaktpersonal (Ellin 1999). Enligt Zukin (1995 s 39-40) är det här slaget av säkerhetsindustri kraftigt växande i USA och samma utveckling finns även rapporterad från de nordiska länderna (Franzén 2000, Skouen (red) 1999).

Den andra riktningen handlar om att offentliga miljöer utformas med avsikt att styra inåspråktagandet av dem till en slags positiv konsumtion. Miljöerna designas och estetiseras för att skapa vissa stämningar och upplevelser. Zukin diskuterar det här fenomenet med hjälp av begreppet "symbolisk ekonomi" (1995). Hon menar att det blir allt vanligare att offentliga rum ges en utformning som bygger på bestämda symboliska konnotationer, vilket styr hur de uppfattas och används i viss riktning. Detta har drivits som mest konsekvent av Disney Company. Deras temaparker söker presentera en nationell kultur, som står över skillnader i form av klass, etnicitet och lokal identitet, och där skillnader estetiseras och räddslan hålls under kontroll (s 49). Det är sagovärld och trygghet som integrerade delar av samma upplevelse. Liknande "disneyfiering" av offentliga miljöer kan iakttas överallt.

Människors rädsla för offentliga miljöer

Den gemensamma nämnaren för båda de här riktningarna är att de tar sin utgångspunkt i människors osäkerhet, rädsla och känsla av obehag inför att vistas i offentliga miljöer. Zukin menar att den här rädslan är ett av de mest påtagliga hoten mot en levande offentlig kultur (1995 s 38). Hur har denna då uppstått? Man kan här peka på en kombination av faktiska händelser, egna erfarenheter och massmedialt producerade och förmedlade tolkningskategorier. Det finns ett massmedialt intresse för den stadens "mörka sida" som förbinds med de offentliga miljöerna: gatuvåld, kriminalitet och social utslagning. De utgör också centrala element i det underhållningsvåld som dominerar TV- och filmutbud. Kombinationen av massmedial konsumtion, och de förståelseramar som följer med den, och egna möten med främmande och udda människor i offentligheten utgör grogrunden för den här rädslan. Davis (1990/96 s 160) skriver om hur filmer "extrapolerar" utifrån existerande förhållande och skapar föreställningar om det farliga och våldsamma livet i städernas cityområden. Han menar också att medias rapportering om våldsamhet leder till att denna överdrivs och leder till helt orealistiska föreställningar om hot hos den vita medelklassen. I slutändan blir lösningen en del av problemet. Säkerhetsindustrins blotta existens och dess sätt att formulera själva "frågan", genererar en rädsla och ett skyddsbehov som tenderar att bevisa sig själv och därmed fungera som ett cirkulärt förlopp av orsak och verkan (Davis op cit).

Lofland pekar på hur rädslan har ett tydligt irrationellt drag: den är mest förekommande bland dem som har minst att vara rädda för (1998 kap 6). Precis samma slutsats har dragits utifrån svensk statistik (Elofsson 1998). Det är framför allt kvinnor och äldre som uppfattar offentliga miljöer som skrämmande. Den mesta våldsamheten äger emellertid rum mellan yngre män.

Evenemangsoffentlighet

Ett av de exempel som refereras i början av den här texten handlar om valborgsmässofirandet. Det är en i tiden återkommande tilldragelse, som följer vissa mönster. Själva dagen förknippas ju med vårens ankomst och firas i många städer, samt i massmedia, som studenternas speciella högtid. Det är studentsångares uppgift att sjunga in våren och man har mösspåtagnig och andra traditionella aktiviteter.

Uppenbart rymmer firandet av Valborgsmässoafton såväl organiserade, som icke-formaliserade inslag. Det är kännetecknande för utvecklingen sedan mitten av 1980-talet att det, framför allt i städerna, anordnas en rad evenemang. Dessa kan knyta an till traditionella högtidsdagar,

exempelvis till Valborgshelgen, men också adderas till större publika evenemang med annan inriktning, t ex stora idrottstävlingar. Fotbolls-EM 1992 och VM i friidrott 1995 är två bra exempel på detta ut göteborgsk synvinkel. Vidare hör de årligt återkommande festivalerna hit, t ex festivalen i Malmö och Göteborgskalaset. Som en sista form för firande kan pekas på det publika firande som flera gånger blivit resultatet när ett framgångsrikt idrottslag återvänt hem (fotboll, handboll och ishockey). Stora människomassor har hälsat dem välkomna, ca 20 000 när hockeylandslaget vann VM 1991 (Hellspong 1995 s 170), och det har också arrangerats välkomstmottaganden med vissa formella inslag. Samtidigt finns det ett drag av spontanitet i det sistnämnda fallet. Folk ger sig ut på gatorna för att fira och visa sin uppskattning av de goda prestationerna.

Sören Olsson har diskuterat de här sammanhangen med utgångspunkt i begreppet **evenemangsoffentlighet** (1993 s 87). Han pekar på att deltagandet inte bara hänger ihop med en önskan att celebrera: det finns en speciell upplevelse knuten till själva närvaron i det offentliga livet, en känsla av att vara med där det händer. Sedan kan man förhålla sig på radikalt olika sätt till själva händelseförloppet. Det finns utrymme för såväl ett distanserat iakttagande, som för en engagerad involvering. Vid den här typen av evenemang händer ofta saker, det finns liv och rörelse, mycket att titta på och lyssna till. En del deltagare är tränade aktörer, som framför små dramor, musikstycken eller akrobatnummer. Andra är spontana firare med känsla för tillfälligheternas möjligheter, t ex fotbolls-supportrar på festhumör (se Brännberg (red) 1993 för en rad exempel hämtade från EM i fotboll 1992).

När man ska karaktärisera den här typen av tillfällen och de händelser som äger rum vid dessa, ligger begreppet **"ritual"** nära till hands. Med ritual menar vi händelser, ofta sammansatta, som följer ett visst mönster och som har en traditionens tyngd i sig. Ofta finns en koppling till religiösa eller allmänt högtidliga sammanhang. En mer vardaglig användning av ritual är att det betecknar en aktivitet som är tom på innehåll. "Det är bara en ritual" kan man säga och med det mena något som görs bara för sakens skull, bara för att det ska vara så och som egentligen har mist sitt innehåll (jfr Klein 1995 s 9-14). Ritual kan alltså användas som beteckning både på något som är väldigt betydelseladdat, med kraft att komprimera mycket komplexa innebörder, och på sådant som är rutinserat och tömt på annat innehåll än själva gesten.

Ritualer, känslor och trivsel

Offentligheten innehåller ett flertal scener där både spontana och välre-gisserade viljeyttringar, samhörigheter och konflikter kan spelas upp. Skådespelen följer en speciell performativt konstituerande logik: innebörden blir till just när och där scenen framförs. I bakre regioner kan framträdandena både förberedas och analyseras i efterhand, men det finns en omedelbarhet som bara kan fångas vid själva uppförandet. Därför är **närvaro** så viktig. Om man inte är med har chansen gått förlorad och kan inte återskapas igen.

Närvaron handlar också om en annan dimension, nämligen **känslan**. Det offentliga livet innehåller så mycket sinnesintryck av händelser, situationer, dofter, smaker och beröringar. Det är ett verkligt fundamentalt engagemang av hela kroppen. Därför är spontanitet och lust känslöstämningar som ofta hänger samman med att vistas i offentliga rum. Och rädsla och känsla av otrygghet, som jag tidigare diskuterat.

Offentligheten kan alltså sägas vara infallens och påhittens rum. Den rollspelens och utåtvändhetens mänskliga teater som Sennett argumenterat så starkt för (1978). Men, som Klein (1995) och Goffman (1963 och 1971) tydligt visar, är den också de färdigskrivna manuskriptens och den sociala ordningens rum. På så vis förbinds enskilda manifestationer med större kollektiv och övergripande meningssammanhang. Det här fungerar såväl för att befästa ordningen, som för att förnya eller utmana den. Detta är vår tids karnevaliska utrymme.

Det finns en tydlig spänning mellan ordning och spontanitet i det offentliga livet. Inte minst blir det tydligt kring de festivaler och evenemang som blivit vanliga i städerna. På ett plan ger de tillfälle till festligt umgänge. De livar upp staden och fyller den med verksamheter och människor. Men är det en alltför tillrättalagd glädjeyttring? Med Bosse Bergman (1993) kan vi fråga oss om vi är på väg mot en **trivseloffentlighet** där det enda vi förmår göra är att ha kul ihop under välarrangerade former? Eller ännu värre: jämsides med varandra. Som motvikt mot en sådan beskrivning, kan man framhålla de olika exempel som Klein m fl (1995) samlat. De ger underlag för en betydligt mer optimistisk tolkning av offentlighetens nuvarande läge.

Det offentliga livets bruksvärde

Lofland summerar i slutet av sin bok (1998 kap 8) det offentliga livets bruksvärde eller dess "nytta" om man så vill. En första punkt handlar om offentligheten som en **miljö för lärande**. Offentlighetens alla mänskliga möten, dess aktiviteter och verksamheter ställer den enskilde inför situationer och problem, som måste lösas. Det här är läroprocesser som måste

genomföras i praktiken, de går inte att lära in på abstrakt nivå. Således förutsätts en involvering, en närvaro, i det offentliga livet för att detta lärande ska komma till stånd. Inte minst för barn är det här en viktig källa till kunskap.

En andra punkt är att det offentliga livet fungerar som **avkoppling och rekreation**. Offentliga miljöer erbjuder ombyte och stimulans i förhållande till andra sammanhang, t ex att njuta av folklivet från ett cafébord eller se på konst i ett galleri. Men i parker och grönområden kan vi också hitta platser för vila och enskildhet, vilken får en särskild kvalitet av att ta plats just i det offentliga rummet. Den här kvalitén hänger samman med Loflands tredje aspekt nämligen att det är en avskildhet mitt i ett **nav av kommunikationer**. I offentligheten sker ett ständigt kommunikativt utbyte mellan människor samt i deras relationer till en symbolladdad materialitet.

En möjlighet är att dessa kommunikationer kan leda till eller utgöra en **politisk praktik**, vilket är Loflands fjärde punkt. Det är då fråga om en politisk praktik på mycket basal, närmast vardaglig, nivå; ett slags skolning i medborgerlighet. Lofland citerar här Sennett som skrivit om offentlighetens kapacitet att lära människor att de kan agera tillsammans, utan att för den skull känna ett tvång av att vara identiska (s 235). Uppenbart rymmer emellertid offentligheten också organiserade politiska handlingar eller, mer allmänt, den fungerar som **forum för genomförande av sociala evenemang och gestaltning av sociala konflikter**. Det offentliga livet fylls av och till med olika publika dramor: festivaler, karnevaler, processioner och demonstrationer. I sådana sammanhang ges utrymme för en rad skilda sociala skådespel vilka tematiserar politiska tillhörigheter, sociala konfliktområden, maktkonstellationer, kulturella smaker, umgängesbehov eller snart sagt vad som helst.

Allt det här leder fram till Loflands sjätte och definitivt mest centrala punkt: i stadens offentlighet finns de nödvändiga förutsättningarna för att **skapa människor som tänker och handlar som kosmopoliter**. Det är alltså inte bara en medborgerlighet som offentligheten fostrar, utan människor som identifierar sig som världsmedborgare. Centralt i detta är en träning i positiv tolerans, dvs att skillnader människor emellan tolereras utifrån ett fullständigt erkännande av dem och i direkt interaktion med företrädare för dessa skillnader. Det handlar om ett intresse för och en vilja till kunskap om det den Andre representerar. Det är emellertid inte en fråga om att söka närhet och identifikation. Tvärtom menar Lofland, likhet med Bahrtdt och Sennett, att krav eller förväntan på intimitet förstör möjligheterna till transcendens. Det är just förmågan att relatera tvärs över skillnader, att lära sig hantera och uppskatta offentlighetens karaktäristiskt distanserade sociala relationer, som leder fram mot en

möjlig kosmopolitisk position. Annorlunda uttryckt handlar det om att känna sig hemma i en värld av främlingar och att själv fungera i rollen som främling.

Ytterligare en förutsättning för den positiva toleransen är att människor kan färdas i det offentliga rummet och känna en hög grad av psykisk trygghet. Den här trygghetskänslan lever emellertid i ett spänningsförhållande till vad Lofland kallar den urbana offentlighetens "hårda kant" (hard edge s 243). Det är ingen "disneyfierad", strängt övervakad och uppstädad stadsoffentlighet Lofland vill se. Tvärtom, ett rent fysiskt umgänge med skillnader, t ex möten med företrädare för samhällets marginaliserade, måste orsaka viss rädsla (mild fear s 243). Det här får inte gå för långt, men att kunna möta och arbeta med sin rädsla är en av det offentliga livets viktiga läroprocesser.

Lofland inser naturligtvis att offentlighetens bruksvärde inte realiseras automatiskt, utan tvärtom kräver en rad förutsättningar. Det handlar om att motverka alla de "hot" mot det offentliga livet, som diskuterats ovan och som handlar om staden ur alla synvinklar: fysiskt, strukturellt, socialt och psykiskt.

Vems offentlighet? – kritik av kosmopolitidealet

På en nivå handlar det offentliga livets företräden om vardagliga saker: tillgång till mötesplatser och verksamheter, njutningen av att vistas bland andra människor och känna närvaron av allt det vi förbinder med stadens pulserande liv. Men på en annan nivå är offentligheten förbunden med värden av både mer övergripande och djupgående natur. Det är uppenbart att stadslivets offentlighet bär på ett idéarv om demokrati och medborgerlig fostran. Enligt denna idealmodell ska offentligheten ge rum åt enskilda och grupper oberoende av vilka sociala, politiska, kulturella eller religiösa skillnader de företräder. Offentligheten ska vidare härbärgera en mångfald av handlingar och intentioner från olika aktörers sida och fungera som bas för lärande ifråga om medmänsklig respekt, tolerans, frihet och demokratiska traditioner. Den är ett uttryck för en mellanmänsklig, kollektiv ordning, som på ett övergripande plan ska reglera människors möten så att skillnader och konflikter görs förståeliga och hanterbara inom en gemensam tolkningsram (jfr Featherstone 1998).

Man kan undra om en sådan ordning är, och någonsin varit, möjlig i staden. Med Zukin kan vi se stadsoffentligheten som produkt och konstruktion såväl underifrån som ovanifrån (1995 s 9-11). Underifrån handlar det om hur människor möts i det offentliga livet. En grundläggande förutsättning är att offentligheten skapas i pluralitet; det är blandningen och skillnaderna som producerar det offentliga livets sär-

drag. Men tillgodogörandet av detta tänks i singularis. Den positiva toleransen förutsätter rimligen någon slags enhetlig tolkningskod, åtminstone som en grundläggande struktur eller element som ingår i alla kulturella framträdelseformer och lyckas överleva skillnader vad gäller t ex kön, etnicitet och social klass.

En central fråga är om skilda grupper verkligen möts på gatan bara för att de råkar befinna sig där samtidigt? Sennett (1999) berör den här frågan när han relaterar en promenad längs Lexington Avenue i New York. Han pekar på rikedomerna vad gäller olika sociala grupper och företeelser i miljön. Här finns sociala bostäder för de hemlösa, indiska kryddhandlare, japanska affärsmän och grupper av turister, för att bara nämna några. Tillsammans utgör de en fascinerande representation av skillnader och ger New York dess karaktäristiskt globala sammansättning. Det finns emellertid ett centralt problem: de här grupperna möts inte. Det finns egentligen ingen kommunikation mellan företrädare för de skilda grupperna, trots att de befinner sig så nära varandra i rummet. Vad vi ser är snarast "*segregerade fickor av skillnad*" (s 130). För Sennett är lösningen på dilemmat en kommunikation via verbal konflikt. I denna ligger nämligen ett erkännande av varandra, som han menar är fundamentalt. Tystnaden däremot tenderar att befästa skillnader och gränser.

En annan viktig fråga är ur vems perspektiv det kosmopolitiska idealen är tänkt? Lofland talar om nödvändigheten av att offentlighetens läroprocesser har en "hård kant" och att man utsätter sig för en "begränsad rädsla". Det här sker genom att man i det offentliga livet tvingas möta personer eller företrädare för kategorier vars åsikter man inte delar, vars beteende man inte gillar eller vars uppsyn man uppfattar som skrämmande. Uppenbarligen är det bl a människor ur samhällets marginaliserade skikt, Lofland här har i tankarna. Elakt uttryckt tycks tanken vara att de ska fylla en uppgift i stadsrummet som en sorts pedagogiska agenter med uppdrag att skrämmas lite lagom! Frågan är då om de i så fall blir kosmopoliter i samma process?

Flanören

När man reflekterar kring grundvalen för den kosmopolitiska erfarenheten är det lätt att associera till en specifik aktör i gatuvimlet: flanören. Denne är en stadslivets njutare och registrator, som både förmår att uppslukas av och distansera sig till det han ser och upplever (Featherstone 1998). Historiskt hör denne hemma i det tidiga 1800-talets Paris, främst i de överbyggda affärsgator vi känner som "arkader", och det var då fråga om en borgerskapets "han". Flanörens metod har senare använts i flera kända arbeten: Benjamin (1996), de Certeau (1984) och Sennett (1999).

Kan denna, på en gång bekymmerslösa och engagerade roll, förkroppsliga de kvalitéter som krävs för att vi ska få en utveckling i kosmopolitisk riktning?

Bauman har diskuterat den frågan i en artikel och hans svar är ett kategoriskt "nej" (1995 kap 5). Han avvisar överhuvudtaget tanken på att stadsliv eller främlingskap kan ges enhetlig innebörd. Så här formulerar han sin kritik: *"Denna triviala sanning behöver upprepas på grund av den uttalade tendensen...att beskriva upplevelserna i det postmoderna stadslivet bara utifrån ett perspektiv: perspektivet hos den postmoderna, »demokratiserade» men kommersiellt disciplinerade versionen av flanörliv, som en gång i tiden var ett tidsfördriv begränsat till ett snävt skikt av förmögna och sysslolösa män och i dag är mycket mer utbrett, men fortfarande mest är en angelägenhet för medelklassen (eller åtminstone en livsstil för fullfjädrade konsumenter). Så fort denna erfarenhet tolkas, bör man hålla i minnet att den dubbla friheten att röra sig överallt och ignorera selektivt är dess grundläggande villkor"* (s 167). Bauman uppfattar stadslivet som *"ett moraliskt utarmat liv"* (s 170) och att det är förknippat med en självframställning som först och främst består av *"en presentation av ytor"* (s 171).

Featherstone intar en betydligt mer komplex hållning till flanerandets möjlighet och innebörd (1998). Han menar att de tidiga varuhusen övertog arkadernas betydelse som främsta utrymme för flanerande. Detta representerar således en kontinuitet, men också ett brott i utvecklingen. Med varuhusen kom nämligen konsumtionen, "shoppingen", att bli flanörens centrala aktivitet och dessutom bytte vederbörande kön. Det var, och är, i hög grad kvinnor som håller traditionen av flanerande vid liv. Idag äger den ofta rum i de tematiserade, tillrättalagda och "disneyfierade" miljöer, som jag diskuterat ovan, men Featherstone menar att kritiken av dessa riskerar att hamna fel. De negativa omdömena om shoppingaktiviteter och konsumtionsmiljöer bär spår av en elitistisk kulturkritik och det finns också en risk för alltför långtgående generalisering utifrån vissa specifika amerikanska erfarenheter. Featherstone driver vidare tesen att olika former av resande, filmer, surfande på internet och andra aktiviteter i cyber-rymden, kan innehålla flanerandets kvalitéter. I de sistnämnda fallen sker ju ingen fysisk rörelse i rummet, men Featherstone menar att det centrala är flanörens rörliga blick.

Den här kopplingen mellan konsumtion, internet och flanerande kan tyckas avlägsen från utgångspunkten i det offentliga livets kosmopolitiska ideal. Featherstone menar emellertid att shoppingen inte kan bedömas som ett trivialt konsumerande. Val av vad som ska inhandlas är tätt länkade till frågor om identitet och kulturella värden. Det är ofta fråga om de ting, med eller genom vilka vi presenterar oss som de vi är inför andra. De estetiska överväganden om tillhörigheter och skillnader i rela-

tion till andra som konsumtionen bygger på, behöver inte vara så anorlunda än de värderingar som styr hur vi tänker i rollen som medborgare. Vidare är den postmoderne flanören inte bara ute efter att handla, utan deltar i och relaterar till det offentliga livet. Användningen av internet utgör här ett undantag eftersom den som regel äger rum i den privata sfären. Men Featherstone menar att även här kan erfarenheter vinnas, som har betydelse för deltagandet i det offentliga livet.

Stadens delning

Sett ovanifrån handlar det om hur de offentliga miljöerna produceras och designas för att representera olika intressen och maktkonstellationer. Det är även fråga om hur de formas utifrån ekonomiskt strukturella behov och krav. Sådant som med olika grader av precision kan avläsas i stadens fysiska struktur och i det symboliska landskap den utgör. Hur ska staden representeras på den här nivån? Loflands tre domäner bygger på mänskliga relationer och former för social kontroll, men staden kan förstås delas in på andra sätt.

Castells (1998) menar att det han kallar den informationella staden tenderar att glida isär i två delar. Å ena sidan finns **flödesrummet** som är *"den materiella organisationen av tidsdelande sociala praktiker som verkar genom flöden"* (s 415). Hit räknar Castells för det första det rent materiella underlaget, t ex mikroelektronik och telekommunikation. För det andra nätverkens nav och noder, dvs globala städer och särskilda områden med nyckelfunktioner för kommunikationen. För det tredje hör eliternas verksamhetsplatser, kulturinrättningar, bostadskvarter och fritidsområden hit.

Å andra sidan existerar **platsrummet**, som är den stad, det rum, de flesta människor lever i. En plats, skriver Castells, är *"en lokalitet vars form funktion och mening är självtillräcklig inom det fysiska sammanhangets gränser"* (s 426). Det är på sådana platser de flesta människor lever sina liv och organiserar sin vardag. Den makt och samhälleliga organisation som utgår från flödesrummet tenderar emellertid att alltmer skiljas från den erfarenhetsvärld som emanerar från platsrummet. Vi får en *"strukturell schizofreni"* och Castells skriver: *"Om inte kulturella och fysiska broar medvetet byggs mellan dessa båda rumsformer kan vi gå mot ett liv i två parallella världar, vilkas tid inte kan mötas eftersom de förörids till skilda dimensioner i en social hyperrymd"* (s 431).

Peter Marcuse (1996) talar istället om den **post-fordistiska staden**, som han menar kännetecknas av en ny typ av spatial indelning. Marcuse gör först en grundläggande åtskillnad mellan *"staden för boende"* (residential city) och *"staden för ekonomi"* (economic city, s 197). En sådan tude-lad stad är emellertid ingen nyhet, menar Marcuse. Det som är typiskt för

den post-fordistiska staden är att den snarare är kvartersvis indelad. I staden för boende finns t ex såväl de "luxuösa villa-enklaverna", där hierarkiernas toppskikt bor, som den "övergivna staden", hem åt de marginaliserade och utslagna. I den ekonomiska staden finns de "stora beslutens platser", som kan vara såväl lyxiga kontor som baksätet på en limousin, och där finns den "överblivna staden" där den informella ekonomins icke-lagliga verksamheter huserar. Mellan de här nämnda kategorierna finns ytterligare områden. De rumsliga mönstren är inte rigida, de varierar mellan olika städer och länder, men grundstrukturen är densamma. Det som bestämmer mönstren är en fördelning av makt och rikedom som ställer de olika områdena mot varandra.

Just frågan om makt måste specifikt ställas i förhållande till offentligheten på det sätt som Zukin gör: "... *vem äger, vem besitter och vem kontrollerar stadens offentliga rum*" (1995 s 291)? De här frågorna har relevans när vi ser på offentligheten såväl underifrån som ovanifrån. Zukin menar att staden fortfarande bär på ett "*kvardröjande minne av tolerans och frihet*" och att det ännu finns hopp om en "*gemensam offentlig kultur*" (s 294). Hur denna ska utvecklas i framtiden är emellertid i hög grad en fråga om vems intressen som ska vara vägledande.

Kommentar

Jag har mycket följt Lofland i mitt resonemang kring stadens offentlighet därför att jag menar att hon, på ett värtaligt sätt, representerar en central strömning bland dem som intresserar sig för offentligt liv. Det är en tradition som skattar det offentliga livet mycket högt och vars texter därmed får en positivt värderande prägel. Den offentlighet Lofland förespråkar är mångfacetterad. Här ryms vardagliga nöjen, politiska manifestationer och fostran i kosmopolitism. Det som framtonar är inte bara offentligheten som stadens kvintessens, utan den fungerande staden som hela samhällsbyggets kärna.

Problemet är att det vilar en lite naiv idealism över konstruktionen, trots Loflands noggranna genomgång av alla hinder och motstånd mot det offentliga livet. Å ena sidan finns ett problem när staden ses ovanifrån. Staden struktureras utifrån ekonomiska och politiska maktsfärers behov och intressen. Detta har en genomgripande inverkan på stadens hela gestalt: dess verksamheter, rörelser och fysiska form. Stadens invånare positioneras och placeras med omfattande sociala spänningar och intressekonflikter som följd. Med utgångspunkt från Marcuses kvarterade stad eller Castells rumsligt tudelade dito, är det svårt att förstå hur en offentlighet ska klara att inrymma och överbrygga alla de olikheter som uppstår i den senmoderna staden.

Å andra sidan finns ett problem underifrån. Logiken i det offentliga livet är att mänskliga möten kommuniceras utifrån en specifik dubbelhet. Denna består i att på en gång exponera skillnader i förhållande till den Andre och ändå agera utifrån en gemensam norm om hur möten går till. Frågan är om inte det här umgängesmönstret snarare är skitspecifikt, än allmänmänskligt. Åtminstone tycks modellen passa bra på en medelklassperson fostrad i borgerlig anda.

En annan fråga är skillnaden mellan olika rumsliga och sociala sammanhang i stadslivet. Är det rimligt att förbehålla beteckningen offentlighet bara för den "offentliga domänen" och vad är då det utåtriktade livet i den lokala motsvarigheten? Lofland behandlar sin "lokala domän" styvmoderligt och diskuterar egentligen inte dess offentliga liv. Jag anser att det är bättre att tala om en lokal offentlighet, även om den inte baseras på ett huvudsakligt umgänge främlingar emellan. Som Oldenburg visar gör knappast cityoffentligheten det heller och i de nutida, segregerade förorterna skapas miljöer där även grannskapet befolkas av människor som inte känner varandra. Jag tror att det är bättre att se offentligt liv som något som förekommer på flera nivåer i samhället och att dimensionen bekant-främling betecknar en existerande spänning i dem alla.

4 Offentligheten som social sfär

Den borgerliga offentlighetens struktur

Den stadsöffentlighet jag så här långt beskrivit har många likheter med det vi känner som "borgerlig offentlighet" (Habermas 1984). Borgare betyder "stadsbo" (Wessén 1985) och det är helt klart att den borgerliga offentligheten har staden som sin utgångspunkt. Det är här som de nya borgerligt offentliga institutionerna växer fram under 17- och 1800-tal: teatrar, konserthallar, kaffehus och salonger. Trots detta är det inte staden, eller det rumsliga, som står i centrum för Habermas analys av den borgerliga offentligheten. Snarare intresserar han sig för strukturen, d v s hur offentlighetens olika element och institutioner hänger samman, samt den offentliga kommunikationens medium, d v s det rationella samtalet med den allmänna opinionen som ständigt föränderlig slutprodukt.

Precis som ifråga om stadsöffentligheten är förhållandet mellan privat respektive offentligt fundamental. Det borgerliga samhället och den borgerliga självförståelsen bygger på att såväl nya distinktioner som samhörigheter etableras mellan det offentliga och det privata. Å ena sidan sker detta på den centrala maktens nivå. Medeltidens furste- och kungamakt byggde på en sammansmältning av privat och offentligt vad gällde ekonomi, rättsskipning och förvaltning. Här fanns en representativ offentlighet. Fursten, och andra nobiliteter, visade upp sig själva, sin makt och sin prakt inför folket. Folket utgjorde den publik inför vilken makten skulle representeras. Dess exklusion ur den nobla kretsen fungerade samtidigt som en konstituerande faktor för den representativa offentligheten (Habermas 1992 s 426).

Genom framför allt varuhandels utveckling uppstår emellertid ett kapitalbehov, som endast kan lösas med hjälp av ett centraliserat skattesystem. Här påbörjas en separationsprocess där först furstens ekonomi skiljs från en skatteförvaltande stat som sedermera även tar över förvaltning och armé. Med detta uppkommer en offentlig statsapparat, som utvecklar reglerade verksamheter i förhållande till övriga samhället, vilket i relation till denna då kommer att framstå som det "privata området". Här sker alltså en grundläggande uppdelning mellan samhälle (det privata) och stat (det offentliga) och här ligger uppkomsten till att statsmaktens utövande uppfattas som "offentlig".

Det är emellertid inte denna offentlighet som är den borgerliga. Den uppstår i stället ur en skiktning av privat och offentligt på en annan nivå, nämligen inom det "privata" området. Enligt Habermas består detta dels av socialsfären med produktion och varuutbyte, dels av intimsfären vars kärna är familjen. Med utgångspunkt i dessa båda sfärer bildas en of-

fentlighet, som består av "de till publik församlade privatpersonerna" (s 42), vilka med det "offentliga resonemanget" som medium (s 42) och den förnuftsbaseade "allmänna opinionen" som legitimitet, verkar förmedlande mellan det privata borgerliga samhället och den offentliga statsmakten. Den här offentligheten har två grenar: en politisk och en kulturell. Den politiska är framför allt förbunden med den sociala sfären och ställer, utifrån de intressen borgaren har som varuproducent och marknadsoperatör, maktanspråk på den offentliga makten. Här blir de borgerliga tidningarna, utvecklade bl a ur varuförmedlingens behov av ökad information och nyhetsförmedling, till viktiga politiska språkrör. Den kulturella offentligheten framställer sig främst genom litteratur, konst, musik och teater. Den bygger på att erfarenheter ur familjeliv och intimsfär lyfts fram och görs tillgängliga för allmänheten. Därmed blir dessa erfarenheter möjliga att diskutera, bearbeta och identifiera sig med.

Vi kan alltså se att den borgerliga offentligheten fungerar som forum för offentliggörande av erfarenheter och intressen sprungna såväl ur rollen som egendomsägande producent i socialsfären, som familjemedlem i intimsfären. Habermas menar att just detta sammanförande av roller och positioner från hela det privata området bildar grundval för en borgerlig självförståelse som å ena sidan "privatmänniska", d v s egendomsägare, och å andra sidan människa rätt och slätt (s 77).

Det är alltså staden som är borgerlighetens centrum. Det finns skillnader mellan stadens offentliga institutioner vad gäller historisk bakgrund och publikens sammansättning, t ex ifråga om kön. Men Habermas menar att de samtidigt har vissa kriterier gemensamma. För det första en idé om att resonemang och argument skulle hävdas utifrån en bas av likställdhet, jämlikhet. Social rang var något man skulle bortse ifrån i umgänget (s 53). För det andra tematiserade diskussionen ämnen och frågor som dittills inte varit föremål för gemensam granskning och penetration. Det är t ex erfarenheter av känslor och relationer från kärnfamiljens inre rum (s 53). För det tredje bygger den borgerliga offentlighetens institutioner på en idé om öppenhet, om allas möjlighet till deltagande (s 54). Förutsättningen är då förstås att man kan räkna sig till borgerligheten, d v s att man har egendom och bildning. Uppenbart uteslöt det många. Överhuvudtaget är det centralt att se de här institutionella kriterierna som riktningsgivande idéer, vilka var viktiga för borgerlighetens självförståelse och sätt att resonera kring sig själv. Däremot handlade det inte om en realiserad praktik.

Den borgerliga offentlighetens förfall

Den struktur som består av en central offentlig statsmakt och ett borgerligt privat samhälle med de politiska och kulturella offentligheterna som förmedlande forum emellan, omvandlas under 1900-talet. Istället sammanflätas dessa båda samhällsområden i den nya socialstaten. Karaktäristiskt för denna är att den går in och genomför regleringar en på rad nya områden, såväl på marknaden som inom intimsfären. Vidare etableras en rad nya organisationer i anknytning till politik och arbetsliv, t ex partier och fackföreningar, vilka får maktfunktioner inom statsapparaten. Habermas kallar den första av dessa tendenser för ett förstatligande av samhället och den andra för ett församhälleligande av staten. Resultatet blir att det bildas ett nytt centrum i den borgerliga privatsfären som är en repolitiserad socialsfär där statliga och samhällliga institutioner bildar en funktionell enhet (s 192).

En annan följd är att familjen alltmer skiljs från sin koppling till arbete och produktion. Habermas menar att det centrala här är att familjeegen- dom ersätts med individuella löner (s 200). Det här leder till att privatlivet blir allt intimare och arbetslivet allt offentligare. Det är sedan socialstatens roll att gå in och täcka vid inkomstförluster, sjukdom eller ålder- dom. Skolan sköter alltmer fostran av barnen. På så vis blir bara de mest intima relationerna kvar i familjen och familjelivet blir ingen utgångs- punkt för offentlig kommunikation mellan privatpersoner, som t ex i de tidigare litterära salongerna. Det nya fritidslivet i familjens hägn blir istället individualiserad konsumtion. I det här avseendet understöds denna utveckling av den massproducerande kulturindustri som bidrar till att förvandla den kulturresonerande publiken till en kulturkonsume- rande dito.

En parallell utveckling sker inom den borgerliga offentlighetens poli- tiska gren. Såväl pressen som partierna utvecklas bort från sin ursprung- liga funktion som forum för en kritisk diskussion till att bli institutioner för "styrd integration" (s 264). Det som skrivs och förmedlas är inte längre resultaten av en process där den kritiska publiken resonerar sig fram till en mening, utan istället olika intressegruppers och makteliters försök att påverka sin publik till medhåll och opinionsbildning. Habermas talar i sammanhanget om den "manipulerade offentligheten" som används för att ge bifall åt de erbjudanden som produceras uppifrån med hjälp av socialpsykologiskt uträknade presentationstekniker (s 277).

Livsvärld och system

Det är onekligen en mörk bild som Habermas tecknar av den borgerliga offentlighetens utveckling. Utrymmet för kritisk diskussion och reflek-

tion kring politiska och kulturella frågor har minskat till förmån för individualiserad kulturkonsumtion och centraliserad åsiktsbildning. I en senare diskussion kring sitt arbete om den borgerliga offentligheten säger han att en ny analys av denna möjligen skulle leda till en mindre pessimistisk bedömning (1992 s 457). Habermas har ju i senare arbeten delat in samhället i två andra sfärer: **livsvärld och system**. Den här indelningen följer andra linjer än den uppdelning i privat och offentligt, som jag redogjort för ovan. Till systemen räknar Habermas både stat och marknad, medan livsvärlden består av intimsfären samt de kulturella och politiska offentligheterna. Habermas menar att de här sfärerna karaktäriseras av olika slag av handlingsrationalitet. Bland systemen gäller strategiskt, målinriktat handlande med pengar och makt som centrala styrningsmedier. I livsvärlden dominerar istället det förståelseinriktade kommunikativa handlandet, som är inriktat på solidaritet. Systemen går inte att demokratisera inifrån, utan vad det handlar om är "att införa stötdämpare i utbytet mellan system och livsvärld och sensorer i utbytet mellan livsvärld och system" (Habermas, 1986, s 228). Det Habermas avser är att systemen försöker öka sitt inflytande över livsvärlden och att den processen måste hejdas. Samtidigt måste systemens sätt att fungera påverkas av krafter som bottenar i livsvärldens kommunikativa processer.

Habermas talar i det här sammanhanget om "autonoma offentligheter" (s 228) i pluralis, vilket skiljer sig från det mer singulära framställandet av den borgerliga offentligheten. Visserligen pekar Habermas på tre olika modeller av borgerlig offentlighet: liberal, plebejisk och plebicitär, där han i sin undersökning helt koncentrerar sig på den liberala modellen, men alla är alltså orienterade "mot den borgerliga offentlighetens intentioner" (s 8-9). Habermas ser den borgerliga offentligheten som hegemonisk och tenderar därför att bortse från andra möjliga offentliga sfärer. Detta har han kritiserats mycket för och har här ändrat perspektiv. Han talar nu alltså om flera olika offentligheter, vilka ryms inom livsvärlden och vilka kan fungera som demokratiska kanaler in till systemen.

Habermas använder även bestämningen "politisk offentlig sfär" (s 446). Detta understryker att bland de två former den borgerliga offentligheten utvecklade, den politiska och den kulturella, är det den förstnämnda som tilldrar sig Habermas primära intresse. Hans projekt handlar om demokrati, mänskligt förnuft och solidaritet

Jämförelse mellan stadsoffentlighet och borgerlig offentlighet

Det viktigaste kännetecknet på stadsoffentlighet så som Lofland definierar den är att det är ett sammanhang där de sociala relationerna mellan

de offentliga aktörerna domineras av att de antingen är främlingar för varandra eller att de känner varandra som kategorier. Därmed blir det offentliga livet rumsligt hänfört till de miljöer som hyser det här slaget av sociala relationer, nämligen stadens offentliga platser såsom gatan och torget. En poäng blir offentlighetens **inklusive** karaktär. Alla kan vara med och det ska inte göras någon skillnad utifrån politiska, kulturella, etniska eller andra tillhörigheter. Tolerans är ett nyckelord i mötet mellan människor.

I den borgerliga offentlighet som Habermas analyserar kan vi känna igen de här dragen, men de fyller inte samma centrala funktion. Offentligheten består istället av ett antal institutionaliserade sammanhang i vilka borgerligheten kan mötas och, med resonemanget som kommunikativt medium, komma fram till en kollektiv mening. Utifrån denna kan sedan anspråk ställas i relation till centrala maktcentrum, framför allt staten. I den borgerliga självförståelsen beskrivs dessa kollektiv som öppna för alla. Så fungerar de emellertid inte i praktiken, utan har istället en **exklusiv** karaktär. Medlemmarna förutsätts vara bildade egendomsägare och det är en borgerlig erfarenhetsvärld som utgör resonemangets materiella innehåll. Det är alltså snarare en relation som bygger på strukturell likhet, än på främlingskap. Vidare har det implikationer för offentlighetens spatiala gestaltning. Resonemangets rum har, i relation till den öppna gatan, en mer omsluten karaktär: salongen, kaffehuset och teatern.

Sedd i det borgerliga perspektivet blir alltså offentligheten ett uttryck för skikt-specifika intressen. Samtidigt kan vi i den borgerliga offentlighetens ideologi se grundvalen till det idéarv som stadsoffentlighetens kosmopolitideal bygger på. Det offentliga livet skulle vara öppet för vem som helst och bygga på den "rena mänsklighet" som hade sin botten i intimsfärens relationer. Även om dessa tankegångar aldrig praktiserades i den borgerliga offentligheten, har de ändå legat till grund för såväl lagstiftning som normbildning vad gäller umgänget på offentliga platser. Detta är ett uttryck för den hegemoni som den borgerliga ideologin innehar (jfr Fraser 1992 s 117).

Motoffentlighet

Vad är det då vi ser i staden: en eller flera offentligheter? Geoff Eley har i en kritik av Habermas hävdade att den offentliga sfären alltid konstitueras i konflikt (1992 s 324). Det har alltid funnits konkurrerande offentligheter menar även Nancy Fraser (1992), nämligen sådana "underordnade mot-offentligheter" (subaltern counterpublics) som representerat kvinnors, arbetares, färgades och homosexuellas intressen (s 123). I ett mångkulturellt, demokratiskt samhälle måste därför finnas flera offentliga arenor

där olika grupper kan agera utifrån sina intressen, behov och erfarenheter.

Samtidigt, menar Fraser, behöver inte detta utesluta en annan form av offentlighet, som är mer inklusiv till sin karaktär, där skilda offentligheter kan kommunicera tvärs över gränser. En sådan offentlighet kan bygga på den borgerliga idén om allas lika "mänskliga" värde. Men då kan inte sociala ojämlikheter bara tänkas bort under det offentliga umgänget. En sådan här inklusiv offentlighet kan bara existera i ett samhälle som präglas av att systemrelaterade sociala orättvisor eliminerats (s 121). De skillnader som offentligheten ska överbrygga kan alltså inte bygga dominans och underordning. Huruvida den inklusiva och överbryggande offentligheten är möjlig kan egentligen bara prövas empiriskt, inte principiellt, menar Fraser (s 126). Fraser pekar vidare på att offentliga sfärer inte bara är arenor där en diskursiv åsikt eller opinion formuleras. De är också platser där sociala identiteter tar form och ageras ut (s 125).

Det finns en likhet mellan Frasers diskussion och det begrepp om **motoffentligheter**, som redan Negt&Kluge utvecklade (1974). Negt&Kluge uppfattar att idén om en enda offentlighet bara kan upprätthållas om man begränsar sig till den offentliga kommunikationens struktur och förutsättningar, d v s öppenheten, tillgängligheten och allas rätt till deltagande. Ser man däremot till dess innehåll framstår den inte som enhetlig, utan tvärtemot som en "*kumulation av enskilda offentligheter*" (s 5). De intressen som är knutna till de enskilda offentligheterna använder sig emellertid av idén om den borgerliga offentlighetens inklusiva karaktär för att främja sina syften. För Negt&Kluge är relationen till produktionsintressen central och de utvecklar Habermas begrepp "plebejisk offentlighet" till en "proletär offentlighet", som står i motsatsförhållande till den borgerliga (s 62 ff). Den proletära offentligheten bygger på en erfarenhetsvärld som undertrycks i det kapitalistiska samhället och som den borgerliga offentligheten samtidigt gör anspråk på att representera.

Negt&Kluge ser offentlighet som en "*organisationsform för kollektiv samhällslig erfarenhet*" och kärnfrågan i deras arbete är vilka bruksvärdesegenskaper offentligheten har, alltså helt enkelt vad den kan användas till (s 9). Det här sättet att uttrycka offentlighetens funktion knyter an till Frasers påpekande att sociala identiteter formuleras i det offentliga livet, men också med de läroprocesser som Lofland betonar.

Även Johan Fornäs har pekat på nödvändigheten av att vi tänker oss ett flertal existerande offentligheter samtidigt. Han identifierar tre olika undergrupper: "*the dominating, bourgeois, white, Western, adult and male-dominated classical public sphere, the marginalized variants of popular, working-class, ethnic, youth or female alternative public spheres, and the openly oppositional counter-public spheres*" (1995 s 86).

Könsdelad offentlighet

Genom sitt sätt att dela in offentligheten i olika nivåer pekar Fornäs samtidigt på den könsordning det offentliga livet vilar på. Den dominerande borgerliga offentligheten är i första hand en manlig arena, medan kvinnors offentligheter har en alternativ karaktär. Hos Habermas finns ingen ansats att problematisera relationen mellan det privata och offentliga utifrån ett könsperspektiv, även om han beskriver hur kvinnor uteslöts ur den politiska offentligheten, medan de däremot sannolikt utgjorde en majoritet i den litterära (1984 s 87).

För det här har Habermas fått omfattande kritik (se t ex Eley 1992 s 307 ff). En del har menat att hela tudelningen i privat och offentligt borde överges eftersom den inte förmår ringa in kvinnors sociala liv på ett adekvat sätt (se Haraway 1999). Andra har pekat på att bilden av kvinnan som frånvarande i det offentliga livet inte stämmer. I den kulturella offentligheten, t ex teatrar, muséer, bibliotek och gallerier, har publiken under lång tid snarast dominerats av kvinnor (Featherstone 1998). Likadant förhåller det sig med en rad urbana miljöer, t ex varuhus och caféer (Fornäs 1995 s 87). Det som förenar de här exemplen är att de som rumsliga enheter har en halvoffentlig karaktär.

Även studier av socialt liv i arbetarklassområden och i lantliga miljöer pekar på att kvinnorna definitivt inte varit, eller är, osynliga i offentliga miljöer. Och omvänt kan män ses sysselsätta med uppgifter i hushållet och inom familjen (Hansen 1997 s 278-279).

Generellt sett har den samhällsliga utvecklingen inneburit ett ökande engagemang på offentlighetens arenor för kvinnor. Kvinnor arbetar frekvent, reser mycket, skaffar eget boende tidigare än unga män och är i hög grad synliga i gatu- och nöjesliv (Fornäs 1995 s 87-88). Samtidigt är kvinnor exkluderade ur viktiga makt-sfärer och förfördelade vad gäller anställningsförhållanden, löner och ansvar för hemarbetet. Det här visar på vikten av att analysera dimensionen privat-offentligt utifrån ett könsperspektiv, men samtidigt förhålla sig kritisk till traditionella tankemodeller.

Folklig offentlighet

Jag hänvisade tidigare till Mats Franzéns studie av 1930-talets Söder i Stockholm och att han då använder uttrycket "folklig stadskultur". Ett element i denna stadskultur var ett omfattande offentligt liv. Kan man då diskutera en "folklig offentlighet"? I förordet till den svenska utgåvan av Habermas *"Borgerlig offentlighet"* efterlyser Mats Dahlkvist en analys just av en sådan "folklig offentlighet" (s xxxiii). Han avser då *"arbetarrörelsen och folkrörelserna, läsecirklarna och studieförbunden och kyrkorna och syföre-*

ningarna och ålderdomshemmen ...", men också på "matrasterna i manskapsbodarna eller gemensamheten på arbetsplatserna" (s xxxiii). Det Dahlkvist här tar upp är såväl institutionaliserade och organiserade former för offentligt liv, som de vardagslivets mer spontana. Det är det senare slaget som står i centrum för Franzéns analys (1992 s 44), som dock inte använder uttrycket "folklig offentlighet".

Det har däremot Eyðun Andreassen gjort i en studie av folklig kultur på Färöarna (1992). Han menar att den folkliga offentlighetens utgångspunkt och legitimitet återfinns i lokalsamhället. Den utgår från människors vardagsförhållanden och bygger på kollektivt deltagande, där kollektivet är både utövare och mottagare (s 283-284). Här finns inte den skillnad mellan aktörer och publik, som kännetecknar vissa borgerliga former av offentlighet. Vidare saknar den folkliga offentligheten bytesvärde; den riktar sig inte till en marknad för att sälja produkter. Precis som sin borgerliga motsvarighet har den folkliga offentligheten två huvudgrenar: en kulturell och en politisk. En del av dessa har en formell karaktär, t ex dans- och festtraditioner eller grannstämman, medan andra offentliga forum är mer informella (s 285-286). Det kan t ex handla om kända mötesplatser utomhus där människor möts för att diskutera allmänna frågor.

Andreassen menar att den folkliga offentligheten är mycket äldre än den borgerliga, men att den blir en del av denna när samhällsmakten kommer i borgerliga händer (s 117). Den lever emellertid ett osynligt liv och organiseras utanför den borgerliga offentlighetens forum. På grund av samhällsutvecklingen är den folkliga offentligheten utsatt för upplösningstendenser. Det här hänger samman med strukturella, politiska och kulturella förändringar som undandrar den folkliga offentligheten dess lokala bas (s 286). De förhållanden Andreassen beskriver har stora likheter med etnografiska studier av tradition och utveckling i mindre samhällen (se t ex Daun 1969).

Den borgerliga offentlighetens arv

När vi i vardagslag talar kring företeelser som "offentlighetsprincip" och "allmän plats", sker det som regel med utgångspunkt i att detta är närmast självklarheter. Det är något vi anser absolut bör finnas och som ofta ingår i föreställningar kring hur just det svenska samhället är ordnat. Utifrån Habermas beskrivning av den borgerliga offentlighetens framväxt och funktioner klargörs det historiska sammanhanget kring dessa företeelser. Mycket av det vi idag förknippar med offentlighet är ett borgerligt arvegods och är en följd av den politiskt-ekonomiska hegemoni borgerligheten etablerat sedan halvtannat sekel. Hegemoni ska då ses i den inbörd Gramsci gav begreppet (se Mayo 1999). Det handlar inte bara om den parlamentariska och ekonomiska makten, utan också om den infor-

mella makt som fungerar via en djupgående strukturering av hur vi konstruerar, tänker och lever våra liv (jfr Eley 1992 s 322).

Här finns en länk till stadsoffentlighetens kosmopolitiska ideal. I den borgerliga offentligheten skulle skillnader tänkas bort och ett möte ske människa till människa. Via det rationella samtalet formulerades en kollektiv mening och handlingsvilja, vilken kunde riktas mot staten eller andra institutionella makthavare. Underliggande finns en idé om en möjlig gemensam offentlig vilja och rationalitet, som skulle tjäna det allmänna intresset. Formulerad så här blir den borgerliga ideologin ett uttryck det goda samhällliga projektet. Sedd ur stadens perspektiv bär den på, som Zukin skriver, ett *"kvardröjande minne av tolerans och frihet"* (1995 s 294).

Som vi sett har aldrig den borgerliga offentligheten representerat någon helhet. Tvärtom har den alltid befunnit sig i strid med alternativa offentligheter och exkluderat olika grupper. På så vis kan den snarare ses som en diskursiv ordning som är förbunden inte bara med maktanspråk, utan även med att uttrycka kollektiv tillhörighet och identitet. För att diskutera sådana processer ska jag nu övergå till att se det offentliga livet som ritualiserade beteendemönster.

Vardagens ritualer

Jag har tidigare skrivit om ritualer i anknytning till de stora fester och arrangemang, som blivit ett alltmer vanligt förekommande inslag i stadslivet. Ritual behöver emellertid inte bara kopplas till de sammanhang som präglas av särskilda evenemang och karnevalisk stämning. Även vardagens offentliga liv kan ses som ett iscensättande av handlingsmönster som bygger på att aktörerna följer rituella mönster och koder. Erving Goffman har i en rad arbeten studerat det offentliga livet (1963, 1970 och 1971) och den offentliga sociala ordning han menar reglerar tillvaron där (1971 s xv). Goffmans texter är i hög grad uppbyggda utifrån observationer och exempel som analyseras fantasirikt och i detalj. Hans strävan är att peka på hur det mänskliga samspelet hela tiden konstruerar och bekräftar såväl det sammanhang i vilket samspelet ingår, man *"definierar situationen"* (1974 s 11), som de i samspelet ingående individerna.

Goffman ser ritualer som en slags ytliga handlingar, vilka bygger på konventioner och syftar till att visa respekt och aktning för något objekt av primärt värde. Aktningen visas inför objektet självt eller för dess ersättning (1971 s 62). Ritualer i förhållande till övernaturliga representationer eller ceremonier som innehåller långa rader av riter är emellertid på väg att försvinna (s 63). Goffman skriver då alltså om det sena 60-talets västerländska samhälle. Kvar finns i stort bara mellanmännsliga ritualer, små akter av medborgerlig respekt som vi uppför i relation till var-

andra. Uppenbarligen förlänar det här de mellanmänskliga relationerna en religiös dimension: *"Undermeningen är att denna sekulariserade värld i en mening inte är så irreligiös som vi tror. Vi har gjort oss av med många gudar, men individen själv kvarstår envist som en ganska betydande gudomlighet"* (Goffman 1970 s 88).

Man kan se det mänskliga utbytet av vardaglig kommunikation och samhandling som ett intrikat spel där den sociala ordningen förser oss med en rituell handlingsrepertoar. Denna följer vi, ibland mycket strategiskt, eller avviker ifrån. När det sistnämnda inträffar finns andra regler som säger hur sådana avvikelser kan tolkas och hur lämpliga motåtgärder kan sättas in för att föra avvikaren in på den rätta banan igen (Goffman 1971 kap 3 o 4). Den offentlige aktör Goffman beskriver är en mycket sysselsatt person. Ständigt skickas, mottas, tolkas, pareras, understöds, motarbetas, initieras och avslutas de signaler som utgör det rituella samspelets kärna. Detta pågår även när till synes inget sker. Många möten i det offentliga rummet kännetecknas av en mycket ytlig kontakt mellan de närvarande personerna. Två personer möts på gatan, kastar en blick på varandra, passerar och sedan är mötet förbi. Goffman menar att också i det här slaget av situationer finns ett iakttagande av den offentliga ordningen. Blicken får inte vara för intensiv eller för lång så att den uppfattas som ett stirrande. Den får heller inte vara för kort så att den kan tolkas som nonchalant. Vidare måste passagen ske med ett kroppsavstånd som är rimligt i förhållande till omständigheterna vid situationen. Goffman kallar det här slaget av beteendemönster för "civiliserad ouppmärksamhet" (civil inattention) ; ett i hög grad verksamt element i det mänskliga samspelet, som medför att mängder med dagliga sammanträffanden genomförs utan incidenter (1963 s 83-85).

Själkets territorier

Den rumslighet som jag tidigare pekat ut som central i offentlighetsbegreppet spelar liten roll i Goffmans behandling av det offentliga livet. Ett undantag från den regeln är hans diskussion om "själkets territorier" (1971 kap 2). Utgångspunkten är att de anspråk människor reser i sin interaktion med varandra inte alltid är inriktade på något sakförhållande, utan istället på ett skyddat område, som man söker kontrollera och försvara (s 29). En del av dessa territorier har en klart rumslig karaktär. Goffman nämner här t ex "personligt rum", det omedelbara utrymmet kring en individ som denne alltid bär med sig, eller "båset", som är ett avgränsat utrymme man tillfälligt kan ta i anspråk, t ex fönsterbordet på en restaurang. Andra territorier har mer av "sakkaraktär". Här finns t ex "fodralet" d v s en människas hud och kläderna på kroppen eller "besittningsterritorier", som handlar om saker en individ kontrollerar och vilka kan knytas till denne, t ex handväskan eller kontrollen över TV:n. Slutligen även "skyddade områden" som handlar om den information om sig

själv en individ vill kontrollera tillgången till, eller en kontroll över konversationens förlopp, när man kan bli tilltalad, av vem och vem som har rätt att lyssna.

Begreppet spänner alltså över ett vitt fält. Jag uppfattar att en avsikt med och funktion hos självet territorier är att fungera som en reglerande mekanism i spänningen mellan privat och offentligt. Vissa saker eller informationer hör till vissa individer och har en privat karaktär, medan annat är tillgängligt för alla. Generellt är annars inte relationen mellan det privata respektive det offentliga särskilt explicit hos Goffman. Åtminstone inte i så motto att han uttryckligen använder den för att strukturera framställningen. Den grundläggande dikotomin när Goffman diskuterar det offentliga livet är den mellan individen och den sociala, framför allt offentliga, ordningen. Individen har då två roller. Å ena sidan som handlingskraftig aktör, med kapacitet att spela spelet på strategiskt olika sätt. Å andra sidan är det hos den enskilde som uttrycken för innebörder i en situation eller ett förlopp kan avläsas. Framförallt betonar Goffman här "ansiktsaktivitet" (1970 s 32).

Kan då individen sägas motsvara det privata och den sociala ordningen det offentliga, så att Goffman ändå kan hänföras till dem som arbetat innanför ramen av den "stora dikotomin"? Jag tycker inte det eftersom offentligheten rimligen måste vara något mer än bara det system av ordning som reglerar dess aktörer och händelser. Goffmans uppdelning bygger heller inte på någon sådan strukturell fördelning mellan olika livsområden, som kategorierna privat och offentligt gör.

Ritualer och identitet

En intressant fråga som man kan ställa utifrån Goffmans perspektiv, och som i hög grad är relevant för diskussionen om privat-offentligt, är hur individens identitet formas? I det kosmopolitiska idealet finns en förhoppning om att mänskliga möten i det offentliga livet ska innehålla läroprocesser och förändringspotential, som påverkar vår uppfattning av såväl oss själva som av andra. Sådana möten kan uppenbarligen inte bara bygga på "civiliserad ouppmärksamhet". Om det offentliga livet blir till en ritual i det tomma avseendet, kommer det att präglas av ett på ytan välfungerande samspel, men där helt andra krafter lurar i djupet. Men också i sammanhang där offentliga möten har en levande karaktär kvarstår frågan i vad mån det vi lär oss där förändrar vårt sätt att se på oss själva och andra? Finns det olika skikt i våra identiteter som aktiveras i det privata respektive det offentliga sammanhanget och finns det i så fall någon motsättning dem emellan? Har vissa sidor av det vi visar i mötet med andra människor en mer "genuin" karaktär, alltså att vi då visar vad vi egentligen tycker? Finns det en risk att det offentliga livet präglas av en rituell acceptans av andra grupper, vilka vi emellertid likafullt är beredda att omedelbart jaga iväg från våra egna bostadskvarter?

Det är svårt att finna ett entydigt svar på de här frågorna i Goffmans texter. När han resonerar utifrån det rituella perspektivet tycks identiteten i hög grad bestämmas av den sociala ordningen och hur väl den enskilde lyckas vinna gehör hos andra beträffande sin tolkning av vem han eller hon är. Det är i kommunikationen med andra som identiteten prövas och valideras: "...vad människor skyddar och försvarar och investerar sina känslor i är en idé om sig själv, och idéer är inte sårbara för fakta och ting utan för kommunikationer" (1970 s 42). Den enskilda människan har förmåga att ta till sig och sända budskap, att behålla dessa och knyta dem till en emotionell, inre nivå. Den sociala ordningen blir genom detta också ett personligt projekt, den förmedlas genom individerna och uppfattas tillhöra dem. Men själva innehållet och den strukturerande kraften ligger helt i den sociala ordningen: "Den allmänna benägenheten att låta sig bindas av moraliska regler kan mycket väl tillhöra individen, men den speciella uppsättning regler som förvandlar honom till en mänsklig varelse härrör från krav som har etablerats i den rituella organisationen av sociala möten. Och om en speciell person eller grupp eller ett visst samhälle tycks ha en alldeles egen och unik karaktär, beror det på att dess standarduppsättning av element tillhörande den mänskliga naturen är samstämda och kombinerade på ett speciellt sätt" (s 44).

Slutsatsen utifrån det här blir att det sociala samspelet är helt avgörande för hur vi uppfattar oss själva och att identitet är samspelets utfall. Med de här utgångspunkterna spelar rimligen människors möten i offentliga miljöer en viktig roll för konstruktion av identitet. Ett problem i sammanhanget är att Goffman inte gör något åtskillnad mellan privat och offentligt. Har då vissa arenor större betydelse än andra och finns det konflikter mellan hur den enskilde uppträder i privata respektive offentliga situationer?

Uppenbart är att Goffman räknar med konflikter mellan olika identiteter och jaguppfattningar. När han diskuterar bryderiets sociala sammanhang, pekar han på att det hänger samman just med att en individ har flera olika jaguppfattningar och att dessa kommer på kollisionskurs med varandra i en specifik situation (1970 100-101). Fortfarande beskrivs dock inte dessa konflikter längs axeln privat-offentligt.

Främre och bakre regioner

En framställning där man kan läsa in en diskussion kring privat-offentligt i Goffmans arbeten är i hans välkända distinktion mellan främre och bakre regioner (1974 kap 3). Denna återfinns inte i något av de arbeten där det rituella perspektivet dominerar, utan i hans kanske mest kända verk "Jaget och maskerna" (publ 1959) där Goffman arbetar utifrån en dramaturgisk modell (jfr Branaman 1997). Den grundläggande tanken är förstås att den främre regionen är själva scenen, den plats och det sam-

manhang där en föreställning spelas upp eller ett framträdande genomförs (s 97). Den bakre regionen representerar det som man inte vill ska komma fram under själva framträdandet och i Goffmans framställning är det här sammanhang där man är mer avslappnad och inte tänker på hur man ska föra sig (s101). Exempel som ges är en servitörs beteende i köksregionen jämfört med när vederbörande serverar eller de krogar i 1600-talets Paris där lemlästade tiggare blev fullt friska efter en dags väl förrettat värv.

Om man förbinder det privata med bakre regioner och det offentliga med de främre blir det offentliga livet till ett spel med masker. I det offentliga livet framträder vi i roller så som vi vill visa upp oss och så som vi vet att föreställningen kräver. I det privata sammanhanget däremot slappnar vi av och vågar vara oss själva. Det är som Alan Wolfe påpekat (1997 s 182-188) lätt att uppfatta det som att Goffman prioriterar det privata framför det offentliga och att om vi söker en människas autencitet, måste den sökas i den bakre regionens skyddade privathet. Det här är inte ett perspektiv som understödjer idén om en stadsoffentlighets möjlighet att påverka människor i kosmopolitisk riktning.

5 Ungdomsoffentlighet

Gemensamma teman

Jag har nu belyst offentlighetsbegreppet från två olika håll. Vad som framträder är såväl genomgående mönster som spänningar i perspektivet. Exempel på det sistnämnda är den redan påpekade skillnaden mellan Loflands inklusiva offentlighet och Habermas mer exklusiva. Innan jag går över till att diskutera offentlighet med utgångspunkt från ungdomar, ska jag lyfta fram några aspekter från de två perspektiven samt peka på några gemensamma teman.

I Loflands idé om offentligt liv är främlingars möte med varandra centralt. Det är därför det är ett så utpräglat urbant perspektiv; bara storstaden kan härbärgera den sociala komplexitet och differentiering sådana möten förutsätter. Offentligheten får här en överbryggande funktion mellan olika grupper och skikt i samhället. Man visar sig för varandra och behandlar varandra respektfullt. Det måste då finnas en normativ ordning, som reglerar detta. Vidare måste denna vara allmänt accepterad och använd.

En aspekt av det offentliga livet är att det är där som samhället blir synligt. Detta gäller såväl fysiskt som socialt. Läroprocesser i det offentliga handlar därför om att lära sig aspekter av samhället samt att kunna förstå och hantera den normativa ordningen. Det är som en utbildning i medborgarskap och kosmopolitism. En grogrund för att lära sig förstå och tolerera andra. Det senmoderna samhället är högt differentierat och måste hållas samman av det slags överbryggande egenskaper som konstituerar offentligheten.

Men uppenbart är denna offentlighetens förmedlande förmåga hårt ansträngd idag. Staden är fylld av både materialiserade och socialt iscensatta budskap och ägandanspråk. Utifrån ett perspektiv leder detta till en åtskild och segmenterad stad där att leva sida vid sida mest handlar om att strunta i varandra. Kanske är det som Zukin skriver att frihet och tolerans bara är "ett kvardröjande minne" i den senmoderna staden.

Här förmedlas en känsla av nedgång och förfall, som återfinns också hos Habermas. Den borgerliga offentligheten har gått från att vara ett forum där den allmänna opinionen formulerades, till att bli kommersialiserad, individualiserad och intressestyrd. Även hos Habermas är tanken om offentligheten som överbryggande medium central. Här är det dock inte mellan skilda grupper, utan mellan olika livsområden inom samma skikt. Offentligheten knyter ihop skilda samhälleliga sfärer samt förbinder det intima med det kollektiva.

Hos Habermas blir makten synlig. Borgerligheten använder offentligheten för att framställa maktanspråk. Detta sker dock inte utan strid från konkurrerande offentligheter. Här finns en maktkamp som handlar om hegemoni och underordning. Det sociala skikt som besitter

hegemoni måste utveckla en normativ ordning som reglerar umgänget med andra skikt och grupperingar. Som Andreassens studie av folklig offentlighet visar har sådana ordningar funnits före borgerligheten.

Just offentligheten som mötesplats där den sociala ordningen tar gestalt är ett viktigt fokus. Ibland tar detta sig formen av en ritual, en reglementerad ordning, som förmedlar mellan t ex vardag och högtid. Ritualer förstärker ordning och sammanhållning, men kan också fungera som en utmaning av dessa.

I offentligheten synliggörs kollektivet. Men, för att följa Goffman, också jaget. Vi visar upp oss för andra, presenterar oss som de vi vill vara. I detta får vi ofta stort stöd av andra, men det kan också bli kapitala misslyckanden. Det finns alltid vissa risker med att visa sig i det offentliga.

Definition av ungdomsoffentlighet

Vad betyder då detta i relation till ungdomars offentliga liv? Hur kan vi förstå och definiera ungdomsoffentlighet? Jag har tidigare pekat på att det finns få studier som sysslar med begreppet. Undantag utgör Mats Liebergs avhandling *"Att ta staden i besittning"* (1992). Som framgår av titeln är det rumsliga perspektivet en utgångspunkt för Lieberg. Han definierar ungdomsoffentlighet som *"en social sfär eller gemenskap, som fungerar som ett livsrum för självständig bearbetning och utbyte av upplevelser och erfarenheter tillsammans med andra ungdomar"* (1992 s 109, jfr Andersson 1988). Lieberg använder även bestämningen "lokal ungdomsoffentlighet" för att beteckna när en sådan här sfär är förankrad i en lokal gemenskap (s 241-242). Det som gör ungdomars gemenskaper till en offentlighet är att umgänget följer offentlighetens grundprinciper om t ex öppenhet, fritt meningsutbyte och att de använder allmänna platser. Lieberg påpekar att detta inte ska tolkas som att ungdomsoffentligheten har en enhetlig karaktär. Tvärtom rymmer den skillnader med avseende på t ex klass, kön och tid (s 109).

Den här definitionen betonar ungdomsoffentlighetens betydelse som social sfär. Samtidigt finns det rumsliga perspektivet företrätt i såväl titel som studiens övriga inriktning. Det finns en stor överensstämmelse mellan den här definitionen och de utgångspunkter jag själv försökt utveckla i den här texten. Jag ser därför ingen anledning att formulera om Liebergs definition, utan den fungerar bra som en sammanfattning av min egen ståndpunkt.

Några fler definitioner av ungdomsoffentlighet har jag inte kunnat hitta. Oskar Negt och Alexander Kluge (1974) diskuterar behovet av en pubertetsoffentlighet. Dess *"gjenstand är først og fremst dannelsen av jegeridealer som omfatter hele samfunnet"* (s 294). Det skulle alltså handla om att finna kollektivt omfattade mål och förebilder att sträva emot. Det centrala intresset i Negt&Kluges arbete är offentlighetens förmåga att bearbeta

samhälleliga erfarenheter. Den fråga de ställer är vilka bruksvärdesegenskaper offentligheten har (s 9)? Deras generella svar är att offentligheten har bruksvärde när "den samfunnsmässige erfaring kan organisere seg i den" (s 10).

Vad är det då för erfarenheter ungdomar bearbetar i det offentliga livet? Jag har redan understrukt vikten av att detta måste ses i ett socialisationssammanhang. Ungdomars vistelse i offentligheten handlar naturligtvis till stor del om samma saker som engagerar vuxna: folkliv, kaféer, affärer och liknande. Men för ungdomarna är friheten och självständigheten central. I ett sådant här perspektiv blir inte Loflands distinktion mellan en lokal och en offentlig domän lika viktig som utgångspunkt för att definiera vad som är offentligt. **Det är inte primärt närvaron av främlingar som konstituerar ungdomars offentliga liv, utan det handlar om deras möjligheter att finna fysiska och sociala rum som präglas av en hög grad av självbestämmande.** En nyckelfråga blir då förstås om sådana rum finns? Den genomgång jag tidigare gjort pekar ju på en rad kontrollmekanismer i de offentliga miljöerna. Här finns den direkta kontrollen via poliser och vakter tillsammans med den betydligt mer diskreta TV-övervakningen. Det offentliga präglas också av en mellanmännisklig kontroll genom regler, ritualer och uppförandekoder. Vidare finns alla de kommersiella budskapen och lockelserna, vilka är både symboliskt och bokstavligen inbyggda i den urbana miljön.

Med de här förutsättningarna blir ungdomars autonomi i offentliga rum rimligen en fråga om begränsat självbestämmande. Jag uppfattar att ungdomars offentliga liv präglas av en mycket specifik frihet och som är viktigt just ur ett socialisationsperspektiv. Det handlar om en **frihet från tonårens två primära socialisationsagenter: föräldrarna och skolan.** Det är mycket som kontrast gentemot beroenden i relation till föräldrarna och krav från skolan, som det offentliga livet känns fritt och med en potential till självrealisering. Visavi föräldrarna är det viktigt att komma ur det barnsliga beroendet. Att få känna sig stor och kunna på egen hand. I förhållande till skolan handlar det mer om krav på strukturerat arbete och tänka på framtiden. I ungdomars offentliga rum, på gator och torg, i kaféer och klubbar, råder en stor frihet från insyn och kontroll från föräldrar och skola. Även om föräldrarna och skolan inte på något sätt behöver te sig som negativa eller problemfyllda ur den unges perspektiv, är det ändå deras fysiska frånvaro som ger utrymmet för självständigt liv. Den här processen av självständiggörande ska emellertid inte uppfattas som negativt definierad. Det handlar inte bara om frihet "från", utan i hög grad om frihet "till". Självständigheten ger ungdomar möjlighet att på egen hand tillägna sig staden och det offentliga livet i hela dess komplexitet.

Ungdomars olika platser.

Var kan då ungdomar finns rum för självständigheten? Lieberg har undersökt hur ungdomar använder olika platser dels i det egna bostadsområdet (Norra Fäladen), dels centrala staden (Lund) samt hur dessa fyller olika funktioner och mening (s 221-238). Platserna kan övergripande delas in i två kategorier: **reträttplatser** och **interaktionsplatser**. Den förstnämnda kategorin utgörs av platser där ungdomarna söker avskildhet och utrymme för egen samvaro. Här finns "tillhåll" respektive "gömställen" (s 225). Interaktionsplatserna representerar en motsatt strävan. Det här är ställen där ungdomarna vill möta andra, visa upp sig och befinna sig mitt i folkvimlet. På en mer konkret nivå består de här interaktionsplatserna av å ena sidan "favoritställen och stamställen", å andra sidan av "stråk och öppna platser" (s 229). Utöver de här platserna finns en tredje kategori: **gränzonsplatser**. Dessa ligger i utkanten av bostadsområdet eller mellan delområden och kan fungera som "barriärer, neutrala mellanrum eller förbindelselänkar till andra platser" (s 232). Som exempel här kan nämnas "mötes- och avskedsplatser".

Med den här indelningen av platser och rumsliga territorier visar Lieberg hur differentierad ungdomars användning av staden och bostadsområdet är. Ungdomarnas rumsliga rörelser och ianspråktaganden varierar med tid, aktivitet och gruppsammansättning. En central dimension handlar om kontroll (s 235). Vissa platser är ägnade att undvika kontroll: "gömställena" är det mest pregnanta exemplet på detta. I andra fall gäller det att ta kontroll, som t ex i "tillhåll" eller på "stamställen". De här olika kontrollstrategierna är riktade såväl mot andra ungdomar, som mot olika vuxengrupper.

Skilda slag av rum

Liebergs indelning av ungdomars platser tar sin utgångspunkt i vilka funktioner de fyller för unga. Beroende på skillnader ifråga om fritidsaktiviteter och kamratrelationer finns olikheter i hur de här platserna tas i anspråk. Ett annat sätt att dela in de rum ungdomar kan använda är att utgå från offentlighetens kriterier om öppenhet och tillgänglighet. Viktigt blir då hur de är socialt organiserade, t ex vilka slag av verksamheter de är kopplade till och hur den sociala kontrollen fungerar.

En viktig kategori i det här avseendet är vad jag vill kalla **stadens öppna rum**. Med det menar jag främst gatumiljöer och liknande som kan tas i anspråk utan alltför mycket konkurrens i förhållande till andra användare. Det handlar därför ofta om kommunikationsytor eller undanskymda platser med litet användningsområde. Sådana här platser har, som jag pekat på tidigare, alltid fyllt en viktig funktion som samlings-

ställen för unga människor och är intimt förbunden med den historiska framväxten av ungdomskulturella umgängesmönster och meningssammanhang (Andersson 1988 och Mitterauer 1991).

Ett skäl till favoriseringen av öppna rum är att de varit de enda tillgängliga. Detta avspeglar den underordnade ställning ungdomar haft, och har, i samhället vad gäller att kunna göra anspråk på samhälleliga resurser och utrymmen. Ett annat skäl är att de öppna rummen fungerar väl för möten som baseras på spontanitet och öppenhet. Man kan vara många, det är ofta låg grad av social kontroll, man vet var man kan hitta sina kompisar och det finns möjligheter för andra hitta dit.

Vad finns det då för andra rum som unga människor rör sig? En kategori är de **institutionella rummen**, i första hand skolan och fritidsgården. Båda de här rummen är uttryck för den organiserade samhällsmakten och utgör spatiala former för social integration. Särskilt skolan representerar sysselsättning, nytta och framtidsorientering. Så finns t ex ett starkt samband mellan dålig relation till skolan och social marginalisering (se t ex Sarnecki 1987 s 117). Fritidsgården framstår i det avseendet som en kontrast. Den är det institutionella rum som befinner sig närmast de öppna rummen.

Sedan finns de **organiserade och aktivitetsbaserade rummen**. Jag tänker då i första hand på föreningslivet i dess olika former. Här dominerar en vuxenstyrd fostringspedagogik, också den med rötter i den borgerliga ideologin (Mitterauer 1991 s 246-248). I föreningarna finns emellertid även utrymme för ungas självorganisering, ledarskap och mer oorganiserat umgänge vid sidan av aktiviteterna (jfr Lieberg ovan). Ungdomars behov av mötesplatser och aktivitetsytor har i vissa avseenden kunnat kanaliseras via föreningslivet, vilket resulterat i rader av, ibland kostsamma, anläggningar. Jag avser då förstås i första hand idrottsanläggningar, men även kulturella och politiska mötesplatser.

Vidare finns de **kommersiellt organiserade rummen**, ofta med inriktning på nöje och rekreation. Det är då t ex caféer, gymställen, affärer, biografier, spelhallar och musikscener jag har i tankarna. I de här sammanhangen uppträder ungdomar som kunder på en marknad. Kännetecknande är att de här rummen å ena sidan erbjuder ungdomar "det de vill ha". Detta sker genom att marknadsaktörer försöker snappa upp vad som "är inne" och erbjuda detta i form av åtråvärda aktiviteter och designade miljöer. Å andra sidan är de här platserna, eller åtminstone de varor och tjänster de erbjuder, förbundna med krav på ekonomisk motprestation. Deras tillgänglighet blir därför knuten till enskilda ungdomars eller grupperns förmåga att betala för sig.

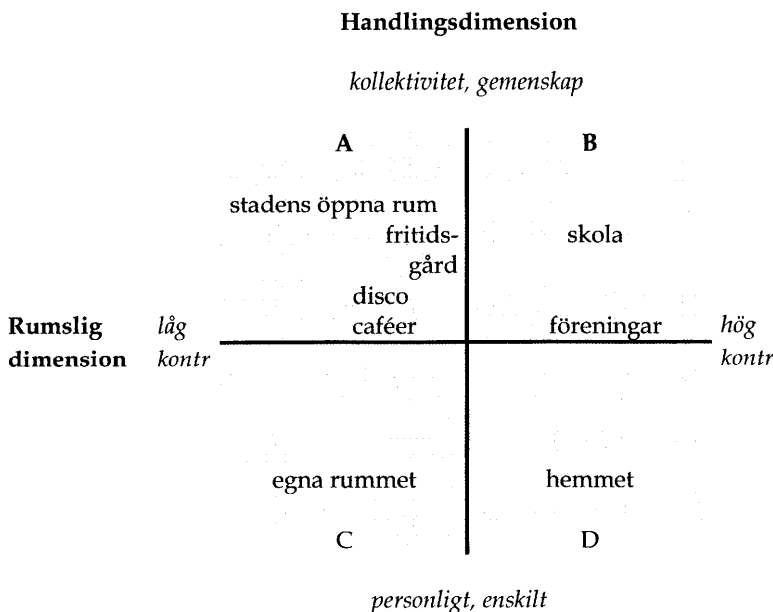
Jag uppfattar att samtliga de nu nämnda fyra kategorierna av rum, i princip hör hemma inom den offentliga sfären. Det som då blir kvar till

det privata är förstås det egna **hemmet**. Som Weintraub påpekar leder sociabilitetsperspektivet till att hemmet och familjelivet blir det privata centrum (1997 s 18-19).

Offentliga rum, kollektivitet och social kontroll

Nu är det inte alla slag av rum och sociala aktiviteter i de fyra kategorier jag nämnt ovan, som jag intresserar mig för i den här studien. Det område jag arbetar med kan avgränsas med hjälp av två olika dimensioner. Den ena är en **rumslig dimension** där rummen är fördelade utifrån hur den sociala kontrollen är organiserad i relation till ungdomar. I ena ändan finns rum där den yttre kontrollen, d v s sådan kontroll som ligger utanför ungdomsgruppens inflytande, är hög. I andra polen finns rum som präglas av låg grad av yttre kontroll. Den andra dimensionen fokuserar **ungdomars handlingar** i de olika rummen och i vad mån de kännetecknas av att vara inriktade på kollektivitet och gemenskap eller om det är aktiviteter som har en enskild och personlig karaktär.

Figur 5:1
Offentliga och privata rum i relation till yttre kontroll

Resonemanget åskådliggörs i figur 5:1. Fälten A och B bildar tillsammans offentligheten, medan C och D utgör det privata. Gränsen går mellan hem/familj och omvärlden. **Den ungdomsoffentlighet jag studerar här är mer begränsad och återfinns i fält A.** Här finns rum och sammanhang

där den yttre kontrollen är låg och där aktiviteterna har en kollektiv karaktär. Även i fält B finns kollektivt organiserade verksamheter. Skillnaden är att kontrollen är högre. Denna utövas av grupper med särskilt ansvar för detta, t ex ledare och lärare, och existerar också som ett centralt element i själva organisationen av verksamheten. Detta är naturligtvis inte vattentätt. Både i skolan och inom föreningslivet finns utrymmen där ungdomarna dominerar, t ex på raster, i korridorer och omklädningsrum. Egentligen är detta sammanhang som är intimt förknippade med ungdomsoffentligheten. På motsvarande sätt finns det inom fält A personer med kontrollansvar och situationer som präglas av kontroll av unga. Det kan vara på caféer eller vid inträdet till diskotek.

Vad detta principiellt handlar om är att offentligt och privat i praktiken gestaltas parallellt. Det som skiljer offentliga rum från privata är de slag av relationer mellan människor som utvecklas på en specifik plats samt den sociala ordning som styr umgänget och förväntningarna mellan dessa. Jag har tidigare hänvisat till Lofland (1998) som pekar på att sociala territorier ibland kan vara "fellokaliserade" (s 12). På platser där vi normalt förväntar oss ett socialt umgänge präglad av det offentliga livets spelregler, äger istället ett socialt och intimt samspel rum. Bland ungdomar är detta långt ifrån ovanligt. Tvärtom hör ömt omslingrade ungdomar, till synes helt omedvetna om omvärlden, definitivt till gatubilden. Och omvänt kan en privat fest, avsedd för en liten krets i någons bostad, utvecklas till allmänt festtillfälle med många objudna deltagare. Samtidigt tenderar vi att uppfatta båda dessa situationer som "avvikande", vilket illustrerar just den distinktion som separerarfälten A och B från varandra.

Något som tycks känneteckna ungdomars offentliga sammanhang är att **övergångar mellan hög och låg grad av kontroll kan ske mycket tvärt**. Rum som ligger alldeles intill varandra är förknippade med helt olika nivåer av kontroll. Klassrum-korridor och fotbollsplan-omklädningsrum är exempel på sådana intilliggande rumsligheter, förknippade med skilda grader av kontroll. Detta hänger samman med att ungdomars verksamheter ofta är organiserade, reglerade och ledda av sociala krafter som ligger utanför ungdomsgruppen själv. Här avspeglas återigen den generellt underordnade ställning som ungdomar har i samhället. Det är vuxna, föreningsliv och myndigheter som, åtminstone i formell mening, har makten och initiativet. Men maktutövningen är ibland väldigt begränsad till vissa rum. Det som sker utanför de rummen lämnas i mycket högre grad, ibland helt, åt ungdomarna själva.

Det är viktigt att notera att det även mellan fälten C och D, alltså inom det privata, finns en motsvarande skillnad ifråga om kontroll. För ungdomar representerar det egna rummet en plats som präglas av självbe-

stämmande och liten insyn från vuxna (Hägström 1999 s 19-20). Det är ett rum som kan fyllas med uttryck för identitet och självframställan. Naturligtvis är det egna rummet en plats där man träffar kompisar och där det också finns många kopplingar till det offentliga livet.

Identitetens rum

Jag har framhållit vikten av att se ungdomars offentliga liv i relation till socialisationsprocesser, alltså frågor rörande identitet och social tillhörighet. Hur kan detta länkas samman med ungdomars offentliga rum? Svaret ligger i att identitet måste praktiseras och förkroppsligas; den måste gestaltas visuellt, materiellt och aktivt. Det betyder att identitetsprocesser också är rumsliga, att de måste ta plats någonstans (Hetherington 1998 s 17-18). Ofta sker det genom kombinationer av rörelser och ianspråktaganden av de rum jag beskrivit ovan. **Centralt är att de här rummen förbinds med kulturella smaker och uttryck, vilket ger blotta närvaron i ett sådant här rum en identitetsproducerande funktion.** Att göra anspråk på en identitet innebär också att göra anspråk på de rum som denna associeras med (Massey 1998 s 126).

Ungdomars rörelser i offentliga rum är ett möte med och deltagande i den kollektiva, symboliska ordning, jag beskrivit tidigare. Det sker i miljöer som är fyllda med uttryck och budskap. Det är ett möte med "samhället" i både konkret och abstrakt mening. Och en fundamental del av detta är ungdomars möte med andra ungdomar, både som individer och kategorier. Detta är basen för ungdomars kollektiva självförståelse. Ett uttryck för detta är den fascinerande förmåga att hålla koll på varandra, som ungdomar har. Vid möten med unga människor har det har flera gånger slagit mig med vilken lätthet de kartlägger det sociala ungdomslandskap som omger dem. De identifierar olika grupper och tillhörigheter samt förbinder dem med attityder, stilar och rumsliga hemvister.

Ungdomar utvecklar en slags "etnografisk blick" för sådant som bär en ungdomlig prägel. Som Erik H Erikson påpekat sker identitetsprocesser såväl i individers inre, som i olika kulturers centrum (1968/81 s 19). Ungdomars känslighet för det ungdomliga är ett uttryck för en kollektiv identifikation. Det är en sorts basal **solidaritet** grundad i en upplevelse av vissa gemensamma utgångspunkter i livet och i samhället. Men detta är bara ena sidan. Ungdomars granskning av varandra ger också upphov till en påtagligt **differentierad** karta. Unga har tillgång till mängder av kulturellt material, vilket dock inte lever sitt eget liv utan är kopplat till sociala strukturer, kön och etnicitet. Kulturella tillhörigheter är därför inte bara markeringar av viss stil eller smakpreferens, utan dessa är in-

timt förbundna med sociala positioner och hierarkier (se Bjurström, 1997).

Rummen hör såväl ihop med uttryck för kollektiv samhörighet, som med åtskillnad och distinktioner. Det finns många exempel på detta. För skinheads är ett behärskande av gaturummet en central kulturell markering och just därför är det där som de anti-fascistiska grupperna (AFA) utmanar dem (Peterson 1997). Klubbar, diskotek och dansställen är viktiga mötesplatser för många ungdomar, men för dem som vill identifieras med specifika stilar blir det viktigt till vilka ställen man går (Thornton 1995).

Mönster av tid och rum

Ungdomar kombinerar tid och rum på olika sätt. Det går att identifiera olika mönster bland ungdomarna med avseende på detta och t ex Lieberg (1992) urskiljer här tre grupper. De **kamratorienterade** är i hög grad lokalt bundna och lägger mycket tid på samvaro utomhus. De känner sitt grannskap väl och har en rad olika platser till sitt förfogande. Dit hör även fritidsgården, som är en viktig samlingsplats inte minst när vädret är dåligt. De här ungdomarna utgör den lokala ungdomsoffentlighetens stomme. Vistelse i centrala staden är sällsynt; de känner sig inte hemma där. Bland annat hänger detta samman med att de i stan träffar andra grupper som också gör anspråk på dominans över det offentliga rummet (s 239-240).

De **föreningsorienterade** ungdomarna lever ett liv som i är mycket mer uppstyrt av organiserade aktiviteter och de har därför en tidsanvändning som är mer schemalagd. I samband med aktiviteterna finns emellertid även utrymme för spontant och friare umgänge med kamraterna. Deras aktiviteter finns rumsligt spridda över olika delar av staden, varför de också finner sina platser inom ett större geografiskt område än de kamratorienterade. Via sina föreningsaktiviteter har de här ungdomarna vana vid att röra sig i stadsmiljö, varför de också ser de centrala delarna av den egna staden som en viktig handlingsarena. Det finns ett tydligt drag av omvärldsorientering här (s 51-52 och 244-246).

Den tredje gruppen Lieberg behandlar kallar han för de **hemorienterade**. De kännetecknas av ett försiktigt utnyttjande av såväl grannskap som stadsmiljö. Ofta sker umgänget med kamrater parvis och besöken i offentliga miljöer är som regel förknippade med en specifik aktivitet, t ex shopping eller bio. Istället dominerar hembaserade sysselsättningar som TV, dator, läsning och spel (s 246-247).

Offentlighet och reflexivitet

Hur mycket och på vad sätt ungdomar använder offentliga rum måste också ses i ett **processperspektiv**. Utvecklingen under tonårstiden sker oftast inte som ett jämnt flöde, utan i perioder och övergångar med skilda kännetecken. Anette Göthlund som följt en grupp flickor över en längre period pekar på att det finns en förändring över tiden i tjejers användning av offentliga miljöer (1997 s 32-35). Under vissa skeden använde tjejerna sig mycket av skolan och fritidsmiljöer för att visa upp sig och agera inför publik. Andra perioder var de mycket försiktigare och återhållsamma. Här fanns också individuella skillnader. Några av tjejerna gillade att synas och tog gärna scenen i besittning. För andra var detta jobbiga upplevelser som de gärna undvek.

Det sistnämnda pekar på det offentliga livets **subjektiva sida**. Ungdomars rörelser i offentliga rum är ett möte med en värld laddad av symboler, typer och kategorier. Här finns skejtare, rejvare, kickers och hårdrockare. Och här är fjortisar, sportfånar, Svensson, knarkare och Femman-barn. Denna värld delas och upprätthålls kollektivt, men kräver också egna ställningstaganden och personliga förhållningssätt. Offentligheten innehåller erbjudanden och möjligheter, men kan också uppfattas som påträngande; något man måste förhålla sig till.

Nödvändigheten av att göra det offentliga livet till subjektivt meningsfullt och hanterbart belyser de **reflexiva processer** offentligheten är förbunden med. Reflexivitet, ofta tillsammans med "individualisering" och "avtraditionalisering", är ett begrepp som ofta använts för att beskriva situationen i det nuvarande samhället (Beck 1997, Giddens 1997 och Ziehe 1986). Ofta utgör ungdomar exempel i den diskussionen. Grundtanken är att det idag finns både en betydande frihet och ett yttre tvång att utforma det egna livsförloppet. Människors framtid och livsöde struktureras inte av traditioner och sociala barriärer, utan är i mycket högre grad ett reflexivt projekt. Den samhälleliga integrationen fungerar så att människor endast integreras partiellt och i förhållande till specifika uppgifter (Beck op cit s 112). Vi uppträder som t ex "arbetare" i förhållande till produktionen och som "konsument" i förhållande till olika marknader. Relationen mellan dessa båda roller och vilken betydelse de har för hur vi uppfattar vår egen identitet, är emellertid en mer öppen fråga.

Thomas Ziehe har diskuterat den här utvecklingen i termer av friställnings- och expropriationsprocesser (op cit s 26-31). Människor friställs i förhållande till sociala och kulturella bindningar, vilket ger ett större utrymme för subjektivitet och egna val. Samtidigt söker olika krafter och intressen att fylla detta utrymme och erbjuda färdiga lösningar. Ziehe

beskriver denna tvetydiga process i förhållande till ungdomar och offentliga rum:

*Det är särskilt de unga som upplever **den påträngande verkligheten** i vårt nuvarande senkapitalistiska församhälleligande. Verkligheten är påträngande på ett sätt som å ena sidan förefaller oändligt kallt och främmande men samtidigt också är verksamt inom oss och äter sig in i våra känslor, drömmar och tolkningar. En ung människa som går förbi gågatornas alla erbjudanden kan uppleva dessa båda sidor på en gång: de fientliga nya arkitekturborgarna i vilkas maktanspråk man inte kan känna igen sig själv – men samtidigt upplevelsen att föremålen som där bjuds ut kommer så oerhört nära den egna sinnligheten (op cit s 31).*

Hur ska då reflexivitet och subjektivitet uppfattas i relation till distinktionen mellan privat och offentligt? Joe Bailey (2000) har föreslagit att det privata, i sociologisk mening, lokaliseras till tre olika sammanhang: **intima relationer, självet och det omedvetna**. De intima relationerna återfinns vi i stor utsträckning i familjelivet, hushållet och de nära vänskapsrelationerna. Som jag redan pekat på är det här det privata kärna i de flesta definitioner. Baileys poäng med att sedan peka ut självet och det omedvetna är att han uppfattar att vi brukar lokalisera det privata inom oss själva. Vi tänker oss det privata som något vi bär med oss, något som strukturerar en inre värld och som bildar underlag för tolkning och handling i den yttre världen. Bailey menar att självet representerar en medveten och reflexiv instans medan det omedvetna är en betydligt mer svåråtkomlig nivå. Samtidigt framstår det närmast som privat per definition.

Bailey uppfattar att dagens diskussion om avtraditionalisering och ökad reflexivitet måste innebära att den offentliga domänen försvagas i förhållande till den privata. Och Giddens tycks resonera i samma riktning:

“... självet etablerar en bana som bara kan bli sammanhängande genom det reflexiva införlivandet av en mer omfattande social omgivning. Drivkraften att skaffa sig – reflexiv – kontroll skjuter ut självet i omvärlden på ett sätt som inte har någon egentlig motsvarighet i tidigare epoker” (1997 s 178).

Om vi accepterar Baileys förslag att självet tillhör det privata innebär alltså Giddens ståndpunkt att det privata rör sig i det offentliga domänen, skaffar sig erfarenheter där som sedan blir återförda och reflexivt bearbetade i det privata. Här finns en skillnad om vi jämför med hur Goffman beskriver det här samspelet. Enligt Goffman är det snarare i det sociala, ofta offentliga, samspelet som självet konstrueras. Giddens perspektiv

lägger mycket starkare tonvikt på en inre bearbetning av den yttre världens händelser.

Vi är här tillbaka till en tidigare slutsats: det offentliga och privata uppträder samtidigt och betingar varandra. **Kroppen** framstår då som en central mötesplats. Som Bailey påpekar bor det privata i oss; vi bär det med oss i våra kroppar. Samtidigt är också våra kroppar fyllda med symboler och signaler avsedda för offentlighetens samspel; vi bär även det offentliga med oss. Våra kroppar är ju vårt bidrag till andras offentliga miljö. Det är de "fordon" vi trafikerar de offentliga miljöerna med (Goffman 1971 s 5-18). Kanske kan man säga att kroppen representerar såväl självets inre som dess yttre territorier, där det inre är det privata och det yttre det offentliga? Goffman (1971 s 38) talar ju om kroppens yttre "fodral", som ett av självets territorier.

Kropp, kön och stil

Offentligt liv handlar mycket om att se och synas. Våra kroppar är såväl sändare som mottagare i denna kommunikativa process. Hur vi vill presentera oss inför och bli uppfattade av andra är i hög grad en **förkroppsligad praktik**. Men det gäller också hur vi tar in och skapar mening i den värld som omger oss. Den "reflexiva modernisering" som t ex Beck (op cit s 120) talar om pekar på att identitetsprocesser är öppna under hela livet och inte bara förbundna med adolescensens utveckling. Samtidigt handlar ungdomsårens förändringar mycket om kroppslig utveckling. Ungdomar är mycket fokuserade på vad som händer med dem om hur detta påverkar deras relationer till andra.

Carina Bengs (2000) har studerat kroppens betydelse för unga människor och hur de förhåller sig till den. Hennes slutsats är att utseende och den egna kroppen är en central fråga för många ungdomar idag. Här finns påtagliga skillnader mellan könen. Bland många tjejer finns en påtaglig medvetenhet om att deras kroppar granskas och värderas som objekt. De får många kommentarer kring detta, främst från kamrater och föräldrar (s 174). Tjejerna har en klar uppfattning om hur den kvinnliga idealkroppen ska vara beskaffad och de jämför sig själva med denna förebild. Många är missnöjda med hur den jämförelsen faller ut, särskilt bland äldre tjejer. De ägnar också mycket tid åt att påverka och "skapa" sin kropp. Detta sker genom en kombination av fysisk aktivitet och styrning av födointag (s 183-188).

Även för killar finns ett kroppsideal, ofta förknippat med sportsliga aktiviteter. Det handlar om att vara stor och ha muskler. Killar uppfattar sig också utsatta för andras granskning, men uttrycker ändå inte alls samma grad av missnöje med hur de ser ut som tjejerna gör. Till skillnad

från tjejerna var de mest missnöjda bland killarna de yngsta. Bengs menar att killarna möter ett dubbelt budskap. Å ena sidan är det viktigt hur de ser ut och att de vinnlägger sig om att sköta sin kropp. Samtidigt uppfattas omsorg om den egna kroppen som en kvinnlig sysselsättning, varför killarna tenderar att undvika detta för att inte uppfattas som femina. De är överlag mer intresserade av hur flickvännens kropp och utseende uppfattas av andra, än hur den egna kroppen blir värderad (s 184-188).

Bengs kan se att massmediala framställningar av kvinnlighet och manlighet spelar stor roll för ungdomar. Det är här bilden av den perfekta kroppen och det ideala utseendet produceras och förmedlas. Särskilt tjejerna är sensitiva inför de här medialiserade förebilderna och lägger ner arbete på att förhålla sig till dem (s 145-147). Bengs understryker att detta inte bara ska uppfattas som ett ängsligt efterliknande. Frisyurer, smink och utstyrsel ger utrymme för kreativt prövande och ett aktivt förhållningssätt till könsuttryck. Det är ett fält för experiment som för många är fyllt med lust, sinnlighet och sociala aktiviteter (s 186-187).

Material för att pröva och uttrycka könsidentitet får ungdomar bl a från olika ungdomskulturella stilar. Könskonstruktionen blir ett element i en stilproduktion och här förhåller sig tjejer och killar på olika sätt. Erling Bjurström (1997) har pekat på hur killar är fokuserade på subkulturella stilar som produkt (s 520-529). För killar är det mer självklart att identifiera sig som tillhörande en viss stil, att vara intresserad av stilproduktionens resultat. Det visar sig också att när ungdomar beskriver olika stilar är det naturligt att tänka sig en kille som bärare av denna. Tjejerna är istället processinriktade och sysslar mer med själva stiliseringen. De experimenterar med olika utseenden och diskuterar sinsemellan olika möjligheter och utfall. Detta är i hög grad en social aktivitet, t ex genom att de provar kläder tillsammans (jfr Ganetz 1993).

Ungdomsoffentligheten – en summering

Jag har ovan sökt att belysa och ringa in viktiga aspekter av ungdomsoffentlighet. En central sida är **rumslig**. Ungdomars offentliga liv är knutet till vissa platser och rum; jag har pekat på graden av yttre kontroll som en viktig faktor i det sammanhanget. Vidare att ungdomars offentliga liv kan identifieras såväl i grannskapet som i stadens centrummiljöer. Den ungdomars stadsoffentlighet som här studeras består såväl av en lokal offentlighet som en citybaserad. Ett annat viktigt perspektiv handlar om ungdomars **socialisation**. I det offentliga livet kan ungdomar finna utrymme för självständighet i förhållande till familj och skola. Ungdomar kan använda stadens offentliga miljöer för att uttrycka och pröva kultu-

rella och sociala tillhörigheter. I offentligheten kan unga både göra sig själva synliga och betrakta andra. Ett tredje perspektiv handlar om att offentligheten är **socialt strukturerad och organiserad**. Offentligheten är normativt reglerad och i den utvecklas ett nätverk av sociala relationer och strukturer. Jag ska nu föra den här diskussionen vidare genom att presentera studiens empiriska material.

6 Göteborg

Inledning

Jag har presenterat en stadsutveckling där det bl a skett stora förändringar i den offentliga miljön. Utvecklingen har gått i olika riktningar. Vi kan se en intensifiering av det offentliga livet i staden. Detta tar sig både uttryck i ökade möjligheter till offentligt liv genom t ex evenemang, caféer och restauranger, samt genom en formgivning av den offentliga miljön så att den ska vara inbjudande som mötesplats och konsumtionsarena. Samtidigt kan vi också iaktta hur detta bejakande av offentligen ackompanjeras av kontroll och begränsningar av olika slag. Det finns en rädsla för offentliga miljöer och det görs ansträngningar att hålla vissa grupper borta från dem. Vidare har jag pekat på hur ekonomiska och strukturellt verkande krafter driver städerna mot nya rumsliga delningar. Både Castells informationella stad och Marcuses post-fordistiska är modeller över den utvecklingen.

Nu är mycket av den litteratur som redovisats internationell och frågan är hur väl den ringar in vad som händer i Göteborg, geografisk hemvist för den här studien? Med ett invånarantal på ca 470.000 är Göteborg näst störst i Sverige. Samtidigt mycket långt från megastäder som New York och Tokyo, vilka fyller en central funktion den globala ekonomin. Jag ska i det här avsnittet lyfta fram några tendenser i Göteborgs utveckling med relevans för den här diskussionen.

Stadens utveckling

Göteborg byggdes som "porten mot väster" och har alltid haft en stark tonvikt på handel och sjöfart. Traditionellt har staden varit ett liberalt fäste och mycket verksamhet och många institutioner har tillkommit genom rika familjers donationer (Attman o Nyström 1978). Handelskapitalismen dominerade stadens näringsverksamhet länge, men under mitten av 1800-talet ökade den industriella verksamheten påtagligt, främst genom en växande textilindustri (Andersson 1978). De följande decennierna såg en stark utveckling av verkstadsindustrin och 1975 återfanns 75% av de industriellt sysselsatta inom denna gren (Andersson op cit s 290). Tre verksamheter hade då en helt central roll: Volvos, SKF och varvsindustrin.

Sedan dess har denna industrigren minskat i betydelse, särskilt gäller detta varvsnäringen. Visserligen expanderar Göteborgs Hamn hela tiden sin verksamhet och är en viktig ekonomisk drivkraft (Årsskrift 2001 s 16). Men det mesta av aktiviteten har flyttat längre västerut och den sjöfarts-

aktivitet som är synlig i hamnens centrala delar, är i hög grad knuten till färjetrafik.

När man idag går längs Göta älvs norra strand finns varvsindustrin i stort sett endast kvar som symbol och stilmässig referenspunkt. Nu finns här bostadsområden och utbildningsverksamheter. Området utgör ett "branschstråk" med stark tonvikt på modern informationsteknologi och där Lindholmens varv tidigare huserade växer nu ett IT-universitet fram (Årsskrift 2001 s 16). I årsboken för Göteborgs stad 2001 sammanfattas den här utvecklingen med: *"Göteborg har kommit långt i omställningen från traditionell tillverkningsindustri till högteknologisk tjänsteindustri"* (s 16). Och på den egna hemsidan är det tre slags Göteborg som lyfts fram: kunskapsstaden, evenemangsstaden och miljöstaden.

Göteborgs symboliska ekonomi

Göteborg som evenemangsstad påverkar det offentliga livet i hög grad. De stora arrangemangen, som t ex fotbolls-EM 1992 och friidrotts-VM 1995, skapar ett omfattande folkliv och förändrar, för en period, den centrala staden. Tävlingar av sådan storleksordning drar människor från hela världen till Göteborg och genererar aktiviteter som inte bara riktas till dem som är intresserade av den sportsliga sidan (se Brännberg 1993 och Olsson 1998).

Men det påverkar också stadens fysiska och institutionella utformning på ett mer permanent sätt. Arrangemangen kräver lokaler och service för både aktiviteter och tillresta människor. Det förutsätter dessutom ett omfattande samarbete mellan aktörer inom staden, både från marknad, stat och kommun:

"Utan detta samarbete, präglad av bred samsyn i strategiska frågor kring stadens långsiktiga utveckling, hade till exempel inte Evenemangsstråket utvecklats på så sätt som skett med hotell- och mässutbyggnad, idrottsarenor, världskulturcentrum och vetenskapscenat Universeum" (Årsbok 01 s 14).

Den utveckling som skett i Göteborg ligger helt i linje med de företeelser som Zukins "symboliska ekonomi" söker ringa in (Zukin 1995 och Olsson 2001). Göteborgs möjligheter att fungera som evenemangsstad och centrum för högteknologisk kunskapsproduktion vilar på en rad förutsättningar. En av dem är att trovärdigt kommunicera "bilden" av en stad som inrymmer just dessa möjligheter. Detta ställer krav på rumslig gestaltning och här kommer "evenemangsstråket" in i bilden. Den imponerande rad av byggnader och arenor som finns från Universeum och Liseberg i söder, via Svenska Mässan till Nya Ullevi åt norr, förmedlar just ett

intryck av händelsecentrum. Här kan man besöka utställningar, göra kunskapsutflykter, roa sig och se på sport.

Men det handlar inte bara om fysisk utformning och aktivitetsutbud. I den symboliska ekonomins stad spelar hela det offentliga livet en central roll (Olsson 2001). Det måste finnas ett attraktivt stadsliv i många avseenden; caféer, kommers, nöjesutbud och evenemang. Hur har Göteborg förändrats i dessa avseenden?

Lokal offentlighet i Haga

Sören Olsson (1998) har sökt belysa det offentliga livets förändring över tid genom att göra nedslag i Göteborg i ett 60-årigt intervall: år 1936 i jämförelse med år 1996. Studien handlar dels om det lokala livet i den östra delen av stadsdelen Haga, dels om det centrala stadsrummet. Haga var från början en folklig förstad till Göteborg. Med stadens expansion har den emellertid blivit alltmer centralt placerad. År 1936 var Haga i huvudsak bebodd av arbetare och hantverkare, ca 5.000 till antalet. Dåvarande bebyggelse hade tillkommit främst under andra halvan av 1800-talet. Det var mest hus i två eller tre våningar med kringbyggda gårdar. Ofta skedde en förtätning genom att hus också uppfördes inne på gårdarna (op cit s 12-18).

I denna låga, täta och trångbodda stadsdel fanns ett omfattande offentligt liv i slutet av 1930-talet (op cit s 18-27). En viktig grundval för detta var att det fanns mycket gott om affärer och verksamheter, sammanlagt 363 stycken. Det offentliga livet hade en vardaglig och lokal karaktär. Människor träffades på väg till eller från jobbet, affären eller verksamheten. Det var många ärenden som behövde uträttas och detta förde ut de boende på gatorna. Vissa affärer var specialinriktade och hade också en kundkrets utanför stadsdelen. Detta förde in främmande människor i stadsdelen. Inslaget av caféer, restauranger och nöjeslokaler var litet. Kännetecknande var att affärer och verksamheter fanns på alla gator, även om tätheten varierade.

Det Haga som möter oss 60 år senare är på många sätt annorlunda (op cit s 27-41). Under 1980-talet genomfördes en omfattande sanering och tre fjärdedelar av de gamla husen revs. Befolkningen år 1996 mindre till antalet, ca 4.000, och i mycket högre grad bestående av medelklass och mellanskikt. Samtidigt har stora ansträngningar gjorts för att behålla Hagas karaktär av gammal låghusstadsdel. De nya husen är byggda i gammal stil, delvis för att fungera ihop med de kvarvarande gamla, men framför allt för att skapa en stilmässigt profilerad stadsdel. Det nya Haga framstår som en representation av den gamla, folkliga och täta staden. Trångboddheten och osundheten finns då inte kvar i bilden. Som sådan

blir Haga en tillgång för hela Göteborg. Den tillhör de stadsdelar som visas upp och skapar plusvärden i den symboliska ekonomin.

Men vad har hänt med det offentliga livet? Förutsättningarna är påtagligt förändrade. De 363 affärerna och verksamheterna är nu 81 till antalet. De många mataffärerna har reducerats till en enda och verkstäder, lager o dyl är nästan helt borta. Vad som däremot ökat är antalet caféer och restauranger. Lokaliseringen av affärer och verksamheter ser mycket annorlunda ut. De har 1996 blivit koncentrerade till framför allt ett huvudstråk genom stadsdelen. Där förekommer också ett omfattande offentligt liv, främst dagtid. Antalet offentliga verksamheter har ökat. Det handlar bl a om förskolor, men också om att delar av universitetet är placerat i östra Haga. Detta medför ett inflöde av studenter under dagarna. Men i de delar av Haga där verksamheter saknas är det lite rörelse och dessa ger ett ödsligt intryck.

Stråken och evenemangen

Denna koncentration av det offentliga livet till stråk kan iakttas även i övriga delar av Göteborg. Olsson pekar på en rad gator som utvecklats på motsvarande sätt: Avenyn, Vasagatan, Linnégatan och Andra Långgatan (op cit s 51-79). Här tycks finnas en förskjutning från torget till stråket, som det offentliga livets centrala rum. Det finns flera skäl till detta. Ett är att stråken uppmuntrar till långsam rörelse och är fyllda med verksamheter som låter sig betittas. Här kan vi känna igen flanörens ideal. Viktigt är också den relativa frånvaron av trafik samt förekomsten av matställen. Man kan slå sig ner, äta en bit, prata och fortsätta beskådandet.

En annan skillnad mellan 1936 och 1996 gäller det centrala stadsrummet som utgångspunkt för ett offentligt liv. Kännetecknande för nittiotalet är förekomsten av stora evenemang och fester som drar stora deltagare och åskådarmassor. De är också i hög grad uppmärksammade av olika media. Det handlar om t ex karnevaler, fester, musikevenemang och idrottsliga tillställningar. År 1996 identifierar Olsson trettio sådana arrangemang, vilka drar en publik om minst 3.000 människor.

Motsvarande mätning 1936 resulterar i åtta evenemang. Det är även då bl a fråga om sport- och musiktillställningar. Däremot förekommer inga flerdagarsarrangemang som karnevaler och fester. Tvärtom är en av de mest publikdragande händelserna en begravningsprocession, med ca 10.000 deltagare. Kännetecknande är att centrala gator och torg inte omvandlas till tillfälliga festplatser. Det finns 1936 ingen motsvarighet till nittiotalets Göteborgskalas med dess förtäring och förströelse mitt i centrala staden.

Den förändring som skett i Göteborg innebär en intensifiering av det offentliga livet i så motto att det ordnas stora publika evenemang och att delar av staden, både rumsligt och ifråga om verksamheter, utformas för att stimulera ett folkliv. Här finns då en tendens att koncentrera detta till vissa stråk, men det innebär också ett nytt slags utnyttjande av det centrala stadsrummet. Det ligger en påtaglig upplevelseorientering i denna utveckling; evenemangen och festerna är fyllda av "händelser" att beskåda eller delta i. Samtidigt har det omfattande lokala offentliga liv, som trettioalets Haga kunde uppvisa, minskat i omfattning. Till stor del handlar det om omlokalisering och sammanslagning av service, affärer och näringsverksamheter. Det speglar naturligtvis även andra vanor vad gäller vardagens lösningar på hemmets och familjens uppgifter.

Den delade staden

När det offentliga livet utvecklas så som här beskrivits, förändras identifikationens rumsliga bas. En lokal offentlighet, som den i trettioalets Haga, både bygger på och förstärker en kollektiv identitet som "vi Hagabor". Det offentliga livet i centrala staden och de publika arrangemangen frammanar istället en identifikation med staden som helhet: "vi göteborgare". Detta leder tankarna mot hur det står till med den andra bild av den samtida staden, som jag nämnde ovan, nämligen den delade staden.

Även den här problemställningen kommenteras i Göteborgs stads årskrift 2001:

"Parallellt med den positiva utvecklingen för Göteborg har de problem som så ofta förknippas med stora städer, blivit allt tydligare. Dit hör den ökande segregationen och utanförskapet. Detta drabbar inte bara de nya och gamla göteborgarna. Det utgör också ett hot mot en långsiktigt hållbar och konkurrenskraftig utveckling, både för staden, den västsvenska regionen och landet som helhet. Med stöd av regeringens storstadssatsning intensifieras kampen mot segregation och utanförskap. En stad med allt för stora motsättningar, sociala klyftor och utanförskap är ingen attraktiv stad och lockar varken människor eller företag" (s 14).

Här uttrycks onekligen ett mycket rakt svar på frågan: Göteborg har ett problem med segregation och utanförskap, och det tenderar att öka. Det negativa samband som uttrycks mellan stadens attraktionskraft och förekomsten av segregation är intressant. Den stad som vill profilera sig som evenemangsstad, kan inte inrymma alltför stora sociala skillnader. Sådana skillnader kommer att manifesteras i stadens offentliga liv, även om de segregerade områdena rent geografiskt ligger långt från evenemangsstråket (jfr Fraser 1992 s 121).

Var finns då segregationen och utanförskapet i Göteborg? En indikation på detta kan man få genom att se på ohälsostatistiken över stadsdelarna (avser 1997). Det denna statistik bygger på är hur de olika socialför-säkringarna utnyttjas. Mönstret är tydligt. De stadsdelar som har höga ohälsotal är t ex Bergsjön, Biskopsgården, Gunnared och Lärjedalen. Det är stadsdelar som i hög grad är lokaliserade i nordöstra Göteborg eller de västra delarna av Hisingen. Gemensamt är att dessa delar av staden byggdes strax före eller under miljonprogramsåren, d v s det handlar om stadsdelar som domineras av flerbostadshus. Det är också till de här områdena som majoriteten av inflyttande invandrargrupper hänvisas.

Det här mönstret är inte unikt för Göteborg. Tvärtom är det precis samma förhållanden som kan iakttas runt om i landet och vilka såväl Storstadsutredningen som Storstadskommittén dokumenterat (se SOU 1997:118 s 3). Storstadskommittén framhåller segregationens ekonomiska och sociala sida. Den pekar på utanförskap som det mest gemensamma draget. Kommittén menar att etnisk härkomst inte ligger till grund för segregationen, men att en koppling till invandrarbakgrund ofta sker eftersom invandrarna är så överrepresenterade i de områden det är fråga om (op cit s 75). Med Ålund kan man tala om en "kulturalisering" (1997 s 12) av en socio-ekonomisk problematik.

Den "storstadssatsning" som nämns ovan är riktad till områden i de stadsdelar som här nämnts. Det handlar om en satsning på att förbättra livsvillkoren i fyra bostadsområden, där staten bidrar med resurser. Områdena i fråga är Bergsjön, Norra Biskopsgården, Hjällbo (Lärjedalen) och Gårdssten (Gunnared). De områden i Göteborg som enligt statistiken har låga ohälsotal är t ex de västra stadsdelarna Askim och Älvsborg. Med visst fog kan man tala om en axel nordost-sydväst vad gäller hur socio-ekonomiska skillnader fördelar sig geografiskt. Samtidigt finns stadsdelar som motsäger den här bilden. Exempelvis har Frölunda i väst höga ohälsotal och Härlandas i öst, låga dito.

Ett annat drag i den generella stadsutveckling jag relaterat ovan är den ökande fokuseringen på upplevelse av otrygghet i offentliga miljöer. Kopplad till denna finns olika åtgärder, t ex övervakningsinsatser, för att handskas med detta. Även i det här avseendet går det att finna motsvarigheter i Göteborg. Under de senaste åren har t ex flera stadsdelar organiserat lokala brottsförebyggande råd och anställt brottsförebyggare. Ett exempel på detta är stadsdelen Gunnared (Vårt Göteborg nr 3/2001 s 15). Avsikten är att förebygga brottslighet i en rad olika avseenden, särskilt med inriktning på ungdomars och kvinnors situation. Bakgrunden är bl a att en lokal undersökning visat att ca var fjärde boende oroar sig för att utsättas för våldsbrott (op cit).

Även på central nivå i staden har de här frågorna uppmärksammats. Under 2001 har ett råd bildats: "Rådet för ett Tryggare och Mänskligare Göteborg". Detta leds av kommunstyrelsens ordförande och där återfinns även t ex länspolismästaren, kriminalvårdsdirektören och Fastighetsrådet. För det direkta arbetet i staden finns ett kansli, som arbetar med trygghetsfrågor fysiskt, socialt och kulturellt.

Ifråga om användning av nyare metoder för övervakning finns också exempel. Centralt placerade Nordstan beskriver sig som "norra Europas största inomhuscentrum" (www.nordstan.se) och täcker en yta motsvarande tolv fotbollsplaner. Marken är privatägd, men upplåten till allmän plats och öppen dygnet runt (se Ordningslag 1993:1617).² Nordstan kallas ofta "Femman" efter ett av affärshusen och är ett gigantiskt komplex. Där arbetar 6.000 personer i 120 affärer och 150 kontor, och ca 70.000 människor passerar varje dag genom anläggningen. Sedan tre år tillbaka har man tillstånd för egna vakter inom området och hela ytan är TV-övervakad. Denna sköts av en ständigt bemannad jourgrupp.

Det finns mer specifika exempel på att modern teknik används för kontroll och brottsbekämpning i offentliga miljöer. Polisen använder dvd-kamera för att filma ungdomar i centrala stan, som ett sätt att söka komma tillrätta med personrånen där (Göteborgs Posten 01 11 25). Spårvägen i Göteborg har installerat fasta videokameror på en del vagnar, bl a för att kunna identifiera klottrare. På en av linjerna, där klotter förekommer mest frekvent, har detta kombinerats med att två vagnvärdar åker på varje vagn kvällar och nätter. Vårdarna är unga personer och får viss utbildning. Två jag talade med beskrev hur de successivt lär känna de ungdomar som ofta åker med spårvagnen och karaktäriserade projektet som "fritidsgård på hjul". Båda de här exemplen illustrerar metoder där optisk registrering kombineras med ökade personalinsatser. De är också riktade mot en specifik problematik och särskilda platser.

Saskia Sassen skriver om den "globala staden" (1996 s 23-25). Rumsligt kännetecknas denna av en spänning mellan olika områden, som dock ändå står i förbindelse med varandra. Det handlar å ena sidan om de transnationella marknadsaktörernas kontorskomplex i city och å andra sidan om undanskymda verksamhets- och bostadsområden för svagare aktörer, t ex arbetare och invandrare. Det är kontorsbyggnaderna, restaurangerna och affärscentren som får representera helheten; de uttrycker stadens identitet. Borta är den industriella staden med sina fabrikkorsstenar och starka koppling till industriproduktion. Sassen menar att det

² Uppgifter från Anders Larsson, marknadsavdelningen på Östra Nordstadens Samfällighetsförening.

sker en homogenisering av städer idag, tvärs över historiska och kulturella säregenheter.

De här tendenserna står att känna igen i den göteborgska utveckling jag relaterat ovan. Det är intressant att generella begrepp som "den globala staden" och "den symboliska ekonomin" faktiskt förmår ringa in skeenden också i "lilla" Göteborg. Det pekar på hur staden faktiskt är involverad i global ekonomi och internationella händelseförlopp. Sedan finns det skäl att använda den här teoribildningen kritiskt. Det är en påtaglig skillnad i skala mellan New York och Göteborg och svenska förhållanden skiljer sig avsevärt från amerikanska, inte minst vad gäller immigration, bostadsförsörjning och stadsplanering.

Tre händelser

Det finns tre händelser som ägt rum i Göteborg under de senaste åren och som har lett till att frågor kring ungdomar och offentligt liv kommit i brännpunkten. Den första är den tragiska **branden på Backaplan** i oktober 1998, som ledde till att 63 ungdomar miste livet. Katastrofen inträffade i samband med en danstillställning, som anordnats av en grupp ungdomar. Man ville dels fira ett par kamraters födelsedagar, dels ordna med en trevlig fest så att ungdomar skulle kunna träffa varandra. Det kom massor av ungdomar till festen, långt fler än lokalen var avsedd för. Några ungdomar som blivit avvisade från festen ville hämnas på arrangörerna och tände på i ett angränsande utrymme till lokalen. Resultatet blev att denna snabbt övertändes och många ungdomar hade inte någon chans att komma ut.

Branden var en chock för hela Göteborg, även om effekterna drabbade mycket ojämnt. Merparten av de omkomna var invandrarungdomar och de flesta bodde i stadens förorter. Brandkatastrofen fick naturligtvis en rad konsekvenser för relationer mellan ungdomar, inom bostadsområden och mellan myndigheter och olika inblandade. Det har gjorts en hel del dokumentation och forskning kring branden, de efterföljande insatserna och rättegången mot de ungdomar som anlade branden (t ex SOU 1999:68).

Jag har inte inkluderat brandkatastrofen i mitt empiriska material, trots att den har flera beröringspunkter med de frågor jag behandlar. Anledningen är att jag inte kunde finna någon forskningsmässigt meningsfull och etiskt försvarbar relation till den här händelsen under den tid jag genomförde min datainsamling. En del av den empiri jag samlat till den här studien härrör från Angeredsfestivalen 1997 och många av de ungdomar som besökte festivalen var också med vid festen på Backaplan. Det finns ett par exempel på ungdomar jag intervjuat under datainsam-

lingen, vilka också spelade en roll i samband med katastrofen. På ett mer allmänt plan illustrerar händelserna på Backaplan teman jag pekat på i texten ovan. Exempelvis att ungdomar inte förfogar över samhälleliga resurser för att ordna egna tillställningar. Istället blir de beroende av undermåliga lokaler och bristfälliga säkerhetsarrangemang. Det här är frågor som också uppmärksammats i det efterföljande sociala arbetet och staden har bl a startat ett projekt med "Dörröppnare", som bl a ska hjälpa ungdomar att realisera olika evenemang på ett säkert sätt.

En andra händelse som satt fokus på Göteborg och unga människor i offentliga rum är **händelserna i samband med EU-toppmötet** i början av juni 2001. Arrangemanget av toppmötet, och mottagandet av president Bush i staden, var mycket viktiga tilldragelser för att manifestera Göteborg som evenemangsstad. I årsberättelsen för år 2000 nämns det kommande toppmötet som ett tillfälle då Göteborg skulle komma att stå i fokus för det politiska intresset i Europa (s 15). De gatustrider mellan polis och unga demonstranter som kom att bli den dominerande massmediala bilden av EU-mötet spred naturligtvis ett helt annat budskap än de anspråk som en evenemangsstad måste vila på. Även de här händelserna är dokumenterade (t ex Wijk 2001), men i skrivande stund är ännu många sakförhållanden ofullständigt klarlagda. I det perspektiv jag anlägger här illustrerar EU-händelserna det offentliga rummet som utgångspunkt för politiska manifestationer och kontroverser.

Den tredje händelsen var egentligen en serie incidenter och inträffade i början av juli 2001. Det började med att några unga män började beskjuta varandra på badplatsen Näset i sydvästra Göteborg. Senare skedde ytterligare skottlossning vid ett par tillfällen i andra delar av staden. Vad det handlade om var **uppgörelser mellan två kriminella grupperingar**, de s k Original gangsters och Albanligan. Detta ledde till en stor uppmärksamhet kring kriminella gäng och deras koppling till förorter och invandrargrupper. Och även till vilken fara de utgör för andra genom sitt sätt att uppträda i offentliga sammanhang. Till stor del handlar det här om unga människor som är äldre än de tonåringar jag fokuserar i studien. Men en fråga som kommit upp i sammanhanget är just relationen mellan yngre ungdomar och äldre som är kriminellt erfarna. Kan dessa fungera som förebilder och gänglivet framstå som attraktivt om inte andra vägar in i det svenska samhället ter sig framkomliga? Som jag pekat på tidigare anser amerikanska forskare inte att det överhuvudtaget finns gäng i Sverige. Huruvida detta är en riktig bedömning kan naturligtvis diskuteras. Uppenbart är emellertid att uttrycket "gäng" ofta används för att beteckna vissa företeelser såväl massmedialt som folk emellan.

Ingen av de här nämnda händelserna kommer att spela någon central roll i det material jag snart ska gå över till att presentera. Samtliga har beröringspunkter till de teman jag intresserar mig för, även om EU-händelserna och gängmotsättningarna ligger klart utanför mitt fokus. Sammantaget har emellertid de här händelserna, på sina olika sätt, bidragit till att förbinda ungdomar, offentligt liv och Göteborg med varandra. De utgör samtliga viktiga tilldragelser i stadens moderna historia.

Jag ska nu gå över till att lite mer i detalj beskriva de områden jag arbetat mest i under insamlingen av data. Det är fyra områden: cityområdet plus tre bostadsområden. Bostadsområdena är valda för att representera skilda slag av grannskap för att på så vis kunna relatera offentligt liv till boendemiljö.

Göteborgs city

Göteborgs centrum är valt därför att det är en viktig samlingsplats för ungdomars offentliga liv i staden. Där finns, som nämnts, hela det kommersiella utbudet av affärer och nöjen. Och det är där som man kan få en upplevelse av det slags folkvimmel, som hör stadsoffentligheten till.

De delar av centrala staden som ungdomar rör sig mycket i är ändå ganska begränsade. Knutpunkten är Avenyn som sträcker sig från Götaplatsen i söder till Kungssportsplatsen mitt i city. Avenyn är ett av de stråk jag berört tidigare. Där promenerar både unga och gamla, och där finns caféer, affärer och restauranger. Götaplatsen har en gång varit ett viktigt samlingsställe för ungdomar, men så är knappast fallet idag. Man ser ibland skatare som använder de många trapporna ner från Konstmuséet som plats för träning. Vidare används Götaplatsen för publika evenemang ibland, t ex ungdomsdiscon. Strax söder om Götaplatsen, bakom Konstmuséet och Lorensbergs villastad, ligger Näckrosdammen. Dit går en del ungdomar, som söker viss avskildhet då det är stora evenemang och mycket folk på stan.

Om vi går tillbaka till Avenyn och går nordväst in mot city, passerar vi först Engelbrektsgatan och senare Vasagatan. I kvarteren mellan de gatorna, och även längs hela Vasagatan, finns ett stort antal caféer, som besöks av ungdomar. Det här området ligger då väster om Avenyn. En bit in på Vasagatan ligger Vasaplatsen, som är ett litet grönområde, som mest fungerar som trafikdelare. På senare år har platsen emellertid blivit ett populärt samlingsställe för ungdomar, kanske framför allt under Valborg. Samma gäller angränsande universitetsparken, som också används som mer vardaglig träffpunkt.

Längre ner längs Avenyn, på dess östra sida, ligger Bältesspannarparken. Även denna har blivit mycket populär som mötesplats, och används

ibland även för framträdanden. Ytterligare en bit österut sträcker Heden ut sig. Exercishuset ligger på dess norra sida och har ibland använts för ungdomsdiskotek vid speciella tillfällen. På somrarna utspelas Gothia cup, bl a på Heden fotbollsplaner, och här fanns även ett omtalat öltält under fotbolls-EM -92. Ungdomssatsningar under göteborgskalaset har också varit lokaliserat dit.

När Avenyn övergår i Östra Hamngatan vid Kungssportsplatsen är vi mitt i stan. Här finns affärer, biografier, restauranger, diskotek och caféer. På Kungsgatan ligger Meeths Unga Salonger, som drivs av stadsdelen Centrum. Det är öppet för ungdomar från hela stan och där finns café, samlingsställen, gruppverksamheter, musikevenemang m m. Lite nordöst över ligger Nordstan, eller Femman som det också kallas, det stora inomhuscentrum som jag redan beskrivit. Centrat fungerar som mötesplats för många ungdomar, inte minst från förorterna. Där samlas också marginaliserade grupper, vilket gör att Femman ofta beskrivs som ett farligt ställe och har dåligt rykte som samlingsplats.

Ytterligare två ställen, inte riktigt så centralt belägna, är också viktiga i sammanhanget. Det ena är Liseberg, den stora nöjesparken. Den ligger en bit öster om Götaplatsen, inte längre bort än att man kan gå. Nöjesparken utgör evenemangsstråkets södra ände. Liseberg är ett flitigt använt samlingsställe för ungdomar. Här finns åkattraktioner, spelhallar och en viktig musikscen. I Lisebergshallen arrangeras ibland disco, bl a under den vecka Gothia Cup går av stapeln. Den andra platsen är Slottsskogen, Göteborgs stora parkområde. Det ligger en bra bit västerut, från Avenyn räknat. Slottsskogen är en viktig plats både för lokala ungdomsgrupper och för övriga. Här arrangeras också musikevenemang under sommarhalvåret.

Hjällbo

Så då över till bostadsområdena. Ett av dem jag valt är Hjällbo, som ligger i Angered i Göteborgs nordöstra del. Jag har redan nämnt området i genomgången ovan, som ett av storstadssatsningens målområden. Hjällbo byggdes i slutet av 1960-talet och idag bor där drygt 6.000 människor. Här bor de allra flesta i lägenhet. Hjällbo tillhör stadsdelen Lärjedalen, som totalt hyser ca 22.500 invånare. Generellt sett finns det en ung befolkning i stadsdelen; ca 20% av invånarna är i åldern 7-18 år (kommungenomsnittet ligger på ca 13%). Hjällbo är en typisk förort med allt vad det innebär av låg status och negativa förtecken. Majoriteten av befolkningen är invandrare, många är arbetslösa och ohälsotalen är höga. Både storstadsutredningen och storstadskommitten har pekat ut Hjällbo som ett av de mest extrema bostadsområdena i landet.

Invandraranknytningen är påtaglig i de klasser på Hjällboskolan, vilka ingår i en enkätundersökning jag genomfört (mer om denna i nästa avsnitt). Bland de 129 eleverna är det bara en elev som har båda sina föräldrar födda i Sverige. Ytterligare två elever har en förälder född i Sverige och de övriga har båda föräldrarna födda i annat land. Bebyggelsen i Hjällbo består huvudsakligen av tre- och fyra våningshus, ägda av allmännyttiga bostadsföretag. Det finns ett centrum med affärer, service, skola, buss- och spårvagnshållplatser. Centrumet är väl integrerat med övrig bebyggelse och på dagtid ofta fullt av folk, mycket beroende på en omfattande frukt- och grönsakshandel. I skolan finns också bibliotek och fritidsgård.

Hjällbo är ur bebyggelsesynpunkt ett sammanhållet område. Husen ligger grupperade i små kvarter, men det är inga stora avstånd eller separerande kommunikationsleder. Området ligger närmast centrala Göteborg av alla bostadsområden i Angered; spårvagnsresan tar ca 10 minuter. Samtidigt är den rumsliga anknytningen till övriga Göteborg låg. Man åker "ur" själva staden, genom industri- och naturområden, innan man når Hjällbo.

Linnéstaden

I det andra området, Linnéstaden, är förhållandena på flera sätt rakt motsatta. I Linnéstaden bor ca 30 600 människor och den består av områdena Annedal, Haga, Masthugget, Olivedal och Änggården. Det här är centrala och gamla delar av Göteborgs stad, vilket naturligtvis sätter avtryck i dess fysiska gestaltning och i de verksamheter den inrymmer. I stadsdelen finns en av skansarna, skansen Kronan, som är bland Göteborgs äldsta byggnader och en del av det gamla befästningsverket. Vissa delar domineras av borgerliga stenhus, byggda kring sekelskiftet, medan andra är exempel på den "folkliga staden" (se Franzén 1992). Det rör sig då om hus i tre eller fyra våningar, bl a det för Göteborg typiska "landshövdingehuset". Andra delar av Linnéstaden består av nybyggda hus från 1970- och 80-tal.

De senaste decennierna har stora områden i stadsdelen renoverats. Det har inneburit såväl att gamla hus byggts om och snyggats upp, som att hus rivits och nybyggnation skett. Särskilt i vissa områden, t ex i Haga, har den här renoveringen gjorts med avsikt att bibehålla stadsmässiga kvalitéer och värden. Nya hus har byggts i gammal stil och förtätningen begränsats. Linnéstaden inrymmer kvalitativt sett väldigt skilda boendemiljöer, men som helhet uppfattas området som attraktivt. Här finns också stora grönområden t ex Slottsskogen som är den största naturparken i Göteborg. Vissa delar av stadsdelen innehåller många restauranger,

kaféer och butiker. Befolkningen har större inslag av medelålders och äldre än vad som är fallet i Lärjedalen. Åldersgruppen 7-18 år utgör i Linnéstaden ca 10% av invånarna.

Mölnlycke

Det tredje området jag arbetat med i studien är Mölnlycke i Härryda kommun. Orten är vald för att representera tätorten som boendemiljö. Mölnlycke ligger drygt en mil öster om Göteborg och har ca 14.000 invånare. Den är störst i kommunen och ligger i gammal jordbruksbygd där textilindustri etablerades kring sekelskiftet. Bebyggelsen var i första hand fristående hus, men i anslutning till fabriken uppfördes personalbostäder bestående av lägenheter i trevånings trähus. Dessa kom så småningom att i hög grad bebos av finska arbetskraftinvandrare.

Under 1950-talet inleddes en expansionsperiod och bl a byggdes en rad nya bostadsområden. I stor utsträckning var det fråga om villaområden, men även flerbostadshus har uppförts. På orten finns både äldre områden med friliggande villor och nyare områden bebyggda med rader av likartade hus. I mitten av 60-talet byggdes ett område i karaktäristisk "miljonprogramstil". I samband med detta avvecklades de sista av fabriken personalbostäder och en hel del av de finska familjerna flyttade dit. Området är inte stort generellt sett, där finns 762 lägenheter, men det är kommunens största område med flerbostadshus.

Det finns ett centrum på orten med ett flertal större affärer, kommunal service, busstation och en grundskola med högstadium. Här finns bl a kommunens huvudkontor. Det nybyggda gymnasiet och ett kulturhus med bibliotek ligger också här. Detta centrum är knutpunkten i Mölnlycke även om det också finns mindre, lokala centrum på andra ställen runtomkring.

Mölnlycke har mycket goda kommunikationer med Göteborg och många arbetar där. Fram till mitten av 90-talet fanns inget gymnasium på orten, utan ungdomarna gick på skolor i Göteborg. Det tar inte mer än 15-20 minuter att ta sig in till Göteborgs centrum. Det är alltså kortare tidsåtgång än från många områden inom Göteborgs stad. Mölnlycke kan emellertid inte beskrivas som en sovstad till Göteborg. Det är en ort med egen historia och ett eget socialt liv. De ungdomar som växer upp där uppfattar sig inte som "göteborgare".

Jämförelse mellan de tre bostadsmiljöerna

De tre typer av bostadsmiljöer som är representerade här är alltså tätorten, förorten och innerstadsdelen. En likhet mellan innerstad och förort är att boendet helt domineras av lägenheter. Men sett till hela boendemiljön, det fysiska rum och de sociala sammanhang som boendet existerar i, så

framstår de här båda områdena snarare som varandras kontraster. I förorten är allt centrerat kring själva boendet. Den service och kommersiella verksamhet som finns där är i första hand riktad mot att tillgodose behov hos dem som bor i området. De människor som rör sig i området är i stor utsträckning de boende eller de som arbetar med verksamheter kopplade till boendet. Förorten, som fysisk miljö, består primärt av bostadshus och funktioner i anknytning till dessa: lekplatser, gångvägar, tvättstugor och parkeringshus.

I innerstadsdelen finns naturligtvis miljöer där ovanstående beskrivning passar in väl. Ändå är det karaktäristiska för innerstaden att här finns så många verksamheter och rörelser som pekar utöver själva boendet. Människor gör sig ärenden dit därför att där finns butiker, restauranger, caféer eller grönområden att besöka. Stadsdelen är tätt länkad till andra kringliggande delar av staden och därför finns en ständig rörelse av bilar, spårvagnar, bussar, cyklister och gångtrafikanter på väg till, från eller genom området. Detta skapar en levande gatumiljö och medför att området inte identifieras utifrån sin boendefunktion på samma sätt som förorten.

I det här avseendet står förorten och tätorten närmare varandra. Tätorten innehåller också i stor utsträckning områden där boendet står i fokus. Även här finns service och kommersiellt utbud samlat i ett centrum. I förhållande till förorten är det emellertid ett betydligt större antal människor som detta centrum vänder sig till. Det är heller inte integrerat i tätorten som helhet, utan befinner sig på stort rumsligt avstånd från olika delområden.

Det finns också en skillnad i boendet beträffande hur det privata respektive offentliga går över i varandra. I områden med flerbostadshus går det privata över i grannskapets offentlighet via trapphusets halvprivata miljö. Även om det förekommer att området omedelbart intill huset länkas till lägenheterna i markplan, är ändå det vanliga att övergången mellan det privata och offentliga sker i och med att man lämnar husets entré. I förorten möter man alltså då en grannskapsdominerad offentlighet, medan många innerstadsmiljöer i stället domineras av gatans mer anonymt befolkade offentlighet. I staden finns ofta gårdar, som har en halvprivat eller halvoffentlig karaktär och som gör övergången mellan det privata och offentliga mjukare. I tätortens villaområden är emellertid det typiska att den privata byggnaden, huset, omges av en fysisk yta som också är privat: den egna tomten. Äganderätten strukturerar boendet och genom det här framstår villasamhället som en sorts seriekopplade privata rumsligheter. Umgänget utomhus får en privat prägel av att äga rum på de privata tomterna. De gemensamma ytorna är små och knutna till kommunikation och rekreation.

7 Metod och material

Studiens utgångspunkt

Föreliggande studie kunde påbörjas hösten 1995 tack vare ett treårigt forskningsstöd från Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet. Ansökan skrevs tillsammans med professor Sören Olsson. I denna nämns två större frågeområden, som studien skulle inriktas på. Det ena var att **studera det sociala samspelet mellan ungdomar i offentliga miljöer**. Här var då fråga om såväl relationerna ungdomarna emellan, som förhållandet till olika intervenerare, t ex föräldravandrare och fältassistenter. Det andra området gällde **varför ungdomarna vistades i de offentliga miljöerna och vad de fick ut av detta**. Även i det här sammanhanget nämns övriga aktörer i det offentliga livet kring ungdomarna. För att få ett underlag till detta var avsikten att **följa situationer** som inträffade i de offentliga miljöerna och studera hur dessa utvecklade sig. Fokus skulle ligga på ungdomar mellan 12 och 20 år samt på händelser som inträffade kvälls- och nattetid. Den huvudsakliga metoden för att studera handlingssekvenserna var **observation** i de offentliga rum där ungdomar vistas. Här fanns två geografiska platser som viktiga utgångspunkter. Det var dels Mölnlycke, dels centrala Göteborg, framför allt området kring Avenyn. Dessutom var avsikten att göra **intervjuer**. Dessa skulle både ha till syfte att klarlägga händelseförloppen och belysa ungdomarnas uppfattning om, och relation till, det offentliga livet.

När fältarbetet pågått en tid beslutade vi att genomföra ett par utvidgningar av studien. Ett förhållande den första tidens observationer i offentliga miljöer pekade på var att det ibland fanns väldigt många ungdomar ute. Omfattningen av det här och sammansättningen på grupperna, visade sig emellertid svår att ringa in med hjälp av observation och intervju. Vi behövde arbeta med en metod som gav ett bredare underlag och bestämde då att genomföra en **enkätundersökning**. Denna skulle inriktas på att ge en generell bild av ungdomars vistelse i och rörelse mellan olika offentliga rum. Vidare ville vi få reda på en del av ungdomarnas upplevelser och erfarenheter kring att vara i offentliga miljöer. En andra förändring var att **utvidga studiens geografiska fokus**. För att få en ökad bredd i materialet måste fler exempel på lokala ungdomsoffentligheter vara representerade. Därför inkluderades Hjällbo, som exempel på förortsmiljö, och Linnéstaden, som exempel på innerstadsmiljö. Mölnlycke och Göteborgs centrum, d v s tätort och citymiljö, var valda sedan tidigare.

Kvantitativ och kvalitativ forskning

Det centrala teoretiska perspektivet i den här studien, spänningen mellan privata och offentliga kvalitéer i det sociala livet, har tidigare utpekats

som en av de stora dikotomierna i det västerländska tänkandet. Genom att arbeta med de tre insamlingsmetoderna enkät, intervju och observation har studien även i metodmässigt hänseende kommit att röra sig inom en central tudelning: den mellan kvantitativ respektive kvalitativ forskningstradition. Få distinktioner är väl mer accepterade och använda i sammanhanget. Allmänt hållna läroböcker i forskningsmetod strukturerar som regel sitt innehåll utifrån uppdelningen i kvantitativt och kvalitativt (t ex Holme & Solvang 1991). Och särskilt böcker som behandlar den kvalitativa traditionen tenderar att ha med beteckningen i boktiteln (t ex Silverman 2000 och Svensson & Starrin 1996). Möjligen beror detta på att förespråkare för den kvalitativa metoden ofta uppfattar att de skriver ur ett underläge i relation till en kvantitativ dominans (Hughes & Månsson 1988 s 9).

Frågan är emellertid om styrkeförhållandena kommit att förändras under senare år; åtminstone i disciplinen socialt arbete. I Peter Dellgran och Staffan Höjers genomgång av avhandlingar, uppsatser, kursplaner och litteraturlistor vid de olika institutionerna för socialt arbete i Sverige, pekar de på den kvalitativa ansatsens starka position (Dellgran & Höjer 2000 s 83-85). Utifrån den analysen kan det ursprungliga valet av kvalitativt förhållningssätt för den här studien sägas vila på inom-paradigmatisk grund. Nu var naturligtvis inte detta det huvudsakliga skälet, även om man, som Julia Brannen (1992 s 32) påpekat, måste erkänna den kraft som ligger i institutionella vanor och rent praktiska omständigheter, också ifråga om en så central sak som att välja forskningsperspektiv.

Skillnader mellan kvalitativ och kvantitativ forskningsinriktning kan identifieras på en rad nivåer. Det handlar om kunskapsintresse, teoretiska perspektiv, metoder för datainsamling och sätt att presentera resultat (Brannen op cit s 3, Hughes & Månsson op cit s 30-35). Kvantitativa metoder brukar generellt kopplas samman med hög grad av formalisering, tydliga strukturer och ett fokus på data som går att beskriva med hjälp av siffror. Tonvikten ligger på förklaring och datainsamlingen präglas av en distanserad relation till de källor man använder för information (Holme & Solvang op cit s 13-14). Karaktäristiska datainsamlingsmetoder i en kvantitativ ansats är statistiska undersökningar och standardiserade intervjuer. Kvalitativ metod är då inriktad på att förstå sammanhang, kvalitéter och egenskaper hos fenomen (Repstad 1993 s 8-11). Människors subjektivitet och vägar att skapa mening i sin vardagstillsvaro är centrala intressen i det kvalitativa perspektivet (Hughes & Månsson op cit s 34-35). Kännetecknande metoder för datainsamling är deltagande observation och narrativ intervju.

Precis som för uppdelningen mellan privat och offentligt har distinktionen mellan kvalitativt och kvantitativt förhållningssätt inom vetenskapen ifrågasatts. Martyn Hammersley (1992 s 39-51) menar att uppdelningen har begränsat värde och att skillnader mellan forskningsansatser

inte kan beskrivas utifrån en enstaka dimension. Snarare kan man identifiera en rad olika positioner inom det komplexa och flerdimensionella fält, som forskarsamhället utgör. Det är inte ovanligt med kombinationer av kvantitativa och kvalitativa metoder. "Metodriangulering" är en term som ofta används för att just beskriva hur man inom en forskningsverksamhet söker optimera resultatet genom att använda skilda metoder för datainsamling (Brannen op cit s 11, Repstad op cit s 19, Starrin m fl 1991 s 13). Bryman (1992 s 59-61) räknar upp elva olika sätt att kombinera en kvantitativ och en kvalitativ ansats. Ett av dem är att kvantitativ och kvalitativ forskning kombineras för att tillsammans skapa en allmän bild av ett problemområde. En utgångspunkt kan då helt enkelt vara att vissa frågor inom området lämpar sig för respektive slag av insamlingsmetod. Här får de olika metoderna en komplementär relation till varandra (Brannen op cit s 14). En sådan kombination präglar den här studien och förefaller inte vara ovanlig inom forskningen i socialt arbete (Dellgran & Höjer op cit s 84).

Jag kommer att diskutera relationen mellan de tillvägagångssätt jag tillämpat längre fram i texten. Först ska jag presentera datainsamlingens utformning samt de material denna resulterat i.

Enkäten

Ett centralt problem i all forskning är hur man går från en teoretisk begreppslig nivå till ett konkret sammanhang där det fenomen man vill studera går att samla data kring. Inom kvantitativ forskning brukar detta beskrivas som en problematik kring **operationalisering** (Bryman 1997 s 32-42, Holme & Solvang op cit 163-166). I enkäten handlade det för det första om att beskriva det offentliga livet på ett sådant sätt att ungdomarna förstod vad det var för företeelse jag var ute efter. För det andra var det frågan om hur offentligheten skulle kunna brytas ner i olika indikatorer, t ex platser och verksamheter, vilka fungerade som mätpunkter för det offentliga livets omfattning. För det tredje handlade det om ungdomarnas erfarenheter av det sociala samspelet i offentligheten. Här var det både frågan om allmänna erfarenheter och mer specifika, t ex av obehag och rädsla. Slutligen ville jag, för det fjärde, veta en del om mötet med de grupper jag kallar "intervenerarna".

Problemet med den första frågan är att få använder "offentlighet" som vardagligt uttryck. Det är knappast så att ungdomar associerar sitt eget kamratutgång i grannskapet till den bestämningen. Snarare görs associationer till helt andra sammanhang som massmedia och myndigheter. Jag försökte lösa detta på två sätt. Det ena var att ersätta "offentligt liv" med uttrycket "**uteliv**". Jag uppfattar att det ligger nära det jag är ute efter. Sedan inledde jag enkäten med en förklarande text, där utelivet sätts in i ett sammanhang och några exempel ges. Som framgår nedan har jag dessutom personligen besökt majoriteten av de klasser som svarat på

enkäten. Jag gav då en muntlig introduktion och hade möjlighet att lyssna på reaktioner och ge förtydliganden.

Jag försökte göra enkäten tydlig genom att dela in den i fyra avdelningar. En första består av ett antal frågor som fungerar som **bakgrundsvariabler**. Här finns frågor kring ålder, kön, skolgång, boende och familj. Jag har också frågat en del om etnisk bakgrund. Dels finns en fråga om vilket land den svarande själv är född i, dels samma fråga beträffande mamma och pappa.

En andra avdelning handlar om **vistelse på vissa platser, besök på vissa ställen samt deltagande i vissa slag av aktiviteter**. Frågan är strukturerad utifrån tre olika rumsliga sammanhang: hemmet, det lokala och Göteborgs centrala delar. Vad gäller **hemmet** så finns dels en fråga om att bara vara hemma under sin fritid, dels en fråga om att vara hemma med alternativt hos en kompis. På det **lokala planet** finns frågor om att vara ute och träffa kompisar dels i bostadsområdet, dels i områdets centrum. Vidare finns en fråga om att besöka fritidsgården samt en fråga om deltagande i föreningar eller annan organiserad verksamhet. De här två sistnämnda aktiviteterna behöver naturligtvis inte försiggå i ett lokalt sammanhang. Vad gäller fritidsgård finns som regel en hög grad av lokal koppling, medan den är lägre för organiserad verksamhet. Frågan är inte ställd så att den begränsar svaren till att bara handla om den lokala aktiviteten. Eftersom det ofta finns en lokal anknytning redovisas emellertid svaren i det sammanhanget här. När det slutligen gäller **centrala Göteborg** finns även där en fråga som handlar om att bara träffa kompisar på platser i city. Dessutom finns en rad olika ställen uppräknade och de är då specificerade till att enbart omfatta dem som är belägna i centrala Göteborg: bio/teater, café/restaurang, musikkoncert/klubb, se på sport samt Liseberg. Här finns också en möjlighet att ange något annat man gör, som inte passar in i de angivna kategorierna.

Det finns fyra **svarsalternativ**: aldrig-enstaka gånger-en gång i veckan-flera gånger i veckan. Dessutom ställs frågan två gånger, en för vardagar och en för helger. Vardagar är här definierade som måndag till torsdag och helgen följaktligen fredag till söndag.

Till den här avdelningen hör ytterligare en fråga där de svarande ombeds mycket kort beskriva var de var och vad de gjorde vid två tillfällen tidigare samma år. De här tillfällena är Valborg (30 april) och skolavslutningen i juni. Anledningen till att de här två tillfällena valts är naturligtvis att de är händelser som traditionellt firas av ungdomar och att de innehåller kollektiva samlingar utomhus, fester och speciella arrangemang, t ex diskotek.

Avdelning tre i enkäten ställer en del frågor om ungdomars **uppfattning av och erfarenheter kring det offentliga livet**. Här finns två generella och öppna frågor där de svarande ombeds ange dels positiva, dels negativa associationer de har i relation till uteliv. Därefter följer några

frågor som handlar om upplevelser av rädsla samt erfarenhet av och inblandning i våldsamheter i offentliga miljöer. De här frågorna är specificerade till tre olika platser: bostadsområdet, områdescentrum och centrala Göteborg. Svaren kan anges på tre olika frekvensnivåer, nämligen aldrig, enstaka gånger och ofta. Vidare finns en fråga om huruvida det existerar platser som den svarande undviker ute och i så fall vilka de är.

Den sista och fjärde delen av enkäten behandlar **ungdomarnas erfarenheter av olika grupper som arbetar i offentliga miljöer** för att hjälpa, stödja och kontrollera ungdomar samt vilka de själva i första hand **förväntar sig hjälp av** om de skulle hamna i en situation där det behövdes. Frågan om de olika grupperna som arbetar i offentliga miljöer är uppdelad på ett antal angivna grupper: polisen, socialarbetare (t ex fältassistent), fritidsledare, föräldrar som tillfälligt är ute, föräldrar i någon organisation (föräldravandrare), ungdomsorganisationer (t ex Hassela och Non Fighting Generation) samt kyrkliga organisationer (t ex Livsfläkt och stadsmissionen). Här finns också en möjlighet att ange någon annan grupp. De exempel jag tagit är grupper som var aktiva i offentliga miljöer i undersökningsområdet då enkäten genomfördes. Den frekvensskala som använts är aldrig-enstaka gånger-ofta. Enkätens sista fråga handlar om vilka man själv i första hand förväntar sig hjälp av om man skulle hamna i en situation där det behövdes. Här finns ett antal tänkbara aktörer uppräknade. De är dels samma som vid föregående fråga, dels ytterligare några: kompisar, egna föräldrar, syskon eller annan (specificering efterfrågas).

Några kommentarer till enkätens innehållsliga struktur

Det jag ville åstadkomma med enkäten var alltså att få ett underlag där det går att identifiera olika vägar, rörelser och mönster in i och ut ur det offentliga. Den grundläggande frågan jag ställer handlar om att befinna sig på vissa platser, det är en fråga om **närvaro**. Vidare efterfrågas olika bakgrundsförhållanden. Avsikten är att se hur dessa slår igenom vad gäller unga människors inpräntade av offentliga utrymmen. I det här finns också en **temporal sida** som dels handlar om **intensitet**, hur "ofta", dels om **rytm**, vardag kontra helg. Vidare söker jag få en uppfattning om vissa utsnitt av de erfarenheter unga människor gör när de rör sig ute. En viktig del här handlar om **erfarenheter** av det offentliga livets "farliga" sida, eftersom denna så ofta uppmärksammas. Slutligen är jag också intresserad av ungdomars relationer till olika, oftast organiserade, **aktörer i offentliga miljöer**.

Den rumsliga närvaro som efterfrågas omfattar vissa platser, som inte tillhör den offentlighet som studien fokuserar. Hemmet tillhör det privata och organiserade verksamheter ryms inom den sfär av utifrån kontrollerad offentlighet, som jag tidigare beskrivit. Avsikten är att de här arenorna ska användas på samma sätt som bakgrundsvariablerna. Frå-

gan är på vilka sätt rörelser i offentliga rum är länkade till mer kontrollerade miljöer.

Det är naturligt att uppfatta enkätens sekvenser av platser som placerade i en **geografisk lägesdimension** där hemmet är mest "nära" och sedan ökar avståndet in mot stadens centrum. En del av en sådan tankefigur är att barns och ungdomars ianspråktagande av de här platserna också följer en linje: först är de hemma, sedan börjar de röra sig i grannskapet, därefter söker de sig till områdets centrum och slutligen in mot stadens centrum. Det är naturligtvis möjligt att ett sådant mönster finns. En av avsikterna med enkäten är ju just att undersöka detta. Samtidigt vill jag peka på att det är **problematiskt att tänka i sådana här modeller där rumsliga rörelser tänks följa en skala** (jfr Massey 1998). För det första kan rörelserna se olika ut. Så kan t ex stadens centrum bli en central arena för vissa grupper, utan att de dessförinnan rört sig i lokala sammanhang. Och omvänt kan grupper av unga vara viktiga lokala aktörer, utan att någonsin använda stadens centrum. För det andra är platserna insatta i skilda rumsliga sammanhang beroende på om vi talar om en tätort, en förort eller en stadsdel i en större stad. Tillgänglighet och funktion hos t ex ett områdescentrum kan variera betydligt beroende på vad för slags område det utgör centrum till. Ungdomars rörelser mellan de fyra platser som här studeras måste därför sättas in i ett lokalt, socio-geografiskt sammanhang.

En annan dimension som ligger till grund för hur frågorna formulerats tar fasta på aktiviteternas karaktär, nämligen huruvida de framstår som **spontana eller organiserade**. Tanken är att de frågor som innehåller bestämningen "med kompisar" ska tolkas som att de mäter en mer spontan färgad aktivitet än t ex föreningsverksamhet. Med "spontan" menar jag då alltså närmast att ungdomar använder vissa platser som samlingsställen och att de här platserna är kollektivt kända så att när man vill träffa sina kompisar behöver man bara dyka upp på rätt ställe. Vidare innebär det att den gemensamma aktiviteten i hög grad präglas av att man relaterar till varandra, står och pratar, drar runt och liknande. Sådant som för en utanförstående ter sig som om man egentligen inte gör någonting.

Genomförandet av enkäten

Själva genomförandet av enkäten skedde under perioden september-december 1996. Tre högstadieskolor och fyra olika gymnasieskolor hade valts ut. Totalt besvarades den av 988 ungdomar, fördelade på 48 olika klasser. De områden där skolorna ligger är valda så att de representerar olika geografiska och socio-ekonomiska miljöer. De överensstämmer som nämnts med de geografiska områden där jag gjort intervjuer och observationer.

Skolorna är Ekdalaskolan och Hulebäcksgymnasiet i tätorten Mölnlycke. Vidare Hjällboskolan och Angeredsgymnasiet i förortsområdet Angered samt de centralt belägna Nordhemsskolan och Schillerska gymnasiet i Linnéstaden respektive Göteborgs centrum. Dessutom valdes de elever som läser individuella programmet på Lindholmmsgymnasiet ut. Själva gymnasiet ligger på södra sidan av Hisingen, men de lokaler som individuella programmet förfogar över är placerade i västra Göteborg. Geografiskt faller alltså den här skolan utanför ramen, men det gick inte att genomföra enkäten i något individuellt program på de andra gymnasier. Vid tiden för undersökningen var individuella programmet relativt nytt och det bedömdes därför som intressant att ha med det i undersökningen.

På högstadierna valdes hela klasser i årkurserna 7, 8 och 9. På gymnasier valde jag olika program med avseende att få spridning vad gäller praktisk kontra teoretisk studieinriktning. Här rådgjorde jag med någon ansvarig på respektive skola, t ex studierektorn. Resultatet av det här urvalet blev att jag valde naturvetenskapliga programmet, barn och fritidsprogrammet samt fordonsprogrammet på Hulebäcksgymnasiet. På Angeredsgymnasiet valdes samhällsprogrammet, mediaprogrammet och handelsprogrammet. På Schillerska slutligen estetiska programmet och samhällsprogrammet.

Genomförandet av enkäten gick till på två sätt. Det vanligaste (31 klasser) var att jag avtalade tid med studierektor eller lärare och besökte klassen ifråga. Detta skedde antingen på lektionstid eller på klassrådstitid. Där berättade jag för eleverna om enkäten, dess syfte och uppläggning. Därefter fyllde eleverna i den och hade då möjlighet att ställa frågor och göra kommentarer. På det här sättet var det möjligt för mig att reda ut oklarheter och jag fick också kommentarer som var värdefulla vad gäller hur eleverna tolkade och reagerade på frågorna. Den här proceduren tog cirka 30 minuter och sedan samlade jag in enkäterna.

I 17 stycken klasser genomfördes emellertid enkäten av lärarna själva. Det var på Ekdalaskolan (hela) och Schillerska gymnasiet (hela) plus en klass på Nordhemsskolan. Lärargruppen fick då antingen muntlig (Ekdalaskolan och Nordhemsskolan) eller skriftlig (Schillerska) information av mig. Jag har vid bearbetningen av enkäten inte kunnat se några skillnader mellan hur de olika skolorna svarat, som kan antas ha ett samband med hur enkäten genomfördes. Mitt intryck är att min information till lärarna i kombination med de skriftliga instruktionerna på enkäten har varit tillräckliga för att de klasser jag inte besökt ska ha besvarat frågorna med samma utgångspunkter, som dem jag besökte.

Materialets kvalitet

Tre faktorer styrde urvalet av undersökningspopulation. En första faktor var **kvantitet**. Jag ville ha en stor population så att många olika grupper och mönster skulle vara företrädda. Det skulle kunna vara ett någorlunda stort antal individer i varje sådan grupp eller mönster. En andra faktor var **spridning** ifråga om bakgrundsvariabler och studieinriktning. Detta har jag försökt åstadkomma genom att välja utifrån skilda bostadsmiljöer samt genom att välja ut olika program på gymnasienivå, främst med avseende på praktisk kontra teoretisk inriktning. En tredje faktor var att jag ville ha **koncentration** till vissa geografiska områden. Som nämnts tidigare är det de tre områden som jag även gjort annat slag av materialinsamling i. Avsikten med detta var att det skulle vara möjligt att följa olika åldersklasser inom samma lokala miljö samt att överhuvudtaget kunna relatera olika grupper och mönster till specifika geografiska sammanhang. Sättet att åstadkomma detta var att välja skolor som kunde förväntas rekrytera elever från de valda områdena. Undantag från den här regeln är Lindholmens individuella program.

Jag uppfattar att ovanstående urval fungerade utom i ett avseende: koncentration på vissa bostadsorter för gymnasieeleverna. Urvalet av program och klasser skedde i samverkan med studierektorer och lärare. Det här ägde rum under viss tidspress eftersom jag inte ville att det skulle gå alltför lång tid mellan att undersökningen genomfördes i de olika skolorna. Det var heller inte alltid så att alla lärare var intresserade eller hade tid att låta mig komma in i deras klass. Resultatet blev att jag valde klasser utifrån årskurs och program, men det var inte möjligt att ta hänsyn till var eleverna bodde. De var heller inte organiserade utifrån detta i klasserna. På grund av det här fick jag en stor spridning av bostadsorter på gymnasiet. Sammanlagt är de fördelade på över 60 olika bostadsområden.

Hur ser då fördelningen ut i materialet? Jag kommer redovisa en rad uppgifter längre fram, men för att få en första överblick kan följande fördelningar vara till hjälp:

- totalt har 988 svarsformulär kunnat användas
- av de 988 är 47,3% killar och 52,7% tjejer
- 46,7% bor i villa/radhus och 53,3% bor i lägenhet

Här följer så den åldersmässiga fördelningen. De svarande är indelade i sex åldersgrupper. Det fåtal som är yngre än 13 och äldre än 18 år, är sammanförda med de yngsta respektive äldsta.

Tabell 7:1
Åldersgrupper

Ålder	Antal	Procent
<13	150	15,2
14	179	18,2
15	186	18,9
16	166	16,9
17	151	15,3
>18	152	15,4

Det kan vidare vara av intresse att se hur antalet svarande fördelar sig mellan de olika skolorna. Här följer det totala antalet elever som svarat på respektive skola samt hur könsfördelningen ser ut.

Tabell 7:2
Skolorna – antal svarande och könsfördelning

Skola	Killar	Tjejer	Totalt	Procent
Ekdala	127	94	221	22,4
Hjällbo	54	73	127	13,1
Nordhem	89	83	172	17,4
Hulebäck	76	45	121	12,2
Angered	53	125	178	18,0
Schillerska	49	100	149	15,1
Lindholmen	18	0	18	1,8

I hela materialet finns en jämn fördelning mellan kön, typ av boende och fördelning på åldersklasser. Däremot är fördelningen inte lika jämn när vi går till de skilda skolorna. Dels är några skolor företrädda med fler elever än de andra. Det gäller främst Ekdalaskolan bland grundskolorna och Angered bland gymnasier. Vidare är könsfördelningen ojämn. Som framgår av tabellen är t ex Ekdalaskolan överrepresenterad bland grundskolans pojkar, medan Hulebäcksgymnasiet är klart underrepresenterat vad gäller gymnasiets flickor. Det är egentligen bara på Nordhemsskolan som det finns en jämn fördelning. Snedheten är mest påtaglig på gymnasiet där det är könsbundna val av program som skapar den här situationen.

En central fråga det här aktualiserar rör materialets **representativitet**. Viktigt i det sammanhanget är den population ur vilken urvalet är gjort. När enkäten genomfördes 1996 bodde ca 25.000 ungdomar i åldern 13-18 år i Göteborgs stad. I förhållande till detta är urvalet från Göteborgsskolor ganska litet. I Mölnlycke fanns vid samma tid drygt 1.000 ungdomar i motsvarande ålder. Urvalet från Mölnlyckeskolor är då, relativt sett, klart högre. Nu har jag inte gjort urvalet på ett sådant sätt att jag velat få ett

statistiskt genomsnitt av ungdomarna i Göteborg respektive Mölnlycke. Snarare har jag ju eftersträvat spridning för att kunna täcka in olika grupper. Det är alltså ett **selektivt urval** jag gjort. Om man då istället relaterar urvalet till de skolmiljöer där detta gjorts, har det en stor omfattning vad gäller högstadieskolorna. På Ekdalaskolan genomfördes enkäten på hela högstadiet. Eleverna där utgjorde då ca 40% av alla ungdomar, 13-15 år, som bodde i tätorten. Motsvarande andel för urvalet i Hjällbo är strax under hälften av alla högstadieungdomar i stadsdelen och för Nordhemsskolans del strax under 30% av ungdomarna 13-15 år i Linnéstaden. Gymnasieeleverna kan inte på samma sätt relateras till boendemiljö. I förhållande till det totala antalet elever med teoretisk respektive praktisk inriktning är urvalet litet. Samtidigt är det stora urval i förhållande till antalet elever på de olika skolorna. Det är totalt nästan ett tusen ungdomar i åldrarna 13-18 år från Göteborg och Mölnlycke som svarat på enkäten. I sig är det en omfattande population även om "stort" i ett statistiskt sammanhang inte låter sig kvantifieras generellt (jfr Körner & Wahlgren 1998 s 98).

Vad innebär då det här för hur enkäten ska tolkas? Uppenbarligen måste generella slutsatser från urvalspopulationen till Göteborgs- och Mölnlyckeungdomar göras med försiktighet. Här måste enkätresultaten tolkas i relation till de speciella förutsättningar som gäller i för urvalet. Inom skilda kategorier menar jag emellertid att urvalet håller för generaliserande tolkningar. Det är så jag kommer att använda materialet. Avsikten är att i stor utsträckning relatera kategorier till varandra. Jag kommer t ex i redovisningen att använda mig en hel del av en indelning där högstadieungdomarna fördelas på boendemiljö, tätort, innerstad och förort, samt där gymnasisterna delas in utifrån programkategori, teoretiskt eller praktiskt orienterad. Dessutom kommer kategorierna separeras i förhållande till kön. Samtidigt kommer jag att redovisa en hel del generella resultat för att på så vis öka möjligheten till kritisk läsning av de tolkningar jag gör.

En annan viktig fråga handlar om **bortfall**. Här ser det olika ut för grundskolorna respektive gymnasierna. Bland grundskolorna finns ett bortfall om i genomsnitt 2-4 elever per klass om 25 elever. Jag har frågat så många lärare som möjligt om de frånvarande eleverna och svaret har alltid varit att det rör sig om vanlig sjukfrånvaro. På gymnasiet är det mer komplicerat eftersom det där ibland var svårt att få uppgifter om hur många som egentligen gick i varje klass. Det förekom vid ett par tillfällen att läraren uppgav ett visst antal elever som registrerade i klassen, men att det antal som brukade vara närvarande var betydligt lägre. I en klass där den här situationen rådde är svarsfrekvensen på enkäten bara 50% av antalet registrerade elever i klassen. Enligt läraren brukade emellertid

inte så många fler vara med på lektionerna, så här är det svårt att uppskatta det faktiska bortfallet. I andra gymnasieklasser, särskilt på Hulebäcksgymnasiet, är bortfallet lågt. Sammanfattningsvis kan man säga att även på gymnasierna ligger frånvaron på vad som kan uppskattas till normal sjukfrånvaro, med några klasser som undantag.

En annan sak som inte helt följde mina ursprungliga intentioner var prövning och genomförande av enkäten. Min avsikt var att testa enkäten i ett par klasser innan den användes i full skala. Här visade sig finnas två problem. Det ena kan kallas för "enkättrötthet". När jag tog kontakt med ansvariga på skolorna möttes jag av vänligt intresse, men också av en viss irritation kring att skolan ofta utses till arena för undersökningar av skilda slag. I Göteborg fanns en mycket påtaglig konkurrens från en stor fritidsvaneundersökning, som skulle genomföras samma termin som jag behövde assistans. Det här innebar att jag blev tvungen att sätta igång undersökningen omedelbart och att det inte fanns tid för något test av den.

Det andra problemet handlade om hur genomförandet av enkäten skulle kunna passas in i schemat. Jag ville helst komma in i varje klass, så att jag skulle få en chans att förklara hur undersökningen var tänkt. På två skolor ansåg inte lärarna att detta var möjligt, utan de ville ta hand om genomförandet själva, för att kunna passa ihop det med den övriga undervisningen. Detta var jag tvungen att acceptera. På ett par gymnasieskolor blev valet av klasser inom de olika programmen beroende av vilka lärare som ville ställa upp. Sammanfattningsvis kan man säga att det finns såväl för, som nackdelar med att genomföra en enkätundersökning i skolmiljö. fördelarna är att man snabbt och samlat kan nå den population som är målet för undersökningen. Det sker dessutom i ett sammanhang som präglas av att eleverna utför uppgifter av liknande slag. Nackdelarna är att genomförandet av en undersökning måste anpassas efter de förutsättningar som skolans arbete och organisation ger vid handen. Det är lärarna som bedömer om, hur och när en enkätundersökning kan genomföras. Naturligtvis kan leda till begränsningar av de vetenskapligt motiverade kraven.

Frågan är också hur ungdomarna påverkas av att besvara en enkät när de befinner sig i en elevroll. Skulle svaren fallit ut annorlunda om de fått enkäten hemskickad eller om den kanaliserats via t ex föreningar och fritidsgårdar? Det är omöjligt att svara på, men mitt absolut genomgående intryck var att ungdomarna besvarade enkäten mycket seriöst. Flera jag talade med innan jag gjorde enkäten, såväl bland skolpersonal som bland forskarkollegor, varnade mig för att den tidigare omtalade "enkättröttheten" skulle vara vanlig även hos skolelever. Av det såg jag emellertid inte ett spår.

Antalet bortsorterade blanketter är mycket litet. Jag har strukit tre stycken av de inlämnade. En var inte ifylld överhuvudtaget och två var ifyllda på ett sätt som omöjliggjorde statistisk bearbetning av dem. I samband med att jag besökte klasserna var det bara en elev som vägrade delta i undersökningen. Jag underströk alltid att deltagande var frivilligt. Mitt klart dominerande intryck är att eleverna tog enkätfrågorna seriöst och att de la ner en hel del arbete på att fylla i dem. Ett förhållande som illustrerar detta är att det inte är ovanligt med kommentarer som förklarar eller specificerar svar.

En central avsikt med enkäten var att få ungdomarna att kvantifiera sin närvaro i olika offentliga miljöer. Frågorna i den är formulerade så att det ska vara möjligt att skilja svarsalternativen med utgångspunkt i faktiska siffror. Det har jag åstadkommit genom att ha två fixpunkter. Det är alternativet en gång per vecka respektive aldrig. Alternativet flera gånger per vecka betyder alltså helt enkelt fler än en gång och enstaka betyder mer sällan än en gång i veckan, men ändå vid något tillfälle. Ett resultat av detta är att båda de här kategorierna rymmer ganska mycket. Särskilt kategorin enstaka som rymmer allt från en gång om året till tre gånger per månad. På ett sätt är det här otillfredsställande. Samtidigt är det viktigt att tänka efter hur möjligt det egentligen är för ungdomarna att ge ett numerativt klart och särskiljbart svar på den fråga som ställs? Hur ofta man är ute i offentliga miljöer är t ex i hög grad väder- och årstidsberoende. Jag genomförde merparten av undersökningen under månaderna september och oktober samt instruerade ungdomarna att svara utifrån hur det genomsnittligt sett ut under de tre senaste månaderna. Tanken var att detta skulle vara en optimal situation ur tidssynpunkt. Dels är hösten inte den mest intensiva perioden att vara ute, dels var sommarens aktiviteter i färskt minne. Man måste ändå räkna med att det är sommarhalvårets uteaktiviteter, som ungdomarna beskriver i sina svar. I förhållande till ett årligt genomsnitt innebär det antagligen en viss överrapportering. Men man kan också undra om det överhuvudtaget är möjligt att ge exakta svar på hur ofta man genomsnittligt varit i olika miljöer de senaste tre månaderna? Jag tror att det är en svår uppgift för vem som helst. Mitt intryck är att ungdomarna snarare tänkte i kategoriska termer, t ex aldrig-ibland-ofta-jämt. Sedan placerade de in sig i den kategori de uppfattade att de tillhörde, utifrån en egen uppfattning om hur de brukar vistas i olika miljöer. Man måste se upp med en överdriven tro på precision i svaren enbart utifrån hur svarsalternativen formulerats. Samtliga svarsalternativ kunde ha avgränsats med hjälp av siffror. Det är emellertid knappast så att det skulle ha förändrat förutsättningarna för svaren och därmed heller inte exaktheten i dem.

Jag var intresserad av att följa upp enkäten genom att träffa en del av de klasser som deltagit i den. Därför erbjöd jag mig att komma till de klasser som så önskade och berätta om resultatet. Erbjudandet riktades till lärare eller skolledare och tyvärr var det få som tackade ja. Två uppföljningar genomfördes dock. Det var dels barn- och fritidsprogrammet på Hulebäcksgymnasiet, dels individuella programmet på Lindholmen. Jag kom då till respektive skola, berättade om vad enkäten givit för utfall och sedan följde en gemensam diskussion. Det här gav både en del intressants infallsvinklar och fungerade som en kontroll av enkätens validitet och reliabilitet.

De insamlade enkäterna har bearbetats med hjälp av statistikprogrammet SPSS. Jag gjorde själv hela inmatningen och har kontrollerat tillförlitligheten i denna genom en rad stickprov. Bearbetningen av materialet har i hög grad gjorts genom korstabuleringar. På så vis har jag kunnat se samband mellan olika faktorer, vilket lett till en rad nya variabler. Tillvägagångssättet härvidlag kommer att demonstreras vid redovisningen av materialet.

Angeredsfestivalen

Enkäten utgör huvudparten av det kvantitativa material jag samlat. Vid ett annat tillfälle genomfördes emellertid ett par mindre kvantitativa undersökningar och det var i samband med Angeredsfestivalen i november 1997. Mitt intresse för Angeredsfestivalen bottnade i att den var en slags arrangerad offentlighet, riktad till ungdomar och i hög grad genomförd av ungdomar. Nästan alla besökare var i den ålder jag fokuserar i min studie: 13-18 år. Dessutom var den ett bra tillfälle att kombinera kvalitativa och kvantitativa insamlingsmetoder. Det kvantitativa material jag samlade in under Angeredsfestivalen består dels av en besökarundersökning, dels av en enkät till ett 50-tal av de aktiva ungdomarna. Avsikten med den sistnämnda var att undersöka hur de aktiva uppfattat möjligheter till delaktighet i planeringen av festivalen samt hur de upplevde själva genomförandet.

Besökarundersökningen gjordes därför att jag ville få en uppfattning om vilka som besöker det slaget av arrangemang, som det var frågan om. Undersökningen gjordes vid entrén och bestod i att tre frågor ställdes till varje besökare. Det var födelseår, kön och bostadsort. Jag gjorde merparten av undersökningen själv, men fick också hjälp av ungdomar och personal. Sammanlagt omfattade undersökningen 1.466 besökare, fördelade på två dagar.

Intervjuerna

Jag har totalt genomfört 21 bandade intervjuer. Av dessa har 13 st gjorts enskilt och 8 st med fler än en respondent. Totalt finns 32 ungdomar med under intervjuerna. Jag har dessutom intervjuat 8 föräldrar. Fem av dessa intervjuer är upptagna på band. Det finns en sned könsfördelning i materialet. Av de 32 ungdomarna är bara åtta tjejer, resten är killar. Intervjuerna är gjorda i skilda sammanhang och under olika stadier av forskningsprocessen. Urvalet har gjorts i relation till de tre geografiska bostadsmiljöer, som beskrivits ovan.

Två intervjuer är gjorda som gruppintervjuer med killar i Mölnlycke. Den första intervjun gjordes i januari 1995 och den andra i april 1996. Vid första intervjun deltog fyra killar, vid den andra tre. En kille var med vid båda tillfällena. Anledningen till att jag intervjuade den här gruppen var att de ingick i samma kamratgruppering och att de fyllde en central funktion i Mölnlyckes offentliga liv vid den här tiden. Detta kommer att beskrivas närmare i kapitel 8 och 11 nedan och de som citeras från de här intervjuerna är Tommy, Taisto, Jim, Patrik och Kalle.

Nio intervjuer är gjorda individuellt med killar under våren och hösten 1995. De här killarna ingick i ett mellanvårdsprojekt kallat STRUL-projektet, som drevs av stadsdelsförvaltningen i Lärjedalen. Detta är en del av Angered i nordöstra Göteborg och flertalet killar bodde antingen i Hjällbo eller i Hammarkullen. Anledningen till att jag intervjuade de här ungdomarna var egentligen att jag åtagit mig att hjälpa stadsdelsnämnden med ett underlag för utvärdering av projektet. I det skedet var föreliggande undersökning om ungdomars offentliga liv inte formellt beslutad. En central fråga jag skulle intervju ungdomarna om var deras offentliga liv, så det var därför inte svårt att foga in intervjuerna i detta sammanhang. De killar jag intervjuade hade det gemensamt att de dömts till vård på grund av kriminalitet. Omfattningen av denna och överhuvudtaget deras sociala situation skilde sig emellertid åt individuellt. Det var i samband med det här arbetet jag också gjorde åtta föräldrantervjuer. Från de här intervjuerna kommer jag att citera Mustafa, Ali samt Mustafas pappa.

Sex intervjuer genomfördes i samband med en studie av Angeredsfestivalen hösten 1997. De gjordes som regel med två ungdomar samtidigt, vid ett tillfälle tre. Oftast var det en kille och en tjej. Totalt intervjuades tretton ungdomar; sex tjejer och sju killar. Centralt i intervjuerna vara att diskutera ungdomarnas offentliga liv och festivalens roll i detta. Ungdomar från de här intervjuerna som kommer dyka upp i texten är Claudia, Carsten, Samira, Fadoma, Jussi, Mohammed, Rosario, Carolina, Ivan och Karim.

Fyra individuella intervjuer gjordes sent i forskningsarbetet. De är mer omfattande än de övriga och intar en mycket viktig plats i det empiriska materialet. Kännetecknande är att intervjuerna delvis har en retrospektiv inriktning. De ungdomar det handlar om var nämligen vid den övre åldersgränsen när jag intervjuade dem. Den första intervjun gjordes med Sara, uppvuxen i innerstadsområdet, i mars 1998, då hon var 18 år. Den andra intervjun gjorde jag med Peter, 19 år, i juni 2000. Peter är uppvuxen i förorten och kommer ursprungligen från östra Europa. Han har emellertid omfattande kontakter med ungdomar i innerstaden, via sina intressen. Den tredje intervjun är med Martin, 18 år, uppvuxen i ett radhusområde i Angered. Den sista intervjun genomfördes i oktober 2000 med My, 21 år, uppvuxen huvudsakligen i innerstaden i Göteborg.

Tre av de här ungdomarna har jag träffat i andra sammanhang under mitt arbete. Jag valde dem både på grund av deras olika bakgrunder och därför att jag visste att de hade mycket erfarenhet av och uppfattningar kring ungdomar och offentligt liv. Den fjärde, Sara, träffade jag på mer av en tillfällighet. Det var emellertid under intervjun med henne, som var den första i raden, som jag upptäckte hur bra det fungerade att intervjua en ungdom, som ändå kunde blicka tillbaka på den period jag är intresserad av. Då bestämde jag mig för att genomföra ytterligare tre sådana.

Av vikt är även att intervjuerna gjordes sent i forskningsprocessen. Jag hade då bearbetat merparten av det övriga materialet och kunde identifiera de teman som var viktiga att prata om. De här intervjuerna har också visat sig mycket värdefulla vid den fortsatta bearbetningen och materialpresentationen.

Intervjuernas genomförande och struktur

Generellt sett var avsikten med intervjuerna att ett få ett material kring ungdomars erfarenheter, vanor, göromål och upplevelser av det offentliga livet. Jag har använt lite olika intervjuguider vid skilda tillfällen, men jag har hela tiden eftersträvat att få med två nivåer i intervjun. Den ena handlar om **egna erfarenheter och aktiviteter**. Jag frågade ungdomarna vad de själva varit med om, tyckte och kände. Den andra nivån gällde en **allmän bedömning av situationen**. Hur ansåg de att olika förhållanden med anknytning till offentligt liv såg ut i deras grannskap respektive i centrala stan? Vad kände de till för olika rörelsemönster och grupper? Med Repstads begrepp innebär detta att ungdomarna fungerat som såväl "respondenter" som "informanter" (Repstad op cit s 9).

Här har tanken varit att åstadkomma en viss parallellitet mellan innehåll och form i studien. Det offentliga samtalet eller resonemanget, så som jag beskrivit det i avsnittet om den offentliga sfären ovan, innehåller

två dimensioner. Den ena kretsar kring privata erfarenheter som offentliggörs i samtalet. Den andra handlar om en resonerande och mer rationell diskussion av dessa. Detta har varit en grundläggande struktur i intervjuerna. Som jag också varit inne på tidigare fungerar detta ofta mycket bra när man samtalar med ungdomar, såväl enskilt som i grupp. Ungdomar är känsliga inför sådant som hör "ungdomen" till och de har ofta mycket erfarenheter och funderingar. Tonvikten har hamnat lite olika i intervjuerna. Särskilt de sista fyra intervjuerna jag gjorde hade bitvis en mycket resonerande karaktär. Gruppintervjuerna med Västergänget i Mölnlycke får då sägas vara den mest påtagliga kontrasten. Här låg tyngdpunkten mer åt att de berättade om sig själva och de egna erfarenheterna. Avsikten var också att få en bild av deras kollektiva kultur.

Kvalitativa intervjuer beskrivs som öppna, flexibla och med samtalets mellanmänsklighet som grund (se Kvale 1997 kap 1-2, Starrin & Renck 1996). Jag har eftersträvat en informell och öppen atmosfär i intervjuerna. Min upplevelse i samband med intervjuerna och när jag senare lyssnat på inspelningen, är att detta fungerat bra. Det finns emellertid risker med det här förfarings sättet. Den intervjuade kan glömma bort sammanhanget och, påverkad av en tillåtande stämning, berätta sådant som egentligen inte är avsett för en större publik. Jag försökte vara uppmärksam på detta under samtalets gång. Vidare inleddes varje intervju med att jag berättade om mitt syfte med denna, vad jag ville tala om samt hur jag avsåg använda materialet. Detta tillsammans med den centralt placerade bandspelaren fungerade som påminnelser om den formella utgångspunkten för intervjun.

Jag har själv skrivit ut intervjuerna efteråt. Detta har gjorts så nära det faktiska samtalet som möjligt, t ex genom att markera pauser. När jag citerar ur intervjuerna i redovisningen nedan görs markeringar av längre avbrott. I samband med redovisningen har också en språklig översyn gjorts. Jag har här följt Kvales (op cit s 241) råd om att presentera det talade ordet så att det fungerar som en text för läsning. Innehållsmässigt är det naturligtvis inte ändrat och jag har också strävat efter att behålla den särskilda språkliga färgning eller karaktär, som präglade den intervjuades sätt att uttrycka sig.

Bearbetningen har kännetecknats av många läsningar, ibland även omlyssningar. Huvudsakligen har det gjorts **strukturerat**. Jag har gått igenom materialet utifrån olika teman, t ex lokal offentlighet, kön eller upplevelse av obehag, och samlat grupper av utsagor. Jag har även sökt läsa varje intervju på ett **öppet och sökande** sätt. Då har jag försökt identifiera innebörder och teman utifrån hur den intervjuade formulerat dem. Eftersom en del intervjuer gjordes i början av datainsamlingen har bear-

betningen pågått under lång tid. Jämförelser har även gjorts med annat material, alltså det jag samtal in med enkät och observation. Ibland har teman dykt upp långt efter intervjun gjordes och jag har då gått tillbaka och funnit nya aspekter.

Samtal

Vid sidan av de bandinspelade intervjuerna har jag under hela forskningsprocessen fört samtal med olika initierade personer. I första hand rör det sig om ungdomar eller professionella ungdomsarbetare, t ex fält-assistenter och fritidsledare. Jag har träffat dem både spontant, t ex ute på stan, eller vid organiserade tillfällen, t ex möten eller handledning. Ibland har mitt pågående forskningsarbete stått i centrum, ibland har vi bara kommit att prata om det i ett annat sammanhang. Jag har märkt att de frågor jag ägnar mig åt i den här studien engagerar både unga och gamla.

De här samtalen kan inte redovisas som forskningsmaterial på samma sätt som bandinspelade intervjuer. Ändå har de försett mig med material, reflektioner och infallsvinklar, som jag upplever haft stort inflytande. De har hjälpt mig att se uppslagsändar och att vikta materialet på ett sätt som inte skulle ha varit möjligt annars. De har också hjälpt mig att få en överblick över ungdomssituationen i Göteborg.

Observationer

Den tredje metod jag använt för datainsamling är **observation** av det offentliga livet. Av två skäl framstår denna som den mest "naturliga" i sammanhanget. Å ena sidan är deltagande i det offentliga livet i hög grad förknippat med att betitta andra och fundera över dem man träffar på. Som jag tidigare beskrivit är detta centrala värden i det offentliga livets sociala attraktionskraft; man kan hävda att det är ett fundament som överhuvud får offentligheten att fungera. Det betyder att vi alla rör oss som ett slags "vardagsforskare" i de offentliga miljöernas empiriska mångfald. Å andra sidan finns en omfattande forskningstradition kring offentligt liv där observation utgör ett centralt inslag. Erving Goffman är väl den mest kände och hans arbete har jag redan behandlat. Inom ungdomsforskningen torde William Foote Whytes studie av gathörnens sociala processer vara det mest klassiska (1943/1993).

De observationer jag gjort har till en del varit inriktade på det jag kallar "**ungdomshelger**". Det är särskilda festtillfällen då många ungdomar är ute och lite speciella regler gäller. Framför allt är det Valborgsfirandet och skolavslutningar jag deltagit i. Jag har varit med 1996, 1997 och 2000 ifråga om Valborg och vid tre olika skolavslutningar 1995 och 1996 (Mölnlycke och Göteborg). Hit kan även observationer under Göteborgs-

kalaset räknas. Det är dock tveksamt om det evenemanget kan kallas "ungdomshelg". En kritik som jag mött från ungdomar är att det görs alldeles för få arrangemang för ungdomar under kalaset, något som arrangörerna tycks ha tagit fasta på. Senaste året, 2001, avsattes ett särskilt område på Heden för ungdomsriktade verksamheter.

Vidare har jag varit med vid olika **ungdomsevenemang**. Det är då lite större tillställningar vilka riktat sig till en ungdomlig publik. I Mölnlycke har jag varit med vid "inne-bandy-natta" och ungdomsfestivalen 1996. I Angered deltog jag, som nämnts, i festivalen hösten 1997 och jag var då också med på ett inledande dagläger med ca 75 ungdomar, som arbetade med att förbereda evenemanget. Jag observerade ett musikevenemang i Hammarkullen sommaren 1998 och den sk Outrofestivalen i Slottskogen, juni 2000.

Därutöver har jag rört mig i de fyra geografiska områden jag koncentrerat studien till. Jag har gått runt i de aktuella bostadsområdena och besökt olika lokaler. Jag har gjort likaledes i centrala Göteborg och då även besökt caféer. Det här slaget av observationer har jag gjort vid olika tidpunkter på dygnet och syftet har varit att känna av atmosfären och helt enkelt se vad som händer.

Precis som under punkten "samtal" ovan har jag gjort en rad observationer, som egentligen inte varit omedelbart knutna till materialinsamlingen. Offentligheten är ju en miljö alla har anledning att röra sig i dagligen och är man då "offentlighetsforskare" är det svårt att släppa uppmärksamheten. Som nyss påpekats är det ju så det offentliga livet fungerar för de flesta. Jag vet inte hur många situationer och samtal på bussar, spårvagnar, i caféer och på gatan, som jag registrerat under de år forskningsprojektet pågått. De är inte systematiskt insamlade, men har ändå varit till stor hjälp i tankearbetet.

Struktur för observationerna.

Två saker framhålls ofta som viktiga ifråga om observationer: forskarens involvering i de sammanhang som observeras och om detta sker öppet eller dolt (Henriksson & Månsson 1996 s 16-17, Repstad op cit s 25-29). Kristiansen och Krogstrup (1999 s 99-111) redogör för fyra möjliga positioner. Det är den **totala deltagaren** som är inbegripen i det sociala spelet, men som arbetar dolt. Övriga deltagare i sammanhanget känner alltså inte till dennes forskningsavsikter. Den **observerande deltagaren** arbetar däremot öppet och söker ofta knyta kontakt med viktiga aktörer under observationen. Den **deltagande observatören** är i det här schemat en forskare vars observation är känd för alla på fältet och som ofta har en kortvarig och ytlig kontakt med informanterna. Den **totala observatören**

slutligen, genomför sin datainsamling helt utan social interaktion med de observerade.

Det finns en grundläggande tudelning mellan deltagare och observatör i den här strukturen. Frågan är var man lägger tyngdpunkten. Författarna menar att det i sociologiskt och socialantropologiskt fältarbete finns en tydlig fokusering på rollen som deltagare och att den distanse-erade observatörsrollen är ovanlig (op cit s 110). Den roll jag haft under mina observationsstudier har rört sig mellan den observerande deltagarens och den deltagande observatörens. Sammanhanget spelar här en viktig roll. Vid stora och publika händelser har jag kunnat smälta in bland övriga deltagare på ett sätt som inte varit möjligt vid de klart ungdomsinriktade evenemangen. Ålder är naturligtvis den viktigaste avvikelsefaktorn. Nu rör det sig en del vuxna i ungdomars miljöer, främst representanter för de olika grupper av intervenerare, som jag tidigare nämnt. Ungdomar får en vana att hantera detta. Jag har fått flera reaktioner från ungdomar, som visar att de uppfattat mig som tillhörig någon av dessa grupper. Det innebär att jag fått såväl obefogad kritik för att vara polisspanare, som oförtjänt beröm för att vara självupppoffrande föräldravandrare. Detta tillhör emellertid undantagen. Allmänt sett har ungdomarna visat få reaktioner inför min närvaro. Interaktionen har präglats av offentlighetens distanserade närhet och civila ouppmärksamhet. Bakom denna mask har jag själv varit mycket koncentrerad och iakttagande, och jag kan inte utesluta att detta också har gällt ungdomar jag mött. Tvärtom har detta säkert ofta varit fallet. Jag har emellertid inte kunnat notera detta i det öppna samspelet. Sammanfattningsvis innebär detta att min uppgift som observatör oftast varit klar för ungdomarna, men de flesta har uppfattat att jag varit ute i annat ärende. Min koppling till gruppen av intervenerare har understrukits av att jag ibland associerat mig till dem ute på fältet. Eftersom jag känner många av dem har vi hälsat och samtalat. Jag har ibland även hakat på fältassistenter och andra ungdomsarbetare, när de varit ute på rundvandringar. Som regel har det då varit fråga om platser och lokaler med lite mer begränsat tillträde, alternativt samlingsställen som jag själv inte kunnat vägen till.

Observationerna har genomförts utifrån en bestämd struktur med tre huvudsakliga fokus. Ett första var en inriktning på det offentliga livets **aktörer**. Vilka var där? Vilka var inte där? Vidare försökte jag att göra bedömningar utifrån yttre karaktäristika av kön, ålder och stil. Ett andra fokus var **handlingar och situationer**. Vad gjorde ungdomarna? Vad gjorde de inte? Här finns även en tidsaspekt: när inträffade saker? Hur inträffade de och vilken utveckling ägde rum? Slutligen var jag observant på **stämningen**. Hur var atmosfären? Vilka känslouttryck gav enskilda eller grupper uttryck åt?

Inte sällan ryms en hög grad av tvetydighet och ambivalens i det offentliga samspelet. Denna är ibland avsedd, ibland en följd av osäkerhet eller sammansatta upplevelser. Jag ansträngde mig för att vara uppmärksam på detta fenomen och att inte alltför snabbt göra tolkningar av det jag såg. Vid några tillfällen tillämpade jag avskärmningstekniker. De bestod i att jag antingen koncentrerade mig på en grupp i taget eller att jag följde en särskild grupp en lite längre stund. Det första gjorde jag vid tillfällen när det fanns många ungdomar på samma plats, men där det övervägande interaktionsmönstret var att de stod tillsammans i mindre grupper. Då betraktade jag en grupp i sänder och bortsåg från omgivningen. Helhetsintrycket av platsen var att det var väldigt stöjt, stimmigt och rörigt. Varje särskild grupp framstod emellertid oftast som mycket ordnad. Här kan man verkligen tala om att helheten var mer än summan av delarna. Den andra metoden använde jag vid liknande tillfällen, men då någon särskild grupp fångat mitt intresse och där jag ville följa händelseutvecklingen. Jag följde helt enkelt efter dem en stund för att se vad som skedde. Den här tekniken påminner om de "förföljelsestudier" Lieberg gjorde av ungdomar på varuhus (op cit s 210). Förutsättningen i båda de här fallen var att jag kunde genomföra en selektiv observation, som inte kränkte den aktuella gruppens integritet.

Dokumentation är viktig i samband med observationsstudier och understryks ofta i metodlitteraturen (t ex Hughes & Månsson op cit s 73, Repstad op cit s 44-49). Det generella problemet är att det ofta är svårt att göra anteckningar direkt i samband med observationerna, eftersom det skapar ett intryck av kontroll och registrering. Jag har här gjort som jag uppfattar brukligt. Noteringar har förts i så nära anslutning till observationen som möjligt, t ex i bilen före hemfärd. Därefter har dessa skrivits ut och kompletterats efteråt.

Bearbetning av de skilda materialen

Hur har då de olika materialen använts tillsammans? Som framgått ovan har de en komplementär funktion och avser belysa olika sidor av samma fenomen. Enkäten har den mest tydliga strukturen och en styrka i att den kunnat inbegripa så många ungdomar. Samtidigt finns en ytlighet; vad gör ungdomarna under sin närvaro på de olika platserna? Här har intervjuerna fungerat komplementärt genom att ungdomar berättat om händelser och upplevelser. Observationerna har sedan gett mig själv en möjlighet att se och uppleva det som ungdomarna berättat om. Ibland med respondenterna själva som aktörer. Dessutom har observationerna bidragit med en känsla av det offentliga livets atmosfär.

Ibland har jag startat min granskning och tolkning av materialet i enkätens tydliga struktur. Jag har bearbetat t ex utifrån en rumslig indelning i lokalt och centrum. Så har jag lagt till vad som framkommit i intervjuer och under observationer. Men det har lika mycket fungerat åt andra hållet. Ungdomar har berättat saker och jag har observerat förhållanden som jag sedan sökt efter i det kvantitativa materialet. Det kvantitativa materialet har fungerat lika väl i "upptäckarhänseende" som det kvalitativa. Jag uppfattar inte att det funnits någon spänning mellan ett kvantitativt och ett kvalitativt förhållningssätt. Det kan bero på att materialen trots allt ligger ganska nära varandra. Enkäten är till stor del en mer formaliserad variant av de frågor jag ställde vid intervjuerna. Intervjuerna har inte i första hand använts för att finna det unika, för att tolka mening och innebörder i ungdomarnas relation till det offentliga livet. Snarare har jag sökt efter berättelser om sociala strukturer och generella mönster.

Jag har tidigare nämnt **metodtriangulering** (Repstad op cit s 19). Det är ett sätt att skaffa in ett mer innehållsrikt och varierat material om de fenomen man vill undersöka. Det är också ett sätt att kontrollera tillförlitligheten i den egna ansatsen och att se att man verkligen undersöker det man är ute efter. Jag har använt de skilda materialen för inbördes jämförelse och kontroll. Verkar antaganden från det ena sammanhanget stämma överens med vad som kan iakttas i ett annat? På det här viset har jag försökt att hålla materialen i kontinuerlig dialog med varandra. Detta har varit ett sätt att få ett grepp om validitet och reliabilitet i de data som samlats in.

Sedan finns det ändå skillnader mellan hur materialen kan hanteras. Inte minst gäller det redovisningen av dem. Som framgår i fortsättningen kommer det kvantitativa och det kvalitativa materialet presenteras var för sig. Framställningen är strukturerad så att jag först diskuterar resultat utifrån det kvantitativa materialet. Det är enkätens frågor kring vistelse på olika platser, som **bildar underlag**. Därefter går jag vidare med att diskutera det kvalitativa underlaget. Då använder jag mig av det material jag samlat in via intervjuer, observationer samt de frågor i enkäten som är kvalitativt utformade.

Etiska överväganden

Jag har i arbetets alla faser sökt följa de **etiska regler** som gäller i forskningssammanhang (Henriksson & Månsson op cit s 39-42, Kvale op cit kap 6). I samband med insamlingsarbetet har jag vinnlagt mig om att inte kränka de normativa regler offentligt samspel vilar på. Jag har ansträngt mig för att inte uppträda kontrollerande, snokande eller integritetskränkande. Som jag varit inne på har ungdomar ofta uppfattat mig som till-

hörande ett kollektiv av interventionister. För en del ungdomar framstår representanter för de här grupperna som behäftade med just sådana egenskaper. Jag kan inte utesluta att min närvaro har tolkats på ett sådant sätt vid skilda tillfällen. Här har öppenhet varit mitt främsta motmedel. Genom intervjuer och andra kontakter har jag ibland haft personlig kännedom och relation till en del ungdomar jag träffat i offentliga miljöer. Då har jag låtit ungdomarna avgöra om vår bekantskap skulle bli allmänt känd eller inte.

Vid intervjuer och samtal har jag alltid gjort klart min position, mitt forskningsintresse och hur jag avsett att använda materialet. Det finns något enstaka exempel på att en respondent markerat att en viss uppgift inte får användas i min rapportering. Jag har då dels markerat detta i samband med utskriften samt naturligtvis inte använt uppgiften.

En viktig fråga gäller **anonymitet** för de ungdomar jag intervjuat. Jag har bytt namn på dem samt tagit bort enskildheter som skulle kunna underlätta identifiering. Med dessa förändringar ska inte vara möjligt för utomstående att känna igen någon av dem jag intervjuat. I ett sammanhang finns dock en komplikation och det är den grupp killar i Mölnlycke som skildras ganska ingående under den kollektiva beteckningen "Västergänget". Det namnet är fingerat i likhet med de individuella. Nu är emellertid inte Mölnlycke så stort och det kan inte uteslutas att någon därför kan identifiera vilket gäng det rör sig om. Det är dessutom så att en del av ungdomarna i intervjun berättar personliga saker om sin familj. Jag har noga övervägt om jag bör ha med detta, men kommit fram till ett jakande svar på den frågan. Det beror till en del på att det de här killarna berättar är av vitalt intresse för framställningen och för att deras egen situation ska framstå på ett komplext sätt. Vidare hade de själva inget att invända mot en publicering. För dem som är så pass invigda att de kan räkna ut vilka ungdomar det handlar om, finns det heller inget överraskande i de uppgifter som förmedlas. Slutligen har det gått ganska lång tid sedan intervjuerna gjordes, vilket ökar svårigheten att identifiera någon enskild.

Det som delvis orsakar den här situationen är att jag använder de riktiga namnen på de geografiska miljöer jag arbetat i. Jag skulle naturligtvis ha kunnat hitta på fingerade beteckningar även här. Ofta uppfattar jag emellertid detta som fruktlöst. De flesta lyckas ändå avkoda sådana beteckningar eftersom de geografiska miljöerna måste skildras ingående. Sedan handlar det ju om existerande miljöer och öppenhet i redovisningen underlättar en kritisk läsning.

8 Lokal offentlighet

Skilda grannskap – och lika

Hjällbo torg en solig försommardag. Det är mycket folk i rörelse och grönsaks-handlarna har full kommers. Deras varor behöver inte skyddas mot dåligt väder, utan frukten och grönsakerna kan exponeras i sin färgglada prakt. Många ungdomar finns på och kring hängbron som leder över spårvagnsspåren till skolan på andra sidan. Även på en del av innergårdarna mellan husen är det livligt. Barn som leker; vuxna och äldre som sitter och pratar. Fast på andra gårdar är det tyst, tomt och stilla.

Senare inne på Linnégatan. Caféderna har börjat få ordning på sina uteverandor och på solsidan sitter fullt med folk. Det är fortfarande kyligt i luften och soldyrkarna förmår inte övertyga helt. På trottoarerna rör sig många människor. En del har varit och handlat och bär matkassar och systempåsar. Andra tycks vara folk som arbetar i området och som styr stegen mot någon närbelägen lunchrestaurang. Det är svårt att komma in och kika på gårdsmiljöerna i området, eftersom portlås och annat begränsar tillträdet. Men jag kan inte iaktta särskilt mycket liv och rörelse.

Frampå eftermiddagen i Mölnlycke centrum är det många som använder den lokala servicen och det affärsmässiga utbudet. Från Ekdalaskolan kommer stora grupper av ungdomar som just slutat skolan. En hel del går mot busstationen för vidare transport hem. Vid kiosken intill står en större grupp unga. En del handlar; andra står bara och pratar. Jag fortsätter västerut mot villakvarteren i Pixbo. Här är det lugnt. En del barn och ungdomar går längs vägen, någon vuxen ute i sin trädgård, men annars ingen i sikte.

Samma miljöer, men senare på kvällen. I Hjällbo är handlarna borta från torget och där är inte längre så livligt. Fortfarande rör sig en del människor på torget och inne mellan husen. Inslaget av ungdomar är klart högre än tidigare på dagen. De både syns och hörs. På Linnégatan är det sociala livet också uttunnat. Fortfarande går människor längs gatan. Restauranger och kvällsöppna butiker drar till sig en del folk. Ungdomar syns här och där, men utgör inte ett lika tydligt inslag som i Hjällbo. I Mölnlycke centrum har fritidsgården öppnat och kring den finns en hel del ungdomar. I övrigt är centrum nästan helt avfolkat. I villakvarteren fortfarande stilla. I en vägkorsning står några ungdomar: fyra killar och två tjejer. Ett par av killarna har mopeder som de då och då kör små rundturer med.

Det här är några bilder från observationer i olika grannskap. I mångt och mycket motsvarar de vad som förväntas i de typer av miljöer de representerar. I förorten finns en livligt trafikerad torgmiljö, som avfolkas på kvällen då ungdomar i stället tar över. Här finns likheter med tätortens centrum. Den centrala stadens grannskap inhyser verksamheter som drar till sig människor under en större del av dygnet. Det gör dem som rör sig i gatumiljöerna till en mer blandad publik. Och i villakvarteren finns överhuvud en lugn puls, vilket ofta gör ungdomarnas samlingar väl så urskiljbara. Naturligtvis finns även andra bilder från de här grannskapen;

bilder som gör intrycket mer sammansatt. Men det finns en grundstruktur i grannskapens sociala liv som härrör från ett samspel mellan fysisk miljö, befolkningssammansättning och infogning i den totala stadsmiljön (jfr Olsson m fl 1997 s 59-62).

Generellt tenderar ungdomars uppdykande i grannskapet under dagtid på vardagar, att vara hårt knutet till skolan och dess tidsschema. Som regel kommer de många samtidigt och ganska plötsligt. Det är ett skäl till känslan av att unga människor tar över scenen. Dessutom är deras uppträdande ofta ljudligt och deras fysiska rörelsemönster mycket påtagligt. Det är ytterligare orsaker till nämnda upplevelse. På kvällarna är det vanligt att ungdomar utgör en majoritet av dem man träffar på. Om man nu träffar på någon. Jag har ibland varit ute i bostadsområden på kvällstid och inte sett en människa. Spår av ungdomar brukar emellertid alltid finnas. Inte minst i den graffiti, eller det klotter, som finns på husväggar, lyktstolpar och i väntkurer. Det kan vara mer eller mindre färdiga målningar, tags eller vad som bara ser ut som linjer och streck. Ibland finns små meddelanden: "*Väntade till 21 Emma, vart tog du vägen?*". Efterlämnningarna kan vara mer omfattande, som t ex de provisoriska skateboardsramper man ser lite här och var. De kan se ut mest som en hög med brädor och verka helt övergivna, tills där en kväll är fullt med ungdomar som använder dem.

Ungdomar väljer inte sina grannskap; de hör ihop med familjens boendesituation. Men grannskapet har stor betydelse för ungdomar i en rad avseenden. Det påverkar vilken kamratkrets som finns att tillgå och det avgör hur tillgången på aktiviteter och mötesplatser ser ut. Vidare fördelas en rad allmänna resurser lokalt: dagis, skola, fritidsgård och kommunikationer. Grannskap är också socialt värderade: de kan vara attraktiva och fina eller uppfattas som problemområden med låg status. Ungdomar hör ihop med sitt bostadsområde, en del av deras identitet hänger samman med varifrån de kommer. På så sätt länkas ungas sociala status samman med övergripande värderingsmönster.

Skilda grannskap ger alltså ungdomar olika förutsättningar och utgångspunkter för deltagande i ett lokalt offentligt liv. Samtidigt finns krafter som bygger på en gemensam behovsstruktur. Traditionellt har ju ungdomars lokala samlingsplatser alltid tenderat att uppstå på likartade ställen, oavsett miljö. Det handlar bl a om kommunikativa knutpunkter: järnvägsstationen, busshållplatsen, vägskalet och gathörnet. Men ofta är det också kring lokala institutioner och centra eller i naturområden: på skolgården, vid fritidsgården, utanför kiosken, i gatuköket, ute i skogen eller på en lekplats. Som jag pekat på tidigare har de här platserna ofta olika status vad gäller öppenhet och egenkontroll för ungdomarna (Lieberg op cit). Valet av lokala mötesplatser, åtminstone med avseende på

karaktär och funktion, tycks följa en logik som egentligen inte påverkas av den specifika boendemiljön. De behov och funktioner som mötesplatserna tillgodoser är främst grundade i behov som hör ihop med ungdomars socialisation och deras utvecklingsmässiga ställning.

Pierre Mayol har beskrivits det vardagliga ianspråktagandet av grannskapet som *"en progressiv privatisering av offentligt rum"* (1998 s 11). Vi in-förlivar grannskapets sociala rum med oss själva och gör det till vårt eget. Det blir ett rum för igenkännande. På grund av detta är grannskapet en plats där just det privatas och det offentligas ömsesidiga beroende av varandra blir så tydligt (op cit s 12-13). När tonåringar gör grannskapet till sitt eget är det vanligen inte för första gången. För barn är grannskapet centralt för lek och sociala aktiviteter. Vid nio- till tioårsåldern börjar barn utforska grannskapet mer självständigt i förhållande till föräldrar och andra vuxna (Rasmusson 2001 s 54). Hur starkt aktiviteten och tillhörigheten till grannskapet utvecklas, varierar mellan olika barn (op cit s 72). Men för många är barndomens landskap en källa till hemmahörighet och förankring, som ger minnen att bära resten av livet (Nordström 1998 s 7-15).

Det finns alltså en fortsättning från barndomens lekgrupper till ton-årens kamratumgänge. Det är ett förhållande som faktiskt redan Fredric Thrasher påpekade i sin klassiska studie av gängen i Chicago från 1927. Hur det här umgänget ser ut i dagens grannskap är den övergripande fråga jag nu ska gå över till.

Att mäta den lokala aktiviteten

I fortsättningen ska jag redovisa en rad data från min empiriska under-sökning av den lokala ungdomsoffentligheten. Jag kommer presentera det kvantitativa och det kvalitativa materialet var för sig, med start i en-kätmaterialet. Det är framför allt fyra frågor som står i centrum:

1. Hur mycket vistas ungdomar, 13-18 år, ute i sitt grannskap för att träffa kompisar?
2. I vilken utsträckning besöker de fritidsgården?
3. I hur hög grad använder ungdomar områdescentrum för kamrat-umgänge?
4. I vilken utsträckning vistas ungdomar i hemmet och hur mycket engagerar de sig i organiserade verksamheter?

I samtliga fall ska jag se på variationer ifråga om kön, ålder och boende-form. Dessutom kommer högstadieungdomarna att delas in utifrån bo-

endemiljö och gymnasieungdomarna utifrån vad för slag av program de studerar på. Slutligen ska utfallen på frågorna jämföras med varandra.

Jag har redan diskuterat min indelning av olika rum i relation till dimensionen privat-offentligt och till olika nivåer av yttre kontroll inom offentligheten (se kap 5). Hemmet och organiserade verksamheter faller utanför den offentlighet jag studerar, men används här som viktiga referenspunkter. För tydlighetens skull vill jag bara addera några kommentarer kring den här indelningen. Det gäller fritidsgården respektive de organiserade verksamheternas relationer till varandra och till det lokala. I den sistnämnda kategorin återfinns huvudsakligen föreningsdriven verksamhet. Denna behöver inte vara lokalt förlagd, men ofta finns en sådan koppling. Det är heller inte alltid som det finns någon förening i bakgrunden. Jag har i en del fall fört uppgifter som "träning på gym" och "vara i stallet", till organiserade aktiviteter. Det beror på att vad jag är intresserad av är att se fördelningen mellan organiserade och målinriktade aktiviteter å ena sidan och den lokala offentlighetens mer spontana och umgängesinriktade aktiviteter å den andra.

Nu fungerar inte en sådan indelning i alla avseenden. Exempelvis är det ju uppenbart att tjejs vistelse i stallet kan vara i hög grad umgängesorienterade, medan aktiviteter på fritidsgården kan vara mycket organiserade. En föreningsorganiserad fotbollsmatch på den lokala planen är ju också i hög grad en offentlig tillställning. Hur det här ser ut i praktiken går inte att avgöra utifrån enkätsvaren.

Min utgångspunkt har emellertid varit vad som är den primära funktionen för respektive ställe. Ett gym eller ett stall är organiserat runt vissa slag av uppgifter och funktioner, och besökarna har en roll i förhållande till dessa. Det sociala livet utvecklas sedan ur de här förutsättningarna. Fritidsgården är snarare organiserad som en mötesplats. Det är fiket och den öppna verksamheten, som är dess centrala funktioner. De organiserade aktiviteterna springer snarast ur detta. Dessutom ordnar fritidsgården publika tillställningar, t ex diskotek. Därför är fritidsgården med som mötesplats och organisatör av ett lokalt offentligt liv på ett sätt som generellt inte gäller för vad jag här kallar "organiserade aktiviteter". Med detta vill jag inte värdera de olika verksamheternas betydelse för ungdomarna. Jag ser dem bara med utgångspunkt i den lokala offentligheten. Jag uppfattar att den här uppdelningen dessutom är den gängse inom fritidsforskningen (se Koutakis 2000 samt Mahoney & Stattin 2000).

En generell bild

Vad finns det då för ungdomsliv i grannskapets kvarter? Jag ska närma mig den frågan genom att först visa några allmänna resultat för hela materialet. Dessa kommer visa det jag tidigare kallat intensitet och rytm, d v s hur ofta något sker samt relationen emellan vardag och helg. I tabellen finns inte bara resultatet för de tre mätpunkter jag har av den lokala offentligheten, utan även hemmet och organiserade aktiviteter.

Tabell 8:1

Generella frekvenser

(radprocent, n=antal, N=988)

Ute i grannskapet	n	Aldrig	Enstaka	En gång/v	Flera ggr/v
Vardagar	955	27,5	32,6	16,0	23,9
Helger	953	33,7	30,8	16,7	18,8
Besök på fritidsgård	n	Aldrig	Enstaka	En gång/v	Flera ggr/v
Vardagar	960	70,7	16,7	7,4	5,2
Helger	954	72,0	17,1	7,0	3,9
I områdescentrum	n	Aldrig	Enstaka	En gång/v	Flera ggr/v
Vardagar	951	37,5	32,0	14,6	15,9
Helger	956	41,7	28,6	15,1	14,6
Hemma på fritiden	n	Aldrig	Enstaka	En gång/v	Flera ggr/v
Vardagar	973	1,2	7,6	7,2	84,0
Helger	965	8,3	31,7	20,1	39,9
Hemma m/h kompis	n	Aldrig	Enstaka	En gång/v	Flera ggr/v
Vardagar	979	3,3	23,7	25,6	47,4
Helger	977	4,0	22,8	28,4	44,8
Org aktiviteter	n	Aldrig	Enstaka	En gång/v	Flera ggr/v
Vardagar	968	35,7	10,7	17,6	36,0
Helger	954	47,8	19,2	17,5	15,5

Som framgår av sammanställningen finns påtagliga skillnader såväl mellan hur mycket vissa platser frekventeras, som när det sker. Om vi börjar med de offentliga platserna så är grannskapet det som används mest. Här finns en differens mellan vardag och helgdag; det är mer liv mellan husen på vardagar. Vare sig områdescentrum eller fritidsgården påverkas på motsvarande sätt av veckans rytm. Fritidsgården är den plats som besöks klart minst av ungdomarna. Kontrasten mot detta är förstås hemmet. Där tillbringas mycket tid såväl på egen hand, som tillsammans med kompisar. Frågan om att vara hemma på fritiden är ställd så att den ska spegla att man verkligen tillbringar sin fria tid där, t ex med att läsa, titta på TV eller spela på dator. Det handlar inte om att bara äta eller sova. Den påtagliga skillnad som finns mellan helg och vardag speglar att ungdomarna uppfattat frågan så som den var tänkt. Organiserade verksamheter minskar också klart i intensitet under helger. Det

finns en tydlig tendens till polarisering i den här kategorin. Det är många som ägnar sig väldigt mycket åt organiserade aktiviteter och många som inte gör det alls.

Nu ger det här en väldigt allmän bild av de 13- till 18-åringar, som svarat på enkäten. Frågan är om inte användandet av de skilda mötes- och aktivitetsarenorna ser ganska annorlunda ut när de relateras till olika sociala förhållanden och perioder i livet? För att göra en sådan analys möjlig ska jag istället presentera materialet i form av fem olika **aktivitetskategorier**. De här kategorierna är baserade på en sammanslagning av svarsfrekvenser för vardagar och helger. Det är ingen poäng att hålla isär dessa genom hela presentationen av materialet. Kategorierna beskriver alltså hela veckans aktiviteter och följande beteckningar används: aldrig-enstaka-regelbundet-frekvent-högfrekvent.

Jag kommer att använda de här aktivitetskategorierna framgent i texten och ska därför börja med att beskriva deras sammansättning. Gruppen "**aldrig**" består av dem som svarat att de aldrig är ute i grannskapet och träffar kamrater, vare sig på vardagar eller helger. Motpolen till den här kategorin är de "**högfrekventa**", som uppgett att de är ute i grannskapet flera gånger såväl vardagar som helger. Mellankategorierna är sammansatta på följande vis: till "**enstaka**" har jag fört de som uppgett någon kombination av svarsalternativen "aldrig" och "enstaka". Bland dem som klassats som "**regelbundet**" finns de som svarat "en gång i veckan" i kombination med "aldrig" eller "enstaka". Slutligen gruppen "**frekvent**". Här finns de som svarat att de är ute i grannskapet "en gång" under vardagar och "en gång" under helger, plus olika kombinationer där svarsalternativet "flera gånger i veckan" finns med. Det undre kriteriet i den här gruppen är alltså att man är ute i grannskapet två gånger per vecka. Schematiskt kan konstruktionen, med hjälp av en korstabell, beskrivas på följande vis, där 1=aldrig, 2=enstaka, 3=regelbundet, 4=frekvent och 5=högfrekvent:

<i>Helg/vardag</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>En gång/v</i>	<i>Flera ggr/v</i>
<i>Aldrig</i>	1	2	3	4
<i>Enstaka</i>	2	2	3	4
<i>En gång/v</i>	3	3	4	4
<i>Flera ggr/v</i>	4	4	4	5

Ute i grannskapet

I tabell 8:2 har jag använt de fem aktivitetskategorierna och där syns hur de fördelar sig ifråga om att vistas i grannskapet för att träffa kompisar. I samma tabell finns även fördelningen på ålder, kön och boende. Jag ska senare göra en mer detaljerad jämförelse mellan olika bostadsområden,

men här redovisas en grov fördelning på villa/radhus- respektive lägenhetsboende.

Det vi kan se är att aktivitet i grannskapet i **mycket hög grad är länkat till ålder**. Det är de yngsta, 13 år och yngre, som är mest ute i sitt grannskap och träffar kamrater. I den gruppen är det 60% som tillhör den frekventa eller högfrekventa kategorin och endast 6% uppger att de aldrig är ute i sitt lokala område. Sedan sjunker aktivitetsnivån med stigande ålder och när vi når den äldsta gruppen i materialet, 18 år och äldre, råder ett helt omvänt förhållande. Här uppger hälften av ungdomarna att de överhuvudtaget inte träffar kamrater i grannskapet. Det finns en del "språng" i den här utvecklingen; bl a tycks det som om första året på gymnasiet är viktigt vad gäller att orientera sig bort från grannskapet som mötesplats för kamratakiviteter.

Tabell 8:2

Ute i grannskapet – fördelning på aktivitetskategorier
(radprocent, n=antal, N=988)

Generellt	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Samtliga</i>	935	23,6	28,9	13,7	19,1	14,7
Ålder	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<13 år	142	6,3	19,0	14,8	28,9	31,0
14 år	173	13,9	25,4	13,9	26,0	20,8
15 år	175	17,1	34,3	17,1	16,6	14,9
16 år	155	21,9	28,4	14,8	25,2	9,7
17 år	145	36,6	34,5	12,4	9,7	6,9
>18 år	141	50,4	29,8	8,5	7,1	4,3
Kön	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Kille</i>	448	17,0	25,0	13,4	21,4	23,2
<i>Tjej</i>	485	29,9	32,4	13,8	17,1	6,8
Boende	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Villa/radhus</i>	438	27,9	33,1	12,6	15,8	10,7
<i>Lägenhet</i>	494	20,0	24,9	14,8	22,1	18,2

Könstillhörighet spelar också en viktig roll ifråga om att vistas i grannskapet. Det är framförallt uttalat i de båda ytterlighetskategorierna. Det är i stor utsträckning **killar som är de riktigt intensiva brukarna** av den lokala offentliga miljön. Och det är även en klart mindre andel killar, som inte alls använder grannskapet som mötesplats. Trots killarnas dominans är det viktigt att understryka att det också är en hel del tjejer i de lokala miljöerna. Totalt sett är 70% av tjejerna någon gång ute med kompisar i bostadsområdet och var fjärde tillhör de båda frekventa grupperna. I yngre ålder är förstås de här andelarna högre, det kan jag se vid en djupare analys, än den som åskådliggörs i tabellen. För tjejerna i den yngsta

åldersklassen, 13 år eller yngre, gäller att nästan hälften återfinns i de båda mest aktiva kategorierna.

Ett annat förhållande som kan påverka hur mycket unga människor vistas i sin lokala miljö är förstås vilken typ av boende de har. Också i det här avseendet finns en korrelation, innebärande att ungdomar som bor i **områden med flerbostadshus vistas mer ute i grannskapet** med sina kamrater. Det är emellertid inte en lika markerad skillnad som ifråga om kön.

Sammanfattningsvis kan man alltså säga att grannskapet i hög grad är befolkat av högstadieungdomar och att killarna är där oftare än tjejerna. De frekvenser som här redovisas pekar på **att det egna bostadsområdet, vid en viss ålder, är en viktig mötesplats och arena för kamrateraktiviteter**. I något högre grad gäller detta för flerbostadshusområden än för villa/radhusområden.

Fritidsgården

Då ska jag gå över till att titta mer i detalj på fritidsgården och hur den används av ungdomar. Vi har tidigare konstaterat att det är den minst frekventerade av samtliga platser, som undersöks här. Tillgång och tillgänglighet är naturligtvis centrala faktorer för fritidsgårdsbesök. I de tre områden där högstadieeleverna i studien hör hemma finns fritidsgård. Det geografiska avståndet till denna varierar förstås betydligt beroende på var den enskilde eleven bor. Vad gäller gymnasieeleverna är de spridda på så många olika bostadsorter, att det är svårt att säga något generellt om tillgången till en fritidsgård.

Tabell 8:3

Besök på fritidsgård – fördelning på aktivitetskategorier

(radprocent, n=antal, N=988)

Generellt	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<i>Samtliga</i>	942	65,8	18,5	5,9	6,9	2,9
Ålder	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<13 år	144	43,8	31,9	11,8	11,1	1,4
14 år	174	52,9	24,1	10,3	8,6	4,0
15 år	174	62,1	20,1	5,7	9,8	2,3
16 år	160	63,8	19,4	3,8	8,1	5,0
17 år	144	86,1	7,6	1,4	2,1	2,8
>18 år	142	91,5	4,9	1,4	0,7	1,4
Kön	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<i>Kille</i>	442	60,6	19,5	5,0	9,7	5,2
<i>Tjej</i>	498	70,5	17,7	6,8	4,2	0,8
Boende	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<i>Villa/radhus</i>	444	70,5	16,7	5,0	5,6	2,3
<i>Lägenhet</i>	495	61,8	19,8	6,9	8,1	3,4

Det är en tredjedel av ungdomarna som överhuvudtaget besöker fritidsgård. Merparten gör detta vid enstaka tillfällen. Precis som ifråga om att vistas i grannskapet med kamrater finns ett klart **samband mellan fritidsgårdsbesök och ålder**. Också här är de yngsta de mest aktiva, även om andelen användare inte alls är lika hög som vad gäller grannskapet. En annan överensstämmelse är att det sker en påtaglig minskning av fritidsgårdsbesöken mellan 16 och 17 år. Detta understryker alltså vad jag tidigare påpekade, nämligen att grannskapets betydelse som mötesplats minskar påtagligt under första året på gymnasiet.

Även om det finns en likhet vad gäller den åldersrelaterade användningen av grannskapet respektive fritidsgården, finns också en intressant skillnad. Om man ser på dem som besöker fritidsgården ofta, grupperna "frekvent" och "högfrekvent", så är deras andel under perioden 13 till 16 år lika stor. De som går ofta på fritidsgården är hela tiden 12-13%, medan däremot de ungdomar som inte gör lika täta besök, grupperna "enstaka" och "regelbundet", klart minskar under samma period. Det sker alltså en polarisering av fritidsgårdsbesökarna under de här åren. Tendensen är att antingen går man till fritidsgården ofta eller också gör man det inte alls.

Jämförelsen mellan fritidsgården och grannskapet kan fullföljas genom att se på hur fritidsgårdsbesökarna fördelar sig vad gäller kön respektive boende. Ännu en gång är parallelliteten slående. Det är killar och ungdomar som bor i lägenhet är de mest frekventa besökarna.

Sammantaget betyder detta att fritidsgårdsbesökarna kan summeras på likartad sätt som grannskapets aktörer: de går i stor utsträckning på högstadiet och här finns en överrepresentation av killar samt ungdomar som bor i flerbostadshusområden. I hur hög grad handlar det då om samma ungdomar? Jag har undersökt detta med hjälp av en korstabulering. Denna visar att de ungdomar som ofta går på fritidsgård, d v s tillhör aktivitetskategorierna "frekvent" eller "högfrekvent", till 72% ingår i samma kategorier när det gäller att vistas ute i grannskapet. Här finns alltså en hög grad av överensstämmelse. Om vi istället utgår från de "frekventa" och "högfrekventa" i grannskapet, så är ju de betydligt fler än motsvarande andel bland fritidsgårdsbesökarna. Därför gäller att endast 20% av dem som är ofta ute i grannskapet (frekventa/högfrekventa) tillhör samma kategorier bland fritidsgårdsbesökarna. Det är fler här, 40%, som svarar att de aldrig besöker fritidsgården. **Sammanfattningsvis gäller alltså att 3 av 4 flitiga fritidsgårdsbesökare också vistas mycket ute i grannskapet, medan endast 1 av 5 som är mycket ute i grannskapet besöker fritidsgården ofta.**

Områdescentrum

Möjligheten att identifiera vad som är ett områdes centrum varierar i hög grad med vilket slag av grannskap det är fråga om. Här finns alltså en osäkerhet kring vilken rumslig enhet ungdomarna sett framför sig när de svarat. Den typ av centrum jag haft i tankarna, och som jag bitt ungdomarna att svara utifrån, är en lite större samling affärer och servicefunktioner, ofta samlade kring ett torg, vilket betjänar ett större område än det mest omedelbara grannskapet. Det är alltså inte fråga om enstaka insprängda servicebutiker. I förorter är det ofta inte svårt att peka ut ett områdescentrum, eftersom det är bostadsmiljöer där en centralt placerad affärs- och serviceyta utgör en viktig planeringsidé. I tätorten finns ofta ett större centrum och flera mindre. Här kan det uppstå tvekan kring vilket centrum som är relevant, men i mina instruktioner har jag försökt uttrycka att det är det stora centrumet som jag avser. I stadsmiljön är det sannolikt svårast att hitta ett specifikt centrum. Det var också bland de elever som bodde i stadsmiljö jag fick de flesta frågorna och det är där det största bortfallet finns. Det totala bortfallet är emellertid inte större på den här frågan än på de andra.

Hur ofta vistas då ungdomar i sina lokala områdescentrum? I tabell 8:4 finns resultaten redovisade i aktivitetskategorier och med samma fördelningar som tidigare.

Tabell 8:4

I områdets centrum – fördelning på aktivitetskategorier
(radprocent, n=antal, N=988)

Generellt	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Samtliga</i>	940	32,2	28,1	13,6	16,0	10,1
Ålder	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<13 år	142	9,2	35,2	21,8	21,1	12,7
14 år	173	26,0	28,3	17,3	16,8	11,6
15 år	177	27,7	32,2	13,0	16,4	10,7
16 år	155	31,6	25,2	9,7	21,9	11,6
17 år	147	42,9	24,5	12,9	12,2	7,5
>18 år	142	59,2	21,8	7,0	6,3	5,6
Kön	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
Kille	444	28,6	25,2	14,6	16,4	15,1
Tjej	494	35,6	30,6	12,8	15,4	5,7
Boende	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
Villa/radhus	441	41,0	28,1	11,6	12,5	6,8
Lägenhet	496	24,6	28,0	15,5	19,2	12,7

Som jag konstaterat tidigare används områdescentrum något mindre än grannskapet, som mötesplats för umgänge med kompisar. Det är fler som aldrig vistas i områdets centrum med kamrater och färre som gör det

riktigt ofta. Vidare finns ett tydligt samband med ålder. Det är de **yngre som vistas mest i områdescentrum**. Gruppen som aldrig uppehåller sig där växer stadigt med åren och är nästan 60% i den äldsta kategorin. De som mest vistas i områdescentrum, särskilt de högfrekventa, förändrar inte sin numerär på riktigt samma successiva sätt. Det sker en minskning mellan 16 och 17 år, men dessförinnan är andelen relativt oförändrad. Här finns en tydlig kontrast i jämförelse med utvecklingen vad gäller grannskapet och en tendens till samma polarisering som ifråga om fritidsgårdsbesöken.

Mönstret är detsamma som tidigare, nämligen att **killarna är mer ute än tjejerna**. Men det finns en intressant skillnad mellan könen vid jämförelse med hur man vistas i grannskapet. Tjejernas fördelning mellan de olika aktivitetskategorierna är ganska lika för grannskapet respektive områdescentrum. Det är framförallt fler som aldrig besöker centrum. Killarnas fördelning är emellertid påfallande annorlunda för områdescentrum i jämförelse med grannskapet. Det är markant färre killar som uppger att de ofta träffar kompisar i centrum. En stor del av orsaken till att områdescentrum i mindre utsträckning än grannskapet används som mötesplats för kompisar handlar alltså om killarnas val.

När man tittar på relationen mellan boendeform och vistelse i områdescentrum ser det ut precis som vid tidigare lokala aktiviteter. Det är de ungdomar som bor i lägenhet, som är mest ute. Det är i flerbostadshusområdena som ungdomar mest använder områdescentrum som träffpunkt. Skillnaden i boendeform bland de ungdomar som svarat att de aldrig är i områdets centrum är påfallande. Man kan därför också säga att en annan central orsak till att områdescentrum i mindre utsträckning än grannskapet används som mötesplats för kompisar handlar om umgängesmönster bland ungdomar i villa/radhusområden.

I vad mån är det då samma grupper av ungdomar som vistas i de tre rumsliga enheter inom den lokala offentligheten, som jag här undersöker: grannskapet, fritidsgården och områdescentrum? Jag har ju tidigare tittat på sambandet mellan fritidsgårdens och grannskapets besökare och då kunnat konstatera att de som går på fritidsgården också i stor utsträckning träffar kompisar i grannskapet. Samtidigt finns ett omfattande umgänge i grannskapet vars aktörer inte besöker fritidsgården.

Motsvarande analys beträffande relationen mellan fritidsgården och områdescentrum faller ut på ett likartat sätt. Av dem som frekvent eller högfrekvent besöker fritidsgården är det 73% som tillhör samma aktivitetskategorier i områdets centrum. Tar man sin utgångspunkt i den senare gruppen, alltså de som frekvent/högfrekvent vistas i centrum, blir andelen täta fritidsgårdsbesökare 28%, medan andelen som aldrig besöker fritidsgården är 35%. Det är som sagt ett likartat mönster som beträffande grannskapet, även om det finns ett något starkare samband mellan fritidsgården och centrum än till grannskapet.

Hur ser då relationen mellan grannskapet och områdescentrum ut? Om vi börjar med de flitiga aktörerna (frekventa/högfrekventa) så finns en klar överensstämmelse. Det är 68% av dem som ofta vistas i centrum, som tillhör motsvarande kategorier i grannskapet. Om vi istället utgår från grannskapet är motsvarande andel 54%. Av dem som frekvent/högfrekvent vistas i grannskapet är det bara 6% som uppger att de aldrig är i centrum. Ser vi på dem som uppgett att de aldrig är i grannskapet och träffar kompisar, så är 76% i den gruppen heller aldrig i områdescentrum. Om utgångspunkten istället tas i dem som aldrig är i områdescentrum svarar 55% att de aldrig är ute i grannskapet och ytterligare 32% är bara där vid enstaka tillfällen. **Det finns alltså en mycket stor överensstämmelse mellan att vistas ute i grannskapet tillsammans med kamrater och att vara i områdescentrum i samma ärende.**

Så här långt har jag alltså sökt att skapa en uppfattning av den lokala offentlighetens sociala rörelser genom att utgå från tre mätpunkter: grannskapet, fritidsgården och områdescentrum. Vad som framträder är en bild där **ålder** har stor betydelse. Det är de yngre tonåringarna som främst befolkar den lokala offentligheten. I synnerhet gäller detta grannskapet där stora andelar av 13-14-åringarna är ute tillsammans. På fritidsgården och i områdescentrum ökar andelen icke-besökare med stigande ålder. Bland de mer täta besökarna, här kallade frekventa och högfrekventa, finns inte riktigt samma utveckling. De grupperna tenderar att länge utgöra en relativt lika andel. Istället är det de mindre flitiga besökarna, kategorierna enstaka respektive regelbundna, som minskar med ökande ålder. Här kan man iaktta en polariseringstendens, som är särskilt påtaglig beträffande fritidsgårdens besökare.

Den lokala offentligheten kännetecknas vidare av att det är **killar** samt ungdomar boende i lägenhet, som är mest ute. Ofta är de här skillnaderna mest markerade i de två extrema positionerna, d v s icke-aktörer och högfrekventa aktörer. Man ska inte glömma att det finns schatteringar där emellan. Könsskillnaderna är störst ifråga om att vistas i grannskapet. Här finns en, i relation till tjejerna, stor grupp mycket aktiva killar. Skillnader vad gäller boendeform slår mest igenom när det gäller att vistas i områdescentrum där de som bor i villa/radhus är mycket mindre aktiva. Generellt gäller också att aktiviteten i den lokala offentligheten är något högre under vardagar än under helger.

En bild som tonar fram är att det finns en grupp ungdomar som rör sig mycket ute. De är frekventa besökare på fritidsgården och vistas mycket i såväl grannskapet, som i områdescentrum. Dessa framstår som centrala aktörer i den lokala offentligheten. Samtidigt finns ett omfattande uteliv, såväl i grannskapet som i centrum, vars aktörer inte alls, eller i begränsad utsträckning, besöker fritidsgården.

Lokal offentlighet i skilda grannskap

Skilda grannskap ger olika förutsättningar för lokalt offentligt liv. Jag ska nu söka belysa detta genom en annorlunda fördelning av materialet. Även fortsättningsvis görs en uppdelning utifrån ålder, kön och boende, men nu på ett annat sätt. Ålder kommer bara att bli fördelat i två kategorier: 13-15 år, dvs högstadiet, och 16-18 år, vilka alltså är gymnasisterna. Högstadieeleverna kommer delas in utifrån boendemiljö. Det är de tre miljöer jag tidigare beskrivit: tätort, förort och innerstad. Gymnasisterna ska delas in utifrån inriktningen på de program de studerar. Hela tiden kommer tjejer och killar att redovisas var för sig. Jag börjar med de skilda boendemiljöerna, alltså högstadieeleverna.

Tabell 8:5

Olika boendemiljöer - högstadieungdomar fördelade på aktivitetskategorier (radprocent, n=antal, N=520)

Ute i grannskapet		<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<i>Killar - Tätort</i>	124	16,1	30,6	9,7	21,0	22,6	
<i>Förort</i>	53	7,5	9,4	13,2	17,0	52,8	
<i>Innerstad</i>	85	10,6	16,5	11,8	32,9	28,2	
<i>Tjejer - Tätort</i>	84	19,0	35,7	16,7	20,2	8,3	
<i>Förort</i>	68	8,8	32,4	20,6	22,1	16,2	
<i>Innerstad</i>	80	10,0	28,8	20,0	30,0	11,3	
Besök på fritidsgård		<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<i>Killar - Tätort</i>	124	59,7	24,2	3,2	9,7	3,2	
<i>Förort</i>	53	22,6	34,0	9,4	24,5	9,4	
<i>Innerstad</i>	83	57,8	22,9	9,6	4,8	4,8	
<i>Tjejer - Tätort</i>	90	45,6	26,7	14,4	13,3	0,0	
<i>Förort</i>	69	50,7	23,2	13,0	10,1	2,9	
<i>Innerstad</i>	78	64,1	25,6	10,3	0,0	0,0	
I områdets centrum		<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<i>Killar - Tätort</i>	127	29,9	31,5	14,2	13,4	11,0	
<i>Förort</i>	54	11,1	13,0	20,4	24,1	31,5	
<i>Innerstad</i>	76	22,4	28,9	19,7	13,2	15,8	
<i>Tjejer - Tätort</i>	88	28,4	33,0	12,5	19,3	6,8	
<i>Förort</i>	72	11,1	37,5	19,4	23,6	8,3	
<i>Innerstad</i>	80	16,3	37,5	17,5	21,3	7,5	

Den generella fördelningen, att killar är mer i grannskapet än tjejer, gäller även när frekvenserna ställs samman på det här sättet. Samtidigt åskådliggörs stora skillnader. Det finns två ytterlighetspositioner i materialet. Dels är det förortens killar, som är de som vistas mest ute i grannskapet med kompisar, dels är det tätortens tjejer som är minst ute. Förortskillarna intar en frapperande särställning, men också förortens tjejer är mer ute än tjejerna i de andra områdena. Överhuvudtaget följs killar och tjejer åt inom de olika boendemiljöerna.

Förortsungdomarna är mest ute, därefter kommer ungdomarna i innerstaden och sedan de som bor i tätort. Skillnaden mellan förortstjejerna och tjejerna i innerstaden är inte stora. Det är heller inte särskilt stor skillnad mellan tjejerna i förort och killarna i tätort. Utmärkande för killarna i tätorten är att de är polariserade. Det är mycket få i mittkategorin. Generellt sett är det inte så stora könsskillnader mellan ungdomarna i tätort och innerstad. I förorten finns en stark uteorientering hos båda könen. Ändå är det här som skillnaderna mellan könen är som störst.

Även ifråga om fritidsgården bekräftas den generella bilden att killarna besöker den flitigare än tjejerna. Det är också förortens ungdomar som är mest aktiva. Det råder stora likheter i besöksfrekvens mellan tätortens och innerstadens killar. Däremot visar tjejerna i de här två boendemiljöerna upp ganska skilda mönster. Tätortstjejerna har den största andelen som överhuvudtaget besöker fritidsgården, även i relation till förorten. De är också mer på fritidsgården än killarna i tätort, bortsett från att de inte har några högfrekventa fritidsgårdsbesökare. Tjejerna i innerstaden har den klart högsta andelen icke-besökare och ingen i någon av de frekventa kategorierna.

I relation till grannskapets uteliv finns alltså både överensstämmelser och kontraster när vi tittar på vilka som besöker fritidsgården. Förorten kännetecknas av ett omfattande lokalt offentligt liv. Både killar och tjejer är mycket ute i sitt grannskap och de är också, relativt sett, flitiga besökare på fritidsgården. Tätortens tjejer är de som minst vistas ute i grannskapet, men de är däremot förhållandevis frekventa fritidsgårdsbesökare. Tjejerna i innerstaden förhåller sig på motsatt vis; de är en hel del ute i grannskapet, men besöker däremot fritidsgården i mycket liten utsträckning.

En möjlig tolkning av de här mönstren är att de avspeglar de olika fritidsgårdarnas sätt att arbeta och deras utbud. Jag har inte fullständig överblick över hur det sett ut på samtliga gårdar under den aktuella perioden. Eftersom killar traditionellt utgör majoritet av besökarna, finns ofta en medveten satsning från fritidsledarnas sida att söka höja andelen tjejer bland besökarna. De frekvenser som redovisats ovan kan peka på att man på tätortens fritidsgård arbetat med detta och haft framgång. Besöksfrekvensen har också en speciell struktur bland tätortstjejerna. Det är många som besöker fritidsgården, men ingen gör det riktigt ofta. Detta kan tyda på att besöken på gården motiveras av deltagande i en specifik, regelbundet återkommande, aktivitet, snarare än att fritidsgården är utgångspunkt för ett mer spontant umgänge. Tätortens fritidsgård arrangerade en hel del fredagsdiskon under den aktuella perioden och det är möjligt att det är den verksamheten som avspeglas i tjejernas besöksmönster.

Varför går då innerstadsdelens tjejer så lite på fritidsgård? Det kan bero på att tillgängliga fritidsgårdar domineras av killar, både vad gäller verksamhetens inriktning och den tongivande gruppen besökare. Jag tror det är viktigt att understryka att en sådan könsbaserad dominans i så fall måste ges uttryck som har en exkluderande innebörd. Det är ju inte självklart att tjejer väljer bort aktiviteter bara för att där är många killar. Samma gäller naturligtvis också för killar.

Ifråga om det lokala områdescentrumet gäller precis som tidigare att det är det förortsungdomarna som är mest ute. Det är också bland dem den tydligaste könsskillnaden finns. Killarna har flest i kategorin "högfrekvent" och tjejerna i "enstaka". Annars är det små differenser dem emellan. I de två andra grupperna är det inte stora skillnader mellan könen. Killarna har fler i gruppen "högfrekventa", tjejerna i gruppen "frekventa". Det är ofta så att det är fler killar än tjejer i just den högfrekventa kategorin. Killar dominerar ofta i den mest aktiva gruppen. Detta behöver dock inte spegla den övriga fördelningen. I det här fallet är det t ex färre tjejer än killar, som svarar "aldrig".

I relation till hur det ser ut i grannskapet sker alltså här en utjämning mellan könen, beroende på att killarna är mindre i centrum än i grannskapet. Det här konstaterade jag också tidigare. Vad som framgår här är att den förändringen i stor utsträckning beror på killarna i innerstad och tätort.

Områdescentrum i tätorten

Vid den tidigare genomgången framgick också att ungdomar som bor i villa/radhus är klart mindre i områdescentrum, än de som bor i lägenhet. Även detta måste hänga ihop med rörelser bland tätortsungdomarna, eftersom det är där den stora gruppen av de villa/radhusboende finns. Den förändring som redovisas för tätortsungdomarna ovan är emellertid knappast tillräcklig för att förklara hela skillnaden. Vi kan ju också se att många av ungdomarna i innerstaden är mindre i områdescentrum än i grannskapet. De är ju lägenhetsboende och borde jämna ut skillnaden.

Nu är det ju så att det bland tätortsungdomarna finns en grupp på närmare 20%, som inte bor i villa/radhus. Skiljer sig deras rörelsemönster från övriga tätortsungdomars i det här avseendet? Nedan redovisar jag hur enbart de villa/radhusboende tätortsungdomarnas användning av grannskap och områdescentrum ser ut:

Tabell 8:6

Villa/radhusboende ungdomar i tätort - grannskapet och områdescentrum
(procent, N=178)

Ute i grannskapet		<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
Killar - Tätort		99	17,2	34,3	11,1	18,2	19,2
Tjejer - Tätort		69	21,7	34,8	17,4	20,3	5,8
I områdets centrum		<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
Killar - Tätort		101	33,7	33,7	14,9	12,9	5,0
Tjejer - Tätort		73	30,1	32,9	13,7	19,2	4,1

Frekvenserna för att vara ute i grannskapet skiljer sig något från de tidigare redovisade, men det är ganska små differenser. För tjejernas del är det även beträffande centrum en ganska liten skillnad i förhållande till tidigare frekvenser. För killarna är det däremot en mer markerad skillnad, särskilt i gruppen högfrekventa. Jag redovisar inte motsvarande frekvenser för de lägenhetsboende tätortsungdomarna, eftersom de är få till antalet och därför inte lämpar sig för procentuell fördelning (25 killar och 16 tjejer). Det som är viktigt att lyfta fram är emellertid att här finns en klar skillnad mellan villa/radhusboende och lägenhetsboende ungdomar i tätorten. De lägenhetsboende är mer ute i grannskapet och klart mer i tätortens centrum.

Mönstret för tätortens lägenhetsboende unga påminner mer om förortsungdomarnas, även om frekvenserna inte är lika höga. Den påtagliga skillnad mellan att vara ute i grannskapet och att vara i områdets centrum, som finns hos tätortens villa/radhusboende killar, är inte alls lika påtaglig bland tätortens lägenhetsboende killar. Samma gäller för tjejerna, men eftersom de är färre till antalet slår det inte igenom lika påtagligt i frekvenserna.

Lokal offentlighet – skilda gymnasieprogram

Jag ska nu titta på gymnasieelevernas användning av lokala miljöer som mötesplatser. Som nämnts har jag delat in de olika gymnasieprogrammen utifrån studieorientering. Jag har gjort en uppdelning mellan teoretiskt och praktiskt orienterade program. Till den förstnämnda kategorin har förts naturvetarprogrammet, samhällsprogrammet, mediaprogrammet och estetiska programmet. Praktiskt orienterade program är fordonsprogrammet, barn- och fritidsprogrammet, handels- och kontorsprogrammet samt individuella programmet. Inför den här indelningen har jag samrått med personal på de olika gymnasierna.

Utifrån den tidigare redovisningen kan man se att det finns en viktig poäng med att göra olika indelningar av högstadiets respektive gymnasi-

ets elever. Ålder är en central faktor när det gäller i vad mån ungdomar vistas i sitt grannskap. Vid 16 år, dvs under första året på gymnasiet, går en gräns där ungdomarna i allt mindre utsträckning använder utemiljöer i sitt bostadsområde som mötesplats. Av det skälet är det mindre motiverat att strukturera gymnasieelevernas svar utifrån lokal tillhörighet. Studieorienteringen är ett mått både på hur grundskolan fungerat och hur ungdomarna tänker sig sin yrkes- och utbildningsmässiga framtid.

I tabell 8:7 framgår hur gymnasieeleverna rör sig i den lokala offentligheten. Svaren är som tidigare uppdelade på kön och aktivitetskategorier.

Fördelat på det här sättet framträder nya skillnader i materialet. Bland gymnasisterna är det inte längre så att regeln om att killar är mer ute i grannskapet än tjejer gäller. Det är de ungdomar som går på praktikorienterade gymnasieprogram som dominerar det lokala utelivet bland gymnasisterna. Här är killarna oftare ute än tjejerna, men andelen som överhuvudtaget vistas i grannskapet är ungefär lika stor. De teoretiskt inriktade killarna är också ute en del, medan tjejerna i den gruppen endast i liten utsträckning träffas i lokala miljöer.

Tabell 8:7

Skilda gymnasieprogram – fördelning på kön och aktivitetskategorier (radprocent, n=antal, N=466)

Ute i grannskapet	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrek</i>
<i>Killar – Teori</i>	118	25,4	36,4	16,9	13,6	7,6
<i>Praktik</i>	68	19,1	17,6	16,2	25,0	22,1
<i>Tjejer – Teori</i>	197	52,3	31,0	7,6	9,1	0,0
<i>Praktik</i>	56	21,4	37,5	14,3	16,1	10,7
Besök på fritidsgård	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrek</i>
<i>Killar – Teori</i>	116	85,3	7,8	0,0	5,2	1,7
<i>Praktik</i>	66	53,0	15,2	7,6	12,1	12,1
<i>Tjejer – Teori</i>	199	89,9	7,5	1,0	0,5	1,0
<i>Praktik</i>	62	74,2	21,0	3,2	1,6	0,0
I områdets centrum	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrek</i>
<i>Killar – Teori</i>	120	43,3	22,5	11,7	15,0	7,5
<i>Praktik</i>	67	20,9	23,9	10,4	22,4	22,4
<i>Tjejer – Teori</i>	194	56,7	24,2	7,7	10,3	1,0
<i>Praktik</i>	60	33,3	30,0	15,0	8,3	13,3

Mönstret här är konsekvent i förhållande till hur grannskapet används: det är bara de praktikorienterade killarna som besöker fritidsgården i någon större utsträckning. Också bland de praktikorienterade tjejerna finns en del besökare. Det rör sig emellertid mest om enstaka besök. För de teoretiskt orienterade ungdomarna spelar fritidsgården mycket liten roll. Här finns endast enstaka, om än flitiga, användare.

Gymnasisterna besöker områdescentrum på motsvarande sätt som det lokala grannskapet. Bland killarna på teoriorienterade program finns en

markant förskjutning mot att det är fler som aldrig besöker områdescentrum. En liknande tendens finns bland de praktikorienterade tjejerna.

Det finns alltså ett tydligt mönster bland gymnasisterna bestående i att det är ungdomar på praktikorienterade program som återfinns mest i den lokala offentligheten. Skolinriktningen slår tydligt igenom. Detta antyder också socioekonomiska faktorerens betydelse. Här finns även en skillnad mellan könen, som emellertid inte är lika entydig. Motpolerna utgörs av teoriorienterade tjejer, som vistas minst i lokala miljöer, och praktikorienterade killar, som är där mest. Den omvända relationen gäller emellertid mellan tjejer på praktikorienterade program och teoretiskt orienterade killar.

Hemmet och organiserade aktiviteter – skilda boendemiljöer bland högstadieungdomar

Nu har jag belyst hur ungdomar vistas i grannskapets offentliga miljöer utifrån en rad synvinklar. Som ett komplement till detta ska jag redovisa hur det ser ut ifråga om aktiviteter i hemmet respektive organiserade verksamheter.

Tabell 8:8

Hemma och organiserade aktiviteter – högstadieungdomar fördelade på kön och aktivitetskategorier
(radprocent, n=antal, N=520)

Hemma på fritiden		<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Killar – Tätort</i>	122	0,8	3,3	4,9	31,1	59,8	
<i>Förort</i>	54	0,0	7,4	11,1	38,9	42,6	
<i>Innerstad</i>	85	3,5	8,2	11,8	37,6	38,8	
<i>Tjejer – Tätort</i>	91	0,0	3,3	2,2	44,0	50,5	
<i>Förort</i>	72	0,0	2,8	1,4	31,9	63,9	
<i>Innerstad</i>	82	1,2	3,7	9,8	45,1	40,2	
Hemma m/h komp		<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Killar – Tätort</i>	126	3,2	6,3	7,9	34,1	48,4	
<i>Förort</i>	54	9,3	24,1	22,2	29,6	14,8	
<i>Innerstad</i>	86	0,0	12,8	4,7	41,9	40,7	
<i>Tjejer – Tätort</i>	93	0,0	1,1	14,0	51,6	33,3	
<i>Förort</i>	72	1,4	30,6	6,9	45,8	15,3	
<i>Innerstad</i>	81	0,0	9,9	9,9	42,0	38,3	
Org aktiviteter		<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Killar – Tätort</i>	125	20,8	9,6	13,6	36,0	20,0	
<i>Förort</i>	53	32,1	9,4	9,4	24,5	24,5	
<i>Innerstad</i>	86	26,7	15,1	11,6	32,6	14,0	
<i>Tjejer – Tätort</i>	87	19,5	9,2	19,5	37,9	13,8	
<i>Förort</i>	64	54,7	7,8	4,7	20,3	12,5	
<i>Innerstad</i>	79	21,5	6,3	22,8	32,9	16,5	

Ifråga om att vistas i hemmet under fritiden är det mest vanligt bland ungdomarna i tätort. I första hand gäller det killarna. Ungdomarna i innerstaden är minst hemma. Nu finns en påtaglig skillnad mellan vardag och helg, som inte framkommer i tabellen ovan. Under vardagar är det inte så stora skillnader mellan de olika boendemiljöerna. Killarna i förort samt både killar och tjejer i innerstad är minst hemma. Mellan 75-80% av dem uppger ändå svarsalternativet "flera gånger i veckan". Under helgerna blir det emellertid större skillnader. Framför allt är det innerstadsungdomarna, killarna i förort samt tjejerna i tätort som är mindre hemma då. Tjejer i förort och killar i tätort är de som är mest hemma under helgerna. Det är alltså under helgen som de skillnader i användandet av hemmet som bas för fritidsaktiviteter blir tydligt.

I vilken utsträckning används då det hemmet för kamratumgänge? Här finns stora likheter mellan ungdomarna i tätort och innerstad. De använder i mycket stor utsträckning det egna hemmet för att träffa och umgås med sina kompisar. Killarna i tätort har det mest intensiva umgänget, men det är inte stora skillnader mellan killar och tjejer. Ungdomarna i förort svarar på ett helt annat sätt. Här är det killarna som minst umgås med sina kompisar i hemmet och för både killar och tjejer sker det i avsevärt mindre omfattning. Detta pekar på ett komplementärt förhållande till grannskapet.

En viktig fråga i sammanhanget är förstas i vilken grad ungdomarna har tillgång till eget rum? Detta framgår av tabell 8:9.

Tabell 8:9

Eget rum – fördelning på kön och boendemiljö.
(procent, n=515, N=520)

	Ja	Nej
<i>Killar – Tätort</i>	94,4	5,6
<i>Förort</i>	66,0	34,0
<i>Innerstad</i>	90,9	9,1
<i>Tjejer – Tätort</i>	93,5	6,5
<i>Förort</i>	45,8	54,2
<i>Innerstad</i>	95,2	3,6

Det är alltså en markant skillnad i hur tillgången på eget rum är fördelad. För ungdomarna i tätort och innerstad gäller att nästan alla ungdomar har eget rum. I förorten ser det mycket annorlunda ut. För killarnas del är det en tredjedel, som saknar eget rum. Bland tjejerna är det över hälften. Här råder alltså mycket skilda villkor för ungdomarna i förort i relation till dem i tätort och innerstad. Det är intressant att notera att det är den

grupp som tillbringar mest fritid i hemmet, tjejerna i förort, som samtidigt i högst utsträckning saknar eget rum.

Så över till de organiserade verksamheterna. Det är bland tätortens unga den generellt högsta frekvensen av organiserade aktiviteter finns. Killar och tjejer deltar ungefär lika mycket. Skillnaden är att killarna är fler än tjejerna i den mest frekventa gruppen, medan tjejerna är fler i kategorin "regelbundet". Förortens killar har högst andel bland killarna såväl i kategorin "aldrig", som i "högfrekvent". Tjejerna har en mycket hög andel som aldrig deltar i organiserade aktiviteter. För både killar och tjejer i förorten gäller att det är få som deltar mera sporadiskt. Antingen deltar man frekvent i organiserade aktiviteter eller också inte alls. Tjejerna i innerstaden har ett aktivitetsmönster som mycket påminner om tjejerna i tätorten. De är något mer aktiva än killarna i samma boendemiljö.

Hur ska då det här tolkas? Är det samma ungdomar som både går på gården och är med i organiserade aktiviteter eller utgör de alternativ till varandra? En närmare granskning av materialet visar att man egentligen kan svara både ja och nej på den sista frågan. Generellt finns inget samband innebärande att ungdomar väljer antingen organiserade aktiviteter eller fritidsgårdens verksamhet. Andelen som är med i organiserade verksamheter är lika stor bland fritidsgårdens besökare som bland dem som inte går dit. Det är i överensstämmelse med den forskning som finns (se Nilsson, 1994, s 49-50). Den forskningen behandlar då sambandet mellan föreningsaktivitet och fritidsgårdsbesök. Det jag inkluderar i organiserade aktiviteter är, som jag påpekat ovan, ett något vidare spektrum av aktiviteter.

Nilsson nämner även att en del forskare menar att man dock måste ta hänsyn till frekvensen av aktivitet. De som ägnar sig intensivt åt organiserade aktiviteter är inte flitiga fritidsgårdsbesökare. Det finns en sådan tendens också i mitt material. De högfrekventa utövarna av organiserade verksamheter är förhållandevis lite på fritidsgården. Det finns dock ett undantag från den här regeln och det är tjejerna i tätort. Generellt skiljer de sig från övriga genom att ha en hög andel fritidsgårdsbesökare, dock ingen i kategorin "högfrekvent". Det är också så att det bland de tätortstjejer som högfrekvent deltar i organiserade verksamheter finns en hög grad av fritidsaktivitet. Mycket högre än bland de tjejer som aldrig deltar i organiserade verksamheter. Ovan sökte jag förklara tätortstjejernas besöksmönster på fritidsgården med att de antagligen deltar i någon regelbundet återkommande aktivitet, t ex diskotek, snarare än att de använder fritidsgården som utgångspunkt för spontant umgänge. Jag uppfattar att det samband med organiserade aktiviteter som blir tydligt här, pekar i samma riktning.

Hemmet och organiserade verksamheter – skilda gymnasieprogram

Hur ser det då ut för gymnasisterna? I tabell 8:10 redovisas resultaten kring de äldre ungdomarnas vistelse i hemmet och nivå av organiserade aktiviteter.

Generellt sett använder gymnasieungdomarna hemmet i något mindre utsträckning för fritidsaktiviteter än vad högstadieungdomarna gör. Killarna tenderar att vara hemma, både själva och med kompisumgänge, mer än tjejerna. Elever på teoretiskt orienterade program är hemma själva i något större utsträckning än sina jämnåriga på praktiska program. Det omvända förhållandet råder ifråga om att träffa kompisar hemma.

Även organiserade verksamheter tar upp mindre tid för gymnasiets ungdomar än för högstadiets. Killarna på teoretiskt orienterade program är de som är klart mest involverade i organiserade aktiviteter på sin fritid.

Tabell 8:10

Hemma och org akt – gymnasieungdomar fördelade på kön och aktivitetskategorier

(radprocent, n=antal, N=466)

Hemma på fritiden	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<i>Killar - Teori</i>	118	2,5	7,6	7,6	50,0	32,2
<i>Praktik</i>	69	1,4	10,1	10,1	52,2	26,1
<i>Tjejer - Teori</i>	196	0,0	4,1	4,6	67,9	23,5
<i>Praktik</i>	64	1,6	7,8	12,5	60,9	17,2
Hemma m/h komp	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<i>Killar - Teori</i>	122	0,8	18,0	13,1	37,7	30,3
<i>Praktik</i>	69	2,9	8,7	7,2	42,0	39,1
<i>Tjejer - Teori</i>	202	0,5	16,3	17,3	45,0	20,8
<i>Praktik</i>	62	1,6	12,9	14,5	46,8	24,2
Org aktiviteter	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<i>Killar - Teori</i>	119	28,6	14,3	7,6	31,9	17,6
<i>Praktik</i>	64	45,3	10,9	9,4	23,4	10,9
<i>Tjejer - Teori</i>	200	43,5	10,0	16,0	23,0	7,5
<i>Praktik</i>	64	37,5	14,1	14,1	28,1	6,3

Summering - rörelser i den lokala offentligheten

Hur ska då den bild av rumsliga rörelser i den lokala offentligheten som hittills framkommit summeras? Först ska understrykas att grannskapet är befolkat. Hur många lockelser som än ligger i IT-samhällets alla inomhusbaserade aktiviteter, så har de inte resulterat i en fullständig avfolkning av de lokala offentliga miljöerna. Visserligen använder ungdomar hemmet i stor utsträckning som en arena för fritidsverksamhet. Det gäller

såväl på egen hand som tillsammans med kamrater. Det vanliga är emellertid att sådana aktiviteter kombineras med ett uteliv. Den omfattning det lokala utelivet tar sig är klart differentierad. Såväl ålder, boende som kön är viktiga faktorer i det sammanhanget. Det är de yngre tonåringarna och killarna som är mest förekommande i de lokala miljöerna. Och i bostadsområden med flerbostadshus är det lokala livet mest omfattande.

Men det finns stora variationer mellan de olika slag av boendemiljöer som här studerats. Ungdomarna i **tätort** är de som minst är ute i sitt lokala grannskap för att träffa kamrater. Killarna är mer ute än tjejerna i bostadsområdet, men ifråga om fritidsgården gäller ett omvänt förhållande. Strukturen i tjejernas fritidsgårdsbesök pekar på att de besöker den för att delta i regelbundna aktiviteter, snarare än att den är en samlingsplats för spontant umgänge. Tätortsungdomarna är också lite i områdescentrum. I synnerhet gäller det killar som bor i villa/radhus. Deltagandet i organiserade aktiviteter är högt. Likadant är det med kamratumgänge i hemmet. Hemmet används i hög grad som arena för fritiden. Det gäller både ifråga om att träffa kompisar och sysselsätta sig på egen hand. Ungdomarna i tätort har också i mycket stor utsträckning tillgång till eget rum i sina hem.

I förhållande till tätorten är de unga i **förort** i mångt och mycket en kontrast. Här finns ett mycket omfattande liv i grannskapets kvarter. Särskilt gäller detta för killarna. Samma sak gäller ifråga om att besöka fritidsgården och att träffa kompisar i områdets centrum. Den bild man får av förortens lokala liv är att det är av hög omfattning och att det är få av ungdomarna som aldrig är med. Det finns samtidigt en påfallande skillnad i utevarons intensitet mellan killar och tjejer. Detta gäller generellt i samtliga boendemiljöer, men blir mest pregnant i förorten. Ifråga om organiserade aktiviteter råder en polariserad situation. Det är väldigt många som inte deltar i sådana aktiviteter, särskilt bland tjejerna. Samtidigt är det ungefär lika många som deltar ofta, som i de andra boendemiljöerna. Förortsungdomarna använder i liten utsträckning hemmet för att träffa kompisar. Så har de också i markant utsträckning mindre tillgång till eget rum. Generellt för materialet gäller att de som saknar eget rum är mer ute i grannskapet och träffar kompisar. Så är emellertid inte fallet för killarna i förort. För dem råder det motsatta förhållandet. Förortstjejerna är mycket hemma, utan kompisar, på sin fritid. Detta handlar dock framför allt om helgerna. Killarna har en motsatt situation. De är inte så mycket hemma, särskilt inte på helgerna.

Vad gäller det lokala livet för ungdomar i **innerstad**, så hamnar de oftast någonstans mellan tätortens och förortens unga. De är mer ute i grannskapet än ungdomarna i tätort, men inte alls så mycket som i förort.

Innerstadens tjejer är mycket lite på fritidsgård och även killarna är det i ganska begränsad omfattning. I innerstaden finns därför ett ganska omfattande kompisumgänge ute i grannskapet som inte har någon koppling till fritidsgården. Det är många som deltar i organiserade aktiviteter, särskilt bland tjejerna. Innerstadens unga har också mycket umgänge med kompisar i hemmet. Tillgången till eget rum är god. Däremot är de i mindre utsträckning än övriga hemma själva under sin fritid. I synnerhet gäller detta under helgerna.

Bland gymnasieungdomarna spelar programval mycket stor roll. Elever på de praktiskt orienterade programmen vistas klart mer i lokala miljöer än de som går på teoretiskt orienterade program. Särskilt killar på de praktiska programmen och tjejer på de teoretiska, tenderar att utgöra varandras motpoler.

Vad ska man då säga om de här resultaten? Är de överraskande eller var det vad man kunde förvänta utifrån tidigare kunskap? Det är inte lätt att hitta ett direkt jämförelsematerial, det har min tidigare litteraturöversikt visat. Fritidsforskningen är det fält som ligger närmast vad gäller kvantitativa undersökningar av ungdomars aktiviteter under den fria tiden. Som påpekats är skillnaden då den att dessa är huvudsakligen inriktade på vad ungdomar gör, inte var de är. En mycket bra översikt över existerande fritidsforskning, dessutom med eget material, finns i Per Nilssons arbeten (1994 och 1998). Nilsson pekar också ut kön, ålder och geografisk bostadsort, som de viktigaste variablerna ifråga om att differentiera ungdomars fritid.

Varför är yngre mer i grannskapet? Det är en förlängning av lekgrupperna. En fortsatt och utvidgat ianspråktagande av de rum som grannskapet innehåller. De yngre är också mer begränsade i fysisk rörlighet. De har generellt större restriktioner från föräldrarna och de har en verksamhetsarena, som i hög grad är lokal, t ex skolan.

Varför killar mer än tjejer? Finns föreställningar om hur killar respektive tjejer ska bete sig och vilka fritidsverksamheter som uppfattas som typiska för de båda könen (Nilsson 1998 s 165-168). Killar förväntas vara mer handlinginriktade, stökiga och hävda sig gentemot andra. Tjejer kännetecknas av inriktning på relationer, större flexibilitet och viss försiktighet. Killar söker sig mot mer kollektiva umgängesformer medan tjejerna oftare söker sig till mindre grupper. Uppenbart kan det här ta sig en rad olika uttryck. Karaktärerna går att demonstrera såväl i det privata som i det offentliga. Samtidigt har de offentliga miljöerna historiskt varit manligt dominerade. Mannen representerar rörelsen utåt, medan det kvinnliga är mer inåtvänt. Detta har förändrats, som jag diskuterat i samband med litteraturöversikten. Samtidigt är det uppenbart fortfarande så att killar dras mer till den lokala offentlighetens öppna landskap. Ett skäl

är rimligen att de förment manliga företrädena går att gestalta där. Inriktningen på handling och fysisk rörlighet, förklarar också varför man ofta upplever att killarna är i större majoritet än vad de faktiskt är. Under mina observationer har jag ibland kunnat notera att en miljö som vid ett första intryck tycks befolkad av enkom killar, i själva verket hyser en hel del tjejer också. De gör sig emellertid inte alltid synliga på samma sätt.

Varför så aktivt i förorten? Det finns flera orsaker och jag ska återkomma till förortens speciella miljö vid fler tillfällen. På det här stadiet vill jag peka på att det i förorten finns flera bra förutsättningar för ett of-fentligt liv för unga människor. Å ena sidan är det de som disponerar över minst utrymmen i det privata sammanhanget. Å andra sidan innehåller förortsmiljön många bra offentliga platser för ungdomar. Det går att hitta alla slag av utrymmen, från gömställen till kommunikationsytor (jfr Lieberg 1992). Det är också en ung befolkning i förorten, där finns många kamrater att tillgå.

Vad händer under gymnasiet? För de allra flesta innebär detta att vis-telsen i lokala miljöer minskar påtagligt. Gymnasiet innebär en omorien-tering. Man har gjort ett val både av skola och av studieinriktning. Detta säger något om vart man är på väg och innebär ett, större eller mindre, uppbrott från det gamla. Aktionsradien vidgas och man kommer i kon-takt med nya ungdomar. Det innebär att kamratkretsen både kan utvid-gas och förnyas, samtidigt som frågan om hur de gamla vännerna ska kunna behållas blir aktuell. Det här är något som flera ungdomar berättat om i mina intervjuer. Ninni Berggren beskriver samma processer utifrån de tjejer hon följt över en längre period (2001 s 286-291). I den här ut-vecklingen blir relationen till det lokala sammanhanget annorlunda; flertalet väljer bort det. För en del ungdomar, vanligen återfinns de på praktiskt orienterade program, tycks förändringen emellertid bli liten. De fortsätter vara kvar i grannskapet.

Den här frågan ska jag också återkomma till. Ännu så länge är väldigt lite av mitt material presenterat och diskussionen får en preliminär prä-gel. Innan vi kan föra den vidare behövs kunskap om den lokala offent-lighetens sociala strukturer och samspel. Dessa ska behandlas i den föl-jande texten.

Aktiviteter i grannskapet

Så här långt har kapitlet handlat om hur ofta ungdomar vistas i den lo-kala offentligheten samt variationer med avseende på kön, ålder och bo-ende. I fortsättningen ska jag syssla med vad ungdomar gör i grannska-pet, vilka platser de använder samt några centrala drag i offentlighetens sociala liv och organisation. Den fråga jag ska börja med är vad ungdo-

mar egentligen gör när de är ute i grannskapet. Barn och ungdomar är viktiga för att skapa liv och rörelse i bostadsområdenas kvarter. Inte minst kvällstid är det annars ofta tyst, stilla och med få människor ute. När man träffar barn ute verkar de ofta väldigt sysselsatta. De leker, springer och grejar på lekplatser, gårdar och i grönområden (jfr Rasmussen 2001). Men hur är det med ungdomar? Jag ska diskutera detta i huvudsak utifrån intervjuer och observationer. Vidare används även de associationer ungdomarna gjorde i enkäten till utelivets positiva och negativa sidor. Dessa redovisas i sin helhet, så som de formulerats. Jag har gjort en del små språkliga ändringar ibland, när detta underlättat förståelsen. Efter varje kommentar finns information om den som skrivit ner den.³

Hur beskriver då ungdomarna det lokala utelivet? I viss utsträckning ger de exempel på mycket konkreta aktiviteter. Här är några sådana från enkäten:

Att man kan åka skateboard (k 7 N)

Ute och spelar basket, bandy och cyklar (k 7 N)

Äter ute. Spelar bandy, handboll, basket, fotboll m m ute på gården (k 8 H)

Också från intervjuerna finns en del sådana exempel. Det handlar då t ex om att spela fotboll och street-basket med sina kompisar. De aktiviteter som nämns har ofta en **kollektiv karaktär och en idrottslig inriktning**. Det är sådant som är omöjligt, eller kräver särskilda arrangemang, för att kunna genomföras inomhus. Här spelar fysiska och materiella tillgångar i grannskapet förstås in. Ofta finns fotbollsplaner, basketkorgar eller tennisbanor att tillgå. Men underhållet av sådana ytor och vilket skick de är i, varierar kraftigt mellan olika områden eller bara skilda delar av samma område.

I de exempel som räknas upp finns både gamla och nya idrottsaktiviteter företrädda. Fotboll har kanske den längsta traditionen och här finns, som nämnts, ofta fysiska förutsättningar i grannskapen i form av enklare planer. Skateboard är nyare sysselsättning och med helt annorlunda förutsättningar. Här finns betydligt färre anläggningar och jag har tidigare pekat på de provisoriskt hopsnickrade ramper man ibland ser ute i bostadsområdena. Det finns också exempel på inomhusmiljöer för skateboardåkning, t ex Galaxen i Majorna. Samtidigt är skate inte lika bero-

³ Första bokstaven betecknar kön: kille (k) och tjej (t). Därefter följer antingen en siffra eller en bokstavskombination. Siffror 7-9 är högstadiets olika nivåer. Bokstavskombinationer är gymnasieprogram: fordon (fo), barn och fritid (bof), naturvetenskap (nv), media (mp), handels (hp), samhälls (sp), estetisk (es) och individuella (ip). Slutligen finns en beteckning för vilken skola vederbörande läser vid: Ekdala (E), Hjällbo (H), Nordhem (N), Hulebäck (Hu), Schillerska (Sch), Angered (Ang) och Lindholmen (Li).

ende av särskilda arrangemang. Tvärtom bygger åkandet i hög grad på att ta sig fram i stadsmiljön och utnyttja de fysiska förutsättningar som bjuds. Ledstänger, trappor och trottoarkanter är inte hinder, utan utmaningar. Mycket av den tekniska träningen handlar om att utnyttja stadslandskapets materialitet och ta sig fram med hjälp av denna. I det här avseendet representerar skateboard en ny urban praktik, ett sätt att använda och omdefiniera stadsmiljön (jfr Borden 2001).

Det finns fler exempel på sådana nya aktiviteter, som både har en idrottslig sida, men som också används som nöje och tidsfördriv. Väldigt ofta möter man ungdomar som åker inlines ute i bostadsområdena. Det sker ibland väldigt tekniskt avancerat och fungerar också som transportmedel. För andra användare är det mest en rolig lek. På senare år har även scooters eller kick-boards börjat dyka upp. Det är en slags sparkcykel, som används av såväl tonåringar och yngre. Ytterligare ett exempel på nya sporter som man ser en del av i grannskapsmiljöer är landbandy. Denna är väldigt vanligt på en del ställen och spelas såväl i större som i mindre grupper. Det intressanta med alla de här nya, i viss mån grannskapsbaserade aktiviteterna är att de ofta saknar en samhällsligt organiserad och reglementerad form. Det är nya sysselsättningar och skiljer sig i det här avseendet från t ex fotboll. Vidare finns ofta en koppling mellan ungdomskulturell stil och de här aktiviteterna. Tydligast är väl detta ifråga om skate, som för en del representerar ett sätt att leva (Borden op cit kap 6).

Man kan alltså se att en hel del ungdomar rör sig ute i grannskapet, särskilt gäller det de yngre. De aktiviteter de sysslar med har ofta en kollektiv och idrottslig inriktning. Det finns en utveckling som pekar på att nya slag av aktiviteter kommer till och delvis ersätter sådana med en äldre historia. Sammantaget måste man emellertid säga att det är ganska få exempel på aktiviteter i grannskapet, som ungdomarna tar upp. Detta illustrerar en utveckling där grannskapet i mindre utsträckning används för spontant organiserade, kollektiva aktiviteter (se Nilsson, 1998). Till en del handlar det om ålder. Det är de yngre som organiserar kollektiva aktiviteter i grannskapet. Det är också en fråga om form. Många ungdomar berättar att de ägnar sig åt olika aktiviteter. Detta sker emellertid nästan helt i den föreningsorganiserade sfären. Alternativt att man själv går och tränar, t ex på ett gym.

Det är också typiskt att alla exempel på konkreta aktiviteter som nämnts ovan kommer från killar. Jag har tidigare visat att killarna är mer ute i grannskapet än tjejerna. Ett skäl till detta skulle alltså kunna vara att det finns mer saker för killarna att göra ute. Något som pekar i just den riktningen är att flera tjejer nämner svårigheten att hitta något att göra, när de i enkäten ger exempel på negativa associationer till uteliv:

Det finns för lite att göra här i närområdet (t 7 E)
Finns nästan inget att göra (t 8 N)
Det är tråkigt för ingen är nästan ute i våran gård (t 7 H)

Några av de nämnda aktiviteterna är emellertid sådana som också tjejer håller på med. Jag har noterat vid mina observationer i olika bostadsområden att tjejer är aktiva. I synnerhet gäller det att åka inlines. Och jag har även träffat på killar, som tycker det är svårt att hitta på något att göra.

Att testa det icke-tillåtna

Ska man då uppfatta detta som att grannskapet generellt uppfattas som en trist plats? Nej, vad gäller högstadieungdomarna är det inte någon riktig slutsats. Jag ju tidigare visat i hur hög grad de faktiskt vistas i sina bostadsområden. Men vad är det då som, vid sidan av nämnda aktiviteter, utgör grannskapets dragningskraft? Här kommer ett antal citat från enkäten som belyser den frågan:

Det finns mycket att göra ute och man kan göra nåt med fler kompisar tillsammans (k 7 E)
Kan prata av sig med kompisar, har roligt, känner sig äldre (t 8 N)
Man träffar folk, man kan gå var man vill, man behöver inte tänka på vad man säger hela tiden. Man tar bort 'censuren' (t 9 N)
När jag är ute är jag alltid glad (t 8 H)
Jag blir på bättre humör, det bättrar hela dagen (t 9 H)
Man kan gå vart man vill och har kul (k 7 E)
Det är skoj, man är fri att göra vad man vill (k 7 N)
Man får röra på sig och det är kul att träffa folk (t 7 N)

Det som framträder handlar dels om en känsla av glädje och frihet, dels om betydelsen av att vara tillsammans med kompisar. Vad är det då man vill vara fri från och vad ska friheten användas till?

Träffar tjejer, skippar föräldrarna (k 9 H)
Det är skönt att man slipper föräldrars tjat. Och man kan träffa gulliga killar (t 8 E)
Det är kul att vara ute och träffa tjejer (k 7 E)
Kul, skönt att vara borta från föräldrar (k 7 E)
Vara med kompisarna utan vuxens tillsyn. Alltså kunna dricka etc (k 8 N)
Fri, slipper tjatiga vuxna, vara med kompisar (k 9 N)
Det är bra att man får vara lite fri och inte så fångslad hemma (t 8 H)
Det är roligt att vara ute, istället för att bara sitta inne och titta på TV (k 8 N)
Jag får träffa kompisar, känner mig fri från läxor och prov (k 9 H)

Det är **friheten** från föräldrar och andra vuxna, från skolarbete och hemliv som lockar. Och istället få tillbringa tiden med kompisar, att söka kontakt med det motsatta könet och få pröva sådant som anses höra vuxenlivet till, t ex dricka alkohol. Det är det sociala samspelet som står i centrum och som utgör den centrala drivkraften bakom det offentliga livet. Detta gäller förstås inte bara för den lokala ungdomsoffentligheten. De associationer jag citerat ovan är inte uttryckligen relaterade till den lokala offentligheten, utan har en allmän karaktär. Men det är bara högstadieelever som är citerade och som jag visat tidigare rör de sig mycket i det egna grannskapet.

Det som blir tydligt här är kopplingen mellan **ungas socialisation och de lokala miljöerna**. Grannskapets sociala umgänge, dess offentliga liv, laddas med spänningen inför alla debuter. Det finns en rad mer eller mindre förbjudna områden att utforska. Det är första gången man är ute på egna äventyr. Man tittar på killar eller tjejer med kompisarna, upplever sin första allvarliga flirt och får kramas och kyssas. Man provar alkohol och känner sig berusad, tar sitt första bloss och blir efteråt alldeles förskräckt inför tanken att föräldrarna ska få veta allt man gjort. Här skapas en gemensam erfarenhetsbas för ungdomarna. De känner till en massa saker om varandra, som inte får spridas hur som helst. De har varit tillsammans och sett varandra i både smickrande och i ofördelaktiga situationer. Detta blir en källa till gemenskap och skapar en känsla av samhörighet. Här etableras en första grund för upplevelsen av att höra till ett ungdomars kollektiv med specifika intressen och hemligheter. Detta är den materiella grunden för den "etnografiska blick", jag tidigare nämnt. Resultatet är naturligtvis inte bara kollektivitet och sammanhållning. Här finns även en grogrund för svek och konflikter.

Rosario beskriver hur hon upplevde den här perioden:

Förut samlades vi alla här, vi var allihop på torget. Även om vi inte gjorde någonting, så var det ändå så roligt för man tjatade alltid med folk. Det hände alltid någonting nytt. Det var alltid en som var pajas, som gjorde att det blev roligt. (...) Det var i 7:an som allt var nytt då. Dricka öl! Då var allting nytt och man provade allting. Allt var skithäftigt.

Som framgår av Rosarios berättelse kräver och premierar det här offentliga umgänget vissa typer av kvalifikationer. Det handlar om att kunna hitta på upptåg, vara rolig och fånga situationen. En slags ad hoc-talang som en del ungdomar lyckas utveckla och som gör dem populära och viktiga i de här sammanhangen. Det händer alltså mycket i ungdomarnas umgänge i grannskapet, även om det kanske inte alltid ser ut så från utsidan. Det en kultur där "doin nothing" är en central aktivitet, som Phil

Corrigan så träffande uttryckt det (Hall & Jefferson 1976). Det dominerande intrycket när man rör sig bland ungdomar i offentliga sammanhang är ju ofta att det på ytan tycks hända så lite. Just detta att umgås och fungera i situationer som präglas av en sorts "icke-aktivitet" är en av ungdomsoffentlighetens centrala kvalifikationer.

Samtidigt är det viktigt att inte driva den här tolkningen för långt. En sak som det lokala utelivet verkligen måste arbeta med är tråkigheten. Det är en vanlig kommentar i enkäten angående utelivets negativa sidor. Jag har gett några exempel på det ovan. Likadant är det i mina intervjuer. Ungdomarna beskriver hur svårt det kan vara att hitta på något att göra i grannskapet och hur trist det känns att bara ha fritidsgården att gå till. Detta gäller också i förortens avsevärt mer befolkade grannskap. Många gör en koppling till årstider. Detta kan förvärra en del av den problematik som debuterna är förknippade med, vilket den här kommentaren från enkäten visar på:

*På vintern är det kallt, och så är det tråkigt om man dricker sig så full så man spy
hela kvällen (t 9 N)*

Under mina observationer har jag också tillbringat gråkalla höstkvällar på lokala torg med ungdomar. Det har då inte varit svårt att känna in deras situation. Vid sådana tillfällen är den talang för situationskomik, som en del ungdomar besitter, guld värd. Men det är också tillfällen då det lika väl blir tjafsigt och småbråkigt. Då oförrätter dyker upp och ska redas ut; om inte för annat än att det kan ha ihjäl tråkigheten. Och det är vid sådana tillfällen rutor sparkas in, papperskorgar far och bänkar karvas sönder. En del av den vandalisering och de spår av materiell förstörelse som ungdomar lämnar efter sig, härrör från de här sammanhangen.

Relationer i fokus

När ungdomarna rör sig i grannskapet är det ofta en bekant miljö de är ute i. De har bott där som barn och lekt utomhus. Det som händer under tonåren är att de lokala rörelserna laddas med nya behov och önskningsar. Sambandet mellan aktivitet och social relation är speciellt. Det är intressant att jämföra med det sociala samspelet kring organiserade aktiviteter. Som jag pekat på ovan är naturligtvis organiserade aktiviteter utgångspunkt för ett vitalt och betydelsefullt spontant socialt samspel. I det sammanhanget står emellertid själva aktiviteten i centrum. Det är kring den man samlas och hur deltagarna värderas, positioneras och uppfattas beror i hög grad på hur de fungerar i förhållande till den centrala aktiviteten. De sociala relationerna utvecklas ur detta och man kan i det här sammanhanget tala om **aktivitetsbaserade relationer**.

I grannskapets offentlighet förhåller det sig tvärtom. Här står istället relationen i centrum. Det är vänskapen, likheten och/eller tillhörigheten, som är det primära. Utifrån detta gör man sedan saker tillsammans. Ofta då sådant som är umgängesinriktat: man pratar, lyssnar på musik, hittar på upptåg och klänger på varandra. Här är det därför bättre att tala om **relationsbaserade aktiviteter**. Relationen är central i dubbel mening. För det första är den utgångspunkten när man bestämmer vad man ska göra. Det viktiga är inte vad man gör, utan med vem. För det andra är det ungdomarna gör tillsammans också relationsinriktat i innehållslig mening. Själva handlingen är inriktad på att utveckla, pröva och fördjupa de sociala banden.

Mycket av drivkraften i den här utvecklingen kommer från det privata. Det är adolescensens tryck mot att hävda självständighet och testa gränser, som utgör en viktig motivstruktur. Det handlar förstås också om sociala behov och intressen. Jag hänvisade i början av det här kapitlet till Mayols resonemang om att grannskapets offentlighet successivt privatiseras. Det ungdomar gör kan kallas att intimisera offentligheten. De skapar en sorts "privata bubblor" innanför vilka intima och nära handlingar kan utspelas, trots att det sker offentligt. Spänningen mellan distans och intimitet är i och för sig något som överallt kännetecknar offentligt liv. Vi har fått ett sentida exempel på detta med de privata mobiltelefonsamtal, som blir allt vanligare på offentliga platser (Persson 2000). Uppenbart finns en avskärmningsförmåga som hör det offentliga samspelet till. Men ungdomar driver detta långt och det hänger för deras del samman med att de i så hög grad är beroende av platser utomhus.

Platser

Offentligt liv är inte bara en fråga om att göra, utan också om att **vara**. I grannskapet handlar det för ungdomars del mycket om att vara utomhus. Naturligtvis präglar detta i och för sig alltid offentligt liv. De stora kollektiva samlingarna av ungdomar kräver ytor som är lättare att tillgoda i utemiljön. Samtidigt kännetecknas offentligt liv ofta av en spänning mellan platser utomhus och inomhuslokaler, avsedda för offentligt umgänge. Detta saknas i stor utsträckning i ungdomarnas lokala offentlighet. Oldenburgs "third places" lyser med sin frånvaro (se kap 3 ovan). Detta är något som ungdomar ofta har nämnt när jag träffat dem. Här avspeglas ungdomarnas marginalposition vad gäller att göra anspråk på samhällsliga resurser. Även om platserna utomhus ibland är de bästa ur samlingsynpunkt, skulle de önska att också ha tillgång till mer ombonade utrymmen. Inte minst när vädret är besvärligt.

Den enda grannskapsbaserade lokal som är särskilt inriktad på att fungera som en blandning mellan hängställe och aktivitetscentrum är **fritidsgården**. I vad mån den är direkt knuten till det egna grannskapet varierar mycket för enskilda ungdomar. För Mohammed är fritidsgården ett viktigt ställe att träffa kompisar på och den präglas av tillgänglighet och saker att göra:

Vi går dit bara och spelar t ex pingis eller fotbollsspel och lyssnar på musik också.

Det Mohammed säger är ett uttryck för den ostrukturerade karaktär, som fritidsgårdsverksamhet ofta är förknippad med. Fritidsgården är ett ställe som präglas av öppenhet och små krav på att de som är där måste vara med i speciella aktiviteter. Det är viktigt att åter understryka det jag tidigare varit inne på om hur olika fritidsgårdar kan fungera. De är väldigt beroende av personalresurser och en fungerande relation med de ungdomar som besöker gården. Under de år jag arbetat med studien har jag kunnat se olika upp- och nedgångar också på samma ställe. Ofta hänger de samman med omorganisationer och har lite att göra med dem som besöker fritidsgården. Men jag har också varit med om hur fritidsgårdar var tvungna att stänga periodvis därför att antalet besökare blev så stort att man inte klarat att hantera situationen.

När det gäller grannskapets yttre liv spelar egentligen fritidsgården liten roll. Aktiviteterna hålls inne på gården. Utanför fritidsgården blir ofta en samlingsplats och på så sätt är det sällan svårt att lokalisera den. Fritidsgården har å ena sidan en vardaglig prägel. Ungdomar, som Mohammed, berättar om hur de brukar gå dit för att träffa kompisar. Till samman sysslar de sedan med någon aktivitet och lyssnar på musik. Men det finns också exempel på ungdomar som är betydligt mer engagerade. De deltar i demokratiska verksamheter eller tränar någon kvalificerad aktivitet, som t ex dans.

Fritidsgården kan även vara förbunden med festliga sammanhang. På många ställen ordnas diskotek eller andra festliga tillställningar, t ex vid Halloween. Ofta är det de enda mötesplatserna för de lite yngre tonåringarna och de kan vara lokalt väldigt uppskattade tillställningar. Sådana evenemang lockar en betydligt större krets unga än vad som är fallet med de vardagliga aktiviteterna.

Alla går nu inte till fritidsgården. Det finns som vi sett tidigare ett betydligt mer omfattande umgängesliv i grannskapet än det som kanaliseras via fritidsgården. Därför finns ofta en strävan från ungdomarnas sida att hitta andra lokaler i bostadsområdet. Ibland dyker det också upp sådana möjligheter. Det kan vara i källare, gårdshus eller någon annanstans

där det finns ett utrymme över. My berättar om hur hon och hennes kompisar hittade en lösning:

Jo, sen hade vi ju dom här gårdslokaler också. I källaren på landshövdingehuset så brukar det finnas en gårdslokal där man får anordna fester och så. Och då brukade man kunna låna dom på helgerna för det var ju inte alltid folk i huset som var intresserade av att ha dom. Så där var vi ibland kommer jag ihåg.

Ett problem för ungdomarna vad gäller lokaler är ofta tillsynen. Det är svårt för dem att få låna på egen hand. Ofta krävs att det finns en ledare eller vuxen ansvarig. Detta begränsar då både vad de kan göra och känslan av att vara fri och självständig.

Om man har utrymme finns andra sätt att organisera rum för aktiviteter. Martin bor i ett villaområde i Angered och han berättar om hur familjen byggde om ett förrådsutrymme till aktivitetsrum:

Hemma hos oss gjorde vi i ordning ett, som vi kallar, hobbyrum när vi flyttade in. Och jag kan säga att hela låg- och mellanstadiet så var det många timmar som spenderades där och det var en jäkla massa kompisar hemma jämt och då, det var basket och innebandy och allting. (...) Och det slutade ju nästan alltid med att någon började gråta för att det var så litet och någon fick en tackling. Men det var ju en annan sak. På det stora hela var det väldigt kul.

Det egna hemmet används i stor utsträckning för att umgås med kompisar. Vad som illustreras i det här exemplet är hur privat utrymme omvandlas till att få en närmast halvoffentlig karaktär. På så vis skapas en ny möjlig samlingsplats i grannskapet.

Ianspråktagande av platser utomhus

Det är alltså utomhus som den lokala ungdomsoffentligheten i första hand tar plats. Grannskapet erbjuder olika ställen för samlingar och aktiviteter. Här finns en hög grad av variation vad gäller för vilka behov och funktioner platsen ska tillgodose (se kap 5 ovan). "Hängställena" kan vara av olika karaktär. När ungdomar berättar om de större kamratgrupper som bildas i grannskapet, tycks de växa fram ur en mix av intressen, relationer och rumsliga ianspråktaganden.

En viktig dimension är **öppen kontra avskärmad**. Kommunikationsytan med mycket folk i rörelse är en typ av plats som ofta frekventeras. Ett lokalt områdescentrum är ett exempel på en sådan livligt trafikerad och öppen plats. Som jag varit inne på tidigare varierar ett centrums sätt att fungera mycket beroende på lokala förutsättningar. De tre boendemiljöer jag undersökt exemplifierar skilda förutsättningar. I Hjällbo finns ett centrum som är väl integrerat med resten av området. Det används av

såväl vuxna som ungdomar på grund av service och kommersiell verksamhet. Här finns t ex skola och lokaltrafik, vilket innebär att ungdomar dagligen vistas där. Ifråga om service o dyl finns en likhet med situationen i Mölnlycke. Centrum där är emellertid inte integrerat i en lokal boendemiljö, utan riktar sig till hela tätorten. Fritidsgården finns där, vilket är ett skäl för ungdomar att åka till centrum även på kvällstid. I Linné-staden slutligen är det kännetecknande att det är svårt att identifiera ett lokalt centrum. Snarast finns en rad mindre servicekoncentrationer parade med väl utbyggda köpmiljöer, som t ex längs Linnégatan.

Vad gäller avskärmade platser kan dessa återfinnas på en rad ställen. Ofta är parker och grönområden använda i det här avseendet. Jag ska ge en del exempel på detta lite senare i texten. Först ska jag relatera ett exempel på hur grannskapets olika platser kan tas i anspråk. Exemplet handlar om en grupp killar i Mölnlycke som jag följt under en längre tid (se kap 7 ovan). De träffas mycket i Mölnlycke centrum, men till det ska jag återkomma i ett senare avsnitt om offentlighetens "hårda kant". Det jag ska beskriva nu handlar om hur killarna började träffas utom hus och hur olika platser i bostadsområdet blir viktiga för dem. Deras exempel säger också en hel del om den lokala offentlighetens sociala strukturer.

Tommy, Taisto och Jim har hängt ihop mycket under ett drygt halvår när jag träffar dem. De är 14-16 år och med i ett lokalt kompisgäng, som har sin sociala och rumsliga bas i tätortens miljonprogramsområde. De berättar hur gruppen uppstod under den föregående sommaren:

Tommy: I somras var ju alla tillsammans på basketplan och sniffa och flumma och...

Taisto: ...ja framförallt vid gungan och...(skratt)

Jim: ...uppe i skogen där det var många hundra burkar överallt.

Taisto: Vi var säkert, 40-50 pers på basketplanen bara. Men många av dom var äldre typiskt, som vi känner jåkligt bra. Som inte hängde med oss på koällarna och så där.

Tommy: Bara spela basket och vi var där och tjafsa med dom.

Taisto: Vi var 30 personer i våran ålder. Både tjejer och killar som höll ihop.

...

Tommy: Vi gick ofta ner och badade.

Taisto: Vi förstörde rätt mycket också.

Tommy: Ja cyklar...

Taisto: ...fönsterrutor, glasflaskor.

Jim: Skräpade ner en jävla massa också.

Tommy: Satt där och rökte så. Hade gjort en heltäckningsmatta över hela skolgården av fimpar.

Taisto: Vi fick städa upp dom.

Tommy: Va fan, jag städade där vid bänken och gjorde änna en ruta 'Inga fimpar här, kasta i papperskorgen'. Så hade vi ställt en burk där. Då var det fint.

B: Men vad tycker ni idag om det ni gjorde i somras?

Jim: Man tänker det var jävligt ballt liksom.

...

B: Men varför blev det som det blev?

Jim: Vi hade inget att göra.

Taisto: Det var först för basketens skull vi var där. Alla kolla typiskt basketfilmer och woah! Så började vi hänga där och så, så blev det bara mer och mer.

Tommy: Så blev det så sent på kvällarna man drog ner till kyrkogården och sånt. Höll på med brudarna.

Taisto: Ja, gick man ner till kyrkogården eller så gjorde man någonting sånt där, typiskt mycket med makter att göra. Det var witch.board och sånt där.

Tommy: Ja det var en kille som gjorde massor med ritualer. Han ritade stjärnor som vi skulle ställa oss på och sånt, och så fick man djävulen i sig. Sånt tyckte vi var jätteroligt.

Drivkraften bakom att så många ungdomar började träffas var enligt killarna intresset för basket. De tittade på filmer, som beskrev en amerikansk, stadsbaserad livsstil, där basketspel är en central aktivitet. När det så finns en särskild basketplan i området blev det naturligt att gå dit och spela. Fler ungdomar slöt upp och ur detta växte den stora gruppen fram. Beskrivet så här får umgänget en klart funktionsorienterad utgångspunkt och liknar mest vad jag ovan kallat för aktivitetsbaserade relationer.

Men i killarnas berättelse finns också sådant som pekar i en annan riktning. Intresset för basket låg inte så mycket i aktiviteten som sådan. Snarare handlade det om att basket var ett element i en livsstil. Associerat med den stilen var också musik, kläder och ett sätt att vara, en attityd. På andra ställen i intervjun talar killarna om detta. De lyssnar mycket på hip-hop och beundrar svarta artister som t ex Ice Cube och de nämner även Malcolm X, som de sett en film om. De tycker att svarta har en "mäktig" utstrålning, som de också förknippar med "knarkklangning, snygga brudar och bilar". Killarna "hatar rasister" och menar att en sak som är så bra med deras bostadsområde är just att ingen kan säga något rasistiskt där, utan att få alla emot sig. USA representerar överhuvudtaget något positivt och de talar om att flytta dit när de blir äldre.

Jag uppfattar alltså att killarnas vistelse på basketplanen huvudsakligen motiverades av att de genom denna kunde markera en tillhörighet. Planen fungerade som rumslig representation för livsstilen. En annan viktig faktor var att planen inte var oanvänd när killarna började vara där. De "äldre" använde redan basketplanen och de yngre killarna kunde genom sin närvaro knyta sig till dem. Det här var en viktig statusfråga. I intervjun relaterar killarna flera gånger till olika äldre ungdomar de känner; sådana som fungerar som en kategori av lokala kändisar. Det är tydligt att killarna ser upp till dem och att de kan associeras med de här

äldre ger dem en känsla av att vara betydelsefulla. Visserligen är anknytningen begränsad. De äldre hängde inte med de yngre på deras olika upptåg, utan det handlade mest om att "tjafsas med dem". Här finns en central uppdelning i vad yngre respektive äldre kan tillåta sig att göra. Både tillsammans och var och en för sig.

Det stora antalet ungdomar innebar också en attraktionskraft. Killarna talar flera gånger om att de var många och det här blir som ett slags mått på framgång och erkännande. Mängden ger en kollektiv styrka och innebär dessutom att det finns många att relatera till. Det finns fler att hitta kompisar bland och att göra saker tillsammans med. Blandningen av killar och tjejer är förstås central. Killarna pratar under intervjun som regel om tjejerna i sexualiserande termer. De "höll på med brudarna" och de benämns "våra fnasks". Hur mycket sexuella erfarenheter killarna egentligen gjorde under den här sommaren och hur relationen mellan killar och tjejer faktiskt såg ut, är svårt att avgöra utifrån intervjun. Men umgänget mellan killar och tjejer, möjligheterna att ladda relationer med kärlek och sexualitet, var en viktig orsak till att det offentliga livet kring basketplanen upplevdes så spännande.

Också andra aktiviteter killarna nämner har den här karaktären av att lyfta på locket till något som är oprövat och förbjudet. Det offentliga livet hjälper ungdomarna att gå över och testa gränser. Ritualerna på kyrkogården är ett sådant exempel. Det handlar om existentiella frågor, om liv och död, mörker och ljus. Men det är också en fråga om att våga vara med om något skrämmande, att utsätta sig för något man egentligen är ganska rädd för.

Till en del är de här gränsöverskridandena positiva, till en del får de destruktiva följder. Den vandalisering killarna nämner är ett sådant exempel. Likadant med testandet av berusningsmedel. Killarna ägnade sig åt att sniffa gas, lim och bensin och hade sedan stora problem med detta. När jag intervjuar dem under vintern går de i en grupp som några ungdomsarbetare håller i, och där de försöker stötta varandra i att sluta med sniffandet. De tycker själva att det gått bra hittills, men berättar också om alla svårigheter och bekymmer de tvingats hantera.

Det är fem olika platser som det offentliga liv killarna beskriver tar i anspråk: basketplanen, skolgården, skogen, badplatsen och kyrkogården. De tre första av dessa ligger inne i själva bostadsområdet, de två andra fem till tio minuters promenad därifrån. Det är alltså i hög grad fråga om lokala platser, även om de också används av folk som inte bor i området. Särskilt gäller det förstås kyrkogården och badplatsen. Det är intressant att se hur ungdomarna använder de här platserna. Till en del motsvarar de olika **funktionella behov**. De badar på badplatsen och spelar basket på basketplanen. Skolgården är en rekreationsyta, skogen fungerar bra

för de aktiviteter man inte vill ha insyn i och kyrkogården är utgångspunkt för ritualerna.

Men, som jag pekat på tidigare, det finns också en annan mer symbolisk nivå i ungdomarnas rumsliga praktik. Genom att delta i det kollektiva livet och vistas i de rum detta tar i anspråk markerar de en tillhörighet, de kan visa vilka de är. Det handlar alltså om grundläggande identitetsmässiga behov. En nivå är själva **behärskandet av rummen**. Här finns en maktfråga i relation till andra grupper och intressen. Ungdomarna försöker hävda sina behov och är beredda att försvara de olika platserna gentemot intrång. Skolgården blev de tvungna att städa, men de kunde ändå fortsätta vara där. Killarna berättar vidare i intervjun om konflikter de haft med vuxna, som ansett att de varit störande. De är då beredda att gå till handgripligheter för att försvara vad de anser vara deras territorium. Ur identitetssynpunkt är platserna viktiga därför att de ger utrymme för **expressivitet och identifikation** (jfr Hetherington 1998). Platserna laddas med betydelser som är knutna till livsstilen. Genom att vistas där kan ungdomarna både ge uttryck för sin identitet och stärka sin egen upplevelse av tillhörighet. Den rumsliga praktiken innehåller processer som både fungerar utåt, expressivt, och inåt, identifikatoriskt.

Det är intressant att se hur den här lokala offentligheten växer fram i en spänning mellan lokala och globala förutsättningar. Killarna hämtar material för sin livsstil från miljöer som ligger, geografiskt, mycket långt från den plats de själva befinner sig på. Och miljoner andra unga är påverkade av samma stil, också de på helt andra platser. I det avseendet deltar killarna i en global livsstilsproduktion. Där blir de både konsumenter av och marknadsförare för, speciella varor, värden och förhållningssätt. Men de lever inte på en global marknad, utan i ett specifikt lokalt sammanhang. Det är där som det globala får gestalt och tar sig konkreta uttryck. Det här förutsätter en böjlighet och anpasslighet hos det globala. Det måste kunna gå upp i och sammansmältas med lokala realiteter, behov och särskildheter. Det som uppstår är en kultur, ett sätt att leva, där det lokala och globala finns samtidigt och betingar varandra (jfr Massey 1998 och Thrift 1996). Giddens använder uttrycket "urbäddning" för att beskriva processer där tid och rum skiljs åt (1996 s 26-29). Företeelser lyfts ur sina lokala sammanhang och blir till delar av en allmän, global kultur. Vi kan se den processen här, men också andra sidan av den; vad som kanske skulle kunna kallas "inbäddning". Det som händer är att det allmänt tillgängliga, och massmedialt reproducerade, blir förkroppsligat och gestaltat i en ny lokal kontext. Den globala kulturen blir något som ungdomar möter i två sammanhang. Dels massmedialt representerad, dels lokalt framburen och kontextualiserad av lokala aktörer. I den lokala kamratkretsen finns ungdomar med särskild känslighet

för globala trender. De fyller en viktig funktion i att konkret gestalta och ge uttryck för generella, ungdomskulturella stilar.

Grönområden och natur

Något som är slående är i hur hög grad det lokala offentliga livet befolkar platser som består av natur eller grönområden. Det finns flera sådana i exemplet ovan och likadant är det när jag pratar med ungdomar i Angered. Så här berättar Samira, som bor i Lövgärdet där det är nära till en sjö:

På sommaren, alla har någonting att göra: bada, ha badbryggfest och så.

Och Carolina understryker samma sak:

Vi badade varje dag i somras!

Just fester i det gröna är det fler som ger exempel på. Carsten beskriver vad han var med och gjorde förra midsommaren:

Vi anordnade fest vid Lärjeån, en sån öppen mark ungefär. Så tände vi en jävligt stor brasa. Så satt vi där och grillade, drack. Vi hade skoj. Vi tog med oss stereo och spelade musik, satt och sjöng med eller lyckades hänga med i alla fall.

Nu är ju både Angered och Säteriområdet i Mölnlycke miljonprogramsområden där närheten till naturen är en central boendekvalité. I de områdena finns oftast natur nära till hands. Man kan då undra hur det är för ungdomarna i innerstaden? Jo, här finns Slottsskogen som viktig samlingspunkt. Så här berättar Sara, som är uppvuxen i Majorna:

Jag kommer ihåg, första gången jag var... liksom hade en sån riktig skolavslutning, jag var lite full. Det var i Slottsskogen. Där samlades vi allihopa. Sen blev det mycket också efter på sommaren att man gick till Slottsskogen och så satt man där, jätteofta i gäng då. Jag menar ofta är det ju jättemycket folk där såna kvällar. Och så dricka lite och... ja, det är ju mer för att man inte har nån riktig stans att gå. Slottsskogen är ju ett stort område. Jag menar det är ingen som ser vad man gör för nånting och så här. Sen så är det ju också väldigt mycket en del av den här grejen då att man skulle klara sig förbi alla dom här poliserna och alla patrullerande. Jag menar alla föräldravandringar och sånt där. Det var lite spännande. Men det kan jag säga att i Slottsskogen har jag hållit till ganska mycket. Både med dom från Majorna och Nordhem och Sanna, men även liksom med andra. Tagit dit andra som jag träffat från andra delar av Göteborg.

För ungdomarna i innerstaden är Slottsskogen en stor tillgång. Här finns både möjligheter att mötas på lokal basis och träffa andra. Här finns stora evenemang och en hel del att göra. Samtidigt finns möjligheter att finna

undanskymda platser, dit man kan söka sig med bara några få om man vill undvika insyn. Och Slottsskogen är inte bara för dem i centrala Göteborg, precis som Sara säger. Slottsskogen är en möjlig samlingsplats för alla i Göteborg och det är en del av dess attraktionskraft. Peter är upp vuxen i Angered, men har en hel del kompisar i Majorna. Han beskriver Slottsskogens betydelse för hela staden så här:

Slottsskogen tänker jag på som en offentlig plats. Det är nåt i reptilhjärnan som säger 'Nu är det varmt, nu går vi till Slottsskogen.' Och det är nåt mer som säger 'Det är sån fruktansvärt bra dag, man måste unna sig'. Och man tänker automatiskt: 'Sitta ute någonstans i Slottsskogen'. Det är centralt, det är grönt. Det finns en stor chans att man träffar på flera av sina kompisar. Det är fruktansvärt kul att vara där. Stora gräsmattor och det är så inpräglad, inpräntad i människans hjärna här i stan, i olika åldrar, att Slottsskogen är perfekt för picknick med familjen, för supande med kompisar, för att spela volley-boll. Man är där helt enkelt. Man tänker 'Grönt område: Slottsskogen'.

Vad är det som gör grönområden så attraktiva? För det första tror jag det är viktigt att inse den tidsmässiga begränsning som Samira uttrycker ovan: det handlar om **sommarhalvåret**. Under den tid då det är kallt och vintrigt fungerar naturligtvis de här områdena inte lika bra som samlingsplatser. Överhuvudtaget finns en temporalitet i det utomhusbase rade offentliga livet. Det hör i hög grad samman med den varma årstiden; något som många ungdomar påpekat i mina samtal med dem.

Det som sedan gör grönområdena så användbara är att de **kombinerar närhet, avskildhet och tillgänglighet**. De ligger nära där ungdomarna bor, men ger ändå goda möjligheter till att finna utrymmen där de kan känna sig skyddade från insyn och där de kan ha kontroll över vilka de stöter på. Samtidigt innehåller de också stora öppna platser där man kan vara när man vill synas och där chansen finns att man råkar på andra ungdomar. Jag tror det också är en fråga om bekvämlighet. Det offentliga livet består inte bara i att "stå och hänga". Det är skönt att också kunna sitta eller ligga och i det avseendet fungerar grönområden bättre än andra, hårdare ytor.

Dom coola

Det som framskymtar i de här olika berättelserna om grannskapets platser och aktiviteter är den lokala offentlighetens **sociala struktur**. Det finns en typ av aktörer som många ungdomar berättar om, nämligen "dom coola" eller "tuffa". Det är ungdomar som syns mycket i det lokala livet och har en central position där. Denna grupp urskiljde sig också tidigare vid genomgången av de lokala, rumsliga rörelserna. Fritidsgården är en viktig samlingsplats. Tommy, Taisto och Jim, vars lokala uteliv be-

skrevs ovan, tillhör definitivt dessa aktörer. Martin, som själv inte räknar sig dit, beskriver gruppen och fenomenet så här:

Fritidsgård, jag vet inte, men det har aldrig riktigt varit min grej. Det har mera varit att mitt eget hus har blivit en liten fritidsgård i sig då, framför allt från låg- och mellanstadium. Sen tränade man så mycket så man hann inte med det riktigt, utan det blev mer att man kanske stack en timma tidigare till träningen. Så blev jag där då istället. Men det där klassiska med att stå på en fritidsgård och spela pingis... Det blev ju alltid en speciell grupp som var där och jag tyckte aldrig riktigt om den gruppen, så. I alla fall inte den som var vid Rannebergen. Det fanns ju alltid dom coola och så fanns det dom mesiga och jag hängde nånstans mittemellan, ungefär. (...) Dom coola, dels fanns det dom som redan från första klass var dom busiga killarna. Som gjorde dom bråkiga grejerna och där hörde väl jag aldrig riktigt till dom. Och sen tjejerna dom började med att bilda sina små gäng i femman. Dom utvecklades ju mycket tidigare så dom var ihop med killar som var mycket äldre och sånt. (...) Just i Rannebergen var det kanske ett gäng på tjugo pers i min åldersklass av hundra, som var dom som var mycket så. 'Hänga i Rimi' är ett begrepp i Rannebergen just, och det är ju också exakt samma kategori som gör det. Och i Kärra kallar dom det 'hänga på Pressbyrån'. Det är ju en speciell kategori, som jag tror.

Det Martin illustrerar här är den spänning mellan det organiserade kontra det spontanistiska fritidslivet, som jag varit inne på tidigare. Det är en distinktion som ibland beskrivs i termer av instrumentella, d v s planerade, respektive, expressiva, d v s spontana, fritidsaktiviteter (se t ex Ardström 1994 s 9). Det som utmärker "dom coola" är en betoning av expressiv, spontan, sysselsättning på fritiden. För att synas på den lokala scenen, är territoriell dominans central. Ola pekar ut två sådana viktiga territorier: det lokala centrumet samt fritidsgården. Som vi sett i exemplet från Mölnlycke ovan kan det också handla om andra strategiska platser.

Till en del bygger alltså dom coola sin särställning på att ta stor plats i det lokala rummet. En andra viktig faktor är att de sätter en standard vad gäller jämförelser kring hur långt man kommit med att pröva allt som hör vuxenstatus till. Så här berättar Sara:

Det var i slutet av 8:an. Det var då jag började testa på det här liksom med alkohol och röka. Det låter ju löjligt, men jag var ju mycket senare än många andra var. Åtminstone dom tuffa i skolan, om vi säger så, dom tuffare. För dom var det ju gammalt då liksom. Mina kompisar och jag upptäckte väl kanske att det fanns någonting annat också. Jag kommer ihåg vi satt hemma och beklagade oss över att det inte var några killar som tittade på oss. Och vi tyckte att allting var väldigt tråkigt och trist.

Dom coola representerar **erfarenheten**; den ibland hett åtrådda positionen att vara en av dem som "gjort det". Eftersom erfarenheten inte alltid

kan bevisas empiriskt måste dom coola vara beredda att i alla lägen demonstrera en vilja att ta risker och passera gränser. Risken är annars att hamna bland "mesarna". Det innebär också att dom coola måste vara beredda att ta till våld för att försvara sin position och visa på trovärdigheten i sitt rykte. Detta är något som kan innebära sociala kostnader, både för dem själva och för deras omgivning.

Kring dom coola finns en nimbus av farlighet, som andra ungdomar måste lära sig att handskas med. My berättar om sin strategi:

Det fanns ju alltid några sådana personer som jag vet vissa var rädda för, fastän jag uppfattade dom som jobbiga, så här jobbiga typer, som typ störde och som man inte ville ha någonting med att göra. Det fanns dom i Linnéstaden som hängde ganska mycket med folk ute från förorterna då också. Det var dom som var lite mer skrämmande, dom lite mer värstingtyperna, som slog ner folk och så där kom jag ihåg var deras helgnöje, vissa. Fast det var nog aldrig så att jag kände mig hotad eller rädd för dom. Inte ens, som jag kommer ihåg ett tillfälle, en sån tjej som jag hade ignorerat jättelänge, hon kom fram till mig när jag var ute och vi stod och pratade och tände en tändare i rumpan på mig. Antagligen bara för att få en reaktion då. Men jag blev liksom aldrig rädd, jag blev bara irriterad. För jag tror att jag tyckte att jag och mina kompisar var dom som var coolest och hade mest koll. Även om vi inte var skrämmande på nåt sätt. Och det var kanske inte så att alla andra uppfattade oss som dom som var coolest. Fast jag tyckte det själv hela tiden.

Vad My gjorde var att försöka "ignorera" de ungdomar hon uppfattade som tuffa och hotfulla. I den lokala miljön känner ungdomarna varandra och vilka som gör anspråk på att vara dom coola är tydligt och bekant. Då kan man alltid försöka undvika just de ungdomarna och de platser de samlas på. Begränsningen i en sådan undvikandestrategi är förstås att man kan bli aktivt uppsökt av dom coola, som i Mys berättelse, eller på annat sätt hamna i vägen för dem. Sådana situationer blir ett slags test på vad man står för och hur man kan föra sig i det offentliga. För My var det viktigt att hon hade en förankring bland kompisar som hon egentligen tyckte mycket bättre svarade mot kraven på att vara "cool". Trots att det uppenbarligen inte var offentligt erkänt gav det henne stöd att hantera situationen och att inte låta sig provoceras in i ett händelseförlopp, som hon inte kunde hantera.

Alla var emellertid inte lika framgångsrika i det här sociala spelet. Kring de coola uppstår olika möjliga positioner och förhållningssätt i den lokala offentligheten. Vi kan se det i Mys fortsatta berättelse:

B: Du berättar om de här som hade som helgnöje att slå ner folk, ändå låter det när du berättar som om du uppfattade ditt område som en trygg miljö? Var det aldrig obehagligt att vara ute ibland?

My: Inte för mig personligen för att jag var ju aldrig ett offer liksom. Och det kanske berodde mycket på att jag aldrig gav mig in i den grejen alltså att jag försökte att strunta i dom personerna, som jag då tyckte var dumma i huvudet liksom. Men det är klart att det fanns dom som det var mer obehagligt för och det visste man ju hela tiden. Eller att det fanns dom som var mer så där hackkycklingar på nåt sätt. Fast ofta tror jag att det drabbade dom själva så att det var ju så där lite gäng, även tjejgäng, som liksom muckade med varann och det var slagsmål mellan dom och så där. Så att ofta var väl fighterna mellan dom på något sätt.

B: Du drogs inte in i detta?

My: Det är inte riktigt min grej att slåss.

B: Nej, det förstår jag, men även om man försöker hålla sig ifrån det så kan man bli just hackkyckling eller att de här mer offensiva tvingar en till det?

My: Ja, eller en liten medlöpare så där. Det hade jag ju kompisar, som jag upplevde som lite fega och lite svikare så där för att dom tyckte att det var häftigt att hänga med dom här personerna, som var liksom aggressiva och jobbiga typer. För att få lite respekt i skOlan och så.

B: Skulle du kunna karaktärisera de här gängen på något sätt? Finns det något slags kännetecken?

My: Att det var väldigt klara strukturer på ett annat sätt än i mitt gäng, att det fanns väldigt mycket en ledare och väldigt mycket dom som liksom bara hängde på den här personen. Antingen för att dom inte vågade sätta sig upp eller också lite grann för att dom kände sig trygga under skyddet av den här karismatiska ledartypen då. Dom personerna, det var några stycken, uppfattade jag som väldigt så där tragiska personer, som jag nästan inte vågade lära känna bara därför. En av dom kände jag lite grann från när hon var liten och det var en tjej som det var extremt synd om. Liksom hade blivit misshandlad av sin pappa och...ja.

Det finns "offer", "hackkycklingar" och "medlöpare" också. Det är ungdomar som råkar mer illa ut och ett centralt mål för undvikandestrategin är just att inte hamna i en sådan sits. För My, och jag känner igen den bedömning från andra ungdomar, är egentligen alla dessa personer som det är synd om. Offren drabbas många gånger oförskyllt och hittar inget sätt att hantera den situationen. Medlöparna väljer en speciell väg. Genom en slags aktiv passivitet försöker de länka sig till de starka och offensiva aktörerna och sola sig i deras glans. Denna påhäng-strategi är emellertid uppenbar för alla och inger inte någon verkligt förtjänad respekt. I bakgrunden finns en personlig tragik, vilket egentligen gör dem till offer i andra led. Också dom coola själva får betala ett pris för sin position. Det finns andra som gör anspråk på det utrymme de tar och som vill utmana deras handlingskraft. Därför hamnar dom coola själva i bråk där de tvingas försvara sig.

Även detta var allmänt bekant. Det här pekar på en slags genomskinlighet i den lokala offentligheten. Ungdomarna känner varandra, man vet vilka skilda positioner olika individer har och gör anspråk på. Det här

nätverket av relationer och positioner är utsatt för kritisk granskning. Och granskningen gäller även individer och grupper.

Stilar och det lokala

Uttrycket "cool" har en annan koppling, förutom till tuffhet, och det är till **stilmедvetenhet**. Jag har tidigare varit inne på detta hur en del av ungdomarna snabbt plockar upp ungdomskulturella trender och ger uttryck för dem. Denna egenskap kan naturligtvis vara förenad med att också tillhöra de tuffa och erfarna. Men stil kan också vara knuten till helt andra saker, t ex de idrottsliga aktiviteter jag nämnde i början av det här avsnittet.

Ungdomar använder många uttryck som refererar till stilar när de ska karaktärisera varandra. Några killar jag intervjuade talade t ex om Göteborgs unga i termer av de tykna skejtarna, de musikintresserade rejvarna, de politiskt vänstervridna Hagapunkarna och de astuffa Lisebergarna. Sådana här uttryck är mycket vanliga och används i både uppvärderande och förklenande mening. Ibland kännetecknas hela områden av en viss stil. Det råder t ex en stark koppling mellan förortsmiljöer och att vara för hip-hop och mot hårdrock. Detta blev mycket tydligt i de intervjuer jag gjorde i samband med Angeredsfestivalen. Karim är en exponent bland många för detta. Så här beskriver han upplevelser från en tidigare festival:

Hårdrock! Jag känner knappt nån som gillar det. Hårdrock, nej! Du får huvudvärk. Hårdrock fanns det förra festivalen, vi alla sprang ut! Två stycken kvar.

Här handlar det också om att en musikstil förknippas med en politisk/ideologisk orientering. Hårdrock uppfattas som rasisters och nazisters musiksmak.

Ungdomar använder en rad olika uttryck för att karaktärisera olika grupper. Kännetecknen hämtas då från alla möjliga sammanhang. Det kan vara olika stilar, från etniska tillhörigheter, hur man förhåller sig till skolan, socio-ekonomiska förhållanden, var man bor eller om man sysslar mycket med någon föreningsverksamhet (jfr Nilsson 1998 s 156). Sådana här uttryck fungerar i två dimensioner. Den ena är **individuellt och kollektivt**. Det handlar både om att karaktärisera enskilda och grupper av andra. Vidare fungerar de såväl **på sig själv som på andra**. Sådana här uttryck är förbundna både med den egna identiteten och med att tolka omgivningen.

Nilsson (op cit s 57-62) diskuterar det här fenomenet och menar att en vanlig distinktion ungdomar gör är den mellan de som är "inne" och de som uppfattas som tråkiga, t ex "mesar" eller "nördar". Innefolket är po-

pulära och har ofta provat saker. De har erfarenhet. Vidare har tillgång till information, vet vad som är "rätt" respektive "fel". Ofta är de snygga, har fräcka kläder och beundras av andra. Jag känner igen de grupper som här beskrivs. Samtidigt menar jag att här egentligen finns flera linjer att följa. Erfarenhet kan knytas både till innefolket och till de grupper av tuffa, som jag beskrivit ovan. Stilkänslighet kan även vara förbunden med popularitet. Jag har emellertid träffat på ungdomar med mycket tydlig stilorientering, men där detta av andra ungdomar snarare har kopplats ihop med att vara udda och utanför. För en del ungdomar är påtaglig stilidentitet förbunden med upplevelser av utanförskap, inte minst i relation till den lokala gemenskapen. De känner att de inte hör hemma där (jfr Tegner 1991 s 150).

De distinktioner jag har gett exempel på handlar till största delen om differentiering inom den lokala ungdomsoffentligheten. Ett lokalt identifikationsmönster med mycket lång historia är det som brukar kallas **territorialisering** och som snarare betecknar distinktion mellan lokala områden. Det handlar om att identifiera sig med det område man bor i och se detta, och vad som förknippas med det, som något upphöjt, värt att försvara mot dem som, kommer "utifrån". Detta är ett av de mest centrala dragen i landsbygdens ungdomskultur (Mitterauer 1991) och var även kännetecknande för arbetarstadsdelarnas kultur (Brembeck 1988 s 83-88). Mitterauer menar att det lokala som utgångspunkt för identifikation minskar under modern tid (op cit s 285). Detta hänger ihop med framväxten av allt fler källor till identitet, vilka inte är lokalt kopplade.

Helt borta är emellertid inte den geografiska tillhörigheten som bas för identitet. Särskilt bland de grupper jag kallat för "de coola" är det vanligt att man har en stark känsla för sitt bostadsområde. När man sätter namn på sin egen grupp har detta ofta en geografisk bestämning. I Göteborg har det varit en hel del uppmärksamhet kring att ungdomar bosatta i centrala delar, bl a Linnéstaden, använt beteckningen 413 på sig själva. Detta är de tre första siffrorna i postnummerkoden för de här områdena.

Det sammanhang där jag helt klart mött den största medvetenheten om att vara identifierad med sitt eget bostadsområde, är bland de ungdomar som bor i Göteborgs förorter. Det tar sig olika uttryck. Vissa grupper använder geografiska uttryck för att markera tillhörighet och stil, precis som i andra områden. Mer specifikt för förorten är den upplevelse av att bo i en negativt definierad del av staden, som är mycket spridd bland de ungdomar jag träffat. Det är som Samira säger:

Andra kommuner eller stadsdelar, dom har alltid sett Angered som ... ja, gangsterplejs eller nånting.

Ungdomarna uttrycker att deras bostadsområden oftast förknippas med sådant som är udda, farligt eller främmande. De märker hur detta påverkar deras möten med ungdomar från andra stadsdelar. Dessa blir ofta reserverade och försiktiga eftersom förortsungdomar har rykte om sig att vara tuffa och aggressiva. Det påverkar även hur lokalt knutna institutioner uppfattas. Carsten diskuterar hur Angeredsgymnasiet värderas i förhållande till de centralt belägna Hvitfeldtska och Schillerska gymnasierna:

Om man säger så här. Angered det sägs vara typ, om man nu jämför mot dom ... som Hvitfeldtska och Schillerska ... då kallas det mer för typ svennemansskola eller snobbskola, medan Angered är då typ slumområdesskola eller nåt sånt. Så detta är typ dom i A-klass och Angered i B-klass.

Sådana här distinktioner har såväl en **socio-ekonomisk** som en **etnisk** karaktär. Det handlar om skillnad mellan rika och fattiga. Men det handlar också om olika grupper av etnisk tillhörighet gentemot det "svenska". Sätten att förhålla sig till den här negativa rumsliga identifikationen är skilda bland ungdomarna. För en del är det något de söker komma ifrån och de anstränger sig för att bli uppfattade utifrån andra kriterier, t ex en viss stil eller sysselsättning. Andra ser förortens särskiljande från majoritetssamhället som en möjlighet. Det gäller t ex de ungdomar i Hammarkullen som Ove Sernhede följt under lång tid (1999). För dem är det egna bostadsområdet en zon av frihet. I Hammarkullen behöver de inte uppleva den diskriminering och det utanförskap de tycker kännetecknar det svenska samhället i övrigt. Oavsett hur ungdomarna hanterar erfarenheterna av segregation, utgör de en grund för gemensam identifikation, som jag inte har mött i andra bostadsområden.

Summering av den lokala offentligheten

När man studerar den lokala offentligheten i termer av rumslig närvaro och rörelse, framstår den som viktig, särskilt för vissa åldrar och grupper. Det är de yngre tonåringarna som vistas där mest och där är mer killar än tjejer. Det sker en påtaglig förändring i samband med gymnasiet då många ungdomar slutar att använda lokala platser som mötesarenor. De som finns kvar studerar ofta på praktiskt orienterade gymnasieprogram. Sedan finns stora lokala variationer mellan de olika boendemiljöer, som studerats. Särskilt i förorten finns ett omfattande socialt liv i grannskapet.

När ungdomarna rör sig i grannskapet är det ofta en bekant miljö de är ute i. De har bott där som barn och lekt utomhus. Det som händer under tonåren är att de lokala rörelserna laddas med nya behov och önsningar. Platser används på annorlunda sätt och den geografiska rörlig-

heten ökar. De aktiviteter som tar plats i grannskapet har ofta en idrottslig och kollektivt inriktad karaktär. Här finns en inriktning mot nya verksamheter. Samtidigt är det kännetecknande att den lokala offentligheten sätter relationen i centrum. Ofta ser ungdomar inte ut att syssla med något annat påtagligt än att vara tillsammans. I fokus står då ungdomars behov av att testa saker och samspel som rör sig inom "förbjudet" område.

Grannskapet innehåller en rad platser där den lokala offentligheten utspelas. I stor utsträckning är det platser utomhus. Den verksamhet inomhus som har starkast koppling till det offentliga livet är fritidsgården. Hit kan ungdomar gå såväl för att bara träffas, som för att delta i verksamheter. Platser fyller olika funktioner och behov. En del är knutna till att synas och visa upp sig. Andra är viktiga när det gäller att finna avskärmning då ungdomarna vill vara ifred. Grönområden används ofta av ungdomar, inte minst för att där ofta går att kombinera olika funktioner och behov.

Den lokala offentligheten är dels bas för ungdomars upplevelser av att tillhöra ett kollektiv, dels utgångspunkt för en långtgående differentiering. Den är socialt strukturerad och konstruerad. Det finns en rad utgångspunkter för distinktioner mellan olika tillhörigheter och identiteter. En grupp som ofta nämns av ungdomar är "de coola" som bygger sin plats i grannskapet på både territoriell och erfarenhetsmässig grund. De har ett tufft uppträdande och hamnar i konflikter med andra. De representerar en lokal maktstruktur, som ungdomar beskriver att de måste förhålla sig till. Andra grundvalar för åtskillnad är stil, etnicitet och territoriell tillhörighet.

Ungdomsoffentlighetens karaktär, dess sociala struktur och konstruktion, är teman jag ska återkomma till. Först ska vi ge oss av in till stan.

9 Stadens centrala offentlighet

Om rörelser i stadens centrala rum

Nu ska vi förflytta oss från grannskapets lokala offentlighet in mot stadens centrum. I det centrala stadsrummet finns de miljöer som mest tydligt motsvarar offentlighetens krav om öppenhet och tillgänglighet. Där finns varuhusen, promenadstråken, mötesplatserna och nöjesställena. I Göteborg utgörs centrum av ett område från Nordstan, eller "Femman", i norr, ner över Kungsgatan, Hamngatorna, Avenyn, Vasastaden och till Götaplatsen i söder. Det är ett område som mycket väl kan täckas in till fots. Som redan framgått har ungdomarna i de boendemiljöer studien inriktas på, en olika lång resa in till Göteborgs centrum. En hel del av innerstadens unga kan gå in till centrum. För förorterernas unga finns bra spårvagnsförbindelser, särskilt Hjällbounodomarna har en snabb förbindelse. Ungdomarna i Mölnlycke har den längsta vägen, men även för dem finns bra busstransporter.

På motsvarande sätt som ifråga om grannskapet ska jag söka ringa in stadens centrala offentlighet genom att utgå från ett antal viktiga platser och aktiviteter. En av dessa är att träffa kamrater i centrala Göteborg. Det är då ett umgänge där centrala staden fungerar som träffpunkt och där aktiviteten ofta beskrivs i termer av att "dra runt". Det innebär t ex att man går omkring och tittar på folk, står och hänger på särskilda ställen eller går runt och tittar i affärer.

I relation till grannskapets offentlighet präglas staden av ett varierat och specialiserat utbud ifråga om samlings- och nöjesställen. Detta är i hög grad kommersiellt organiserat. I enkäten återfinns fem olika sådana här platser/aktiviteter, som ungdomarna tillfrågas om hur ofta de besöker. De fem är café/restaurang, bio/teater, musikkonsert eller klubb, sportevenemang samt nöjesfältet Liseberg.

Gemensamt för de här ställena är att de kräver någon form av ekonomisk prestation för att man ska kunna komma i åtnjutande av dem. Det innebär att tillgängligheten är relaterad till att ha av pengar. Det finns också någon form av övervakning av vad som sker på de olika ställena, främst genom anställd personal. Vidare har de här ställena ett klart ändamål. Man fikar på ett café, ser på film på en biograf och lyssnar på musik på en konsert. Med detta följer också regler och traditioner kring lämpligt uppförande. Verksamheten vid några av de här ställena bygger på att deltagarna uppför sig som åskådare. Det gäller bio/teater, musikkonsert och sportevenemang. Andra är tänkta att fungera mer som mötesplats och ge utrymme för umgänge. Café/restaurang och musikklubbar är exempel på detta. Liseberg innefattar samtliga de här möjlig-

heterna. Där finns såväl näringsställen som publika framträdanden och möjligheter att bara gå omkring och delta i folklivet. Ändamål och regler för uppförande utgör förstås bara en inramning till stället och aktiviteten. Dessa kan överskridas och omdefinieras och också vara föremål för subjektiva tolkningar. De utgör emellertid en struktur att förhålla sig till.

I det här kan två nivåer i offentligheten identifieras: **en öppen och en begränsad**. Det begränsningarna handlar om är inträdeskrav, rumslig inneslutning, ändamål med verksamheten och koder för uppförande. Den här nivån finns också i den lokala offentligheten. Fritidsgården representerar där en begränsad offentlighet. Samtidigt finns här en central skillnad mellan den lokala respektive den centrala offentligheten. I stadens centrum finns en avsevärt större differentiering av och tillgång till miljöer och lokaler som karaktäriseras av att vara begränsat offentliga.

I fortsättningen kommer jag synonymt använda beteckningarna central offentlighet, centrum- respektive cityoffentlighet när jag skriver om de offentliga miljöerna i centrala staden. För att få en överblick över de platser det kvantitativa materialet täcker in, presenterar jag först några generella frekvenser.

Tabell 9:1

Generella frekvenser

(radprocent, n=antal, N=988)

Träffas på stan	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>En gång/v</i>	<i>Flera ggr/v</i>
<i>Vardagar</i>	967	39,6	36,8	15,1	8,5
<i>Helger</i>	964	31,8	37,4	19,0	11,7
Bio/teater	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>En gång/v</i>	<i>Flera ggr/v</i>
<i>Vardagar</i>	965	22,6	71,2	5,3	0,9
<i>Helger</i>	974	17,9	68,0	11,4	2,8
Café/rest	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>En gång/v</i>	<i>Flera ggr/v</i>
<i>Vardagar</i>	973	34,8	43,7	13,8	7,7
<i>Helger</i>	968	32,1	42,1	16,6	9,1
Musik	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>En gång/v</i>	<i>Flera ggr/v</i>
<i>Vardagar</i>	968	59,2	33,6	5,8	1,4
<i>Helger</i>	971	49,3	34,9	10,6	5,1
Liseberg	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>En gång/v</i>	<i>Flera ggr/v</i>
<i>Vardagar</i>	962	31,1	57,7	7,3	4,0
<i>Helger</i>	965	28,3	58,9	8,4	4,5
Sport	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>En gång/v</i>	<i>Flera ggr/v</i>
<i>Vardagar</i>	970	55,4	36,5	5,1	3,1
<i>Helger</i>	963	58,3	34,4	5,0	2,4

Vad tabellen illustrerar är det jag kallar rytm och intensitet i det offentliga livet. I de flesta fall intensifieras besöken på centrumoffentlighetens olika mötesplatser under helger. I synnerhet gäller detta bio/teaterbesök

och musikevenemang, men också caféer/restauranger frekventeras något mer på helger. För Lisebergs vidkommande finns en mycket liten övervikt av helgbesök, medan det omvända gäller ifråga om sportevenemang, som alltså därmed bryter det allmänna mönstret. Den här fördelningen är inte överraskande. Till en del speglar den hur de olika ställena organiserar sitt utbud. Musikevenemang är ofta förlagda till helgerna och biografer och teatrar har många gånger utökade föreställningar då. I en hel del sporter spelas matcherna under veckodagar och Liseberg är bara öppet under sommartid, när ungdomarna till stor del är lediga från skolan. Sedan hänger fördelningen naturligtvis samman med den grundläggande uppdelning mellan nytta och nöje, som vardag respektive helg är förbunden med. Det är på helger man är ledig och kan gå ut och roa sig. Även det spontana umgänget kamrater emellan ökar under helger. Den upphettning av nöjeslivet som då sker i Göteborgs centrala delar, tycks alltså avspegla sig även i det umgänge som sker utanför nöjeslokalerna.

Rörelser i stadens öppna rum

Jag ska nu gå över till att mer i detalj studera ungdomarnas närvaro i cityoffentligheten. Först handlar det om hur ungdomar använder staden som mötesplats för ett mer ostrukturerat kamratumgänge. Redovisningen genomförs på motsvarande sätt som med den lokala offentligheten. Resultaten presenteras i form av aktivitetskategorier, vilka är fördelade på ålder, kön och boende. Senare ska jag även göra en uppdelning i boendemiljöer och gymnasieprogram.

Tabell 9:2

Träffas på stan - aktivitetskategorier fördelade på ålder, kön och boende (radprocent, n=antal, N=988)

Generellt	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<i>Samtliga</i>	954	25,4	38,5	14,3	16,2	5,7
Ålder	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<13 år	149	20,1	52,3	8,7	13,4	5,4
14 år	176	38,1	34,1	11,9	13,1	2,8
15 år	180	25,0	36,1	17,8	16,7	4,4
16 år	158	23,4	31,6	19,0	20,3	5,7
17 år	145	23,4	44,8	10,3	13,8	7,6
>18 år	142	19,7	33,8	16,9	20,4	9,2
Kön	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
Kille	451	27,9	40,1	11,5	14,6	5,8
Tjej	501	23,0	37,1	16,8	17,6	5,6
Boende	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
Villa/radhus	446	26,0	41,5	13,9	14,1	4,5
Lägenhet	505	25,0	35,8	14,7	18,2	6,3

Tre fjärdedelar av ungdomarna använder någon gång centrala staden som mötesplats för att umgås med kompisar. Det är lika stor andel som gör motsvarande i den lokala offentligheten, men intensiteten i centrala staden är lägre. Här finns en tonvikt på enstaka besök. Det är många som går runt på stan med kompisar vid några få tillfällen. I tabellen åskådliggörs ett samband med ålder. Det är de äldre som i störst utsträckning använder centrala stan för spontant umgänge. Det är alltså ett omvänt förhållande vid jämförelse med den lokala offentligheten. Utvecklingen över ålder är emellertid inte rätlinjig. Vid 14 respektive 17 år finns tendenser till avmattning. Det är ingen dramatisk skillnad mellan högstadiets elever och gymnasiets.

Vidare är det mycket små skillnader mellan könen. Det finns en svag tendens till att tjejerna är mer på stan, men det är ingen stor differens. Det ser alltså klart annorlunda ut än i grannskapets offentliga liv, där ju killarna har en mer dominerande ställning. Även vad gäller slag av boende är differensen är mycket liten. I något större utsträckning vistas ungdomar som bor i lägenhet ute på stan med sina kompisar.

Vad är det då för bild som tonar fram av staden som mötesplats för informellt umgänge ungdomar emellan? Generellt vistas ungdomarna mer i centrala staden under helger. Det är många ungdomar som använder staden som mötesplats på fritiden. Generellt gäller att drygt var tredje av de 13-18-åringar som svarat på enkäten, träffar kompisar i centrala Göteborg minst en gång i veckan. Den största gruppen är emellertid de som gör det endast vid få tillfällen; här återfinns nästan 40% av de svarande. Det finns en korrelation med ålder innebärande att de äldre är mer i Göteborg. Det här sambandet är emellertid inte enkelt. Det verkar som om vissa perioder är lite mer intensiva än andra. Eller omvänt: ibland mattas intresset för sådant här umgänge av. Det finns inga starka samband med kön och boende. På flera sätt framstår stadens öppna offentlighet som grannskapets motsats.

Stadens samlings- och nöjesställen

I det följande ska vi hur besöksfrekvenser ser ut för de fem exempel på stadens samlings- och nöjesställen som valts ut. I tabell 9:3 gäller det bio- och teaterbesök.

Det är alldeles tydligt att de allra flesta ungdomar gör bio/teaterbesök. Nu är det här svarsalternativet inte helt lyckat, eftersom det naturligtvis bara speglar hur många som går på bio. Det är en frapperande tonvikt på enstaka besök. Det finns ett samband med ålder, men i väldigt stor utsträckning rör det sig om förskjutningar mellan icke-besökare och dem som går på bio/teater vid enstaka tillfällen. Om kategorierna regelbundet, frekvent och högfrekvent slås samman får de yngsta det lägsta värdet, 13%, och de äldsta det högsta: 19%. Detta understryker ålderssambandet, men det rör sig samtidigt om ganska små andelar.

Tabell 9:3

Biograf- och teaterbesök – aktivitetskategorier fördelade på ålder, kön och boende

(radprocent, n=antal, N=988)

Generellt	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrek</i>
<i>Samtliga</i>	960	12,8	71,4	10,0	5,1	0,7
Ålder	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrek</i>
<13 år	149	17,4	69,8	8,1	3,4	1,3
14 år	178	21,9	62,4	10,1	5,1	0,6
15 år	182	11,5	71,4	12,1	4,9	0,0
16 år	160	10,0	75,6	9,4	4,4	0,6
17 år	148	7,4	75,7	10,8	4,7	1,4
>18 år	139	6,5	74,8	9,4	8,6	0,7
Kön	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrek</i>
<i>Kille</i>	457	15,3	68,3	9,6	5,9	0,9
<i>Tjej</i>	501	10,6	74,1	10,4	4,4	0,6
Boende	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrek</i>
<i>Villa/radhus</i>	448	11,2	74,1	9,4	5,1	0,2
<i>Lägenhet</i>	509	14,1	69,2	10,4	5,1	1,2

Vare sig boende eller kön slår igenom på något signifikant sätt. Generellt är alltså bio/teater en sysselsättning som verkar ganska jämnt spridd i ungdomsgruppen. Det är något som många kan göra och där det varierade utbudet tillgodoser skilda smakriktningar.

Hur är det då med besök på caféer och restauranger? Jag har tidigare pekat på en utveckling mot allt fler sådana näringsställen i centrala Göteborg.

Tabell 9:4

Café/restaurangbesök – aktivitetskategorier fördelade på ålder, kön och boende

(radprocent, n=antal, N=988)

Generellt	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrek</i>
<i>Samtliga</i>	964	27,2	42,5	11,0	14,7	4,6
Ålder	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrek</i>
<13 år	150	34,7	50,0	7,3	8,0	0,0
14 år	177	44,1	36,7	7,9	10,2	1,1
15 år	184	30,4	44,6	12,0	10,3	2,7
16 år	159	25,2	44,0	8,8	13,2	8,8
17 år	147	17,0	40,8	12,9	23,1	6,1
>18 år	143	7,0	38,5	18,2	26,6	9,8
Kön	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrek</i>
<i>Kille</i>	455	39,3	40,7	7,7	9,7	2,6
<i>Tjej</i>	507	16,4	44,0	14,0	19,3	6,3
Boende	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrek</i>
<i>Villa/radhus</i>	451	27,9	48,1	8,9	12,2	2,9
<i>Lägenhet</i>	510	26,3	37,8	12,7	17,1	6,1

Frekvensen av besök på caféer och restauranger är i hög grad relaterad till ålder. Ju äldre man blir, desto fler besök. På grund av hur frågan konstruerats går det inte att skilja mellan besök på caféer respektive restauranger. Utifrån kommentarer jag fick när enkäten fylldes i samt på grundval av intervjuer är det rimligt att påstå att merparten av besöken handlar om caféer. Bland de yngre finns emellertid en hel del visiter på t ex MacDonalds inräknade och den kraftiga ökning av besöken som sker vid 18-årsåldern, handlar säkert om att man då kan komma i åtnjutande av restaurangernas utbud av alkohol.

Tjejer besöker café/restaurang i klart högre utsträckning än killar. Här finns alltså en kontrast till det generella mönstret att killarna dominerar offentliga miljöer. Ungdomar som bor i lägenhet är också mer flitiga besökare.

Nästa kategori är musikställen. Detta innefattar dels publika tillställningar, t ex konserter, dels ställen dit man går för att dansa eller träffa andra, t ex klubbar och diskotek.

Tabell 9:5

Musikställen – aktivitetskategorier fördelade på ålder, kön och boende (radprocent, n=antal, N=988)

Generellt	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högrekvent</i>
<i>Samtliga</i>	962	45,6	37,5	7,9	8,0	0,9
Ålder	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högrekvent</i>
<13 år	150	58,7	39,3	1,3	0,7	0,0
14 år	176	66,5	25,0	3,4	5,1	0,0
15 år	181	53,0	37,0	5,5	3,3	1,1
16 år	158	38,0	47,5	6,3	6,3	1,9
17 år	148	33,8	42,6	11,5	12,2	0,0
>18 år	145	17,9	35,2	21,4	22,8	2,8
Kön	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högrekvent</i>
Kille	455	52,3	36,5	4,4	5,7	1,1
Tjej	505	39,8	38,4	10,9	10,1	0,8
Boende	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högrekvent</i>
Villa/radhus	452	47,3	37,8	6,9	7,3	0,7
Lägenhet	507	43,8	37,5	8,9	8,7	1,2

Här återfinns ett liknande mönster som beträffande caféer och restauranger. Besöksfrekvensen stiger med åldern och det sker ett kvalitativt språng vid 18 år. Rimligen avspeglas här det faktum att en rad ställen blir tillgängliga först då. Systemet med åldersgränser skapar naturligtvis bestämda förutsättningar för de användarmönster som jag studerar. Även ifråga om musikställen är det tjejerna som är de mest flitiga användarna. Beträffande boende finns det däremot ingen signifikant skillnad.

Så här långt har jag tittat på vad som måste anses som stadens mest karaktäristiska institutionella nöjesoffentlighet: caféer, restauranger, biografteater, teatrar, musikklubbar och musikevenemang. Nu ska jag titta på en mer specifik företeelse där många av dessa institutioner finns samlade på en plats, nämligen nöjesfältet Liseberg.

Tabell 9:6

Liseberg - aktivitetskategorier fördelade på ålder, kön och boende (radprocent, n=antal, N=988)

Generellt	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<i>Samtliga</i>	953	22,0	62,7	5,0	7,5	2,7
Ålder	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<13 år	148	9,5	79,7	2,0	6,1	2,7
14 år	175	13,7	71,4	4,0	9,7	1,1
15 år	179	16,2	57,0	9,5	13,4	3,9
16 år	156	17,9	61,5	7,1	9,0	4,5
17 år	148	35,1	57,4	2,7	2,0	2,7
>18 år	143	44,1	49,0	4,2	2,1	0,7
Kön	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<i>Kille</i>	451	18,6	64,5	5,1	8,0	3,8
<i>Tjej</i>	500	25,2	61,0	5,0	7,0	1,8
Boende	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreko</i>
<i>Villa/radhus</i>	443	22,1	65,7	5,0	5,2	2,0
<i>Lägenhet</i>	507	22,1	60,4	5,1	9,3	3,2

Bland Lisebergsbesökarna finns ett tydligt åldersrelaterat mönster, men med lite speciella drag. Om man ser till dem som överhuvudtaget inte besöker Liseberg, så ökar dessa kraftigt med stigande ålder. Särskilt under andra året på gymnasiet är det många som slutar besöka nöjesparken. Bland de två yngsta ålderskategorierna är emellertid andelen enstaka besök mycket hög. Uppenbarligen är det mittenåldrarna, 15-16-åringarna, som är de mest idoga besökarna på Liseberg, även om det i de åldrarna finns fler som aldrig går dit.

Liseberg är i högre grad killarnas arena än tjejernas, även om det är inte någon stor skillnad. Var man bor spelar däremot mindre roll för hur ofta man besöker nöjesfältet.

Slutligen så till idrottsliga tillställningar. Dessa kan tyckas lite udda i sammanhanget. Idrotsevenemang är inte vad som brukar kopplas samman med det offentliga livet i centrala staden. Samtidigt har flera av de stora offentliga händelserna i Göteborg ägt rum i samband med just stora idrottsliga tävlingar. Jag tänker då i första hand på fotbolls-EM och friidrotts-VM, som jag kommenterat tidigare (se kap 6). Vidare finns ett mönster i framför allt fotbollens supporterkultur som innebär att matcher firas på stan både före och efter. Utifrån det här resonemanget uppfattade

jag det som intressant att se hur besök vid idrottsliga tillställningar fördelar sig bland ungdomar.

Tabell 9:7

Sportevenemang – aktivitetskategorier fördelade på ålder, kön och boende (radprocent, n=antal, N=988)

Generellt	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Samtliga</i>	959	51,5	37,6	5,1	4,0	1,8
Ålder	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i><13 år</i>	149	39,6	53,0	2,0	3,4	2,0
<i>14 år</i>	176	51,1	37,5	5,7	4,5	1,1
<i>15 år</i>	182	49,5	35,7	6,6	6,0	2,2
<i>16 år</i>	161	47,2	36,6	6,8	6,2	3,1
<i>17 år</i>	147	61,2	31,3	6,1	0,7	0,7
<i>>18 år</i>	140	61,4	32,1	2,9	2,1	1,4
Kön	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Kille</i>	455	36,5	47,9	7,3	5,7	2,6
<i>Tjej</i>	502	65,3	28,3	3,0	2,4	1,0
Boende	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Villa/radhus</i>	449	49,9	40,8	5,1	2,2	2,0
<i>Lägenhet</i>	507	52,9	35,1	5,1	5,5	1,4

Fram till gymnasiets andra årskurs fördelar sig ungdomarna ungefär fifty-fifty ifråga om att besöka sportevenemang. Bland 13-åringarna finns flest som överhuvudtaget går, men för många sker det bara vid enstaka tillfällen. Det är bland 16-åringarna man återfinner den mest frekventa sportpubliken. Sedan sker en markant nergång under de två följande åren på gymnasiet. Den lilla högfrekventa gruppen är dock relativt stabil hela tiden. Det kan handla om en stabil kärna av supportrar, som fortsätter följa "sitt" lag genom åren. Det är klart fler killar än tjejer ibland publiken på sportevenemang. Här finns en uppenbar skillnad. Boende har däremot en mindre betydelse.

Avslutningsvis en summering av stadens samlings- och nöjesställen. Tre av det slags ställen som undersökts här, är sådana som väldigt många ungdomar besöker. Det är bio/teater, café/restaurang och Liseberg. Betoningen ligger emellertid på enstaka besök. Ofta finns ett samband med ålder. Ifråga om bio/teater, café/restaurang och musikställen gäller att besöksfrekvensen ökar med stigande ålder. Beträffande Liseberg råder ett omvänt förhållande. Det finns även könsskillnader. Särskilt ifråga om café/restaurang är tjejerna mer flitiga besökare än killarna. Det finns en liknande tendens beträffande musikställen. Däremot är det fler killar som besöker sportevenemang och Liseberg.

Högstadiееlever och gymnasister i stadens öppna rum

När jag tidigare diskuterade den lokala ungdomsoffentligheten skilde jag mellan högstadiets och gymnasiets elever. Högstadiееleverna grupperades i olika boendemiljöer och gymnasisterna utifrån de olika programmens inriktning. Dessutom fördelades resultaten på kön. Jag ska använda samma indelning för att analysera stadens ungdomsoffentlighet. Här kommer emellertid högstadiееlever och gymnasister att presenteras tillsammans. Jag börjar med centrumoffentlighetens öppna rum och hur detta med att träffa kompisar på stan skiljer sig åt mellan ungdomar från skilda boendemiljöer respektive gymnasieprogram. I tabell 9:8 redovisas resultaten med högstadieungdomarna i tabellens övre del och gymnasieungdomarna i den undre.

Tabell 9:8

Träffas på stan – aktivitetskategorier för skilda boendemiljöer och gymnasieprogram fördelade på kön
(radprocent, n=antal, N=988)

Boendemiljöer	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Killar – Tätort</i>	126	34,1	41,3	7,1	15,9	1,6
<i>Förort</i>	52	15,4	34,6	9,6	32,7	7,7
<i>Innerstad</i>	88	33,0	38,6	15,9	5,7	6,8
<i>Tjejer – Tätort</i>	90	26,7	45,6	15,6	11,1	1,1
<i>Förort</i>	73	20,5	38,4	15,1	17,8	8,2
<i>Innerstad</i>	81	28,4	37,0	19,8	12,3	2,5
Gymnasieprogram	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Killar – Teori</i>	117	26,5	42,7	11,1	12,0	7,7
<i>Praktik</i>	68	22,1	39,7	16,2	14,7	7,4
<i>Tjejer – Teori</i>	194	23,2	33,5	16,0	21,1	6,2
<i>Praktik</i>	63	12,7	34,9	19,0	22,2	11,1

Det är ungdomarna i förort som mest åker in till stan för att vara tillsammans med kompisar där. Detta gäller såväl killar som tjejer. Andelen killar som överhuvudtaget åker till stan varierar påtagligt mellan å ena sidan förort och å andra sidan tätort och innerstad. I den sistnämnda kategorin finns en liten grupp, som gör mycket täta besök. Bland tjejerna är denna skillnad inte lika stor. Både i innerstaden och i tätorten är det fler tjejer än killar som träffar kompisar på stan. Det är inte stora skillnader mellan de olika grupperna av gymnasieungdomar. Tjejerna är något mer på stan än killarna och de praktikorienterade tjejerna är det mest. När jag tittar närmare på den senare gruppen visar det sig att det bland dem framför allt är lägenhetsboende tjejer från olika förortsområden i Göteborg, som ofta träffar kamrater i centrala staden.

Jämfört med förhållandena i grannskapet kan man se både likheter och skillnader. Det finns en parallellitet mellan staden och grannskapet i detta att förortsungdomarna är de som mest är ute. Bland dem är dessutom killarna mer aktiva än tjejerna. I innerstad och tätort råder emellertid ett omvänt förhållande till grannskapet vad gäller könens rörelsemönster. I stadsmiljön tenderar innerstadens och tätortens tjejer att röra sig mer än killarnas. Det är emellertid inga stora differenser. När jag tidigare tittade på gymnasisternas uppträdande i grannskapets öppna offentliga rum framkom betydande skillnader mellan grupperna. I grannskapet återfinns i stor utsträckning ungdomarna på praktiska gymnasieprogram. Det finns en likartad tendens i stadens öppna rum, främst ifråga om tjejerna. Men differenserna är mycket mindre i staden jämfört med grannskapet.

Högstadiel elever och gymnasister i stadens samlings- och nöjesställen

Nu ska jag gå vidare med att behandla centrala stadens begränsade offentlighet, dess samlings- och nöjesställen. Jag börjar med bio- och teaterbesök.

Tabell 9:9

Bio- och teaterbesök – aktivitetskategorier för skilda boendemiljöer och gymnasieprogram fördelade på kön
(radprocent, n=antal, N=988)

Boendemiljöer	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreku</i>
<i>Killar - Tätort</i>	127	20,5	66,9	5,5	7,1	0,0
<i>Förort</i>	54	13,0	57,4	16,7	9,3	3,7
<i>Innerstad</i>	89	15,7	69,7	12,4	2,2	0,0
<i>Tjejer - Tätort</i>	91	9,9	70,3	16,5	3,3	0,0
<i>Förort</i>	73	35,6	57,5	4,1	2,7	0,0
<i>Innerstad</i>	80	6,3	77,5	10,0	5,0	1,3
Gymnasieprogram	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfreku</i>
<i>Killar - Teori</i>	121	9,1	72,7	10,7	5,8	1,7
<i>Praktik</i>	66	18,2	69,7	6,1	6,1	0,0
<i>Tjejer - Teori</i>	195	4,6	76,4	11,8	6,2	1,0
<i>Praktik</i>	62	6,5	87,1	4,8	1,6	0,0

Jag konstaterade tidigare att det i den här kategorin i hög grad handlar om biobesök. Vidare att det är något väldigt många gör, men oftast i begränsad utsträckning. Generellt kan den karaktäristiken även gälla ovanstående tabell, även om den pekar ut den del viktiga skillnader. Framför allt finns intressanta skillnader bland tjejerna. Av innerstadens tjejer är det mycket få som inte alls går på bio/teater. Det samma gäller för tje-

jerna i tätort. Däremot finns det bland förortstjejerna den klart största gruppen som överhuvudtaget inte går på bio/teater. Bland killarna är det förorten som har de mest frekventa besöken. Innerstadens killar går också förhållandevis mycket på bio/teater och tätortskillarna går minst. Bland de sistnämnda finns samtidigt en förskjutning mot högre täthet i biobesöken. Gymnasisterna på teoretiskt inriktade program går i störst utsträckning på bio. Bland killarna på praktiska program finns en, relativt sett, hög andel som inte går alls.

Beträffande bio/teater finns alltså ett mönster liknande att träffa kompisar på stan. Det är tjejer i tätort och innerstad samt killar i förort, som har högst andel brukare. Generellt har killarna ett mer intensivt besöksmönster; överhuvud en vanlig fördelning. Kanske indikerar den likheten i fördelningen att bio/teater och att träffa kompisar på stan hänger samman. Det är rimligt att tänka sig att t ex ett biobesök förenas med en promenad runt stan för att titta på folk eller gå i affärer.

Så då till café- och restauranglivet. Även här är innerstadens tjejer frekventa aktörer. Tätortstjejerna har också många cafébesökare, fast för majoriteten handlar det om enstaka besök. Tjejerna i förort går mycket på café. Här finns en påtaglig kontrast till de relativt fåtaliga besöken på bio/teater. Killarna i tätort urskiljer sig som de som minst frekventerar café och restauranger, medan killarna i förort är de mest flitiga besökarna. Det går att känna igen det könsbestämda fördelningsmönster, som jag pekat på flera gånger tidigare. Tjejerna har en högre andel aktiva än killarna, men killarna har en högre intensitet i aktiviteten än tjejerna

Tabell 9:10

Café/restaurangbesök – aktivitetskategorier för skilda boendemiljöer och gymnasieprogram fördelade på kön
(radprocent, n=antal, N=988)

Boendemiljöer	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekva</i>
<i>Killar – Tätort</i>	126	54,0	38,1	2,4	5,6	0,0
<i>Förort</i>	54	29,6	38,9	13,0	14,8	3,7
<i>Innerstad</i>	89	40,4	39,3	9,0	9,0	2,2
<i>Tjejer – Tätort</i>	91	28,6	56,0	9,9	5,5	0,0
<i>Förort</i>	73	39,7	43,8	5,5	8,2	2,7
<i>Innerstad</i>	82	15,9	47,6	18,3	17,1	1,2
Gymnasieprogram	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekva</i>
<i>Killar – Teori</i>	119	31,1	39,5	10,1	13,4	5,9
<i>Praktik</i>	67	32,8	50,7	7,5	7,5	1,5
<i>Tjejer – Teori</i>	198	6,1	32,8	16,7	31,8	12,6
<i>Praktik</i>	63	4,8	57,1	15,9	15,9	6,3

Det mönstret gäller dock inte för gymnasieungdomarna. Bland dem har såväl kön som inriktning betydelse. Mest påtaglig är skillnaden mellan killar och tjejer. Det är tjejerna som går mest på café. Men det finns också en tendens att det är ungdomarna på teoretiskt inriktade gymnasieprogram, som är de mest frekventa besökarna.

Tabell 9:11

Musikställen – aktivitetskategorier för skilda boendemiljöer och gymnasieprogram fördelade på kön
(radprocent, n=antal, N=988)

Boendemiljöer	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Killar – Tätort</i>	127	74,8	22,8	0,8	1,6	0,0
<i>Förort</i>	53	73,6	18,9	3,8	3,8	0,0
<i>Innerstad</i>	89	42,7	47,2	3,4	4,5	2,2
<i>Tjejer – Tätort</i>	91	59,3	36,3	3,3	1,1	0,0
<i>Förort</i>	72	70,8	19,4	5,6	4,2	0,0
<i>Innerstad</i>	79	34,2	53,2	6,3	6,3	0,0
Gymnasieprogram	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Killar – Teori</i>	120	31,7	49,2	7,5	10,0	1,7
<i>Praktik</i>	66	42,4	39,4	7,6	9,1	1,5
<i>Tjejer – Teori</i>	200	22,0	41,5	17,5	17,5	1,5
<i>Praktik</i>	63	39,7	34,9	12,7	11,1	1,6

Det är få bland högstadiets ungdomar som besöker musikställen inne i centrala Göteborg. Undantaget från den regeln är de ungdomar som bor närmast city: innerstadens unga. Och ännu gång är mönstret detsamma. Det är fler tjejer som besöker musikställen, men i den riktigt aktiva gruppen är det flest killar. Ett annat mönster som växer fram är den urbana orientering som finns hos ungdomarna i innerstaden. Men det handlar då om cityoffentlighetens nöjesutbud och samlingsställen inomhus. Förortsungdomarna är mer i stadens öppna, offentliga miljöer. Vad gäller musikställen är det för övrigt viktigt att notera att det är första gången som förortens tjejer har en något högre aktivitetsnivå än killarna. I samtliga tre boendemiljöer gäller därför att tjejerna är mer aktiva än killarna

När vi ser på gymnasiet så finns bland tjejerna en betydande skillnad i frekvens mellan att gå på café och att besöka en musikklubb eller liknande. Däremot är det inte alls lika stor differens bland killarna. Därför är skillnaderna mellan könen heller inte lika stora i det senare fallet. Men det är ändå så att tjejerna besöker musikställen mest. Och det gäller även här att de teoretiskt orienterade är mer frekventa än ungdomarna på praktiskt orienterade program.

Frågan är då hur besöksfrekvenserna ser ut för Liseberg? Som jag pekat på tidigare innehåller Liseberg samtliga de slag av samlingsställen, som jag redovisat ovan.

Tabell 9:12

Liseberg – aktivitetskategorier för skilda boendemiljöer och gymnasieprogram fördelade på kön

(radprocent, n=antal, N=988)

Boendemiljöer	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Killar - Tätort</i>	124	16,1	71,8	4,0	6,5	1,6
<i>Förort</i>	54	5,6	51,9	11,1	22,2	9,3
<i>Innerstad</i>	86	14,0	70,9	2,3	5,8	7,0
<i>Tjejer - Tätort</i>	90	8,9	68,9	6,7	12,2	3,3
<i>Förort</i>	71	8,5	74,6	5,6	11,3	0,0
<i>Innerstad</i>	81	19,8	65,4	4,9	9,9	0,0
Gymnasieprogram	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrekv</i>
<i>Killar - Teori</i>	120	29,2	64,2	1,7	4,2	0,8
<i>Praktik</i>	67	20,9	53,7	11,9	9,0	4,5
<i>Tjejer - Teori</i>	195	43,1	49,7	2,6	2,6	2,1
<i>Praktik</i>	63	19,0	63,5	9,5	4,8	3,2

Det har tidigare framgått att besök på Liseberg är klart relaterat till ålder. Det är de yngre som går dit mest. Generellt gäller också att det är få högstadieungdomar som överhuvudtaget inte går till Liseberg. De två mest flitiga besökargrupperna är tätortens tjejer och förortens killar. Däremot är inte innerstadens ungdomar lika ofta på Liseberg. Frågan är om detta är en indikation på en spänning mellan å ena sidan stadens samlingsställen och nöjesbud, och å andra sidan nöjesparken Liseberg? Vad gäller gymnasisterna finns den största spänningen mellan tjejerna. Bland de praktiskt orienterade tjejerna är det många som besöker Liseberg, även om det är en hög andel som bara gör det vid enstaka tillfällen. Också bland killarna är det de praktiskt inriktade som mest frekvent besöker nöjesparken.

Det är svårt att säga vad som lockar respektive grupp ifråga om Liseberg. För en del är åkattraktioner och spelmöjligheter det viktiga. För andra kan det handla om att bara vandra runt i folklivet eller att lyssna på framträdanden och musikevenemang. Grupper som vistas mycket på Liseberg kan därför göra det utan att egentligen komma i kontakt med varandra när de är där.

Slutligen ska vi då se hur det förhåller sig med att besöka sportevenemang.

Tabell 9:13

Sportevenemang – aktivitetskategorier för skilda boendemiljöer och gymnasieprogram fördelade på kön
(radprocent, n=antal, N=988)

Boendemiljöer	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrek</i>
<i>Killar - Tätort</i>	127	37,8	50,4	5,5	5,5	0,8
<i>Förort</i>	54	18,5	55,6	9,3	9,3	7,4
<i>Innerstad</i>	87	36,8	48,3	8,0	5,7	1,1
<i>Tjejer - Tätort</i>	91	65,9	29,7	3,3	0,0	1,1
<i>Förort</i>	72	62,5	36,1	0,0	1,4	0,0
<i>Innerstad</i>	81	59,3	27,2	3,7	7,4	2,5
Gymnasieprogram	<i>n</i>	<i>Aldrig</i>	<i>Enstaka</i>	<i>Regelbnd</i>	<i>Frekvent</i>	<i>Högfrek</i>
<i>Killar - Teori</i>	120	46,7	40,8	7,5	4,2	0,8
<i>Praktik</i>	67	29,9	49,3	7,5	6,0	7,5
<i>Tjejer - Teori</i>	197	66,5	27,4	3,6	1,5	1,0
<i>Praktik</i>	61	72,1	21,3	3,3	3,3	0,0

Det finns en mycket klar könsfördelning ifråga om att se på idrottsliga tillställningar. Det här är något killar ägnar sig åt i betydligt större utsträckning än tjejer. Särskilt gäller detta killar i förort och bland dem på de praktiskt orienterade programmen. I det senare fallet finns en påtaglig skillnad i relation till tjejerna på samma program. Hos både killar och tjejer finns en tendens till att det utkristalliserar sig en liten, mycket aktiv grupp. Man kan ana åtminstone två olika grupper här. Å ena sidan ungdomar som själva utövar någon idrott och som ägnar en hel del fritid åt att besöka evenemang inom den egna sporten. Å andra sidan unga som är supportrar och som lägger ner mycket tid på att följa sitt lag.

Sammanfattning

Ungdomars rörelser i centrala stadens offentliga rum är mer intensiva under helger än vardagar. De äldre ungdomarna är där i större utsträckning än de yngre. I dessa två avseenden finns en kontrast i förhållande till den lokala offentligheten. På det hela taget framstår rörelserna i city-offentligheten som mer differentierade och sammansatta. Här finns könsbaserade skillnader. Ifråga om att gå på café och restaurang samt att besöka musikställen är tjejerna mer frekventa. Vad gäller att besöka sportevenemang dominerar killarna. Många gånger slår skilda boendemiljöer igenom. Killarna i förort framstår t ex överlag som de mest aktiva. Vid andra tillfällen har inriktning på gymnasieprogrammet betydelse, som ifråga om musikställen som mer frekventeras av ungdomar på teoretiskt inriktade program.

Känslan för staden

Hur upplever och beskriver då ungdomar det här mer sammansatta offentliga livet i centrala Göteborg? Jag ska syssla med den frågeställningen utifrån intervjuer, observationer och kommentarer i enkäten. Det finns flera exempel från just enkäten vilka förmedlar en speciell känsla, förknippad med centrala stadens offentliga liv:

Att titta i affärer, det är skoj (k 7 E)

Roligt och mysigt är det att vara ute på stan. Jag gillar folklivet (t 7 E)

Det finns mycket som man gärna identifierar sig som ute, musik, vackert folk, popularitet samt alkohol! Det som gör en på bra humör och gör att man glömmer trista vardagen (t es Sch)

Det är kul att gå i stan med kompisar för oftast lär man känna nytt folk som alltid é kul (t hp Ang)

Stadens centrumoffentlighet inrymmer en kvalité, som inte finns någon annanstans. Det handlar om folkvimmel, mötesplatser och själva atmosfären. Man kan vara där tillsammans med kompisar och besöka uteställen. Eller man kan gå i affärer, titta på varor och kanske köpa något. Det finns också stor chans att träffa nya människor eller åtminstone betrakta dem på gatan. Här utvecklas en kontrast mot ett grått och händelsefattigt vardagsliv. Några kommentarer förmedlar på ett drastiskt sätt upplevelser av detta:

Öl, vackra flickor, happy hour (k sp Sch)

Snygga pojkar och färgglada lampor. Ofta bra musik (t es Sch)

Det är så härligt när det snurrar! När världen é rosa! (k sp Sch)

Nytt folk, girls, girls, girls. Nya danssteg (k mp Ang)

Underbart, dansande frihet. Träffar vänner och bekanta. Mitt liv – 'uteliv' (t mp Ang)

Det handlar om relationer mellan killar och tjejer, om dans, musikställen och upplevelser av berusning. Alla kommentarer knyter inte känslorna uttryckligen till just stadens centrala offentlighet. Men det är uppenbart att det i första hand är där, som sådana här mötesplatser finns. Det finns också flera kommentarer som kontrasterar stan gentemot grannskapet. Detta sker alltid till stadens fördel:

Det kan vara skoj och vara med kompisarna hemma i området ibland men det är ju roligast att åka in till stan (k fo Hu)

Bostadsområde, centrum är mycket tråkigt. Göteborg är kul. Träffa folk. Inga blickar som säger att ungdomar är brötiga och jobbiga (t nv Hu)

När jag går ut på klubbar i Göteborg träffar jag nya människor. På café går jag för att umgås med mina gamla vänner. Jag är aldrig ute i mitt bostadsområde (t sp Sch)

Grannskapet beskrivs här som tråkigt eller åtminstone mindre roligt än själva staden. I det sista citatet pekas på hur klubbar respektive caféer kan fylla olika funktion och svara mot olika behov. Just den här differentieringen framhålls av ungdomar både i enkäten och i intervjuer. Centrala staden är mycket mer differentierad än grannskapet. Där finns många olika ställen att vara på. Både skilda slag av mötesplatser och olika alternativ inom samma kategori.

Att tillägna sig staden

Hur tas då staden i anspråk? Många berättar om sökande och prövande rörelser till en början. Man går uppför Avenyn, tittar i affärer, går bio eller fikar på något café. Man känner sig både väldigt nyfiken och lite skräm. Nästan alltid görs sådana här expeditioner tillsammans med kompisar.

I vilken ålder det sker och hur det hänger samman med ett offentligt liv i grannskapet varierar. Grovt kan jag identifiera två olika mönster. En del börjar vistas i centrala Göteborg tidigt. Deras sökande rörelser startar i 6:e eller 7:e klass och då som en utvidgning av grannskapets offentlighet. Det är ungdomar som ofta tillhör "de coola" och för vilka det offentliga livet överhuvudtaget fyller en central funktion. Inte sällan berättar de här ungdomarna om hur de efter en tid tröttnar på att vara inne i stan. Istället tillbringar de mer tid i det egna bostadsområdet eller hemma.

För andra är det snarare så att det offentliga livet börjar i staden. De flesta har i och för sig varit ute en del i sitt bostadsområde, men aldrig riktigt känt sig bekväma där. Åtminstone uppfattar de inte själva att de riktigt hörde hemma i det lokala, offentliga nätverket. För dem blir vistelsen i staden en startpunkt där de känner att ett "riktigt" offentligt liv växer fram.

Tidiga rörelser in mot staden

Ivan, 14 år, är ett exempel på den förstnämnda gruppen. Han säger helt enkelt om sina besök i Göteborg:

Jag brukar träffa kompisar i stan

Han berättar vidare att de brukar ta spårvagnen och hoppa av vid Brunnsparken i centrala staden. Om inte alla åker in samtidigt träffas de ofta utanför McDonald's i Femman. Därefter drar de mest runt i stan,

tittar i affärer eller liknande. Ibland om de har pengar kan de gå på bio och även diskotek.

Andra, lite äldre, ungdomar berättar hur de använt centrala staden som mötesplats tidigare, men nu tröttnat på detta. Claudia är 16 år säger så här:

Jag hängde på Femman en viss tid, men det är inte min sak längre. Det är saker som är borta nu. Man bara sitter där liksom, man bara står där och det händer ingenting. Det kan hända vissa saker, men, liksom, det händer inget annat. Det är ganska tråkigt. När jag kollar nu, då tänker jag: 'Ja, dessa ungdomar kan göra något vettigare' eller typ ha nåt för sig. Bättre än att bara hänga där liksom. Men annars brukar jag nu bara gå till stan, handla, kolla på affärer och sånt. Roa mig på Liseberg. Men nu börjar det bli mindre. Nu går man bara mest runt och sånt, bara in till spelhuset då. Jag brukar inte gå på disko. Café går jag mycket på, bio och såna saker. När jag går ut och handlar på stan så kanske jag går på ett café eller nån restaurang. Det finns många fester, men de är bara för 18 åringar. Man kommer ju inte in där. Därför precis mellan 14 till 17 år, då kan man ju inte göra nånting. Om du ser ungdomar, du ser att dom mest hänger ute. Dom kan ju inte komma in nånstans.

Det är enformigheten, detta att det inte händer något som Claudia pekar på som främsta skäl till att hon vistas mindre i stan nu än tidigare. Det blir tråkigt att bara stå och hänga. Men hon ger också uttryck för en värdering av det slaget av sysselsättning. När hon nu ser ungdomar på stan, som gör samma sak som hon själv gjort, tycker att de borde kunna "göra något vettigare". Det stora problemet i det sammanhanget är att ungdomar inte har någonstans att ta vägen. Det här tycker hon är ett generellt problem för ungdomar, särskilt i en viss ålder. Och jag har träffat många ungdomar i samma ålder som håller med om detta.

Samtidigt som Claudia vistas mindre i stan, minskar även den tid hon spenderar i den lokala offentligheten. Hon har tidigare varit mycket i grannskapet och fritidsgården, men nu kommer annat emellan:

Fritidsgårdarna, dom är mest för högstadiet. Jag brukade alltid vara där då, på fritidsgården. Jag var alltid där. Nu är det bara att jag går dit och kollar vilka människor som finns där. Sen går jag hem och pluggar och sen är det slut med det.

Vad det handlar om är att Claudia har börjat gymnasiet. Hon uppfattar att hon är för gammal för fritidsgården då och att hon måste ägna tid åt skolarbetet istället. Det här är ett mönster, som fler vittnar om. Samira, som också är 16 år, resonerar mycket likt Claudia:

Förut var vi nere på stan. Jag går på gymnasiet nu, så jag har läxor att sköta istället. Behöver jag köpa nåt så åker jag till stan eller om jag inte har nåt att göra. Om

jag bara vill gå runt i stan, så är det på helger och sånt. Det är länge sen som vi höll på att gå runt på stan så. Jag går ju i skolan i stan, så jag har nära till stan om jag vill göra nåt. Jag åker inte till stan lika mycket nu, som jag gjorde när jag gick i 7:an eller 8:an.

Samira framhåller också det viktiga skifte studierna på gymnasiet innebär. Nu måste läxorna få större utrymme och den tid de kräver tas från utelivet. Det innebär inte på något sätt att det offentliga livet måste överges. Men det värderas på ett annat sätt och kan få ny riktning. För Claudias del handlar det om att hålla begränsad kontakt med det gamla och ägna mer tid åt hemmaliv. Detta innefattar då både kompisar och läxläsning. Samira befinner sig i en liknande situation. Hon försöker emellertid även finna en nyorientering i staden. Tillsammans med sin kompis Fadoma arbetar hon på att komma in i stadens klubbiv. De är särskilt intresserade av en klubb, som ligger mitt i stan. Problemet är att de inte har åldern inne och det är bara i undantagsfall de lyckas komma in.

De känner därför av den brist på ställen, som Claudia pekade på ovan. Och i sådana situationer ligger tråkigheten på lut. Rosario, som går i 9:an och tidigare varit mycket ute, har inte hittat något vettigt alternativ. Hon uttrycker sin uppfattning om läget så här:

Det jag känner när det blir fredag-lördag det är: 'Oh yes, jag får sova'. Jag känner inte: 'Oh yes, i koäll är det fest'. Inte längre.

Förorternas nätverk

Det här slaget av tidiga rörelser in mot staden är något de flesta ungdomar prövar på. En effekt är att en del av det offentliga liv man möter på stan har en slags **lokal prägel**. Det är kompisgänget på upptäcktsfärd och gruppsammanhållningen är stark. Känslan när man möter de här grupperna på stan, är väldigt lik den upplevelse som hör ihop med att möta dem i grannskapet. Mitt intryck från de ungdomar jag talat med är att det här mönstret är mest vanligt bland ungdomar i förortsmiljö. Resultaten från enkäten pekar också i den riktningen. Till en del hänger detta samman med den allmänt aktiva hållning många förortsungdomar har i förhållande till offentliga miljöer. De är mycket ute överhuvudtaget och staden blir tidigt ett mål för deras rörelser.

Samtidigt tror jag att det finns en annan dynamik i det här. Ali illustrerar denna när han berättar om sitt umgänge med kompisar:

Ali: När jag är här i Hjällbo, så är det inte iranier jag umgås med. Jag umgås med alla. Om jag ska ner till stan eller så, då är det med typ kompisarna.

B: Åker du ner ibland härifrån Hjällbo till stan?

Ali: Inte ensam.

B: Ni åker flera. Vad gör ni då?

Ali: Vi har säkert planerat vart vi ska gå. På nåt ställe, disco eller nåt sånt. Så går vi dit.

B: Och vilka går du med då?

Ali: Nu så går jag med brorsan, min kusin och min tjej. Förut var det typ kompisarna.

B: Det var andra kompisar du gick med förr. Vad är det för skillnad?

Ali: Nu, du vet, nu man har lugnat ner sig lite. Man går dit på typ ett café, så tar man ett parti biljard och så går man hem. Då, man skulle snygga till sig och så värsta...

B: Var det mest iranska killar du gick ut med då?

Ali: Ja jag gick med iranska killar, då.

B: Som bodde här?

Ali: Nej.

B: Hur kände du dem?

Ali: Jag känner dem genom kompisar.

B: Vad kommer det sig att du var med olika? Du var med vissa här, men med andra nere i stan.

Ali: Ja, men typ på en torsdag eftermiddag så åker man inte ner till stan. Ibland går man till ungdomskontoret eller ner till fritidsgården. Och då är man där med Hjällbokompisar. Kanske vi träffas någon gång nere i stan.

I det umgängesmönster Ali beskriver finns en koppling mellan rumslighet och kamrater. När han är i Hjällbo umgås han med Hjällbokompisar, vilka kort och gott specificeras till "alla". De håller till i området och i två samlingslokaler som finns, ungdomskontoret och fritidsgården. Ibland åker de in till Göteborg. De Ali annars umgåtts mest med när han varit inne i stan är iranska kompisar. Av dem bor åtminstone merparten i andra bostadsområden än Hjällbo och han har lärt känna dem genom andra kompisar.

Karaktäristiskt för förortens ungdomsoffentlighet är, som vi sett tidigare, att den är både mer omfattande och intensiv än i innerstad och tätort. För de ungdomar som orienterar sina kamratrelationer mot offentligheten innebär detta att det finns fler kompisar att välja bland. Det är inte ovanligt att förortsungdomar jag talat med berättat hur de umgås i olika kamratkonstellationer, precis som Ali. En urvalsgrund för kamrater är alltså territoriell: man bor i samma område. Men Ali talar också om sina "iranska" kompisar. Han har själv anknytning till Iran och en del av hans kamrater är valda utifrån nationella eller etniska kriterier. I det sammanhanget finns en koppling till släktskapsrelationer och organiserade aktiviteter i föreningar och liknande, som också har det etniska eller nationella som utgångspunkt. Via sådana kanaler lär ungdomarna känna varandra.

De territoriella och etniska urvalskriterierna kan mycket väl sammanfalla. Flera ungdomar ger exempel på hur sådana kamratgrupper etableras lokalt. Men det är dessutom så att de etniskt baserade kamratrelationerna för samman ungdomar från olika bostadsområden i Göteborg. Just som i Alis fall där hans iranska vänner inte bodde i Hjällbo. När jag frågar ungdomarna var de här vännerna då bor räknar de nästan bara upp andra miljonprogramsförorter i staden. Det här är naturligtvis en konsekvens av bostadssegregationen. **Den plats som i stor utsträckning blir mötesarena för dessa kamratgrupper, där medlemmarna kommer från olika förortsområden i Göteborg, är centrala stan.**

Det är också här som Femman kommer in i bilden. Spårvagnarna sammanstrålar där och därför blir det en naturlig mötesplats. Ungdomarna i förorten är medvetna om det dåliga rykte Femman har som samlingsplats för ungdomar. Så här säger Rosario:

Det är ju värsta dåliga ryktet att vara Femmanbarn även här.

Samtidigt fyller Femman en väldigt praktisk funktion. För ungdomarna från förorten blir det därför en viktig skillnad mellan Femman som mötesplats respektive uppehållsplats.

Om vi då återvänder till relationen mellan den lokala offentligheten och staden kan vi alltså se två sammanflätningar. Å ena sidan de lokalt baserade kamratgrupperna som ger sig in till stan, antingen som ett slags inledande, prövande rörelser i offentligheten eller mer målinriktat till bio, café o dyl. Det här mönstret finns i alla stadsdelar även om det är mer omfattande i förorten. Men vi får dessutom ett annat mönster, som skulle kunna sägas bygga på en **"förortsgemenskap"**. Det är ett nätverk av kontakter mellan unga i olika förortsområden där etniska, nationella och släktskapsband spelar en viktig, territoriellt överbryggande, roll. Ungdomarna lär känna varandra på annat sätt än genom geografisk närhet och utvecklar ett stort nätverk av kontakter, framför allt mellan Göteborgs förorter.

Delar av det här nätverket kan, som i Alis fall, vara exklusivt centrerade kring etniska/nationella tillhörigheter. Samtidigt är det naturligtvis så, att det också skapas kontakter inom nätverket tvärs över sådana gränser. Detta sker dels i umgänget i centrala Göteborg, dels genom att man träffas på större evenemang, discon eller caféer. En illustration till det senare är Angeredsfestivalen. Som nämnts tidigare gjorde jag en besöksundersökning 1997 och frågade då bl a var besökarna bodde. Vid sidan av områdena i Angered var de fem vanligaste områdena i Göteborg: Bergsjön, Frölunda, Biskopsgården, Backa och Kortedala. Samtliga dessa områden inrymmer stora områden med flerbostadshus av förortskaraktär.

Att starta i staden

Så över till den andra gruppen jag nämnde ovan; de som börjar sitt liv i offentligheten i staden. Sara berättar så här om sin utveckling:

För mig var det så här. Jag gick på högstadiet, det var väl då först jag började gå ut över huvudtaget. Jag tror att innan dess när man går sådär i 5-6:an kanske början av 7:an, då umgicks man väldigt mycket hemma hos varandra. Man kanske var i Majorna lite grann så, men det var ju inte så att man gick på bio. Man kände sig lite för liten för att gå på café, man passade inte in, då var det mer att man umgicks hemma hos varandra helt enkelt. Sen i 7-8an på högstadiet, då blev det ju mer att man sökte sig kanske in till stan. Det var mycket det här med att gå upp och ner för Avenyn på kvällarna. Jag kommer ihåg när jag började gå på café, så var jag nog ändå ganska gammal egentligen. Eller man tänker så, för jag kommer ihåg att vi gick på café, när vi gick i kanske 8:an någon gång, men att man kände sig liten när man gick på café. Man kände sig som att man var för liten. Och det tyckte jag var ganska soårt, för det var nånting, det var det enda man kunde göra nästan kändes det som och där passade man inte heller in. Så jag tror att det var gång i kanske 9:an som mitt caféliv började. Men innan dess var det mycket på helgerna. Man sökte väl sig in till stan ändå tror jag, det gjorde vi. Men då var det att man inte, man hade ju ingenstans att ta vägen, utan det blev att man kanske... jag menar att när lördagskväll... vi köpte folköl och drack oss så fulla som det gick och sen åkte vi in till stan och vankade fram och tillbaka. Sen så hade man en tid man skulle passa och så åkte man hem. Ibland kunde det bli roligt, för då kanske man kunde träffa på folk och så kunde man kanske hitta någon fest nånstans, men ofta blev det ju inte så. Ofta blev det ju bara att man gick fram och tillbaka eller hamnade på McDonald's eller nåt sånt där.

Här finns både likheter och skillnader i relation till de tidigare berättelserna. Sara berättar också hur hon och hennes kompisar vandrade Avenyn fram och tillbaka. Hur dom försökte bli lite berusade och hur kvällarna kunde bli både lyckade och trista. Men för henne skedde prövandet mycket under 7:e och 8:e klass, och en slags etablering i offentligheten ägde rum först i 9:an. Här finns alltså en påtaglig förskjutning i tiden i förhållande till de ungdomar jag citerat ovan.

För Sara var det viktigt att **känna sig kvalificerad** i det offentliga sammanhanget. De första försöken till caféliv föll inte så väl ut, därför att hon och hennes kompisar inte kände sig riktigt bekväma i den nya situationen. Hon uppfattar själv att hon var sent ute i förhållandena till en del andra ungdomar och hade heller aldrig riktigt deltagit i den lokala offentligheten:

Det finns ju, det finns ju fritidsgården, men där passade jag aldrig in själv. Inte alls. Jag tyckte bara att jag var för mesig. Det är helt sant! Just i 7:an så blir det en sån väldigt stark uppdelning i skolan, man får en sån stämpel på sig nästan med en

gång. Och jag, jag var väl inte riktigt så häftigt så jag platsade på fritidsgården. Vilket kanske jag inte egentligen led av direkt heller, tror jag inte, utan jag hade mina liksom nära vänner. Vi var inte speciellt oroliga över det heller tror jag inte egentligen. Så just i Majorna kan jag inte säga riktigt att jag egentligen har hängt så eller liksom så där att man ska säga att jag har hållit till. (...) I slutet av 8:an, ja 9:an, då sökte vi liksom oss från Majorna mycket. Vi var ett gäng tjejer då liksom och då hamnade vi lite grann med Nordhem och lite grann med Sanna. Och då är det klart, jag vet inte, som Mariaplan, där är ju liksom ett sånt typiskt hängställe och där har vi varit några gånger också. Men jag kände i varje fall så att jag passade inte riktigt in där heller. Det blev så att man, liksom man hängde på, men det blev aldrig riktigt bra.

För Sara och hennes kompisar utvecklade sig det offentliga livet mer trevande och långsamt. Om man jämför med Rosario o Claudia ovan så uttrycker de redan att de börjar tröttna på offentligheten och längta efter något nytt, när de är i motsvarande ålder som då Sara ännu prövar sig fram. För Sara blir alltså inte utforskandet av stadens offentlighet länkad till en position i den lokala motsvarigheten. Vad hittade hon och hennes kompisar då till slut för ställe där de kunde känna sig hemma? Åter till Saras berättelse:

Sara: Men så var det väl i den vevan också som man började upptäcka liksom att man kunde gå ut, att man kunde träffa folk och disco och så vidare liksom. Det här Face, Lisebergsdiscot, fanns i Lisebergshallen där. Och sen tror jag att vi, det kan ha vart i samband med det här Gothiasdiscot, för första gången fick sån där riktig uppmärksamhet från killar. Och då blev det liksom också att Liseberg blev en naturlig samlingspunkt nästan. Sen tror jag vi hängde på, vi var där. Så gott som varje dag nästan, helgerna.

B: Vad var det för killar då? Sådana ni kände innan eller som ni bara träffade där?
Sara: Det var väldigt mycket killar som vi bara träffade där. Det var det faktiskt. Jag kan ju inte säga att jag riktigt blev med nåt sånt gäng, som var där riktigt. Även om jag kanske visste vilka folk var och så vidare, jag kände kanske folk som kände folk som var med. Jag blev liksom aldrig riktigt medlem i ett sånt gäng. Men det var ändå det här med att man... ja vad ska man säga. Jag tillhörde ändå dom som hängde på Liseberg, som var där mycket och som folk kanske visste ändå vem jag var på nåt sätt. Samtidigt så tror jag att jag ville hålla lite distans till det också. Jag ville inte bli för involverad i dom här gängen. (...) Vi hade ju nåt så otroligt roligt och det var jättemycket det här med killar. Det var jättespännande och det var, liksom, mycket folk. Det var i samma veva man började måla sig och man började, kände sig... inte kvinnlighet, men du förstår liksom, kroppsligt också. Vi tyckte ju att det här var paradiset, så här roligt kommer vi aldrig att få i hela vårt liv tänkte vi. Och det stämmer nog mycket. Även om jag menar, klart man har ju roligt på annat sätt nu. Men när jag ser tillbaka på den tiden så var det ändå att jag... vi hade jätteskoj, hade vi. För att det var så problemfritt allting.

Det blev diskoteket i Lisebergshallen som kom att fungera som hemma-plan för Sara och hennes vänner. Där hade de väldigt roligt tillsammans, där knöt de nya kontakter och de blev igenkända av andra som var där ofta. Och framför allt träffade de killar. Just erkännandet från killarnas sida förefaller ha varit den viktiga faktor som förmedlade från den sökande positionen i offentligheten, över i den mer etablerade. Här fanns ett samspel med kroppsliga uttryck och hur tjejerna framställde sig som just "tjejer". De kände sig accepterade i detta, vilket gav mod och kraft att ta det anspråksfulla steget till att definiera diskot som deras ställe. Helt reservationslöst var detta emellertid inte. Sara ville hålla lite distans och inte bli involverad i de tuffare ungdomsgrupper, som hon uppfattade fanns där samtidigt.

Skillnader och likheter mellan grupperna

Det finns ett gemensamt mönster i de olika erfarenheter som redovisats ovan. Närmandet till staden sker genom sökande och prövande rörelser. Man känner av stadslivets puls och har då med sig kompisar, vilket ger en viss säkerhet. Det innebär också att man har någon att dela erfarenheterna med. De här första kontakterna är ofta fyllda med spänning och med lustupplevelser. Men samtidigt finns en osäkerhet på sig själv och på hur man ska föra sig. Så småningom finner emellertid ungdomarna ett sammanhang där de tycker att de hör till.

Men det finns också skillnader, framför allt i två avseenden. För det första när i tiden det inträffar. Det skiljer 1-2 år mellan de olika ungdomar jag citerat här. Det innebär att de som är tidigt ute ofta tycks komma i ett stadium då mycket av utelivet känns tråkigt och utan större spänningsmoment. De som kommer ut i offentligheten senare jämför sig med de andra och känner sig mesiga och "efter". De får emellertid inte lika långt moratorium fram till den hägrande 18-årsdagen, då många ställen öppnar sina portar.

För det andra finns en olikartad koppling till den lokala offentligheten. De som är tidigt ute har en förankring i grannskapet och rörelserna in i staden är en förlängning av den lokala aktiviteten. De här ungdomarna verkar även dominera de öppna rummen i staden, d v s samlingsplatser på gator, i parker och i inomhuscentra. Helt klart går de också på café, bio och i affärer. Men de använder de öppna rummen som självklara mötesplatser. De ger heller inte uttryck för samma osäkerhet om att duga, om att känna sig "godkänd" i det offentliga sammanhanget. Det finns hos dem en mer offensiv hållning och ett mer självklart ianspråktagande av offentliga rum. Denna säkerhet kan ha grundlagts i den lokala offentligheten.

Åldersgränser

Tristess och ingenstans att ta vägen är två av ungdomsoffentlighetens centrala problem. Det gäller även i staden, trots dess utbud. Peter kommenterar detta:

Det finns en uppsjö av klubbar och diskotek. Problemet är att dom flesta har nu satt 20-årsstreck. Men dom som spelar alternativ musik, dom har en publik som är lite lugnare, trendigare, hippare, som inträtt i livet, som kanske har ett jobb, utbildning, pluggar eller bara är cool och erkänd i den här stan. Medan dom här urvattnade klubbarna som finns, dom tilltalar ju väldigt många. Kommersiell soul, kommersiell R&B, kommersiell hiphop. Då har man ställena som publiken går till, Kajsa Warg t ex, i Majorna. Man har Enter, där vid Vasaplatsen. Sticky Fingers och Kompaniet fungerade väldigt bra när man var 17 år faktiskt.

Problemet heter alltså åldersgräns. De flesta ställen har antingen 18 eller 20 år som gräns för inträde. 18 år gäller också som gräns för servering av alkohol på restauranger. Pengar är ett tredje problem i det sammanhanget.

Innanför-utanför är en viktig dimension i ungdomarnas offentliga liv. Och det i dubbel bemärkelse. Det handlar om social tillhörighet, som jag beskrivit ovan. Genom att vara på olika ställen blir man en av dem som hör dit; man får en insidesposition. Men det är också en mycket konkret rumslig fråga om att överhuvudtaget komma in på ett ställe. Karim, 17 år, beskriver det här utanförskapets dubbelhet:

Nu kan man inte hänga med alla, du vet. Om man går t ex till ett ställe som finns i stan, Trappan kallas det för, så är det 20-års åldersgräns. Hur ska jag komma in där? Det finns inget annat. När kompisarna går in, så står man och tänker 'åhh'...

Äldre kompisar kommer alltså in och har mer att välja på. Det här skapar en längtan att bli äldre. För tjejer kan det emellertid vara lättare. De kan sminka sig och därmed se äldre ut. Samira och Fadoma berättar att de anstränger sig för att se mer vuxna ut och att det ibland leder till att de blir insläppta på den klubb i centrala Göteborg, som de så gärna vill vara på. My provade samma sak när hon var yngre, men strategin var inte alltid framgångsrik:

Ofta så slutade det ju liksom i tragedi då nästan, uppfattade man det som, när man inte fick komma in på ett ställe. Man hade stått och fixat sig hela kvällen. Så fick man inte komma in och så slutade det på samma gamla café ändå. Så liksom förnedrat och skitjobbigt!

Kontrollen i samband med entrén är förstås central i de här sammanhangen. Det finns restauranger och andra ställen som inte är så nogräknade och det kan vara hårdvaluta att känna till dessa. My berättar t ex hur hon lyckades komma in på en del rave-partyn när hon var yngre, tack vare att insläppet inte sköttes av professionella vakter.

Kontakter är naturligtvis också bra att ha. My berättar att hon vid några tillfällen blev bjuden till fester med kultur-inramning, t ex på Fotohögskolan, via äldre syskon till en av hennes kamrater. Här är det alltså viktigt med vilka nätverk man tillhör eller åtminstone har anknytning till. Peter har väldigt mycket kontakter i Göteborgs klubbvärld. Det medför att han ibland kan komma in på ställen han ännu inte har ålder för:

20-årsgräns behöver egentligen inte vara ett problem. I och med att dom flesta klubbarna drivs antingen av kompisar eller kompisars kompisar...

Kunskaper och kontakter är värdefulla kvalitéer för att kunna lotsa sig fram bland de, i ungdomarnas tycke, få möjligheter som står till buds.

För ung och för gammal

Helt utestängda från all verksamhet är de under 18 år ändå inte. Det finns verksamheter som riktar sig till den åldersgruppen. När flera av de här intervjuerna gjordes, hösten 1997, fanns ett diskotek i centrala Göteborg, som hade öppet varje vecka och som riktade sig till just en ung publik. Diskoteket heter Top One och finns fortfarande kvar. Nu dock inriktat på äldre ungdomar samt i nya lokaler. Flertalet av de ungdomar jag intervjuade i Angered hade varit på Top One; en del gick där också regelbundet. För de flesta var detta emellertid ett passerat stadium och det är intressant att höra hur de resonerar. Här är några röster:

Irene: Jag kan ju säga så att det finns ett disco som heter Top One, men ... man blir för stor.

Karim: Ja, man tycker inte det är roligt längre. När jag var femton så gick jag där. Men inte nu. Ungdomarna byts, du vet. Dom hittar nåt annat, större ställe, när dom växer så kommer dom ta över. Efter två, tre år så kommer dom tycka som oss också. Det är urtråkigt!

Carsten: Top One. Det är sånt 15-årsställe. Det är ju som att hamna på ett litet lekis när man kommer dit.

Carolina: Top one? Det är för barnrumpor. Det är nästan bara såna som går i sjunde klass där. Jag har varit där en gång.

Problemet är att Top One besöks av dem som är yngre och trots att det bara skiljer ett eller två år i ålder i förhållande till de intervjuade ungdomarna, så anser de det otänkbart att gå dit. Det här illustrerar den progression som är så viktig för ungdomarna. Ålder är en central och särskiljande faktor. Alla har någon gång varit "fjortis", men det är viktigt att markera att man kommit vidare. Det här är en viktig funktion olika platser och ställen har. Genom att det rumsliga förbinds med en speciell position, som ålder och stil, kan man markera sin egen tillhörighet med att vara där eller inte. De ställen ungdomarna först besöker och sedan upphör att använda blir markörer för den egna utvecklingen. Det här är viktigt både som signal till andra och för den egna självuppfattningen. Därför uttrycks ofta de här värdeomdömena med emfas.

Man kan se samma process även i högre ålder. Martin är 18 år och kommer nu in på en del klubbar o dyl. Men många ställen tillämpar 20-årsgräns och så här bedömer han skillnaden mellan de olika klubbarna:

Det är väldigt mycket 20-årsgränser. Det är lite tråkigt, för det är ju dom roligaste klubbarna. Om man ska vända på det: dom tråkigaste klubbarna är dom för 18 år. Där finns det bara en sorts musik och samma sorts folk hela tiden och allting går enbart ut på att du ska hitta någon att hängla med resten av kvällen liksom. Och väldigt många är under 18 år dessutom av dom som är där.

Jag tror frågan om tråkigheten för dem i 15-17-års ålder har åtminstone två sidor. Till en del är det förstås fråga om en **ren brist**. Det finns få ställen för ungdomar i den åldern att gå till. Till en andra del är det en fråga om **sociala relationer och positioner**. Ett ställe måste matcha den egna självuppfattningen och de människor man umgås med. Gärna ska ett ställe hjälpa till att uttrycka en framåtsyftning. Peka i den riktning man är på väg.

Samtidigt är det viktigt att inte förlora komplexiteten här. Ungdomarna ser inte sig själva endimensionellt med bara en tillhörighet och endast ett meningsfullt sammanhang att vara i. Flera berättar istället om hur de har olika konstellationer av kompisar att tillgå. De gör vissa saker med några kompisar och annat med andra. Det kan handla om att de hemma i grannskapet umgås med många olika kompisar, men att det bara är vissa som de åker in till stan med. Det kan vara förfester innan de går ut på kvällen, då tjejerna vill vara för sig och inte blanda in killarna. My berättar om liknande erfarenheter:

Klubbar började jag att gå på ganska tidigt med mina tjejkompisar, en eller ett par av dom. Fast det var liksom lite en grej vid sidan om. Därför att mina killkompisar gjorde inte det. Gick dit på samma sätt. Det var lite så där rave-fester och sånt som dom följde med på i och för sig, men oftast inte. Det var en separat grej lite grann.

Det här illustrerar åter kopplingen mellan ställen att gå till och tillgången till olika nätverk av relationer. Den som har mycket kontakter och relationer har lättare att finna variation och hitta något att göra. Möjligheterna till att söka och pröva ökar. Det har inte bara effekter på sysselsättning och socialt umgänge. Repertoaren för självframställning och identifikation blir också mycket mer sammansatt.

Det pressande utelivet

Utelivet i staden har en positiv sida av glitter, glamour, spännande människor och häftiga ställen. Det här har en stark dragningskraft, men ofta uppfattas det som något de lite äldre har mycket bättre tillgång till. Men det finns också något pressat och kravfyllt över det offentliga livet. Ungdomar berättar att det ibland känns som om de måste vara på ett visst sätt och absolut måste hänga med ut, även om de kanske egentligen inte vill. Sara kommenterar sådana upplevelser:

För mig har det varit väldigt intensivt precis nu i och med att jag fyllt 18 år. Det är mycket folk och det är roligt. Samtidigt så är det också... det kan sätta en viss press på en själv tror jag. (...) Nu kan jag känna den här hysterin att man ska gå ut för annars kan man missa någonting. Jag själv försöker ändå vara ganska stark, som när jag känner att 'nu är det för mycket, nu vill jag inte mer'. Men jag vet många som inte kan ta det, utan dom känner att det blir liksom en slags press på dom. Mest en press på sig själv att man liksom måste ut varenda jäkla helg då liksom. Eller varenda lördag därför att så gör dom andra och det är det man lever för.

Det behöver inte vara ett långt steg från det åtrådda till det tvingande. Diskoteks- och klubblivet är spännande, men också krävande. Precis som i den lokala offentligheten är relationer till kompisarna centrala. Det är viktigt att hänga på och vara med. Risken är annars att missa något och hamna vid sidan av.

Det är alltså en ganska motsägelsefull bild av ungdomarnas relation till stadens klubbar och diskotek, som tonar fram. Å ena sidan längtar ungdomarna till nya ställen och de lägger ner stor möda på att ta sig in på klubbar där de egentligen faller för åldersstrecket. De har väldigt roligt tillsammans och ungdomarna förmedlar ibland en känsla att en värld öppnat sig för dem. De känner sig accepterade och gör nya erfarenheter av relationer till det motsatta könet.

Å andra sidan verkar åtminstone en del av de här ställena förbrukas förhållandevis snabbt. Ungdomarna tycker de växer ifrån dem och det initiala spänningsmomentet går inte över i en mer långvarig glädje. Det finns alltid andra ställen som verkar bättre och där de hellre skulle vilja

komma in. Och när de väl etablerat sig på ett ställe så är blir det inte bara ett positivt tillägnande, utan också ett kravfyllt val. Det är viktigt att hänga med och haka på. Annars kan det hända saker man missar och det är lätt att hamna utanför kompiskretsen.

Café som mötesplats

Om något kan sägas utgöra nav i tonåringars rörelser för att göra stadens offentlighet till sin, så är det caféet. Ständigt nämns cafébesök i intervjuer och samtal jag har haft med ungdomar om vad de gör när de är ute på stan. Särskilt gäller detta de äldre ungdomarna. Caféeer och vad som utspelas där ska därför få stort utrymme i det följande. Cafélivet följer med ungdomarna under flera år. Det hör både till de första sökande rörelserna i staden och till det etablerade nöjeslivet. Caféeer är lättillgängliga; här finns inte åldersgränser. Detta skiljer dem från krogar och klubbar. Så här säger Peter:

Caféeer är ju viktigt just för folk som inte kommer in på krogen, viktigt och sitta och känna att man är ute ändå.

Att sitta på café ger en "ute-känsla". Det innebär att man faktiskt "gör" något; man träffar folk, roar sig och deltar i stadens uteliv. Cafébesök blir själva helgnöjet, eftersom man har roligt och det ger tillfredsställelsen av att vara med. Också här kan det handla om att hamna rätt och känna sig kvalificerad. Sara som tidigare berättade om svårigheter med att känna sig tillhörig den lokala offentligheten, beskriver liknande upplevelser i förhållande till cafélivet:

Fortfarande där i 9:an, så gick vi på café ibland, men det var ändå att... Jag vet faktiskt inte vad det är för någon osynlig gräns, men det gällde inte på samma sätt. Man passade inte in tyckte vi. Vi tyckte nog att café var väldigt mycket en väntan på någonting annat. Vi gick på café för att vi inte hade något annat att göra, tyckte vi då. Och vi tyckte väldigt synd om oss själva också, som inte kom in någonstans.

Sedan sker förändringar, som kan medföra att känslan av att inte passa in i sammanhanget förändras:

Jag tror att det är under gymnasiet faktiskt. Det har att göra med att man går i skolan inne i stan och på något sätt att caféerna faktiskt är väldigt mycket till för skolorna. Dom ligger ju i områden där det ligger skolor. Det är faktiskt så enkelt. Det är ju dit man går på håltimmar och raster och så vidare. Och sen så var det ju så att vi började umgås med ett annat gäng som bodde långt från stan och på något sätt så blev det ganska naturligt att vi samlades, träffades, på café, helt enkelt. Sen

hela 1:an nästan, så gott som hela första året på gymnasiet, så var jag nog på café varenda kväll.

Starten i gymnasiet är viktig för många. Jag har tidigare pekat på detta förhållande utifrån det kvantitativa materialet. För en del innebär att det studierna blir mer fokuserade. Men det innebär också att man börjar röra sig i nya miljöer och det finns ett nära rumsligt samband mellan innerstadens gymnasieskolor och caféstråk. Framför allt är detta märkbart längs Vasagatan, där bl a Schillerska gymnasiet ligger. Jag ska återkomma till just den kopplingen nedan.

Nu gick inte Sara på Schillerska när intervjun gjordes, utan på ett annat centralt gymnasium. Och trots att hon vistats en del i centrala staden tidigare, och dessutom bodde relativt centralt, så innebär ändå vardags-tillvaron på skolan en förändring. Det hänger samman med den process Sara beskriver. Cafélivet blir nästan infogat i schemat genom att det fyller ut håltimmar och raster. Här är lokaliseringen viktig. Jag uppfattar att man också kan tolka in en annan utveckling, som handlar om att höra hemma i staden, att göra den till sin. När ungdomar som Sara går på ett centralt beläget gymnasium får de sin dagliga verksamhet förlagd till centrala staden. Därmed blir stan ett rum för vardagens sociala liv och rörelser. Detta skapar en hemmahörighet, som också får betydelse för vilka rum den fria tiden kan ta i anspråk.

Olika cafémiljöer

Andra etablerar sig tidigare i stadens caféliv. Det finns förstås en medvetenhet om detta i cafébranschen, som försöker medverka till att skapa ungdomliga mötesplatser. Peter kommenterar den här utvecklingen:

Caféerna har ju förändrats på tre år. Vissa av dom här caféerna, som Tintin, Tre små rum och Engelen, har varit mer allmänna caféer där folk gick och drack kaffe. Men det har blivit mer och mer trafik från förorterna in till stan och caféets prägel har förändrats. Man ser det på hur café Bagatelle vid Domkyrkan har förändrats till ett mer städat, cleant, rent café som är trendigt och flashigt, från att ha varit ett litet trevligt ställe. Och man ser hur café Engelen har ändrat sitt musikutbud, sin meny, personal och öppettider. Dom håller fortfarande dygnet-runt öppet och antalet stolar är samma. Men dom har byggt om och anpassat det till den publik, som var vid café Tintin. Dom största kunderna som kommer in där är mellan 14 och 17 år. Det är ju dom grupperna.

Vad det handlar om är att producera en hel miljö: inredning, utbud, personal, musik etc. Varje café ska ha en särskild stil och vända sig till någon huvudsaklig publik. Den atmosfär som skapas på det här viset är en viktig del av caféernas attraktionskraft.

Café och socialt samspel

Vad kan man då göra på café? "Fika" är förstås ett svar på den frågan. Kvalitéer i det avseendet är definitivt inte oviktiga. Flera ungdomar kommenterar t ex var man kan få gott kaffe. Men jag uppfattar ändå att i centrum för cafélivet står något annat: **kommunikation**. Det caféliv ungdomarna berättar om handlar oerhört mycket om att tala och att titta. Och cafélivet inrymmer en stor kommunikativ flexibilitet. Ungdomarna samtalar intimt och förtroligt, likaväl som öppet och i stora grupper. De tittar på folkvrimlet, kollar in killar/tjejer eller kastar menande blickar mot dem som redan tillhör de inspanades krets. Jag ska ge en rad exempel på de här kommunikativa möjligheterna. Först berättar My om varför man börjar gå på café:

För att det tråkigt att sitta hemma och snacka jämt. Man blir inte så stimulerad av det så då kan det vara skönt att komma ut någonstans liksom. Och kanske också, när man är yngre, att man uppfattar det som störande att ens familj och föräldrar finns runt omkring hela tiden, så att man vill kunna umgås i någon slags fristad från det. Och vissa caféer är såna där vi var ganska ofta. Där man brukade känna folk, som kom in och så. Som också gick dit.

Caféet ger plats för en avsevärt större frihet än unga kan finna i hemmet. Det offentliga rummet fungerar alltså bättre för en önskad intimitet, än det privata. Det handlar förstås mycket om vem som bestämmer. Hemmets privathet bygger på familjens och föräldrarnas villkor. Vad My talar om utgår från andra premisser. Det privata hon och hennes kompisar sökte, förutsatte en slags inbäddning i offentlighetens frihet. Detta illustrerar det komplicerade samspelet mellan privat och offentligt. Men här finns också en särskild kvalité, som just hör samman med hur offentligheten fungerar. My talar om stimulans, om att träffa andra, som även de gick på caféet. De kunde alltså samtidigt vara för sig själva och träffa andra. Det här är en viktig del i det offentliga livets dragningskraft; dess förening av skenbart motsatta sociala relationer.

Det finns utrymme för ett omväxlande och komplicerat socialt samspel på caféer. De kan användas på olika sätt beroende på sammanhanget och vem man är tillsammans med. Sara reder ut detta och jämför med hur kroglivet fungerar:

Vi gick på café och vi satt där liksom och prata, men det klart att det här att det fanns folk runtomkring, det var just det som var vitsen. Vi ville ju titta på killar. Vi hade ju en önskan om att det skulle komma och sätta sig, komma fram några killar t o m och sätta sig, och vilja prata med oss. Det handlar om att café också är ett sätt att ta kontakt med andra människor, men kanske inte riktigt under dom formerna som är på en krog då. Det är lite mer distans och att man kan titta. Men

det är inget krav på en att man ska göra en stöt, för det gör man ju egentligen inte på café. Jag menar, det gör man inte, det är ju så. Man kan ju göra det, men jag menar när man är ute på krogen så är det ju meningen att man ska prata med alla. Man ska ta kontakt och man ska vara så jäkla social alltid. Det kan jag tycka är skitjobbigt ibland. Jag menar, man kanske vill träffa någon, som man inte sett på länge. Sitter man där och pratar liksom bara, hela kvällen och då tycker liksom folk att man... dom tittar lite snett så. För då ska man minsann ha så jävla kul. Och den pressen har man ju då inte på café. Även om det är helt okey att folk kommer fram. Jag blir skitglad om någon kommer fram till mig och säger hej. Men samtidigt är det ju inte det att man behöver göra det. Och det tycker jag är ganska skönt faktiskt på café just att ingen liksom tvingar mig. (...) Vad man pratar om beror väldigt mycket på vem man går med och hur många man går. När jag är på café, antingen med min kille eller mina tjejkompisar, då är det ofta att vi snackar väldigt mycket och väldigt länge om allt sen sist vi pratades vid, ungefär. Allting, alla känslor, relationer, vad som har hänt. Då är det ofta väldigt...ja, känsliga saker faktiskt. Nu när jag går på café är det nog mer så jag vill ha det på något sätt. Det var innan så var det mer att vi gick stora gäng och då var det 'snacke' liksom. Man snackade skit och man liksom höll på lite, flörtade med varandra och så mer. Men nu när jag går på café då väljer jag mera ut dom här tillfällena med omsorg kanske för att då vill jag liksom prata. (...) Sen tror jag också i och för sig att det har att göra med det här att när man spanar, då går man ut på krogen. Det blir liksom så. Man väljer då café istället för att det blir lite mer intimt och det här att man inte kan snacka på krogar.

Man kan urskilja två olika nivåer i det sociala samspelet mellan ungdomarna på caféet. På en nivå är det **den stora gruppen som dominerar**. Då är man många tillsammans. Det blir ett livligt umgänge; man pratar, skojar, söker kontakt och kollar in. Här står gruppgemenskap, tillhörighet och utspel i centrum. Den andra nivån handlar tvärtom om **förtrolighet och avgränsning**. Det är samtal med pojkvän eller nära kompisar; i par eller en liten grupp. Då berättar man om allt som hänt, man diskuterar alla gemensamma bekanta och man utbyter intima tankar, åsikter och önsksningar.

För Sara representerar dessa två nivåer också skilda faser. Det kollektiva cafélivet ligger först i tiden, medan det mer intima kommer senare. Detta hör ihop med den möjlighet till ökad differentiering av utelivet, som följer med stigande ålder. Genom att en del klubbar och krogar blivit tillgängliga kan festande och raggning riktas till de miljöerna. Till och med att sådana aktiviteter **bör** ske där. Här hänvisar Sara till en social ordning som visar på skilda regler för det sociala umgänget på krogar respektive caféer. Umgängeskoden för klubbar och krogar är väldigt inriktad på att festa runt och ha kul. Det har man, men det kan också förvandlas till något tvångsmässigt. För att bidra till den rätta stämningen måste alla ställa upp på "jag-har-kul-beteendet", annars uppfattas man

som svikare. I jämförelse blir cafélivets flexibilitet åter synlig: det kan utformas på flera sätt. Sara säger att hon numera föredrar det mer stilla umgänget när hon är på café, men det finns inte någon press på att det måste vara så.

I högre ålder är alltså klubbar och krogar främsta arenan för sökandet efter en partner. Men också här kan caféer fylla en funktion, nämligen om man bestämt träff. Sara igen:

Man går om man har en date. Det är också väldigt klassiskt, att man gick på café när man träffade någon, så bestämde man att man skulle gå och fika.

Möjligen är det här vanligare i lägre åldrar. Peters erfarenheter pekar också i den riktningen:

Det är ett bra sätt att träffas och dejta på. Det är en neutral plats och man behöver inte välja sitt favoritcafé, utan man väljer nåt annat café där man träffas. I 14 -15-årsåldern så spenderar man inte 150 spänn på en date, utan man går och fixar en kaffe för en tjuga.

Caféer är bra mötesplatser för inledande och osäkra kontakter. Kanske tänder det till i relationen och då finns möjlighet att känna närhet och sitta i avskildhet. Kanske består osäkerheten, men då har man ändå fikat tillsammans och provat varandra.

Tillhörighet till vissa caféer

Café fungerar bra för tillfälliga träffar, men också för motsatsen: ständiga träffar. Även i det här avseendet kan man tala om två skilda nivåer. Den första nivån kan benämnas "**favoritcafé**". När jag talat med ungdomar om caféer nämner de väldigt ofta ett eller ett par ställen, som de tycker om att gå till. I samband med att de är på stan och handlar, så går de till ett speciellt café för att dricka kaffe. Det hör till själva stadsrundan. Men det kan även ske på kvällstid. De åker in till stan och tillbringar en kväll på sitt favoritställe; kanske sker det bara som en kortare uppladdning inför fortsatt besök på någon klubb.

Den andra nivån handlar om ett mer intensivt användande av ett café som mötesplats. Det är när caféet blivit till "**stamställe**". Då fungerar det som rumslig knutpunkt för kamratgruppens sociala aktiviteter. Där tillbringar man mycket av sin lediga tid. Där vet man att de andra kommer, man behöver inte bestämma detta i förväg. Man känner de flesta som går regelbundet på caféet, också de som inte ingår i det sociala umgänget. Och naturligtvis känner man personalen. Peter beskriver sitt stamställe:

Man mutar in sitt café. Som t ex så fikar jag väldigt mycket på Frank's, Kungsportsplatsen. (...) Där får jag arbetsro. Man känner personalen efter ett tag, man blir erbjuden mat då man inte har pengar. Sitter och dricker stora kanner med kaffe, jobbar, lånar telefonen. Det blir som en arbetsplats. Familj, hemkänsla, go' stämning. Så har dom bra öppettider också.

Caféet blir här som ett konglomerat av alla andra rumsligheter: hem, arbetsplats, studiekammare, fritidsgård och offentlig plats. Det är ett aktivitets- och relationscentrum med stark identifikatorisk kraft. Vilket café man frekventerar har stor betydelse för hur man uppfattas av andra, vilka kretsar man räknas till. Val av café är därför relaterat till vem man vill vara och var man vill höra hemma. Här finns förstås ett samband med den formgivning av caféer, som tidigare påpekats. Caféerna designas för att passa viss publik. Säkert finns även anpassningsprocedurer innebärande att caféer utformas utifrån en publik de redan fått. För ungdomar innebär det något som skulle kunna fångas med sentensen: "säg mig vilket café du besöker och jag ska säga dig vem du är"! Sara uttrycker sig så här optimistiskt:

Jag kan nog säga varenda café i Göteborg, så vet jag exakt vem som går där. Ja, det tror jag faktiskt.

Och Peter beskriver Göteborgs caféliv så här:

Vad vi har är ett gäng snygga caféer i Haga och Majorna som har frukostöppet, lunchöppet och stänger runt sju, åtta på kvällen. Och publiken börjar ju strömma in runt åtta på kvällen, sju-åtta på kvällen, från förorterna. Skolan slutar, man har gått hem och käkat och så åker man in till caféet. Då har vi caféstråket: Engelen, Tre små rum, Tintin, café Grottan och nåt till... fyra-fem caféer längre upp på Avenyn. Caféer som har en sådan publik, som räknar med att få en sådan publik, som har anpassat sig för en sån publik. Man spelar viss musik som dom kommer att tycka om, man har ljus som dom tycker om, man har en bekväm stämning för just den publiken. Sen dom mer alternativa caféerna för vänsterungdomar och de mest skilda studerande. Då har vi Vasastråket. Café Java och där hänger inte 14-15-åringar. Där serveras kaffet svart och där sitter man och pratar om sina idéer och politiska åsikter. Men så har vi ju stråk på andra sidan gatan. Då har vi ju café Nevada, Rosa Pantern, Vasa rosteri är ju för äldre publik där brukar inte yngre sitta. Men så går man tvärs över gatan så finns café Vasa. Napoleon är också ett ställe för en lite äldre publik, längre upp. Det är väl dom caféerna som finns. Och så har vi café Dali, Greta och... Det är ju det stråket, det går i zick-zack. Det är bara att gå.

Det är en imponerande kartläggningsförmåga av stadens sociala landskap, som här kommer i dagen. Man kan naturligtvis invända att de

flesta caféer har en mer sammansatt publik än vad som antyds i en sådan här karaktäristik. Men just detta att befolka staden och ge platser karaktär; överhuvudtaget förbinda det sociala med det rumsliga är en av of-fentlighetens viktigaste läroprocesser.

Till en del fungerar sådan här karaktäristik självuppfyllande. Ungdomar går till de platser de förväntas besöka när de befinner sig i en viss position. En koppling som ofta återkom i mina samtal med ungdomar var den mellan Schillerska och cafédrickande i allmänhet, och café Java i synnerhet. Skolenkäten pekar ju också på att det finns ett empiriskt underlag här. Jag frågar My om detta, eftersom hon gått på Schillerska:

B: Stereotypen av en Schillerska-elev är ju just denna: cafésittare, ofta kulturellt intresserad, gärna svarta-folket, mystiska klubbar på nätterna och så vidare. Vad skulle du säga om den bilden?

My: Jag skulle säga att den på sätt och vis stämmer ganska bra. Därför att jag tror att det kanske är den bilden som också lockar folk att söka just den skolan. Jag menar man kan märka det, särskilt bland dom som går första året, att dom är mycket mer såna än man är sen. Därför att man vill passa in i det på nåt sätt liksom. Så det är väl ett rykte som jag tror att det ligger lite sanning bakom.

Det finns en spänning mellan tvingande och valda moment. Man vet vad som väntas av en elev på Schillerska och det blir ett tryck för att uppfylla schablonen. Särskilt för den som är ny och inte riktigt säker på sin position. Å andra sidan finns det en attraktion i detta. Ungdomarna känner till förväntningarna i förväg och de representerar positiva värden för dem. Då får positionen en legitimerande och frigörande funktion. Man kan bete sig som en Schillerska-elev i kraft av att faktiskt vara det. Man är ingen "wannabe".

Geografiskt läge och atmosfär

Det geografiska läget och publiken är viktiga för hur ett café uppfattas och fungerar. Vissa caféer fyller speciella behov. De nattöppna caféerna i närheten av Avenyn och centrums krogliv, blir till ett slags nedladdningsställe för krogfolket. Hit kommer man fram på småtimmarna när krogar och klubbar stängt. De kan också besökas innan man går vidare ut. Då kan man snarare tala om en uppladdningsfunktion. Detta skapar en speciell atmosfär, som My kommenterar så här:

Det var andra sorters människor, bara på Vasagatan. Om man gick till Garbos och längre bort mot Avenyn. Där var det andra människor som satt. Och dit gick inte jag lika gärna. Likadant med Tintin, för det var sånt nattcafé dit man ibland var tvungen att gå om man ville gå på café på natten. Fast det var inte så kul att vara där för det var alltid lite så just jobbig stämning. (...) Café Tintin är ett sånt place

för att om man går dit på helgerna så kommer det folk som har varit ute och festat dit, från Avenyn, och tar en macka.

My uppfattade alltså att det var en mer aggressiv stämning på de här ställena. Särskilt då på nätterna när krogfolket kom in en vända på vägen hem.

Caféer och kön

Ett annat förhållande som jag pekat på utifrån enkäten är att det är vanligare att tjejer går på café, än att killar gör det. Detta har kommenterats en del i intervjuerna. Sara säger så här:

Det är ganska sällan faktiskt som man ser killar, bara killar, stå och fika. Eller inte sällan, men det är inte lika ofta som tjejer. Jag vet inte vad det beror på, men jag har fått för mig att vissa killar kanske tycker att det känns töntigt i den här åldern. Att dom fortfarande, vissa killar, dom är så olika i det här mognadsstadiet, att fortfarande killar tycker det är töntigt att gå på café själva.

Sara menar att det kan vara fråga om killars utveckling och vad könsroller tillåter. Hon berättar hur hon och hennes kompisar under en period sökte efter killar som de kunde dela cafébesöken med:

Vi hade längtat efter ett killgäng, som vi kunde umgås med. Som var schyssta killar, för då hade vi börjat tröttna lite på alla dom här häftiga killarna. Vi tyckte det var jobbigt. Vi ville ha killar som vi kunde gå på café med. Vi ville ha killar som vi kunde ha videokvällar med och vi ville kunna ta hem dom till våra föräldrar liksom. Det var lite så. Vi suckade och sen så fanns dom bara där. Vi träffade en kille och sen så var det som ett sånt häftigt killgäng med skatekillar och vi tyckte att det var ju perfekt. Det kunde inte bli bättre.

Här framträder en kill-identitet där intresse för caféliv förbinds med lust för myskvällar hemma och att vara presentabel för föräldrarna. Det är en mjuk och relationsinriktad manlighet, som kontrasteras mot andra killars "häftighet". Sedan var de killar Sara och hennes kompisar mötte också häftiga, vilket bara gjorde saken bättre. Men är det så att mycket av det caféliv jag beskrivit, kommunikations- och umgängesinriktat, bäst motsvarar tjejers behov och identitetsutveckling? Och bland killar fungerar det bäst för dem med en "mjukare" framtoning? My resonerar också kring de här frågorna:

Så här har jag alltid känt med det här cafélivet och hela den grejen, som alla mina tjejkompisar har varit väldigt attraherade av och nöjda med. Så har jag alltid haft myror i benen när jag sitter där och alltid varit lite avundsjuk på killarna, som

gjorde en massa andra grejer. Några av dom höll på med musik, det var ganska många som målade graffiti också. Några som åkte skateboard, alltså som hade mer aktiviteter så där, som dom höll på med. Jag tror att när jag var i den åldern så var jag, liksom många tjejer, inte så modig att jag vågade hänga på killarna. Det var inga av mina tjejkompisar som var intresserade av att skapa nåt sånt med mig liksom. Det blev helt enkelt så att jag kom inte igång med detta förrän ganska sent. (...) Jag kan inte svara på varför det var så. Men när jag var i den åldern då, även om jag umgicks med killar på caféerna när dom var med i hela den grejen, så var det ändå så att dom gjorde sina roliga grejer vid sidan om i sina killgäng liksom. Och där kändes det som att man inte fick vara med. Det hade man säkert fått om man hade vågat ta initiativet, fast jag vågade aldrig det och det tror jag är ganska vanligt.

Till en del har My samma erfarenheter som Sara. Tjejerna ägnar sig mer åt cafélivet än killarna och är mer tillfredsställda med det. Men My pekar också på två andra förhållanden. Ett kan sägas handla om cafélivets **relativa betydelse**. Hennes erfarenhet är att för tjejer intar cafélivet en mycket central position, det är nästan allt. För killarna däremot finns andra intressen, som de ägnar sig åt vid sidan om. Det är speciella killaktiviteter där tjejerna inte är med. Här tycks alltså killars könsroller ge utrymme för ett vidare spektrum av sysselsättningar.

Det andra förhållandet My pekar på handlar om en **spänning mellan aktiv och passiv**. Killarna är mer handlingsorienterade, de kan **göra** en massa saker. Cafélivet är mer stillasittande och inriktat på prat och umgänge. My får "myror i benen" av att sitta så mycket.

Den av de jag intervjuat som i minst utsträckning går på café är Martin. Hans sätt att motivera detta bygger på just denna distinktion mellan aktiv och passiv:

Jag är ibland på café, men jag är ingen sån som bara sitter och hänger på ett café. Jag är för rastlös för det, tror jag. Jag vill hest vara aktiv när jag gör någonting. Jag är sån, när jag ska träffa kompisar tycker jag det är kul och spela innebandy eller spela bowling eller göra något aktivt samtidigt som man träffas. Inte bara gå och sätta sig nånstans. När man går ut så är man ju aktiv liksom, när man dansar och så. Men det är väl trevligt att gå på café. Fast det är dyrt tycker jag.

Martin gör en koppling mellan caféliv och att "hänga" eller "bara gå och sätta sig". Han vill vara mer aktiv tillsammans med sina kamrater och bygga den sociala relationen utifrån aktiviteten. Här går det att känna igen den skillnad mellan aktivitetsbaserade relationer och relationsbaserade aktiviteter, som jag pekade på i samband med den lokala offentligheten.

Till sist en kommentar till det sista Martin nämner, att cafélivet är dyrt. Det har många ungdomar påpekat, även om det som regel går att hålla

cafébesöken på en lägre kostnadsnivå än dito på klubbar och krogar. Ett sätt är att alla bidrar ekonomiskt efter förmåga. Här är Peters modell:

När man går på café, och är fem personer, då slänger man ihop tio kronor var, får femtio kronor. Så får man ändå två-tre koppar kaffe och någon muffins eller nåt. Och det ger en tid att tänka ut vad man ska göra sen eller om man ska sitta kvar. Det räcker i ungefär två timmar.

Summering

I jämförelse med grannskapet är staden mer spännande och har ett större utbud. Många av de första försöken att ta staden i anspråk, utgår ändå därifrån. Det är det lokala gänget som tillsammans utforskar stadens möjligheter. Jag har pekat på att sådana prövande rörelser sker olika tidigt för skilda ungdomar. Vidare att ungdomar från förroterna knyter kontakter med varandra via nätverk, vilka använder centrala staden som mötesplats.

För de ungdomar jag studerar här är pengar och åldersgränser problem. Allting kostar och dessutom finns få ställen de kan komma in på. Det är också lätt att snabbt bli för gammal för ett ställe. Ingen vill bli uppfattad som "fjortis".

Caféer är viktiga ställen. De fungerar när man behöver vila ut och koppla av efter en runda bland stadens affärer. Men de är också bra för mer stadigvarande vistelse. På caféer finns en flexibilitet vad gäller umgänget. Man kan vara få, man kan vara många. Det går att ha kul med kompisarna, likaväl som att sitta i förtroliga samtal. Caféerna förmår förena intimitetens avskärmning med offentlighetens öppenhet.

Många caféer är hela miljöer. Deras utformning och läge gör att de frekventeras av och förbinds med vissa grupper. Det finns en koppling mellan ungdomars behov av identifikation och caféernas stil. Kring detta utvecklas ytterligare en rörelse i staden. Ungdomar som utifrån stilkriterier upplever sig höra samman, möts på de caféer som stilen förbinds med. Ett förkroppsligande förenas med ett "förrumsligande".

För många ungdomar blir emellertid stadsbesök aldrig vardagsmat; det framgår av enkätresultaten. Man åker till stan för att roa sig vid ensstaka tillfällen. Det finns emellertid gånger då trycket mot att ge sig ut och vara med blir extra stort. Jag tänker på det fenomen, som nästa kapitel handlar om: "ungdomshelger".

10 Ungdomshelger

Valborg 1996

Klockan är 18.30, det är Valborgsmässoafton och scenen är Allégården i Haga, Göteborg. Fältassistenter från cityenheten har kallat till samling och mötet besöks av cirka 50 personer. Här finns poliser, ungdomssekreterare, fritidsledare, föreningsrepresentanter och föräldravandrare. En kort genomgång görs av vilka som är där och vilka arrangemang som finns för kvällen. En del erfarenheter från tidigare valborgsmässoaftnar relateras och en lista med viktiga telefonnummer delas ut. Ungdomsmottagningen i centrum ska fungera som bas under kvällen. Där är telefonen bemannad hela kvällen och möjlighet finns att gå in och ta en fika. Stämningen är öppen och ironiskt skämtsam. Samtidigt infinner sig en känsla av att delta i ett generalstabsmöte där planerna för det stora slaget dras upp.

Som för att understryka detta är en helikopter det första jag hör när jag åter är ute på gatan. Antagligen övervakas trafiksituationen i city, där framkomligheten är begränsad på grund av chalmersistortégen. Jag går nerför Vasagatan där cortégen just passerar och det är mycket folk som tittar på. Publiken är mycket blandad: yngre, äldre och familjer. Flertalet har intresset är riktat mot de olika vagnarna i cortégen, men ett par grupper av ungdomar dricker öl, drar runt och skrålar. Nere vid Bältesspannarparken sitter det ungdomar överallt i mindre grupper. Det finns en påtaglig likhet i stil bland ungdomarna. De har en hippie-orienterad stil, med långt hår och indiskt inspirerade mönster i kläder och smycken.

Jag går vidare bort mot Heden och Exercishuset där det är disco. Här samlas de lite yngre och vad jag kan döma av det jag ser och hör är det i hög grad förörternas unga som kommit hit. Tidigare under samlingen talades det om att ungdomar från Backa respektive Hammarkullen skulle ligga i fejd med varandra på grund av en incident vid Backa kulturhus för en vecka sen. Man befarade att det skulle kunna bli någon konfrontation under discot. Just nu ringlar en lång kö in mot entrén och mitt intryck är att här finns en glad och förväntansfull stämning inför kvällen.

Tillbaka till Avenyn. Här går massor med människor. Gatan är helt övertagen från biltrafiken. Det börjar bli ganska skräpigt, inte minst ligger krossade ölfaskor överallt. Cortégen är slut och det passerar en hel del familjer, antagligen på väg hem eller till någon festlighet. Det slår mig hur tydligt det går att se skillnad på dem som är på väg någonstans och på dem som bara är ute och strosar. Ungdomar är klar majoritet i den sistnämnda kategorin.

Så småningom hamnar jag uppe vid Näckrosdammen. Här är ett 20-tal ungdomar samlade på gräsmattor och parkbänkar. De allra flesta är killar och de verkar ganska ordentligt berusade. Mitt på en av gångarna står en plastpåse med en dunk i. Så vitt jag kan förstå är det någon hemkörd variant. Ett par killar sitter nere vid dammen och försöker fiska upp något som de tappat i vattnet.

I centrala stan har ett par discon extra-öppet med lite lägre åldersgrän än vanligt. Det finns mycket ungdomar samlade runt de här ställena. Kring 22-23-tiden börjar folkmassan längs Avenyn skifta karaktär. Det blir fler äldre och färre yngre. Krogarna börjar fyllas och köbildningen utanför dem växer. Den särskilda valborgsmässostämningen klingar av. I Femman, särskilt vid MacDonalds vid

Brunnsparken samlas en hel del ungdomar, också sent på natten. Jag är där vid 02-tiden och då är det fortfarande fullt med folk.

Under kvällen träffar och samtalar jag med representanter för de olika grupper av ungdomsarbetare som är i gång och jobbar. Deras berättelser om vad de sett och varit med påminner i hög grad om det jag själv uppmärksammat. På den positiva sidan finns att det varit mycket människor i rörelse, olika arrangemang som ordnats och att många tycks ha haft roligt. På den negativa sidan finns nedskräpning, mycket superi och en hel del småbråk. Samtidigt är det intressant att notera att omdömet om valborgsmässofirandet varierar påtagligt. En del tycker det varit förhållandevis lugnt och andra säger att det är det värsta de varit med om. Den centrala frågan tycks vara efter vilka kriterier det som händer under en helg som valborgsmässoafton ska bedömas? Att "normala" gränser och regler delvis sätts ur spel vid ett sådant här tillfälle verkar alla vara överens om, men hur långt får man gå?

Ja, vad ska man egentligen säga om det fenomen den här berättelsen rapporterar ifrån? På ett plan verkar det vara en mycket **oordnad, närmast kaotisk situation**, som beskrivs. Det handlar om stora grupper av människor, huvudsakligen ungdomar, som använder stadens centrala delar som mötesplats. De umgås, dricker, äter, skojar, bråkar, skriker, skrattar, skräpar ner och springer omkring. Eftersom det rör sig om tusentals människor tar de här aktiviteterna över stadens centrum och annan verksamhet, i första hand trafiken, får svårt att fungera.

På ett annat plan kan man peka på **organiserande och reglerande mekanismer**. Här finns verkligen den offentlighetens ordning, som jag pekat på vid flera tillfällen tidigare. Exempelvis gäller det i rumsligt avseende. Vissa ytor används för förflyttning; här är det i första hand det stora stråket Avenyn. En del människor går i makligt strosande tempo, för att titta på folk och själv bli sedda. Andra har mycket mer målinriktning i sina rörelser, de är uppenbart på väg någonstans. Men alla tar sig fram därför att trots trängseln, så lämnar man plats för varandra. Andra rum fungerar som samlingsställen för grupper, vilka har stil, ålder eller annat gemensamt som förenande faktor. Det fysiska rummets beskaffenhet tycks här spela in: Avenyns bredd och raka sträckning gynnar strosandet, Bältesspannarparkens centrala placering och öppenhet är en idealisk plats att träffas på och Näckrosdammens relativa avskildhet passar bra för de aktiviteter som pågår där. Ungdomarnas offentliga liv kan ses som ett flätverk av sociala territorier. Och slutligen finns ett inslag av organiserade verksamheter, vilka har arrangerats speciellt för det här tillfället: ungdomsdiskoteket och chalmersistcortégen.

Ungdomshelger

Det fenomen som Valborg är ett exempel på ska jag kalla "ungdomshelger". Det är tillfällena med påtagliga rituella och festivallikande inslag. Det är ungdomars variant av vad som tidigare kallats "evenemangsoffentlighet" (se kap 3). När ungdomshelger inträffar sker också något med den kollektiva sociala ordning som strukturerar våra vardagliga handlingsrepertoarer och tolkningsscheman. Ungdomar får vid de här tillfällena större utrymme för att göra saker och det förväntas finnas en större tolerans från andra grupper. En del av denna rituella ordning är att den ger möjlighet till att testa saker och att passera gränser. Den har alltså liknade funktion som de övergångsriter som ungdomstidens historia är så kännetecknad av. Det innebär t ex att testa alkohol för första gången eller att dricka sig berusad. Det kan vidare vara tillfällena för de första kontakterna med det motsatta könet.

Det gör att sådana här ungdomshelger bär på en extra spänningsladdning och de är ofta efterlängtrade. Eftersom de utgör tillfällena då man kan spränga gränser och testa sådant som är spännande och lite förbjudet, blir de tillfällena man i förväg ser fram emot och efteråt ägnar en hel del uppmärksamhet kring. Man berättar för varandra om vad som hände, vad man gjorde och hur andra bar sig åt. På så vis blir de här helgerna till delar av ett kollektivt minne samt förknippade med signifikanta händelser i en egen utvecklingsprocess. De här tillfällena träder fram som specifika ur en kedja av övriga, både vardagliga och särskilda, händelser. Ungdomar refererar ofta till sådana här tillfällena både för att beskriva saker som inträffat och för att uttrycka längtan till att de ska infalla.

De här tillfällenas speciella innebörd är att de ger möjlighet också för dem som annars inte är så mycket ute att pröva det offentliga livets lockelser. Åtminstone är det den upplevelse jag haft vid observationer. Man ser många ungdomar ute. Det är debutanternas förlovade tillfällena. Vid intervjuer nämns ofta de här tillfällena som gånger då man åker till Göteborg även om man annars inte gör det så ofta. De bryter också vardagens mönster, man får göra något roligt. Det här var väldigt tydligt i samband med Angeredsfestivalen. De flesta av dem jag intervjuade var mycket intresserade av ungdomars engagemang och delaktighet. De motiverade också sitt deltagande i arbetet med festivalen med sådana skäl. Samtidigt beskrev de att vad de längtade efter var att få träffa gamla och nya kompisar, framför allt sådana av andra könet. Därför var också de båda diskoteken festivalens höjdpunkter. Då gavs det möjligt att kolla in varandra och kanske kunde man träffa någon. Man kunde känna denna spänning och förväntan i luften under festivalkvällarna.

Det sistnämnda pekar på ett annat kännetecken för tillfällena som präglas av offentligt firande, nämligen att de bygger på och skapar en kollektiv atmosfär. Det är inte alltid lätt att redogöra för hur den här upplevelsen konstrueras; den är i hög grad något som "känns i kroppen". Till en del handlar det om yttre tecken med en tydligt riktad symbolisk laddning. Vi kan se det under Valborgsfirandet: chalmeristcortégen, folk som bär studentmössor och vårblommor i rabatterna. Men det är också en fråga om de känslor och förhoppningar den enskilde bär med sig samt om de laddningar som skapas i mötet inom och mellan grupper. Det kan bli tillfällena med höga förväntningar och starka känslomässiga spänningar. Då det känns som om hela världen står öppen, livet leker och allt är möjligt. Och det är tillfällena då allt kan gå väldigt fel, då det roliga vänds i tragik och då nya erfarenheter blir till tunga och belastande minnen. Ibland tycks det offentliga livet karaktäriseras av händelseförlopp, som balanseerar på en smal gräns mellan succé och katastrof.

De här ritualiserade tillfällena kan sägas uppträda på i huvudsak två sätt. Antingen är de tillfällena då ungdomar av tradition eller på grund av någon specifik händelse, bestämmer sig för att fira och träffas kollektivt. Valborg och skolavslutning är exempel på traditioner. Firandet av idrottsliga segrar är exempel på de spontant uppkomna. Det typiska för de här tillfällena är att det finns en betoning på det icke-arrangerade. De organiserade insatserna tenderar att vara koncentrerade på att upprätthålla ordningen. Andra rituella tillfällena hör samman med organiserade tillställningar, som då också är inriktade på själva det offentliga livet. Ibland är de här tillfällena enbart riktade till unga människor, som vid Gothia cup. Andra gånger riktar sig evenemangen till en betydligt bredare publik, som t ex Göteborgskalaset. Det finns då ofta inslag som är speciellt utformade för att vända sig till ungdomar.

Beteckningen "ungdomshelger" är inte helt lyckad, bl a beskriver den dåligt de mer spontant uppkomna festtillfällena. Det är emellertid svårt att hitta någon bra benämning. Jag har övervägt "ungdomsritualer". Detta skulle vara i analogi med det resonemang Barbro Klein för kring samma företeelser, men då inte bara i anknytning till ungdomar (1995 s 10-14). Klein pekar på hur svårt det är att finna en term som fungerar bra för att ringa in den här typen av fenomen. Nu är begreppet "ritual" i ungdomsforskningssammanhang förbundet med den s k Birminghamskolans analys av subkulturer (Hall & Jefferson 1976 s 45-52). Där används det för att beteckna handlingsmönster som uttrycker och förstärker den subkulturella, kollektiva identiteten. För att inte skapa oklarhet i relation till denna användning, har jag alltså stannat vid "ungdomshelger". Detta är mer allmänt associerat till fest och vardagens uppbrott. Många av de tillfällena det handlar om inträffar dessutom på helger.

Sådana här ungdomshelger tenderar att förbinda den lokala offentligheten med centrala stadens offentliga liv. De kan innehålla såväl lokala samlingar och arrangemang, som centrumbaserade sådana. I Göteborg har båda typerna av evenemang ordnats. På senare år har några större närmast regionala evenemang ordnats, t ex Västerfestvalen, geografiskt placerad i Frölunda, och arrangemang vid Backaplan på Hisingen. De här tillställningarna vänder sig till ett lite större lokalt område. Som regel ordnas de i samarbete mellan ungdomar, föreningar och kommunalt anställda. Frekvensen av besökare kan variera kraftigt. Under den period jag följt Valborgsarrangemang har jag noterat en del sådana svängningar. Ett år ställde man t ex in en tillställning på Blå Stället i Angered därför att det bara kom en handfull besökare. Året innan var det fullt hus på samma ställe. Den generella erfarenheten är att det är mycket svårt att förutse vilken attraktionskraft ett evenemang kommer att ha. Det handlar också om vad det finns för konkurrerande arrangemang och vädret spelar en viktig roll under sommarhalvåret. Ungdomar emellan pratas mycket inför de här rituella tillfällena. Här illustreras offentlighetens kommunikativa kapacitet. Ofta sprids kollektiva uppfattningar bland ungdomsgrupper om var man "bör" vara vid ett specifikt tillfälle. Ursprunget till de här bedömningarna är svåra att spåra och de sprids mellan ungdomar i samtal med varandra.

Skolavslutning och Valborg 1996

Intrycket när man vistas ute vid sådana här tillfällen är att "alla är där". Det är också vad ungdomar ibland sagt i samtal. Det finns ett tryck på att vara med. Annars är risken att de andra haft roligt när man inte varit med och man hamnar utanför. Hur ser det då ut generellt? Är många ungdomar ute och firar vid sådana här tillfällen? För att få dessa förhållanden belysta ställdes en fråga i enkäten där ungdomarna ombads beskriva vad de hade gjort på Valborgsmässoafton respektive skolavslutningen samma år. Utifrån svaren på den frågan ska jag undersöka hur det här ser ut.

Innan jag redovisar hur eleverna svarat på frågan om vad de gjorde, måste jag kommentera min bearbetning av svaren. De svar jag fått varierar från enstaka ord, t ex "ute", till ganska fullödiga beskrivningar: "Fyllde år. Var på väg till Danmark. Kom ej över så jag gick på cortégen och sedan på café". Jag har kategoriserat svaren i två omgångar. Först använde jag mig av totalt 17 st kategorier. Jag formulerade dessa så nära som möjligt de uttryck som ungdomarna själva användt. Utgångspunkt var **vad** de gjorde, med **vem** de gjorde det och **var** de gjorde det. Exempel på sådana kategorier är: hemma, hemma med familjen, hemma med kompis, ute med kompis och disco.

Därefter förde jag samman dessa sjutton kategorier till sammanlagt sex stycken. De är följande:

- **var hemma/gjorde inget.** I den här kategorin har jag samlat alla svar som tyder på att respondenten varit hemma och/eller inte gjort något särskilt. Man kan säga att här finns de som framstår som icke-aktörer eller passiva i förhållande till umgänge och festande vid de här två tillfällena.
- **med familjen.** Här finns de som uppgivit någon form av familjeumgänge som central aktivitet. Som regel rör det sig om att man varit hemma med familjen, gått på restaurang tillsammans eller att en speciell fest har arrangerats i familjen. I något enstaka fall har även kompisar varit med. För det stora flertalet avser "familjen" föräldrar och syskon, men det finns också något exempel på att det rör sig om respondenter som själva är gifta och har barn.
- **med kompisar hemma och/eller på fest.** I den här kategorin har jag samlat sådana svar som pekar på ett umgänge med kompisar i den privata sfären. Det är i huvudsak sådana som svarat att de varit hemma med kompisar eller att de varit på en fest med/hos kompisar. Den här kategorin är problematisk i det att den å ena sidan vetter mot de två tidigare nämnda kategorierna. En del som svarat att de varit hemma med en kompis har kanske inte gjort något särskilt och skulle då ha kunnat placeras i första kategorin. De har kanske också umgått en del med sin familj hemma och skulle då ha kunnat placeras i kategori två. Å andra sidan kan en del av de kompisfester som nämns ha haft en ganska offentlig prägel. Det kan ha rört sig om en större lokal där det var öppet för de flesta att komma in. I sådana fall skulle de här svaren lika gärna ha blivit placerade i den följande kategorin, som tar fasta på umgänge i det offentliga. Här finns en osäkerhet beroende på att de svar som avgivits i enkäten ibland varit mycket knapphändiga. Hur som helst är emellertid avsikten med den här kategorin att ringa in dem som firat Valborg och skolavslutning med sina kamrater och där detta umgänge varit organiserat i den privata sfären.
- **offentligt umgänge.** Den här kategorin samlar dem som uppgivit att de varit i någon offentlig miljö och träffat kamrater. Här finns sådana som svarat att de varit ute, eller ute på stan, med kompisar, att de varit på pub eller restaurang, på Liseberg eller på dis-

kotek. Som tidigare påpekats finns här en del gränsfall i förhållande till föregående kategori. Det centrala har emellertid varit att här samla dem som använt offentligheten som utgångspunkt för sitt umgänge/firande.

- **organiserade aktiviteter.** Det finns en del som uppgivit aktiviteter innanför ramen av någon förening, organisation eller dylikt. De är hänfödda till den här kategorin. Det är fråga om aktiviteter där det organiserade inslaget är påtagligt. Det rör sig alltså inte om att några ungdomar hyrt en föreningslokal där de sedan ordnar en privat fest.
- **övrigt.** Det här är en restkategori där jag sorterat in svar som inte varit möjliga att få in i någon av de övriga kategorier som jag använde vid första kategoriseringen. Exempel på sådana svar är "kåka glass", "bada", "åkte till min gamla skola" och "var sjuk". Dessutom finns här svar där någon form av "resa" angivits som aktivitet.

Aktiviteter Valborgsmässoafton.

Det är 742 ungdomar som svarat på vad de gjorde valborgsmässoafton 1996. Det innebär att hela 25% inte lämnat något svar, alternativt att de skrivit att de inte kommer ihåg. Det här bortfallet finns i första hand bland de yngre eleverna. Tillsammans utgör 13-14-åringarna 54% av dem som inte svarat. Könsmässigt är fördelningen jämn i bortfallsgruppen, men det finns klara skillnader mellan högstadieskolorna. Det är i första hand Hjällboskolans elever, som inte svarat på vad de gjorde på valborg. Av de 129 elever från Hjällboskolan som ingår i undersökningen är det 69 (54%), som inte svarat på frågan.

Detta var också något jag märkte när undersökningen genomfördes. I Hjällboskolans klasser frågade eleverna ofta vad som kännetecknar Valborg och det var tydligt att många hade svårt att särskilja den helgen från andra helger. Föreställningen att Valborgsmässoafton är en helg då ungdomar ska samlas och fira hade alltså då inte samma förankring i Hjällbo, som i andra skolor. Det här behöver i och för sig inte betyda att ungdomarna inte var lika mycket ute och firade, som eleverna från de andra skolorna. Men eftersom Valborg inte framträder som någon speciell helg, har de svårt att minnas vad de faktiskt gjorde.

I tabell 10:1 finns svaren för aktiviteter under Valborgsmässoafton redovisade. Jag gör samma fördelning på skilda boendemiljöer, gymnasieprogram och kön, som tidigare.

Tabell 10:1

Aktivitet under valborgsmässoafton 1996

(radprocent, n=antal, N=988)

Boendemiljöer	n	Hemma, inget	Med familjen	Hem/fest kompisar	Offentlig- heten	Org aktiviteter	Övrigt
<i>Samtliga</i>	349	30,9	6,3	11,7	38,1	4,3	8,6
<i>Killar - Tätort</i>	89	34,8	14,6	7,9	24,7	7,9	10,1
<i>Förort</i>	29	44,8	0,0	0,0	41,4	6,9	6,9
<i>Innerstad</i>	71	25,4	0,0	14,1	47,9	4,2	8,5
<i>Tjejer - Tätort</i>	68	29,4	8,8	23,5	26,5	4,4	7,4
<i>Förort</i>	31	54,8	6,5	3,2	25,8	0,0	9,7
<i>Innerstad</i>	61	14,8	1,6	11,5	63,9	0,0	8,2
Gymnasieprogram	n	Hemma, inget	Med familjen	Hem/fest kompisar	Offentlig- heten	Org aktiviteter	Övrigt
<i>Samtliga</i>	393	13,2	2,0	20,4	55,2	3,1	6,1
<i>Killar - Teori</i>	104	14,4	1,0	12,5	63,5	3,8	4,8
<i>Praktik</i>	53	13,2	1,9	26,4	47,2	3,8	7,5
<i>Tjejer - Teori</i>	180	12,8	2,8	20,6	53,9	2,2	7,8
<i>Praktik</i>	56	12,5	1,8	28,6	51,8	3,6	1,8

Den generellt största gruppen är de ungdomar som angivit någon form av **umgänge i det offentliga** under valborgsmässoafton. För gymnasisternas del upp går dess andel till mer än hälften. Bland högstadieläverna framstår innerstadens tjejer som de klart mest aktiva i offentligheten under Valborgsmässoafton. Tjejer i tätort och förort samt tätortskillarna är de som varit minst ute i offentliga sammanhang. Bland gymnasiets elever är inte skillnaderna lika stora. Ungdomar på teoretiskt orienterade program är något mer frekventa, i synnerhet gäller det killarna. Om man ser på hur svaren på frågan formulerats så är de flesta i stil med "ute med kompisar", "dragit på stan" etc. En del har gjort mer omfattande beskrivningar t ex att de först varit på cortegén och sedan gått runt på stan och små småningom landat på en pub eller restaurang. Om man ser närmare på den här gruppen har den sin tyngdpunkt i den övre halvan av åldersintervallet. De som är 16 år och äldre är förhållandevis mer ute i det offentliga än de yngre. Detta även när hänsyn tas till att de yngre i högre utsträckning finns bland dem som inte besvarat frågan.

Den näst största gruppen bland högstadieläverna är de som svarat att de **inte gjorde något särskilt**. I synnerhet gäller detta förortsungdomarna. Det kan emellertid finnas en underrapportering här, som jag redan varit inne på. För gymnasisternas del är svaren i den här kategorin

inte lika många. Detta pekar på att Valborg är en ungdomshelg med större förankring bland de äldre ungdomarna.

På gymnasiet är de **som varit tillsammans med kompisar i ett privat sammanhang**, antingen hemma eller på fest, den näst största gruppen. Killar med teoretisk inriktning har dock deltagit i sådana sammanhang i mindre utsträckning än de andra. På högstadiet finns stora variationer. Nästan var fjärde tätortstjej har firat Valborg i det privata med kompisar. Bland förortsungdomarna är detta emellertid mycket ovanligt. Skillnaderna mellan högstadium och gymnasium speglar rimligtvis de äldres större möjligheter att disponera hemmet föräldrafritt och att då få arrangera mindre fester där. Dessutom har en del av dem redan har eget boende.

Som nummer fyra i storleksordning kommer de som förts till kategorin **övrigt**. Eftersom det är en restkategori finns egentligen inget innehållsmässigt som karakteriserar gruppen och därför är den inte så intressant att analysera.

Nummer fem i storleksordningen av kategorier är för högstadiets del de ungdomar som **varit tillsammans med familjen**. Detta är emellertid mycket ojämnt spritt. Ungdomarna i tätortsskolan intar en helt dominerande ställning, i någon mån tillsammans med förortstjejerna. På gymnasiet är den här kategorin däremot jämnt fördelad. Det är emellertid mycket få som varit tillsammans med familjen under Valborg och det är på gymnasiet den kategori som samlat minst antal svar.

Slutligen är det så de som uppgivit att de sysslat med **organiserade aktiviteter** under Valborg. Även här intar tätortsungdomarna en ledande ställning. På det hela taget är det dock få ungdomar i den här kategorin.

Aktiviteter skolavslutningen

Så då över till skolavslutningen samma år. Det är nu 908 ungdomar som svarat på den här frågan, varför bortfallet begränsas till 8%. Uppenbart har det alltså varit lättare att komma ihåg vad man gjorde på skolavslutningen än under valborgsmässafton. Bortfallets sammansättning är sådan att 13-14-åringarna utgör den största gruppen (54%) åldersmässigt. Det är vidare något fler killar i den här gruppen och även denna gång är Hjällboskolans elever oproportionerligt många i bortfallsgruppen. Hur ser då aktiviteterna ut när skolan slutat? I tabell 10:2 finns en sammanställning.

Även under firandet av skolavslutningen utgör de som **rör sig i offentligheten** den största gruppen. I likhet med Valborg är det fler på gymnasiet som varit ute, än vad som är fallet på högstadiet. En stor förändring är att förortskillarna har en mycket hög andel vars svar

placerats i den här kategorin. Här finns ett mönster som vi kan känna igen från såväl den lokala som cityoffentligheten. Kontrasten härvidlag är tätortens killar, bland vilka det var något vanligare att vara hemma eller inte göra något särskilt. Innerstadens tjejer har inte varit ute i offentligheten lika mycket som under Valborg, medan förhållandet för förortstjejerna är det motsatta. På gymnasiet är skillnaderna mellan ungdomarna inte lika påfallande. Den största differensen finns inom de praktiskt orienterade programmen. Där var killarna mer ute i offentliga miljöer under skolavslutningen än tjejerna.

Tabell 10:2

Aktivitet under skolavslutningen 1996

(radprocent, n=antal, N=988)

Boendemiljöer	<i>n</i>	<i>Hemma, inget</i>	<i>Med familjen</i>	<i>Hem/fest kompisar</i>	<i>Offentligheten</i>	<i>Org aktiviteter</i>	<i>Övrigt</i>
<i>Samtliga</i>	470	13,6	6,6	20,3	43,4	5,9	10,2
<i>Killar - Tätort</i>	112	25,0	8,9	17,9	23,2	10,7	14,3
<i>Förort</i>	46	6,5	0,0	4,3	78,3	2,2	8,7
<i>Innerstad</i>	84	14,3	3,6	14,3	52,4	1,2	14,3
<i>Tjejer - Tätort</i>	88	12,5	6,8	37,5	31,8	9,1	2,3
<i>Förort</i>	64	12,5	7,8	15,6	53,1	1,6	9,4
<i>Innerstad</i>	76	2,6	9,2	25,0	46,1	6,6	10,5
Gymnasieprogram	<i>n</i>	<i>Hemma, inget</i>	<i>Med familjen</i>	<i>Hem/fest kompisar</i>	<i>Offentligheten</i>	<i>Org aktiviteter</i>	<i>Övrigt</i>
<i>Samtliga</i>	436	8,9	1,4	22,5	57,1	1,6	8,5
<i>Killar - Teori</i>	114	14,0	1,8	18,4	57,9	2,6	5,3
<i>Praktik</i>	65	3,1	0,0	21,5	63,1	3,1	9,2
<i>Tjejer - Teori</i>	196	9,7	1,5	20,4	56,6	0,0	11,7
<i>Praktik</i>	61	3,3	1,6	37,7	50,8	3,3	3,3

Grupp nummer två i ordningen är de ungdomar som firat skolavslutningen med kamrater i hemmet eller på privat fest. Detta är generellt sett vanligare bland tjejerna. För tätortstjejerna är detta faktiskt den vanligaste sysselsättningen. Bland förortskillar är det istället mycket ovanligt. På gymnasiet är det tjejerna på praktiskt orienterade program som har flest svar i den här kategorin.

En kategori som, i motsats till föregående, har minskat i förhållande till Valborg är de ungdomar som svarat att de var hemma eller inte gjorde något särskilt vid skolavslutningen. Det tycks alltså generellt finnas en större uppslutning kring att festa i samband med skolavslutningen än vid Valborg. Detta kan emellertid också bero på tillfälligheter, som t ex vädret och tillgång till olika arrangemang. Allmänt sett är det flest killar i den här kategorin. Det kan verka förvånande med tanke på att killarna ju ofta framstår som de mest aktiva ute. Bland killarna finns emellertid en tendens till polarisering, vilket jag också pekat på tidigare.

De två största grupperna är killar i tätort samt de på teoretiskt orienterade program. Däremot är det ovanligt bland tjejer i innerstad.

Den fjärde största gruppen är de vars svar placerats i kategorin **övrigt**. Här återfinns något fler svar i förhållande till valborgshelgen. Hela denna ökning faller på den grupp som svarat att de varit "på resa". Det är alltså sannolikt tidigt påbörjade sommarsemesterar, som orsakar den här skillnaden.

De som tillbringat skolavslutningen **med sina familjer** är klart fler på högstadiet än gymnasiet. Det är klart vanligast bland högstadiets tjejer, med undantag för tätortskillarna, som ligger på samma nivå.

Till sist är det de elever som ägnat sig åt **organiserade aktiviteter** under skolavslutningen. I likhet med situationen är det tätortens unga som dominerar den här kategorin.

Kommentar

Genomgången av enkätsvaren pekar i samma riktning som observationer och intervjuer gjort, nämligen att det är **en mycket stor grupp unga som vistats i offentlig miljö** för att fira de här "ungdomshelgerna". Utifrån enkätsvaren går det inte att säga så mycket om vad ungdomarna gjort när de nu varit ute. Som påpekats tidigare är materialet begränsat i det här avseendet. Det klart dominerande intrycket av ungdomarnas svar är emellertid att det vanligaste varit att de helt enkelt varit ute, träffat kompisar och "dragit runt" på stan eller i den lokala miljön. Jag hade en underkategori vid den första klassificeringen av svaren, som avsåg spontant umgänge i offentliga miljöer. I den kategorin återfinns ca två tredjedelar av svaren.

Ett annat förhållande som är slående är **att det i mycket liten utsträckning inkluderas vuxna** i firandet av de här helgerna. De kategorier som innefattar aktivt deltagande av föräldrar eller andra vuxna är de som rubricerats "med familjen" och "organiserade aktiviteter". Kvantitativt sett är dessa mycket små kategorier. Naturligtvis kan man tänka sig att en del av dem som varit hemma, själva eller med kompisar, också kan ha firat med vuxna. Trots detta är det sammanlagda intrycket att Valborg och skolavslutning verkligen är ungdomshelger i den bemärkelsen att det är unga som umgås med andra unga, utan större inblandning från den äldre generationen. Ett undantag från den regeln måste dock högstadieungdomarna i tätort sägas vara. Här finns en klart högre nivå av vuxeninvolvering. Såväl killar som tjejer i tätort är mindre frekventa i de offentliga miljöerna.

En annan intressant fråga är om det finns **skillnader mellan de grupper av ungdomar som bildas med utgångspunkt från vad de gör**

under Valborg och skolavslutning? För att studera detta har jag valt ut två undergrupper, vilka är varandras verkliga kontraster när det gäller hur Valborg och skolavslutning firas. Å ena sidan har jag valt ut dem som svarat att de varit hemma eller inte gjort något vid de här tillfällena. De är sammanlagt endast 46 till antalet. Å andra sidan har jag valt ut dem som svarat att de varit ute i offentliga miljöer vid båda tillfällena. I den gruppen återfinns 217 ungdomar. Det är alltså unga som gjort konsistenta val vid båda tillfällena och som representerar icke-aktörer respektive mest frekventa aktörer i förhållande till de offentliga sammanhang jag här studerar.

Därefter har jag tittat på hur de här grupperna rör sig i en del andra offentliga sammanhang, vilka tidigare redovisats. Det handlar såväl om den lokala som om centrumoffentligheten. Jag har också sett på kompisumgänget i det privata. Det som framträder vid jämförelsen är ett mycket tydligt mönster. Man kan se att det rör sig om två olika åldersgrupper: offentlighetens frekventa aktörer är klart äldre än den andra gruppen. 15 år tycks vara en ålder där grupperna delar sig. Det är vidare fler killar i "hemma/inget-gruppen", medan "offentlighetsgruppen" är ganska jämnt könsfördelad. Det finns stora skillnader vad gäller olika aktivitetsnivåer. Såväl i hemmet, i det lokala som i centrala Göteborg framstår "offentlighetsgruppen" som klart mer aktiv än den andra gruppen. Särskilt gäller detta aktiviteter i centrala Göteborg. Till viss del hänger detta samman med att de som firar Valborg och skolavslutning i det offentliga är äldre. Men också vad gäller umgänge i grannskapet, på fritidsgården och hemma med/hos kompisar är "offentlighetsgruppen" mycket mer aktiv.

Jag har tidigare beskrivit "ungdomshelgerna" som tillfällen att bryta mönster, passera gränser och testa sådant som man annars inte får eller vågar. Men uppenbart är det också så att under de här helgerna reflekteras ett mönster som återfinns i den grå vardagen. De ungdomar som har en utåtriktad och kamratorienterad livsstil i vanliga fall, och därmed ett stort nätverk, umgås även så vid de här speciella tillfällena. Medan de som inte har sådana kontakter i vanliga fall, tenderar att hamna utanför även när de särskilda tillfällena inträffar.

Samtidigt är det också tydligt att en hel del av de ungdomar som är ute vid de här tillfällena är de som annars är mer sporadiskt i offentliga miljöer. Här kan man istället se ett avbrott i förhållande till vardagliga rutiner.

Frirum kontra yttre kontroll.

Den inledande berättelsen mynnar i en fråga, nämligen hur man ska uppfatta sådana här ungdomshelger? Utifrån ett perspektiv av risker framstår ungdomars offentliga liv i allmänhet, och de särskilda festtillfällena i synnerhet, som **socialt problematiskt**. Det här är utgångspunkten för det andra konglomeratet av aktörer i berättelsen ovan: fältarbetarna, socialsekreterarna, fritidsledarna, föreningsfolket, föräldravandrarna och polisen. De fungerar som **intervenerare** i det offentliga livet och arbetar med olika strategier för att söka öka tryggheten i de offentliga miljöerna, göra insatser för att begränsa risker och skador samt gripa in i akuta situationer. Som jag pekade på i inledningskapitlet har det sedan något tiotal år tillbaka blivit vanligt att de här grupperna av aktörer samlas för att göra gemensamma insatser vid tillfällen, då man förutser ett omfattande offentligt festande från ungdomars sida.

Det här belyser ett tema som närmast automatisk dyker upp i en situation som präglas av en spänning mellan gränsöverskridande handlingar och social problematik, nämligen frågan om **social kontroll**. Offentligt liv kännetecknas i grunden av att där råder en låg grad av utifrån påförd, eller formell, kontroll. Det är ju just så jag definierat den ungdomsoffentlighet jag studerar här. Snarare växer kontrollen fram inom själva nätverket av sociala relationer i offentligheten. Det offentliga livet har en slags självreglerande karaktär, där man i och för sig använder övergripande regelsystem. Unga människor lever generellt i en underordnad och fostringspräglad situation, varför det offentliga livet innehåller mer frihetsgrader än vardagen i övrigt. I diskussionen om ungdomars offentliga liv pekas därför ofta på behovet av **frirum** (t ex Lieberg 1992). Det är precis tillgången till detta som gör att många ungdomar enträget befolkar offentliga rum, trots att dessa ofta inte verkar särskilt inbjudande eller utformade för socialt umgänge. Med den här utgångspunkten framstår intervenerarna som alltför kontroll- och probleminriktade och deras aktiviteter hotar att förstöra just den offentlighetens autonomi, som utgör en av dess viktigaste grundstrukturer.

Det som ur intervenerarnas perspektiv främst motiverar deras insatser är det offentliga livets **risker**, ungdomars behov av **trygghet** och **vuxenstöd** i den typen av situationer samt förekomsten av en **reell problematik**. Jag har tidigare pekat på massmedias betydelse ifråga om att beskriva det offentliga livet utifrån dess problemsida. Det sker en rapportering av det sistnämnda, som följer ett närmast rutinemässigt mönster. Ett exempel utgör just det valborgsmässofirande som jag skildrat ovan behandlades vid två tillfällen i Göteborgs-Posten. Först samma dag, inför firandet. Då intervjuas en polis som säger: *"Ställ bilen hemma och ha koll på*

ungarna". Vidare sägs i artikeln att Valborg varit en tämligen lugn kväll de senaste åren och att man förväntar sig kallt väder, vilket enligt polisen är "till vår fördel" (GP 96-04-30). Rapporteringen efteråt ser emellertid ganska annorlunda ut. Nu är rubriken: "Stökig helg för polisen" och i ingressen står: "Mycket fylla. Dagen efter såg Avenyn ut som en glaskross. Valborgsmässoafton är ungdomarnas festarnatt. Många fick nyktra till hos polisen – eller bli hämtade av föräldrarna". Senare i artikeln står att "småbråk, fylleri och enstaka misshandelsfall ledde till över 100 ingripanden" och att det varit slagsmål vid diskoteket på Heden. Vid två tillfällen i texten citeras också poliser som kommenterar föräldrars ansvar för det som inträffat och att de borde engagera sig mer (GP 96-05-02).

Strukturen i Göteborgs-Postens bevakning av valborgsmässofirandet är att gå från en ganska överslätande hållning om att det bara är det gamla vanliga som ska hända igen, till en väldigt problemfokuserad framställning, där negativa incidenter staplas på varandra. Det är intressant att jämföra med rapporteringen från Valborgsmässoaftonen året innan. Enligt den första artikeln var ju de tidigare åren präglade av ett tämligen lugnt firande. Ändå är rubriken i Göteborgs-Posten ett år tidigare den här: "Stökigt valborgsfirande". Och i ingressen står: "Kniv-slagsmål, inbrott, lägenhetsbråk och rattfylla" (GP 95-05-02). Senare i artikeln beskrivs de centrala delarna av Göteborg som präglade av ett stökigt firande...

Det man kan se här är alltså en slags **representationskonflikt**. Den centrala frågan är vems berättelser, bilder och erfarenheter från sammanhanget som ska få beteckna helheten och förlänas med en aura av "sanning"? På ett sätt är den frågan lätt att besvara. Naturligtvis har båda bilderna fog för sig och ingen av dem borde få företräde framför den andra. För en del är festandet och kamratumgänget vid ungdomshelger höjdpunkter under året. För andra blir det ganska mediokra eller trista tillställningar. För ytterligare andra blir de vidhäftade med tunga minnen, tråkigheter och t o m tragik. De här bilderna samexisterar och ingen representerar sanningen bättre än den andra.

Det är sannolikt en mycket allmän uppfattning att det är önskvärt att stödja ungdomshelgernas funktion som festlig höjdpunkt och att minska inslagen av tråkiga händelser. Frågan är då i vad mån de olika grupperna av intervenerare gör detta? Jag har inte systematiskt sökt utvärdera detta, men ska ändå göra några kommentarer kring den här frågeställningen. Det finns en fråga i enkäten där ungdomarna ombeds svara på till vem de i första hand skulle vända sig för att få hjälp i en akut situation. Flera alternativ fick anges och förutsättningen var att alla var möjliga att nå. Det klart vanligaste svaret var att man skulle vända sig till kompisarna. Detta svarade 64% av killarna och 72% av tjejerna. Därefter svarade tje-

jerna att de skulle vända sig till sina föräldrar (57%) och därefter till polisen (52%). Det var samma svarsalternativ för killarna, men i omvänd ordning. En kommentar jag fick av många ungdomar var att de skulle förvänta sig hjälp av kamrater och polis i den akuta situationen och att föräldrarna skulle stå för stöd i efterhand. Hjälp av syskon nämndes av drygt var fjärde svarande. Vad gällde hjälp från professionella grupper av socialarbetare o dyl samt frivilliga organisationer och föräldravandrare, så nämndes detta av ungefär 10% av ungdomarna. Bilden är alltså ganska tydlig. Ungdomar räknar med hjälp i första hand av sina kompisar. Sedan följer andra närstående samt samhällets representanter för lag och ordning, polisen.

Intryck från mina observationer är att det i de här sammanhangen spelar stor roll om det handlar om firande av ungdomshelger i den lokala offentligheten eller inne i centrala stan. Lokalt känner ofta ungdomar och intervenerare varandra, vilket ökar möjligheterna till aktiva ingripanden påtagligt. I den mer anonyma cityoffentligheten är det mycket svårare, och mer riskfyllt, att agera. De ungdomar jag mött och som uttryckt sin uppskattning över inslaget av vuxna i offentligheten, är de som själva inte blivit inblandade i hotfulla situationer. Som åsrådare kan man ändå uppfatta sådana incidenter som obehagliga och här tycks vuxna utgöra en trygghetsfaktor. När det väl blir bråk, uppfattar jag att det ofta, även för poliser, är svårt att göra konstruktiva insatser. Jag ska emellertid återkomma till den här frågan. Först ska jag anlägga ytterligare ett perspektiv på ungdomars offentliga liv, nämligen dess "hårda kant". Det handlar bl a just om situationer när bråk och hot uppträder.

11 Offentlighetens hårda kant

Våldsamhetens sammanhang och teman

Lofland skriver att offentlighetens relationer måste ha en "hård kant" (1998 s 243). Hon menar att människor i det offentliga livet måste träffa andra enskilda eller grupper, vilka framstår som främmande och ibland t o m hotfulla. Detta är en följd av offentlighetens öppenhet och av att människor ofta lever och verkar i lokala sammanhang av likartade. Då kan mötet med differentieringen i det offentliga stadslivet ibland te sig skrämmande. Det är en viktig läroprocess att lära sig handskas med sådana upplevelser och situationer.

Här använder jag det uttrycket för att beteckna de problematiska och våldsamma sammanhang, som uppträder i det offentliga livet. Jag har flera gånger tidigare använt de positiva respektive negativa associationer till uteliv som ungdomarna ombads att skriva ner i enkäten. En tematisering av de 788 negativa kommentarerna, visar att det vanligaste (34%) är att ungdomarna associerar till våldsamhet och aggressivitet i det offentliga livet. Till en del har de här associationerna en mycket allmän karaktär:

Slagsmål och fulla killar och tjejer. (k 9 E)

Att det finns våld på kvällarna. (t 7 H)

Mycket bråk och knivar är det värsta som finns. (k 8 N)

Att man kan bli misshandlad. (k fo Hu)

Man får passa sig så man inte får en kniv i sig för folk är ju inte riktigt kloka. (k hp Ang)

Man känner sig inte säker på kvällarna. (t 8 H)

Ibland finns det en koppling till någon specifik grupp:

Rätt mycket gängbråk. Allefall i Majorna. (t 7 E)

Det finns massa (tjej)kickers som muckar gräl. (t 9 E)

Alla turkar som muckar i femman. (k 7 N)

Det blir ofta bråk med t ex kickers och nazister. (t 9 N)

Rasister som vill bråka. (k mp Ang)

En del svar är knutna till särskilda sammanhang:

Tidvis aggressiv stämning, företrädevis skapad av jävla biffiga vakter utanför krogen. (k sp Sch)

Jobbiga köer. Kan känna sig otrygg och trängd i vissa situationer. (t es Sch)

Det finns också exempel på kommentarer som pekar ut orsakssamband:

Stökigt och tråkigt är det ju alltid mellan vissa ungdomar, det tillhör liksom utelivet bland oss. (t sp Sch)

Det negativa är att det är mycket gäng och gängbråk. Känns inte kul. Finns heller inte så mycket att göra för 16-17 åringar. Skulle finnas mer ställen att gå på typ musikcaféer, ställen där man kommer in, klubbar. Då skulle nog inte det bli så mycket gängbildning. (t bof Hu)

Jag ska diskutera våldsamhet och aggressivitet i offentligheten genom att mer i detalj berätta om den grupp coola/tuffa i tätorten, som jag redan tidigare presenterat. Börjar med valda delar från mina fältanteckningar från skolavslutningen i Mölnlycke 1996.

Bråkig skolavslutning

Jag är för andra gången uppe vid sjön, som i år blivit samlingsplats nummer ett för de ungdomar som firar att skolan är slut. Klockan är kring 22 och det börjar bli kallt i luften. Men solen skiner fortfarande och här är nu betydligt fler ungdomar än tidigare. Uppskattningsvis kring hundra ungdomar sitter, står eller ligger på bryggan, på klippställarna vid stranden eller är i skogen alldeles i närheten. Stämningen är uppsluppen och högljudd. De flesta pratar och skrattar i mindre grupper. Lite här och där står par och kramas. Ett mindre antal ungdomar springer mest omkring och gapar, och jag noterar att mycket av det röriga och skrikiga helhetsintrycket egentligen är relaterat till dem. Många ungdomar ger intryck av att vara berusade. Och över sjön guppar en lång rad tomma burkar och flaskor fram.

Förutom ungdomarna finns även föräldravandrare och två fältassistenter på plats. Polisen har en grupp som enbart ska jobba i kommundelen under kvällen, och de var här tidigare på kvällen. Jag pratar lite med ett par av föräldrarna och det kommer fram en kille och talar om hur starkt han tycker det är av dem att vara där. Det är bra för ungdomarna om det skulle hända något, säger han.

Rätt som det är ser jag Taisto ta sig fram i mängden. Han har ett sätt att göra det som medför att man lägger märke till honom. Snart ser jag fler i Västergänget. Jag blir förvånad över att se dem här. Tidigare på kvällen träffade jag dem på ett helt annat ställe och den här sjön ligger ganska långt från deras vanliga territorium. Det visar sig att de fått åka med några äldre, bilburna kompisar.

En liten stund senare börjar några skrika; särskilt en flickröst hörs starkt. Några har råkat i slagsmål och i delar av ungdomsgruppen blir det en massa snabba rörelser för att försöka komma undan. Jag ser en av fältassistenterna mitt i högen. Han försöker skydda en kille och samtidigt hindra honom från att slåss vidare. Då ser jag att det är Olavi, en av killarna från Västergänget, och han är fruktansvärt arg. Han skriker åt någon och ilskan bara sprutar omkring honom. Flera ungdomar griper också in och lugnar ner. Fältassistenterna får med sig Olavi och någon till en bit uppåt skogen och lyckas lugna ner honom. En stor, kraftig kille springer efter en bit och skriker en massa saker åt Olavi, bl a att han ska skalla in näsbenet på honom.

Situationen är fortfarande laddad och efter en liten stund blir det bråk igen. Precis som tidigare är det svårt att se hur det hela börjar. Även den här gången går

kompisar emellan och lyckas lugna ner. Den store kraftige är inblandad igen och han skriker åter om att han ska skalla in näsbenet på någon. Fältassistenterna är kvar uppe i skogen med Olavi. Nu är stämningen mycket otrevlig och det känns som om vad som helst kan hända.

Föräldravandrarna har inte ingripit i någon av situationerna, men de har lyckats få kontakt med polisen via mobil. En av föräldrarna pekar ut en kille för mig och säger: "Det var han som startade alltihop". Jag pratar även med ett par killar, som inte varit inblandade i slagsmålen. De är mycket besvikna och irriterade över bråkstakar som alltid ska förstöra det för andra.

Så småningom lägger sig stämningen och jag försöker prata med folk för att reda ut vad som hänt. Det visar sig då att i botten ligger motsättningar mellan Västergänget och ungdomar från en annan del av tätorten. De sistnämnda mekar mycket med bilar och bor i östra elarna av tätorten. De brukar därför gå under benämningen "Östergänget". Jag känner igen de här motsättningarna från mina interjuer med Västerikillarna. Det är Västergänget som blivit angripet och flera av dem är mycket upprörda och ledsna. Jims tjej pratar ut med honom. Jag uppfattar att hon ger honom välbehövligt stöd, samtidigt som hon klagar högljutt över alla idiotiska Mölnlyckekillar, som alltid ska slåss. Olavi blöder ur näsan, men har lugnat sig. Han är nedstämd och har inte några andra förklaringar till bråket än att det alltid är så med Östergänget.

Senare kommer polisen och försöker även de reda ut vad som inträffat. De får då hjälp av en kille i Västergänget, som tillhör dem som attackerats. Han pratar mycket öppet och jag märker att en del ur andra lägret tjuvlyssnar på vad som sägs.

Plötsligt börjar den store, kraftige killen, som varit aktiv i båda slagsmålen, att munhuggas med en kille som heter Masoud. Denne bor inte i Mölnlycke, men är associerad med Västergänget och var inblandad i bråk nummer två. Den store säger "nä nu" och tar av sig jackan. Den kille i Östergänget som utpekats som upphov till hela bråket, är också med och skriker bl a till Masoud: "Är du mus eller man?" Det ser vid flera tillfällen ut att lösa upp sig, men Masoud är uppretad och ger sig inte. Två poliser står alldeles intill, men ingriper inte.

Nu är det bara Masoud och någon till som står och pratar. Jag tänker att det verkar som om det hela är över nu. Då kommer han som startat de tidigare bråken springande och kastar sig rätt in i gruppen, med sikte på Masoud. En kompis ur Östergänget är hack i häl och denne slår upprepade slag mot ansiktet på Masoud. Masoud har emellertid då visst skydd av en kvinnlig polis som dragit undan honom. I tumultet blir den andre polismannen omkullknuffad. Åter lugnar det ner sig, men det blir en muntlig palaver med poliserna. De är hela tiden mycket försiktiga och försöker prata istället för att gå handgripligt tillväga.

Masoud försvinner upp i skogen och även Österkillarna förefaller dra iväg. Så småningom kommer de emellertid tillbaka och det är uppenbart att de är ute efter Masoud igen. De letar överallt efter honom och jag hör hur de pratar om honom i mindre smickrande ordalag, med anspelning på att han är invandrare. De beskriver högljutt vad de ska göra med honom om de bara får tag på honom.

Klockan är nu efter midnatt och det börjar lugna ner sig. Många ungdomar, de som inte varit inblandade i bråken, har gett sig iväg under senaste timmarna. Fler-talet i Västergänget har också gett sig av. Jag åker med en av fältassistenterna till

sammans med tre ungdomar från Västergänget ner till Mölnlycke centrum. Vi släpper av dem där och det visar sig att flera av deras kompisar finns på plats. Det pratas om hämnd och att de ska ge igen bara Österkillarna vågar sig dit. En del i gruppen verkar lite nervösa över detta. Fältassistenten erbjuder sig att köra hem dem, men de vill först avvakta lite. De ändrar sig emellertid och vi kör flera av dem hem.

Jag har använt ett omfattande exempel därför att det illustrerar ett sammanhang då våldsamhet uppträder. Själva situationen har en festlig inramning. Det handlar om att fira skolavslutningen. Det är ett tillfälle då ungdomar får extra frihet. Då man festar lite extra och tänjer på gränser. Jag ska behandla det här fenomenet särskilt senare. Friheten är relativ. Dels finns en myndighetsövervakning, dels finns frivilliga vuxna med.

Själva situationen är alltså positivt definierad. Det råder också en mycket uppsluppen feststämning på platsen till en början. Av vad jag kunde se verkade ungdomarna ha väldigt roligt. Det första slagsmålet kommer väldigt plötsligt och förändrar radikalt stämningen på platsen. Det är få inblandade i förhållande till det stora antalet ungdomar på platsen, men de flesta blir ändå påverkade av vad som inträffat. Stämningen laddas av det våldsamma utbrottet och särskilt efter det andra slagsmålet vilar en tung atmosfär över stället. Där är en märklig blandning av dämpade och upphetsade känslor.

Det var svårt att uppfatta hur det hela började. Händelseförloppet var mycket plötsligt. Även om man stod nära var det svårt att få grepp om situationen eftersom många skrek och sprang åt olika håll. Även om händelseförloppet var svåröverskådligt och oförmedlat, var egentligen inte själva bråket svårt att förklara. De inblandade var samtliga lokalt kända för att ha en tuff och aggressiv framtoning, och motsättningarna mellan de två grupperna var väl kända. Detta gällde säkert för merparten av ungdomarna på platsen och definitivt för ungdomsarbetarna och polisen. Fältassistenterna hade faktiskt pekat ut just den här situationen som ett troligt utfall om de båda grupperna skulle råka hamna på samma plats under kvällen. Det som ur ett situationsperspektiv kom plötsligt, oväntat och som bröt mönstret, var ur ett lokalt kunskapsperspektiv det rakt motsatta: exakt vad man kunde vänta sig.

På ett plan skapar det här en viss trygghet för de andra ungdomarna. Sannolikheten för att de ska dras in i våldsamheterna är liten. Åtminstone så länge de håller sig undan från händelsernas centrum. Och så länge de undviker att relatera sig till eller ta ställning för någondera parten. Samtidigt påverkas alla av att det blir bråk. Stämningen sjunker och det är svårt att hitta tillbaka till festkänslan. De två aktiva grupperna, Östergänget och Västergänget, är båda exempel på grupper jag tidigare

kallat "de coola". En aspekt på bråket är att det utgjorde en kamp om en lokal maktställning. I förhållande till övriga ungdomar var det en demonstration av att deras tuffhet inte bara är prat. De är beredda att använda våld för att försvara sin position.

Jag uppfattar att övriga ungdomar påverkas på tre plan. Ett situationellt innebärande att deras möjlighet att verkligen festa och fira påverkas negativt. De lär sig hålla sig undan för de tuffa. De är inte beredda att utmana dem; de känner en viss "respekt". Gäller i det här exemplet i första hand killarna. De ser också med ogillande på de här killarna. De tycker deras uppförande är dåligt och att de bara förstör för andra. I det här perspektivet ser de "ner" på de coola. Här representerar de egentligen svaghet och deras beteende är bara ett exempel på att de är förlorare.

Västergänget

Jag ska nu fortsätta resonemanget om våldsamhet i det offentliga livet genom att närmare presentera en av de grupper vi redan mött ett par gånger i texten: Västergänget. Avsikten är att få en inblick i hur denna våldsamhet ser ut utifrån deras synvinkel och hur det hör ihop med deras sätt att vara i offentliga miljöer.

Jag har gjort två gruppintervjuer med dem som ingår i Västergänget. Första gången var fyra killar med, andra gången tre. En kille var med vid båda intervjuerna. Två av de intervjuade är bröder. De medverkade dock vid olika tillfällen. Vid första tillfället var killarna 15-16 år gamla. Vid andra följaktligen 16-17 år. Jag har dessutom träffat dem vid ett antal tillfällen då jag gjort observationer i Mölnlycke.

I mina samtal med killarna kommer våldsamhet ofta på tal. De relaterar ofta händelser med våldsamma inslag och de pratar om kompisar och andra ungdomar i termer av hur bra de är på att slåss. Karaktäristiskt för mina intervjuer med killarna är att deras svar på mina frågor tar sig formen av små berättelser. Det är som regel situationer de varit med om där de berättar vad som hänt och vem som gjorde vad. Det är inte alltid alla killarna varit med om den relaterade händelsen och då berättar de lika mycket för varandra, som för mig.

Överhuvudtaget är det tydligt att intervjusituationen inte bara är ett tillfälle för killarna där de kan berätta om sig själva och sin situation, för en utomstående. Det är inte så att de bara berättar om sin kollektiva kultur, utan de genomför den samtidigt. Den som berättar fokuserar gärna vad han själv gjort, känt eller tänkt. Detta kommenteras av de andra och berättelserna slutar ofta med kollektiva värdeomdömen kring enskilda företeelser eller personer. Många gånger är killarna eniga, men det händer också att de uttrycker olika uppfattningar. Särskilt gäller den här

ordningen under min första intervju, då killarna är yngre. Under den andra intervjun finns en mer eftertänksam och kritisk ton gentemot vad de själva varit med om.

De händelser killarna berättar om äger rum i fyra olika rumsliga sammanhang: det egna bostadsområdet, andra delar av Mölnlycke i första hand centrum, skolan och centrala Göteborg. Jag ska nedan diskutera de här olika sammanhangen utifrån hur våldsamhet tar sig uttryck.

Det egna bostadsområdet

I det egna bostadsområdet finns en rad platser som ungdomarna använder. Jag har beskrivit detta tidigare. Det är en stor samling ungdomar där inte alla bor i området och där det finns en spännvidd i åldrar. Alla håller inte ihop lika mycket. De killar jag träffat markerar sin samhörighet bl a genom att använda kollektiva beteckningar på sig själva som Västergänget eller Mölnlyckemaffian. Det är emellertid fråga om ganska öppna grupperingar och killarna tycker egentligen inte att "gäng" är ett så bra uttryck för deras grupp. Den stora samlingen av ungdomar i bostadsområdet hör sommaren till. När jag träffar killarna andra gången är det april och då säger de att detta upphört. De uttrycker dock vissa förhoppningar inför den kommande sommaren.

Det finns alltså skillnader i ungdomsgruppen, men de tycks inte få någon antagonistisk karaktär. Killarna berättar inte om några sådana konflikter. Det finns inte några andra som gör anspråk på att vara Västergänget. Snarare tar de över efter en äldre generation. Konflikter utspelas istället gentemot andra boende, som uppfattar ungdomarna som störande:

Tommy: Ja det var ju så. Kommer ni inte ihåg det när jag körde med min moppe. Det kom en gubbe. Jag kom körande uppför en väg och så gick dom där med hundar och så. Jag saktade ner och körde förbi i 20 km/tim ungefär. Jag var ganska boffsugen och jag ville inte att dom andra skulle veta att jag boffade. För att vi hade sagt till varandra att vi inte skulle göra det, så jag änna körde iväg ut i skogen. Ja, så kom den här gubben och så låtsades jag att jag mekade med moppen. Så tog han fram en pinne och började slå mot mig och så tog jag tag i pinnen och bröt av den.

B: Tog ha fram en pinne och slog mot dig?

Tommy: Ja, så putte jag honom och han putte mig och så.

B: Varför gjorde han det då?

Tommy: Bara för att jag körde förbi med moppen. Han tyckte det gick väldigt fort, men jag körde bara i 20. Ja. Så åkte jag upp snabbt som fan upp till basketplan och så sa jag till honom 'Vänta här nu'. Då sa han 'Jag ska ringa polisen' (talar med finsk brytning) för han var finsk. Så kom hela gänget och då hade han ju knallat ner till kyrkogården och låtsades att han gick och vattnade gravblommor och sånt. Och hans kärring var med. Så börja vi käfta med honom och kärringen.

Taisto: Så jävla ballt! Alla börja bara springa, så jag sprang med gänget. Under vägen fick man veta 'Vad är det vi springer för? Det är bråk.' Jaha, då börja man kuta ännu fortare.

Här är det en man och en kvinna som blivit irriterade över att de tyckte Tommy körde oförsiktigt med moped. Tommy själv uppfattade situationen som att han tvärtom ansträngt sig att vara försiktig och att han blir attackerad av mannen. Tommy hanterar situationen genom att hämta de andra, som omedelbart kommer, utan att egentligen veta vad det rör sig om. De är dels beredda att ställa upp för en av kompisarna, dels är det något spännande på gång som de inte vill missa.

En andra grupp de hamnar i konflikt med i bostadsområdet, och för all del även på andra ställen, är polisen. Det kan röra att killarna kör trimmade mopeder eller gjort något annat som föranleder polisen att försöka få fast dem. Killarna beskriver detta som ett nöje och kallar det "bängjage". Vid första intervjun, som sker i februari, ser killarna fram mot sommaren. De ska då ha lika kul som förra året, med undantag för att de ska sluta sniffa (boffa):

Taisto: Skippa boffningen ja, men ändå ska vi väl ha lite bängjage?

Jim: Det är så jävla mäktigt!

Taisto: Det är så roligt att bli jagad av sex stycken poliser. Ficklampor överallt...

Som Taisto beskriver det tycks bängjage närmast vara en attraktion på Liseberg. Och det här sättet att berätta, med en respektlös och humoristisk ton, är kännetecknande för killarnas stil. Till en del handlar det om att försöka se det roliga i allt. Det är centralt att ha kul tillsammans och humorn gör det även lättare att stå ut med en del problem, som killarna möter. Men sättet att berätta är också en fråga om att visa att de inte har någon respekt för polisen och att de inte kan tvingas till underkastelse. De säger flera gånger i intervjun att de inte är rädda för polisen och Taisto berättar en annan historia som illustrerar båda de här aspekterna:

Igår då. Kastade jag en snöboll. Då kom en polisbil. En kärring kommer gående. Kommer bängbilen och stoppar mig. Så säger han: 'Du ska väl inte kasta på gamla kärringen?'. Svarade jag: 'Nej. Jag siktade mot er, men det blev fel'.

Tätortens centrum

Killarna rör sig också en hel del utanför bostadsområdet. Den viktigaste platsen då är Mölnlycke **centrum**. Där finns fritidsgården och i centrum samlas en hel del ungdomar. Det är inte ovanligt att man, som i exemplet ovan, avslutar en kväll med en stunds samling i centrum. Detta gäller

inte minst om man varit inne i Göteborg, eftersom bussarna stannar centralt. På ett sätt kan man uppfatta centrum som en plats likvärdig med samlingsställena i bostadsområdet. Det är en plats som i hög grad är integrerad i killarnas rumsliga rörelser.

Här finns emellertid en viktig skillnad. I Mölnlycke centrum samlas inte bara ungdomar från Västergänget, utan från hela tätorten. Där finns andra grupper, som också tillhör de "coola" och som gör samma anspråk på dominans i det offentliga rummet, som Västerkillarna. Det ovan skildrade Östergänget är ett exempel på en sådan grupp. Centrum blir därför skådeplats för konflikter och sammanstötningar mellan olika grupper, på motsvarande sätt som vid skolavslutningen. Killarna relaterar flera olika sådana situationer och Tommy sammanfattar:

Det är oftast på fredagar allting händer, för då är det fritidsgården. Alla samlas nere i Mölnlycke och då är det ju oftast någon som blir tillslagen.

Jag har tidigare pekat på att det i Mölnlycke är väldigt många killar, särskilt villaboende, som undviker centrum som samlingsplats. Det hänger samman med de förhållanden som beskrivs här. I Mölnlycke blir centrum en samlingsplats för framför allt killar, som tillhör tuffa och coola grupper. Den blir med detta också en konfliktladdad plats. Killar som inte vill riskera att bli indragna i bråk och som inte vill relatera till de här grupperna, undviker därför centrum.

Vid sidan av centrum finns ingen plats i övrigt i samhället, som fyller samma funktion av permanent mötesplats. Killarna rör sig naturligtvis på många ställen och vid speciella tillfällen, som skolavslutningen ovan, tillbringar de en kväll på en plats därför att det händer något särskilt. Även då kan de hamna i bråkiga situationer:

Tommy: När vi var uppe vid bosniska klubben, där var disco, så hade vi inget att göra. Så vi var ute och leta efter bråk. Då såg vi ett par killar från Djupedal, så bara vi...

Taisto: ...hoppa på.

Tommy: Ja, för Seppo han sa så här till sin storebror Olavi då...

Taisto: Nej, det var jag som gick fram och mucka'.

Jim: Ja...

Tommi: Ja, så sa Seppo det till Olavi...

Taisto: Dra hårt!

Tommy: Ja, men så sa Seppo så här till Olavi 'Han kalla mig finnjävel', eller nej 'Han slog till mig'. Då flög ju alla på.

Jim: Jamen, jag satt på cykeln då. Så gick jag över där och någon sa: 'Där flög mina glasögon', ännu då. Då var det killens glasögon som flög av. Och jag bara... ta

din... så sa han 'Käften med dig din jävla blatte'. Jag bara: 'Nej nu jävlar' hoppa fram och dijdij... (härmar ljud av slag).

Här beskriver killarna att de letade efter bråk, som ett sätt att hantera att de hade tråkigt. Deras motpart i det här exemplet var killar de sedan tidigare hade en konflikt med. Detta är ett mycket vanligt mönster. Det är som regel samma aktörer i de olika händelser, som killarna berättar om. Det råder en lokal fördelning av positioner och tillhörigheter, som strukturerar motsättningarna och våldsamheten. Mitt intryck är att denna ordning är känd av många ungdomar, också utanför de berörda grupperna. Man vet vem som hör ihop med vem och vilka som inte gillar varandra. Denna lokala kännedom är ett resultat av att ordningen framför allt gestaltas offentligt. Även om man inte tillhör gruppen av tuffa och coola, så ser man i olika sammanhang, som t ex vid skolavslutningen relaterad tidigare, dem agera och kan dra sina slutsatser. Det pratas också en hel del om de coola ungdomar emellan, vilket jag gett exempel på tidigare.

Skolan

Ytterligare en central källa till kunskap om varandra, som ungdomar har, är att de vistas i **skolan** tillsammans. Det här är en tredje miljö som återkommer i Säterikillarnas historier. Deras inställning till skolan är negativ och de satsar i mycket liten utsträckning på skolarbete. Det här leder till ständiga konflikter med lärare och rektor. Några av killarna har specialundervisning och efter grundskolan söker de sig antingen till praktikorienterade program på gymnasiet eller så hittar de en lösning som inte innebär studier.

När killarna beskriver sina sociala relationer till andra ungdomar i skolan är "**respekt**" ett centralt uttryck:

Taisto: Alla har respekt för oss. Det är typiskt, de är inte rädda om jag kommer ensam. Men hela gänget kommer att komma på i så fall, om de slår mig eller någon kompis.

Jim: De vet det. Om en får smäll när han går själv, då får dom alla i hela Västergänget emot sig.

B: Är det en trygghet för er också?

Tommy/Taisto: Ja.

Tommy: Det är så i skolan till exempel. Där går man och tykar sig mot alla. Tar och slänger upp dem mot skåpen. De vågar inte ens röra vid en.

Taisto: Det var härom veckan en kompis till oss då, som blev nedslagen av en annan kille. Vi drog lite av Västergänget upp dit då...

Tommy: ... tretton personer...

Taisto: ...hm. Trängde upp killen då så han var tvungen att ringa efter polisen och försöka skrämma oss. Bara det att det är ingen polis som skrämmer oss.

Respekten är relaterad till den kollektiva styrkan. Killarna har många kamrater och dessa mobiliseras när det behövs. Eftersom alla vet detta vågar de flesta inte gå på enskilda killar i gruppen, även om alla inte är särskilt stora. Den här rädslan kan killarna ibland se tydliga effekter av. Så här berättar Kalle och Patrik i den andra intervjun:

Patrik: Ja, det märker man om man går ut i en skola och det står några i korridoren så 'svisch', flyttar dom på sig.

Kalle: Ja, det var så här att jag och min brorsa gick igenom skolan. Så stod det en massa folk och änna hoppa omkring och löjla' sig och vela' och sånt då. Så kom jag och brorsan gående. Jag hörde inte ett enda ord sen. Alla satt på bänkarna och var helt tysta.

Den här markeringen sker i första hand under högstadiet och kan också handla om att demonstrera individuell styrka. Så här säger Patrik senare i intervjun:

Det var så ungefär i 8:an. Då var det: 'Wow, nu ska jag ha respekt i denna skolan'. Visst, första veckan gick man och banka på två stycken, så efter det fick man ju änna respekt på skolan.

Killarnas position i skolans sociala struktur bygger i hög grad på vad som händer utanför klassrummet. Det är i skolans informella offentlighet, som de söker göra sig gällande. Där bygger de en maktposition som både är kollektivt grundad och allmänt erkänd. Individuella konflikter kan de ha i förhållande till andra killar, som en tillhör en rivaliserande krets av coola. Då handlar det om en utmaning av deras maktposition. En helt annan individuell konfliktrelation råder i förhållande till vad de kallar "offer". Kalle berättar:

Jag hatar rasister. Jag hade ett mobbingoffer i skolan, som var rasist. Det var mitt mobbingoffer, min slagpåse. Nu får jag inte röra, inte säga någonting ens. Då åker jag direkt till rektorn.

De här mobbingoffren tillhör inte en sådan konkurrerande krets, som andra coola. Mobbingoffren ifrågasätter egentligen inte killarnas maktposition, utan de råkar illa ut av andra, mer individuella, orsaker. I exemplet finns en tydlig legitimering. Killen ifråga är rasist och följaktligen förtjänar han den behandling han får. Våldet mot mobbingoffren har alltså inte samma hävdande innebörd, som ifråga om konkurrenter.

Ändå har det naturligtvis en demonstrativ innebörd. Jag citerade My förut, när hon talar om offer och hackkycklingar och att alla visste vilka de var. Mobbingoffren blir varnande exempel för andra.

Inne i stan

Det fjärde geografiska området killarna rör sig kollektivt i är **staden**. De åker in till Göteborg och går runt eller besöker något diskotek eller liknande. De beskriver Femman som en mötesplats de ibland använder och under en period samlades de mycket vid Näckrosdammen. Flera av dem är födda i Göteborg och har bott i någon av förortererna, t ex Hjällbo och Frölunda. Ett par av dem har bott där under en del av sin uppväxt och har kvar kamrater därifrån.

När killarna vid första intervjutillfället beskriver vad de gör i stan, så är det historier vars innehåll liknar det de berättar om från Mölnlycke. Det handlar mycket om att ha kul, vilket inbegriper att de råkar i bråk med andra eller att de hittar på olika upptåg. Ofta ingår risktagande och kriminella aktiviteter i detta. Det finns emellertid en annan ton i själva framställningen. Göteborg är mer spännande och killarna berättar med viss stolthet om stadsdelar de varit i och vilka de känner.

Under den andra intervjun pratar de också om det här, men ser då tillbaka med en mer kritisk blick:

Patrik: I Göteborg känner jag många jävla ghettoställen, änna. Men det var så förut. Jag tänkte 'Jag hoppas det blir bråk'. Så är inte dom ett gäng, utan så kommer vårat gäng, liksom. Då tänkte man så: 'Det är ingen som tar oss'.

Kalle: Då när vi hade Mölnlyckemaffian gick vi t o m och mucka inne i Göteborg. Det var inte bra för man vet aldrig. Det kommer ett annat gäng, från stan kanske, och vill utmana oss. Så blir det ett tjohej där och så kommer kanske kniven. Det vet man aldrig.

Här framkommer både den oförsiktighet de tycker präglade dem tidigare och att de uppfattar Göteborg som en riskfylld plats att starta bråk på. Detta är förstås en del av stadsoffentlighetens sociala sammansättning. Där finns många ungdomsgrupper och det är omöjligt att veta vilka man råkar på. Kontrasten mot den egna hemmaarenan är påtaglig. I Mölnlycke är styrkefördelningen testad och killarna har god kunskap om de aktörer som finns. I stan är detta osäkert, vilket förhöjer såväl spänningen, som risktagandet. I den första intervjun talar killarna inte alls om risker. Däremot ägnas dessa en hel del utrymme i den andra, när de är ett och ett halvt år äldre. Ett skäl till den här förändringen är det här slaget av upplevelser:

Kalle: Det var en kille som... då var det fegt. Då var vi rätt många på en kille. Han blev nästan medvetslös.

Patrik: Jag hörde bara en massa folk skrika, så gick jag bort. Låg en kille blodig på marken.

Kalle: Ja fy fan. Det var äckligt, var det.

Patrik: Ändå så var man själv med på det. Tänkte man inte på hur det var. Typiskt alkoholen och andra såna grejer.

Kalle: Helt...

B: Ni gav er på någon som inte hade en chans, för att ni var så många?

Kalle: Ja. Ja, det kan man verkligen säga. Tjugo stycken eller nå't.

Patrik: Han slog ner en tjej. Mitt framför oss.

Kalle: Jo det var det. Eller inte nedslagen, men hon fick sig en lavett då. Han hade också kompisar, men dom gjorde ingenting. Först fick han en glasflaska i huvet, sen när han låg ner så...

Patrik: Han fick en spricka i pannan. Knäckte kindben, spricka i käken.

Kalle: 30% syn försvann på han. Ja, och så var det något inne i hans kropp som hade spruckit också, tror jag det var.

Patrik: Mjälten, nej...

Kalle: Men det var någonting konstigt, var det.

B: Men sånt här kan man inte gärna få respekt för eller?

Kalle: Nej.

Patrik: Inte genom det. Det var det jävla grupptrycket. En på han först. Sen blev det ju att alla flög på honom. Men jag var aldrig med och gjorde nåt på honom. Jag stod bara och tittade.

Kalle: Jag var med på en del av det. Men jag stoppade en sak. Det var en kille från Bergsjön som krossade en flaska och skulle hugga han. Då stoppade jag honom.

Det här är en händelse som killarna var med om vid Näckrosdammen inne i Göteborg. I relation till hur killarna berättade liknande historier i den första intervjun, finns här en mycket tydligare identifikation med offret. De berörs illa av hans skador och de tycker det är förkastligt att så många gav sig på en ensam kille. Visserligen var han skyldig till den utlösande handlingen, han gav sig på en tjej, men detta räcker inte för att motivera de andras agerande.

Killarna menar att det var "grupptrycket" som fick dem att delta. En sådan negativ bedömning av det kollektiva är ovanlig. Annars brukar de framhålla sammanhållning och vikten av att hjälpa varandra i slagsmål. Även om de är fler än de andra. Killarna noterar också att han som blev misshandlad hade kompisar på plats, men att de inte ingrep. Man kan ana två innebörder i den kommentaren. Å ena sidan var det fel av kompisarna att överge sin kamrat. I Säterikillarnas ögon innebär det att kompisarna ska ha kritik. Å andra sidan var kompisarnas passivitet ett erkännande av att killen ifråga hade gjort fel och att även de ansåg att han förtjänade en bestraffning. Det blir då en legitimering av angreppet. På

slutet vill Kalle peka på nyanser i sitt agerande. Han räddade faktiskt killen undan en ännu värre behandling.

Våldsamheten i annat perspektiv

Det finns en påtaglig förändring i killarnas sätt att relatera och värdera våldsamma händelser från den första intervjun till den andra. I första intervjun beskrivs slagsmål bara som spännande och kul tilldragelser. I andra intervjun resonerar killarna på ett annat sätt kring rätt och fel. De kan också ge uttryck för känslor av obehag och berätta hur illa berörda de blir i vissa situationer. Det finns en tydlig förskjutning i gruppens artikulering mellan intervjutillfällena: från sorglöshet till erfarenhetstyngd. Vad beror denna förändring på? Till en del hänger den ihop med att avigsidorna av deras offentliga liv blivit så mycket tydligare. De hamnar vid högre ålder i mer allvarliga situationer, liknande den nyss relaterade. Risken att råka riktigt illa ut ökar eller, som killarna säger, att få ett "nerköp":

Patrik: Jag har fått ett nerköp. När jag var i Källered slog en kille mig.

Kalle: Armbåge i ansikte, spräckt en läpp och så har jag gjort. Det är allt som har hänt. Jag har aldrig åkt på nerköp, aldrig svimmat eller nånting. Det har ju han gjort.

Patrik: Det var i Källered, var det. Han var inte liten, det var han inte. Men han slog mig när jag kollade bakåt, det gillar inte jag. Kolla bakåt mot en kompis och åkte på en smäll. Så låg jag där. Det börja med en kille som heter Seppo. Och så var det en kille som skulle slå han då, bara för han var liten och så tyckte man att han hade gått och spänt sig och såna saker. I alla fall så åkte vi över till Källered och skulle han kolla då vad fan det var frågan om. Det var jag och två andra killar, var det. Och så kom vi dit, så hörde jag en kille där bara: 'Jag vill slåss med dig, jag vill göra upp med dig'. Tänkte jag: 'Javisst vi går bakom hörnet där och gör upp då'. Men så stod det upp till trehundra pers runt oss. Så gjorde vi tricket då. Så visst han fick sig ett par smällar och låg där. Ja det var inte lite smäll, han fick mycket smäll av mig. Så gick vi och hämta Seppo igen och sedan tillbaka till skolan. Så stod det en kraftig neger där och så bara 'smack'. Så ramlade jag i backen och han som jag piskat på, han såg ut som en lingonburk i ansiktet, han spottade på mig. Så sparkade någon då. Sen var jag helt avdäckt.

Kalle: Han låg bara och simmade där.

Patrik: Så reste jag mig upp och börja babbla och fråga om han skulle ha mer stryk...

Killarnas position i offentligheten blir med tiden mer komplicerad för dem. De får konfliktfyllda relationer med andra ungdomar och utmanas av dem som gör anspråk på samma ställning. Det är inte bara de själva som söker upp och skapar våldsamma situationer, utan de här situationerna söker, så att säga, upp dem. De måste ständigt kalkylera med att

hamna i bråk och att råka på några som vill ge igen. Genom att konflikterna så ofta innehåller våldsamhet, finns också starka känslor med i bilden. Ungdomarnas mellanhavanden blir inte uppklarade i och med att den akuta situationen löses upp, utan oförrätter och oförlösta känslor dröjer sig kvar. Den situation jag relaterat i början av kapitlet, skolavslutningen, är ett exempel på detta. Västerkillarna blev helt oförmedlat angripna av Östergänget och upplevde sig efteråt som förlorare. De lyckades inte ge igen med samma medel under kvällen och mycket starka känslor revs upp. Det sista de talade om när de skildes åt på natten var hur de skulle kunna få hämnd.

För gruppen och dess kollektiva kultur innebär detta att det finns ett omfattande känslomässigt laddat material att hantera och härbärgera. Detta innebär förstås påfrestningar och leder till individuella lösningar och att de inte är lika mycket tillsammans. Både Taisto och Patrik talar om att de inte är så mycket med de andra, utan undviker Mölnlycke centrum och hellre håller sig hemma. Den här uppluckringen av gruppens umgänge understöds av att de flesta slutat grundskolan. Därmed har de inte längre en gemensam social bas till vardags, utan de är splittrade i skilda verksamheter.

En annan viktig faktor i sammanhanget är de myndighetsreaktioner de ådrar sig. Händelsen vid Näckrosdammen ledde till att Kalle dömdes för misshandel. Visserligen har de allihop haft kontakt med sociala myndigheter i något år. En del av dem sedan de var barn, beroende på sociala problem i familjen. Men de är rädda för en upptrappningseffekt. Framför allt vill de inte bli omhändertagna och placerade i annat hem eller på institution. För ett par av dem har detta varit nära tidigare och de har kamrater som blivit omhändertagna. De vill därför försöka lugna ner sig medan tid är.

Killarnas annorlunda sätt att berätta om sina erfarenheter hänger också helt enkelt samman med att de blivit äldre. De tänker och kan uttrycka sig på ett mer differentierat sätt. De har blivit mognare och mer reflekterande. Här leder ett spår tillbaka till deras myndighetskontakter. Under ett par års tid har de gått i en gemensam samtalsgrupp, ledd av en fritidsledare och en fältassistent. De har också individuella samtal med socialsekreterare, där även deras föräldrar deltar ibland. På fritidsgården känner de fritidsledarna väl och de har mycket kontakt med ytterligare en fältassistent, framför allt när de är ute. Det är tydligt att killarna får stöd och hjälp att tänka efter i en del av de här sammanhangen. Särskilt uppskattar de den öppenhet och tillit de tycker finns i samtalsgruppen:

Patrik: I denna gruppen, speciellt denna gruppen, så berättar vi mycket om oss själva.

Taisto: Det är så, men det är många man kanske inte litar på lika mycket. Killarna som är här är helt okey för mig.

Patrik: Det finns folk som man har litat på för mycket.

Taisto: Ja, säger du för mycket så kommer det ut.

Patrik: Här kan man nästan berätta allting.

Taisto: Nästan? Det gör vi!

Patrik: Ja.

Taisto: Alla har ju typ samma problem härinne. Det är därför vi kan berätta det. En kanske har problem. Kanske föräldrarna dricker alkohol eller någonting, eller något problem med att dom bråkar hemma. (...) I början var det inte så, men nu berättar vi typ allting. Vi är så vana nu.

I de här samtalen tycker killarna att de får hjälp, av såväl varandra som de professionella, med att tänka över och formulera vad de tänker, känner och gör. Här finns ett utrymme för att bearbeta händelser och känslor. De insatser killarna uttalar sig mest positivt om är de som ligger nära deras egen informella, kollektiva umgängeskultur. Det gäller t ex fältassistenter, fritidsledare och samtalsgruppen, som ju utgår från kamratgruppens spontana sammansättning. Mest kritiska, också rent negativa, är de till de individuella åtgärderna. Då blir det ofta en massa "jobbigt prat" och kontrollfunktionen är mycket tydligare. I bakgrunden finns den tidigare nämnda risken för omhändertagande.

Föräldrelationer

Ett centralt skäl till att de inte gillar de individuellt organiserade samtalen är att dessa involverar föräldrarna. Killarnas grundläggande strategi visavi föräldrarna är att vara så självständiga som möjligt. De vill inte att föräldrarna ska blandas in i vad de gör med sina kompisar. Detta ser de som sitt egna område. Killarna vill också leva ett oberoende liv så snart som möjligt. Redan vid första intervjun pratar de om att de snabbt vill ha egen lägenhet där de ska bo själva eller med kompisar. De talar också om att flytta till USA eller något annat häftigt ställe. Till en del är detta drömmar, som många unga i samma ålder har. Men killarnas önskningar vilar på erfarenheter som de flesta inte har. Så här berättar Kalle:

Kalle: Mina föräldrar i fredags; pappa råka banka min morsa.

B: 'Råka banka' din morsa?

Kalle: Ja, slå henne. Bara för hon var så full. Så farsan tänkte chansa och hugga. Tog en stor bajonett. Var det inte så?

Patrik: Ni är så tokiga. Bråkar din brorsa och du.

Kalle: Han var inte hemma då. Var la tur det. Ja, de hade suttit och supit med andra och så lite grejs och så.

B: Blir det ni som får hålla ordning hemma då?

Kalle: Hm. För mig är det mest så att det är jag som får hålla ordning.

Några av killarna kommer från hemmiljöer där det finns stora sociala problem. De berättar om en barndom som varit fylld av svårigheter. På min fråga om detta påverkar deras uteliv, svarar de:

Kalle: Mycket.

Patrik: Ja, det gör det fan i mig. Fast man inte tycker det. Jag har inte märkt det förrän nu när jag har lugnat ner mig, att det var därför jag höll på så mycket.

Kalle: Men det är ju det... man börjar med... säg... visst man har prövat på hasch. Och jag vet att min farsa har gjort det. Rökt hasch när jag var mindre. Han har berättat det för mig och såna saker. Jag tror det är så: 'Ja, han får väl också prova på det'. (...) Hade man föräldrar som var stränga och mer pli på, då tror jag man hade vart ännu skötsam av sig. Det tror jag.

Patrik: Men föräldrarna får inte vara för fina heller. Då blir det ännu värre. Kan ju bli jävligt jobbigt också, att föräldrarna är för fina av sig. Man får inte göra det, du får inte göra det. Därför gör du det.

Det finns ett tydligt samband mellan vad de själva gör och vad deras föräldrar gjorde när de var yngre. Föräldrarna borde ha varit mer styrande, sett till att de varit mer ordning i familjen. Men killarna vill heller inte ha alltför stränga föräldrar. Det motverkar syftet. Man bryter regler bara för att de är så hårt satta. Jag uppfattar att killarna är fyllda av motstridiga känslor gentemot sina föräldrar. Å ena sidan berättar de om hur föräldrarna reagerat när de åkt fast och de har varit tvungna att berätta om sina påhitt. De skäms då inför föräldrarna och nämner dem som en anledning att sluta med mindre lämpliga aktiviteter.

Å andra sidan uppfattar de att föräldrarnas sätt att vara orsakat mycket av deras problem. Föräldrarna har inte klarat sin fostrarroll, utan varit alldeles för upptagna av sin egen problematik. Detta leder till besvikelser och känslor av ilska, som Taisto kopplar samman med utelivets våldsamhet:

Ja, man behöver få ut sina aggressioner på någonting. Som många säger: 'Ta på trädet där borta'. Det är alltid så att någon får lida för det sådana där aggressioner. Det var det i varje fall förut. Nu är det la mer mucka på tjejen, prata med soc då kanske eller...

Våldsamhetens koppling till olika nivåer

Det killarna beskriver är hur offentligheten laddas med privatlivets konflikter och den frustration som springer ur dessa. Den egna ilskan får utlopp i ett annat sammanhang, med andra aktörer, än där den ursprungligen genererats. Offentligheten blir arena för ställföreträdande känsloladdning.

Det vore emellertid för enkelt att förklara offentlighetens våldsamhet bara med att den bottnar i privata laddningar och behov. En annan tråd har jag redan pekat på: den som leder till offentligheten själv. På ett plan är våldsamheten självgenererande. Som jag varit inne på ovan leder bråken och slagsmålen mellan ungdomarna inte bara till att aggressivitet får utlopp, utan också till att den laddas på nytt. Kränkningen att bli slagen, upplevelsen av att ha "förlorat" och alla andra känslomässiga erfarenheter våldsamheten för med sig, resulterar i behov av att ge igen och att försvara, eller återta, sin position. Så leder den ena våldsamma situationen över i den andra.

Slutligen finns ett spår till en övergripande, strukturell nivå. Killarna upplever sig som utanför; de är "samhällets problem". Det är knappast en tillfällighet att de vid flera tillfällen väljer skolans korridorer för att visa sin makt. Här finns ett starkt, symboliskt värde. Det handlar även om hur de bedöms av andra på orten. När jag citerade Patrik ovan angående föräldrars regelstyrning, sa han inte "stränga" föräldrar, utan "fina". Föräldrar med "pli" företräder inte bara en annan familjekultur, utan de har en annan social position. Socialt "fina" är just vad killarnas egna föräldrar inte är. Andra föräldrar varnar sina barn för Västerkillarna och förbjuder dem att vara tillsammans med dem. De har blivit samhällets dåliga exempel:

Patrik: Vi har fått sånt rykte: 'Åh akta dig för dom'. Det är så bland föräldrar också: 'Åh kolla det är han! Åh du får inte umgås med han' och 'Han har slagit ner han' och blablabla och: 'Dom håller på med droger' och: 'Dom håller på med det' och...

Taisto: Typ så. Föräldrarna säger, du vet: 'den Taisto'. Så berättar dom hemma. För det är ju ingen av föräldrarna som tycker om mig, typ. Det är ingen som vet hur jag är egentligen. Som vet hur jag är.

Killarna upplever sig som utpekade och missförstådda. De fyller en funktion i andra föräldrars uppfostringsstrategi, som förkroppsliganden av allt farligt och oönskat. De medger att de själva har en del i detta på grund av allt de gjort. Samtidigt är det inte någon av de anklagande, som egentligen känner dem som personer. Istället handlar det om sociala skillnader. Killarna talar om de "rika", som ser ner på dem. Här utgör järnvägen en både rumslig och social markering:

Patrik: Det blir ju så. Kolla på dom där uppe, på andra sidan järnvägen. Dom säger så: 'Era cementbarn, era ghettobarn'. Alla där uppe på andra sida järnvägen.

Taisto: Det är mycket annorlunda. Jag tycker så fort du kommer på andra sidan järnvägen, så är det helt annorlunda folk. Fan, de är rika och så klär de sig som idioter.

Patrik: Ja, vi klär oss finare än vad de klär sig. De klär sig som... 'häng häckinen i röven' eller, vet i fan vad jag ska säga.

Taisto: De har ingen stil, har de inte.

De "rikas" barn övertar föräldrarnas värderingar och behandlar också Västerkillarna nedlåtande. Ändå tycker killarna att de är de "rika" ungdomarna som klär sig slarvigt, som om de inte hade pengar till ordentliga kläder. Killarna menar att de själva då företräder en avsevärt bättre hållning. För detta får de emellertid ingen uppskattning. Här gör de en koppling till de svartas situation i USA, så som de möter den på filmer och i musiken. De svarta har inte så mycket pengar, men är ändå fint klädda. De uppträder heller inte snobbigt. Däremot har de en stil som framhäver tuffhet och killarna noterar att i de filmer de brukar titta på är det alltid de svarta som har makten.

Nyckelordet är "respekt". Genom sin tuffa stil skaffar sig de svarta i filmerna makten. I killarnas ögon är det verkligen så att de svarta, genom sitt sätt att vara, "förtjänar" makten. På motsvarande sätt försöker killarna förtjäna makt och respekt i sin omgivning. I det sammanhanget fyller aggressivitet och våldsamhet centrala funktioner för att inta, upprätthålla och demonstrera en respekterad position i offentlighetens maktstruktur. Till en del är detta en kollektiv process. Gruppen agerar, visar vad den går för och man ställer upp för varandra. Men man kan inte göra hur som helst. Händelser som den vid Näckrosdammen får man ingen respekt för. Det måste vara en ärligare fight.

Respekten har också en individuell sida. Var och en måste vara förtjänt av den. Så här säger Patrik:

Respekten får man genom att andra går och pratar. 'Åh' tänker de, 'Är han en sån'. 'Ja, då måste man ta det lugnt' ännu då.

Förändring

Vad kan då göras för att förändra situationen? Killarna ser alltmer negativa följder av sitt sätt att leva och känner att de måste göra något åt saker och ting. De tar stöd i varandra för detta. Och de har professionell hjälp av socialarbetare och fritidsledare. Killarna är kritiska till en del av den professionella insatsen, men när den bygger på deras informella relationer, tycker de att det fungerar bra. Samtalsgruppen är det bästa exemplet. Men det finns också hjälp från annat håll. Kalle berättar:

Jag har blivit jävligt lugn. Det blev jag tack vare min tjej. (...) Kärlek hjälper. (...) Det ska inte vara någon sån där tjej som ännu: 'Ja kom nu, här ska vi bara gänga', liksom. Det ska vara en tjej som man kan prata med så där, som är förstående.

Killarnas sätt att tala om tjejer har också genomgått förändringar mellan de båda intervjutillfällena. Under den andra intervjun berättar särskilt Kalle om hur han har långa samtal med sin flickvän och att känner sig väldigt stärkt av dessa. Viktigt är också den kärleksfullhet och förståelse han får från henne. De andra killarna instämmer i detta. Den sexualiserande och nedlåtande attityden finns samtidigt kvar. Killarna menar att det är stor skillnad på olika tjejer.

Jag har ovan beskrivit livet på "offentlighetens hårda kant" utifrån några killar i tätorten Mölnlycke. En avsikt med detta har varit att sätta in det offentliga livets våldsamhet, som många ungdomar tar upp som ett problem, i ett sammanhang där den blir lättare att få grepp om. Jag har pekat på en grundläggande struktur. I centrum står positioner i offentligheten som hävdas genom en tuff och aggressiv stil, och som bekräftas genom respekt. Våldsamheten tenderar att få ett spiralförlöpp. Konflikter blir inte utredda, utan efterlämnar starka känslor som leder till nya motsättningar. På en nivå måste offentlighetens våld förstås utifrån sig självt. Men våldsamheten närs också underifrån, ur privatlivets och familjens erfarenhetsvärld. Den enskilde bär med sig spänningar och aggressioner från hemlivets sociala problematik och dessa blir kompensatoriskt urladdade på offentlighetens arenor. Slutligen bär offentlighetens våldsamhet tydliga spår av samhällsstrukturens åtskiljande krafter. Killarna upplever sig som utanför, resurssvaga och utpekade av samhällets representanter och institutioner. Offentligheten blir för dem det rum där deras motkraft kan få utlopp och ta gestalt.

Förorten

Jag uppfattar att den struktur jag beskrivit finns i de flesta områden. Ungdomar jag talat med beskriver det så och det gäller även ungdomsarbete jag varit i kontakt med. Polisen gjorde under början av 1999 en kartläggning av vad de kallade "kriminella ungdomsgång" i Göteborg. Slutsatsen blev då att "*varje stadsdel har sitt gäng*" (rubrik i Göteborgs-Posten 99-05-29). Utgångspunkten för polisens definition var alltså kriminalitet, men det är uppenbart att de i stor utsträckning beskriver samma grupper av unga och samma fenomen, som jag gör här.

Samtidigt existerar lokala skillnader beroende t ex på geografiska och demografiska förhållanden. Den nämnda polisutredningen pekar t ex på skillnader i rörelsemönster och slag av kriminella aktiviteter, mellan olika stadsdelar (GP op cit). Jag ska belysa den här komplexiteten genom att skifta från tätorten till förorten.

I grunden uppfattar jag att det finns stora paralleller mellan situationen så som jag mött den i förortsmiljö och så som den ser ut i tätortspers-

spektivet. En skillnad som finns hänger samman med det mer omfattande offentliga livet i förorten. Den stora omfattningen har ju framgått genomgående vid presentationen av det kvantitativa materialet. Jag har träffat flera ungdomar som varit mycket inblandade i våldsamheter, men som beslutat sig för att försöka sluta med det. Deras metod för detta innehåller ofta två komponenter: dels **byta kamrater**, dels **vara mer i det egna bostadsområdet**.

Så som ungdomarna beskriver det finns alltid nya kamrater att tillgå. Som sagt tror jag att detta hänger samman med den mer befolkade offentligheten. Det finns andra kamrater som lever ett likartat liv som de själva, men som inte sysslar med våldsamhet eller kriminalitet. I jämförelse framstår Västergänget som mycket mer utanför och särpräglat. Det finns inte så många nya kompisar för dem att vara tillsammans med istället. De är kända av alla som "dåligt umgänge".

Den andra delen av strategin, att vara mer i bostadsområdet än i stan, hänger samman med att för många av förortsungdomarna är våldsamheten knuten till att vistas i centrala stan. En effekt av att det samlas mycket ungdomar i centrala Göteborg från olika bostadsområden, är att de få unga som sysslar med grövre kriminalitet också stöter ihop där. Mustafa, som bl a deltagit i ett försök till väpnat rån, beskriver det så här:

Tiden och vilka man umgås med gör att man blir lite lurigare, än andra ungdomar är. Umgås man med såna som kan sitt jobb, eller det de håller på med, så blir man automatiskt en av dem, som kan och vet. (...) Jag har faktiskt inte umgåtts med dem i Hjällbo, liksom. Jag bara känner dem 'Hej'. Men nu, senaste tiden, har jag börjat umgås med dem kanske lite mer. Men förut, jag var alltid nere i stan. Liksom, det var inga från Hjällbo jag umgicks med. Som det var en från det stället, en från andra, en från andra och vi var typ en grupp så.

När jag intervjuar Mustafa försöker han sluta med de kriminella aktiviteterna. I hans strategi för att lyckas med detta ingår just detta att sluta vara i centrala stan och istället vara tillsammans med kompisar i Hjällbo. Den lokala ungdomssituationen uppfattas som lugn, medan det finns risk att komma i fel sällskap i stan. Mustafas pappa sammanfattar problemet på det här sättet:

Det händer inte i Hjällbo med Mustafa. De samlas i stan, t ex från några delar av Göteborg från Frölunda till Angered och Hisingen, och dom är många. Ibland promenerar jag i stan och tittar och kollar vad händer där. De känner varandra alla, från hela Göteborg. De samlas i stan och Mustafa tycker mycket om kompisar. Han tycker mycket om kompisar och han säger att alla kompisar, de är bra. Han tänker bara med hjärtat och han vill följa kompisarna, t ex den sista tiden med bil. De gäng som Mustafa går med, de har gjort mycket.

Det som händer i stan är också att **våldsamheterna får en etnisk inramning**. Förortsungdomar bråkar med svenska ungdomar. I sådana situationer hjälper man varandra, även om man inte känner varandra sedan tidigare. Mustafa igen:

Typ det blir bråk om en, två, tre svartskallar går och så är det mer svenskar och dom vet inte svenskarna att deras kompisar går någon annanstans i närheten. Och så blir det bråk på något sätt. Kanske en slänger ett ord eller någonting eller kollar snett eller bla, bla, bla och så vidare. Så hoppar dom på, så börjar dom bråka och så kommer massa, som t ex inte ens känner mig. Jag har varit i såna situationer, jag har bråkat med kanske två stycken, tre stycken ensam och så är det bara 'tjooo', så kommer massa folk som jag inte ens känner, som hjälper mig.

Man kan säga att den spänning mellan det egna bostadsområdet och ortens centrum som finns i tätorten, motsvaras av en spänning mellan det egna bostadsområdet och Göteborgs centrum i förorten.

En annan skillnad mellan tätorts- och förortsungdomarna handlar om **utanförskapets relation till det lokala**. Förortsungdomarna upplever sig också som utanför och orättvist behandlade, precis som Västerkillarna. Det utanförskapet formuleras dock i termer av bostadssegregation och etnisk diskriminering. Denna upplevelse är något de delar med övriga ungdomar och vuxna i den lokala miljön. Såväl när jag intervjuat unga som vuxna i förorten framträder denna erfarenhet och upplevelse av marginalisering. De ungdomar som sysslar med våldsamhet och kriminalitet i förorter ses med lika kritiska ögon av sin omgivning, som överallt annars. Men centrala delar av deras marginalposition är ändå något de delar med andra.

Tjejer och offentlighetens hårda kant

Jag har hittills uteslutande skrivit om grupper av killar och hur konflikter och våldsamhet spelar en roll i deras liv. Resultaten från enkäten pekar också på att killar är mer inblandade i sådana situationer, än vad tjejer är. Detta stöds vidare av rikstäckande kriminologisk forskning (Ring 2001 s 65). Det är då viktigt att understryka att vi här talar om direkt deltagande i våldsamhet, alltså att själv vara med och slåss. Inblandning kan ju även ha en mer indirekt innebörd.

I två av de exempel som relaterats ovan i anknytning till Västergänget, finns tjejer med. I det ena fallet är det Johanna, som drogs in i händelseförloppet därför att hon var tillsammans med Jim. Även om hon själv inte råkade ut för fysisk misshandel, var hon mycket upprörd och känslomässigt engagerad. I det andra fallet, händelsen vid Näckrosdammen, var det

en tjej som blev slagen av en kille. Här är det ju fråga om direkt inblandning, även om tjejen sen inte deltog i det efterföljande skeendet.

När jag talat med ungdomar om det här är det vanligaste att de delar den här uppfattningen att det mest är killar som är inblandade i slagsmål. Samira och Fadoma menar att det är en stil som finns killar emellan:

Samira: Det är mest killar.

Fadoma: Killar tycker dom är tuffa och så. (...) Alla killar är såna nu för tiden. Tycker dom är något när dom slåss, att dom är tuffa och såna grejer. Dom är bara skitstövlar.

Samira: Spända, dom är alltid spända. Det är värre när det är mycket folk.

Och Mohammed har liknande erfarenhet:

Jag har aldrig sett tjejer som bråkar i Hammarkullen. Mest är det killar som bråkar.

Det är samtidigt många som berättar om motsättningar mellan tjejer och att de också kan inbegripa slagsmål. Det vanligaste emellertid att tjejer tjatar och slänger tillmälen på varandra. Rosario beskriver det så här:

Det är mest tjejer så, som hatar varandra, typ. Det är mycket mer tjejer. Om vi säger det kommer en tjej hit, från Bergsjön: 'Din jävla hora, vad fan gör du här?'. Även fast man inte har gjort någonting. Och det är likadant om jag åker dit. (...) Jag kan inte komma dit och säga 'Hej, får jag vara med er'. Kollar dom på mig: 'Vad fan är det med dig', du vet. 'Stick!'.

Ibland räcker det med blickar och en tuff utstrålning för att markera sin position. Sara berättar om hur det var när hon började gå på Lisebergsdisco:

Jag ville inte bli för involverad i de här gängen. Och så var jag kanske lite rädd också, för det var ju mycket det här med tjejer. Att det var ofta, när vi var på de här discona, så var det faktiskt ganska ofta tjejer som kom och gav sig på en. (...) Det var ofta så här bråk tjejer emellan liksom. Tjejer som kom och muckade, liksom. Det var någonting som jag tyckte var ganska otäckt. Det var inte tjejer jag kände, utan det var ofta tjejer som var med de här gängen då, vars killar kanske var intresserade av oss. Eller man kanske kände sig flörtig en kväll och man kanske fick mycket uppmärksamhet eller att man, ja, var för glad eller stötte emot dem lite grann. Och så sa man 'förlåt', men man kanske inte, tja man var väl lite kaxig tillbaka också. (...) Deras attityd, den lyser verkligen om dem på något sätt. Man känner det, vilka tjejer som det kan vara. Bara blickar så här liksom. Man får en blick och så märker man med en gång: 'Nej, henne ska jag se upp med'. (...) Det är någon slags säkerhet, någon kaxighet, som jag menar självklart döljer någonting annat, men som man ändå...ja. Det är ganska tydligt faktiskt. Jag kan se det fortfarande, än

idag. Tjejer som är yngre än mig då, vi säger 14 år, vilka tjejer som är just de här kaxiga tjejerna. Det kan jag se med en gång.

Jag uppfattar att den här beskrivningen egentligen väldigt bra passar in på killars sätt att markera sina positioner också. Blickar och en tuff utstrålning är viktiga och fungerande kommunikationsmedel i det offentliga relationsspelet överhuvudtaget. Det har ju t ex Goffman beskrivit med hjälp av "självets territorier" och "ansiktsaktivitet" (se kap 4 ovan). Den skillnad som kan iakttas ifråga om våldsamhet vad gäller killar respektive tjejer, tycks vara att tjejerna i högre utsträckning stannar vid blickar och tillmälen. Tjejerna behöver inte på samma öppna sätt agera ut sin position, som killarna. De behöver inte demonstrera sin kvinnlighet eller försvara sin position genom att fysiskt besegra den andra. Tillspetsat kan man säga att tjejer inte behöver ta ställning till den typ av fråga som Östergängs-killarna ställde tidigare: Är du mus eller man? Det gör emellertid inte den känslomässiga intensiteten och laddningen i tjejernas konflikter mindre.

Hur startar bråk?

Vad är det då som startar ett bråk? **Blickar** kan vara en signal; det har jag pekat på ovan. **Beröring** är en annan viktig orsak, kanske vanligare bland killar. Då är det hur man stöter ihop, som är nyckelfrågan. Så här beskriver Taisto det:

Men knuffar någon på dig så fan, då tänder man till direkt. (...) Man känner det på direkten. Man vet ju om det inte var meningen. Men känner man att han var lite stel där, då är det ju kört. Då blir man förbannad.

Det här är signaler som inte är svåra att tolka för den invigde. När man letar efter bråk, **muckar**, då är just den typen av signal tillräcklig. Frågan är om den andre, som regel en han, är beredd att anta utmaningen. Det är mycket en fråga om hur man ser sig själv, om man har en position man är mån om att försvara. Alternativet är att strunta i påhoppet och gå därifrån. Men om man känner att man måste försvara sin position inför andra, behövs inte mycket för att ett bråk ska starta. Så här berättar Ali om en händelse han var inblandad i:

B: Vad var det du gjorde?

Ali: Misshandel. Jag sparkade en kille.

B: Vad kom det sig då?

Ali: Jag vet inte. När jag blir så här kränkt, då blir jag typ förbannad och då... I och för sig var det inte bra gjort av mig. Gjort är gjort.

B: Var det en kille du kände, som gick i din klass?

Ali: Inte kände precis. Han gick i min skola.

B: Och han sa nåt som du tyckte var kränkande?

Ali: Ja... (skratt)

B: Du skrattar, men vad hände?

Ali: Nej, det var... det är så löjligt. Det var om godis eller vad det var. Ja, så sa han nej på ett kränkande sätt till mig framför mina kompisar och så...

Ali tycker det är lite pinsamt att berätta om den situation som ledde fram till misshandeln. Det var nämligen fråga om en mycket bagatellartad incident: en kille, som han knappt kände, ville inte bjuda honom på godis. Det viktiga i händelseförloppet är att nekandet skedde på ett sätt som Ali uppfattade som kränkande samt att det ägde rum inför hans kompisar. Därmed blev det offentligt. Ali blev arg och det bråk som följde fick så pass allvarliga konsekvenser för den andre killen att händelsen polisanmäldes.

Den här situationen följer ett mönster jag identifierat tidigare. Konflikten handlar om hur man ska svara på en respektlös behandling inför kompisar och visa att man har en position i den lokala offentligheten. Våldsamheten är ett sätt att kommunicera anspråken.

Ibland handlar det om att skipa rättvisa. Man uppfattar att någon man är relaterad till blivit illa behandlad och då är det ett kollektivt ansvar att ge igen. Karim berättar om en sådan situation:

Det var bråk också på Burgården för någon vecka sen. Det var en som slog min kusin, du vet. Ja, han gick bara dit till skolan. Sen slog dom han, hoppa på han. Han hamnade på sjukhuset. Sen gick vi dit och slog sönder han. (...) Då hoppar alla på. Dom backar upp.

Karims kusin hade oförskyllt blivit slagen och då var det kompisarnas sak att reda ut det. Han menar att det är enda sättet att ta itu med problemet:

Det går inte att lösa. Då tror dom att vi är rädda. Ingen får gå och jävolas med någon som dom inte känner. Här är det så faktiskt.

Här blir det alltså en form av kollektiva uppgörelser, där man tycker sig ha rätten på sin sida. Detta är också en del av utanförskapets ansikte: man uppfattar inte att det finns sanktionerade vägar för upprättelse. Här återfinns inte den **tillit till abstrakta system** som Giddens menar är så central för människan i moderniteten (Giddens 1996 s 84).

Undvikande

Hur ska man då slippa att bli indragen i våldsamheter och bråk? Det klart vanligaste sättet är att använda olika undvikande strategier. Till en del handlar det om att **undvika vissa platser**. Man vet var det kan vara farligt att vistas och då håller man sig helt enkelt undan därifrån. Ett exempel på detta, som jag pekat på tidigare, är det stora antalet tätortskillar som undviker ortens centrum. Som jag visat är centrum där i hög grad förknippat med motsättningar mellan olika grupper och ett sätt att inte bli inblandad är förstås att inte gå dit.

Ett annat exempel på detta är Jussis berättelse om hur han undviker att åka in till Göteborg:

Jag gillar inte att åka dit. Bara när jag ska handla kläder och så. Om jag roar mig är jag med mina kompisar i Angered. (...) Jag åker kanske in ibland, men då med äldre som man känner, så man vet att det inte blir bråk och så. Åker man ensam då är det en större chans att det händer någonting. Det brukar alltid bli bråk med fyl-lon, som kommer fram till dig. Både vuxna och ungdomar, såna konstiga folk. Som inte har anledning att slåss, utan bara kommer fram. Händer mest på spårvagnen. (...) Det finns många som åker till Göteborg, för att roa sig och så. Men jag tycker inte att det är roligt där. Bara gå runt i stan, inget annat att göra. Och så finns det många som missbrukar droger och sånt. Det är därför dom åker dit. Dom håller på med sånt. Det är obehagligt i Göteborg.

Jussis strategi exemplifierar också något annat, nämligen att det är viktigt **vilka personer man är i sällskap med**. Det är ju också en trygghetsstrategi, som många av "de coola" använder. Gruppen är en trygghet och man litar på att man ställer upp för varandra. Sedan kan det vara en be- dräglig modell, eftersom den tenderar att fungera som en signal till ut- maning från andra grupper.

Vidare är det viktigt att lära sig att se vilka **personer eller grupper det finns skäl att undvika**. Det är den strategi Sara beskriver ovan. Ofta finns ett samband mellan platser och personer. Claudia berättar så här från en lokal miljö:

Jag känner alla där, som brukar vara där och hänga där och så. Det är inga problem för mig. Mig händer ingenting. Jag vet vilka som är där och jag vet var man ska hålla sig undan och sånt.

En annan förmåga är att kunna **känna av stämningen**. My berättar om en situation hon varit med om:

Jag är jämt noga med att inte bli indragen i såna grejer. Som senast jag var ute, så märkte jag att det började bli så där oroligt och slagsmålsstämning. Då gick jag lik- som. (...) Det har att göra med att jag litar på mitt eget omdöme. I första hand sö-

ker man ju upp miljöer där människor man känner också vistas. Jag skulle ju inte gå själv och sätta mig på någon restaurang i Vasastan, där jag inte känner någon.

Det är viktigt att kunna lita på sitt omdöme och dra sig ur situationer innan de utvecklas till att bli hotfulla. Vad de här olika strategierna visar på är några av offentlighetens mest centrala **läroprocesser**. Genom att vistas i offentliga sammanhang lär man känna platser och människor, både som individer och som representanter för olika grupper. Vidare lär man sig att tolka situationer, känna av stämningar och att dechiffrera budskap.

Rädsla och obehag

Jag har så här långt beskrivit våldsamheter och konflikter ungdomar emellan utifrån olika situationer och händelser. Nu ska jag göra en generell granskning eftersom det ofta görs en koppling mellan offentligt liv och upplevelser av rädsla, obehag och utsatthet. Offentliga miljöer upplevs som farliga och svåra att kontrollera ur säkerhetssynpunkt. Delta-gande i det offentliga livet blir i det perspektivet något problematiskt. Det innebär att utsätta sig för risker och även om man försöker vidta försiktighetsåtgärder kan man ändå drabbas eftersom ett karaktistikum på just det offentliga livets farlighet är dess oberäknelighet och att "vem som helst" kan råka illa ut. Enskilda händelser med tragiska följder, t ex att unga människor skadas eller mister livet, relateras i media, vilket bidrar till att bilden av det farliga utelivet får spridning.

I enkäten finns några frågor som avser belysa och undersöka den här kopplingen mellan farlighet och offentligt liv. Det är frågor som efterfrågar ungdomarnas erfarenheter av detta på tre olika nivåer:

- **upplevelse av rädsla eller obehag.** Det här är en subjektiv, emotionell dimension.
- **ha sett våldsamheter, slagsmål och liknande ute.** Här är det en konkret nivå av egna erfarenheter, som jag är ute efter.
- **själv ha varit utsatt för hot eller inblandad i våldsamheter.** Den här frågan avser ringa in en mer aktiv inblandning i situationer som förknippas med det offentliga livets farliga sida. Ett problem är att inte frågan gör det möjligt att särskilja "offer" från "förövare". Jag uppfattar emellertid att de här två sidorna i många situationer inte är möjliga att skilja från varandra. Båda kontrahenterna i en konflikt tenderar att beskriva den andre som "förövare" och det egna beteendet som "försvar".

De här frågorna har sedan ställts utifrån de tre geografiska sammanhang som använts tidigare i enkäten: bostadsområdet, områdets centrum och

centrala Göteborg. Vidare har tre frekvensnivåer använts: aldrig, enstaka gånger och ofta.

Undvika platser

Innan jag gör en genomgång av ovanstående material, ska jag undersöka den här problematiken mer generellt. Det finns nämligen ett avsnitt i enkäten som allmänt ställer frågan huruvida ungdomarna undviker att besöka vissa platser när de är ute. De som svarar "ja" på denna fråga ombeds även att skriva vilken eller vilka platser det handlar om.

Svaren fördelar sig så att det av tjejerna i undersökningen är ca 60%, som svarar att det finns platser de undviker ute. Bland killarna är motsvarande andel 40%. Om de här svaren fördelas som tidigare uppdelade i olika boendemiljöer och gymnasieprogram ser det ut så här:

Tabell 11:1

Undviker platser ute – skilda boendemiljöer och gymnasieprogram fördelade på kön
(radprocent, n=antal, N=988)

Boendemiljöer	<i>n</i>	<i>Ja</i>	<i>Nej</i>
<i>Killar – Tätort</i>	118	38,1	61,9
<i>Förort</i>	48	12,5	87,5
<i>Innerstad</i>	84	46,4	53,6
<i>Tjejer – Tätort</i>	90	47,8	52,2
<i>Förort</i>	70	35,7	64,3
<i>Innerstad</i>	83	74,7	25,3
Gymnasieprogram	<i>n</i>	<i>Ja</i>	<i>Nej</i>
<i>Killar – Teori</i>	123	46,3	53,7
<i>Praktik</i>	67	35,8	64,2
<i>Tjejer – Teori</i>	204	68,1	31,9
<i>Praktik</i>	65	47,7	52,3

När svarsfrekvenserna fördelas på det här sättet blir skillnaderna mellan könen inte lika självklara. Bland högstadieungdomarna är det killarna i förort som i klart minst utsträckning svarar att de undviker några platser när de är ute. De har ju genomgående varit de mest aktiva på, särskilt öppna, offentliga platser. Därefter följer tjejerna i förort. Här spelar alltså boendemiljön större roll än könstillhörigheten. Förortstjejernas frekvenser ligger nära motsvarande för killar i tätort, medan samma likhet finns mellan tätortstjejer och innerstadskillar. Bland innerstadens tjejer är det tre fjärdedelar som svarar att de undviker platser ute. Det är avsevärt högre än de andra och kontrasten mellan dem och förortskillarna är frapperande.

Bland gymnasieungdomarna är det tjejerna på teoretiskt inriktade program, som i högst utsträckning uppger att de undviker platser ute. I den här gruppen finns en hel del tjejer som bor i innerstaden och således en parallellitet i förhållande till högstadiet. Killarna på praktiska program undviker platser i minst utsträckning platser ute och de andra två grupperna ligger mycket nära varandra.

Hur ska då detta summeras? De som är mest ute i grannskapets och stadens öppna platser, d v s förortsungdomarna, är också de som i minst utsträckning svarar att de undviker platser. Här tycks det alltså som om ett ianspråktagande av offentliga miljöer har den positiva effekten att ungdomarna inte känner rädsla i dem. Detsamma gäller för ungdomarna på praktiskt orienterade gymnasieprogram.

Å andra sidan är även innerstadens tjejer en hel del i de offentliga, öppna miljöerna. De är dessutom väldigt mycket i stadens samlings- och nöjesställen. Det sistnämnda delar de med de teoretiskt orienterade gymnasietjejerna. Möjligen ska den sistnämnda inriktningen på offentliga ställen inomhus, ses som en orientering mot mer bevakade och säkra miljöer. Samtidigt kan undvikandet av platser tolkas som försiktighetsstrategier, vilka inte behöver vara förknippade med ett mindre bruk av offentliga miljöer. Det handlar snarare om sätt att kontrollera de här miljöerna, som i sig kan vara trygghetsskapande. Det kan ses som en medveten strategi för att hantera osäkerheter i det offentliga livet.

En intressant fråga i sammanhanget är hur sambandet mellan att undvika platser och att röra sig i offentliga miljöer ser ut? Är de t ex ungdomar som uppger att de undviker platser också mindre ute i offentliga miljöer? Jag har tittat på detta i förhållande till att vara ute i grannskapet, att träffa kompisar i Göteborg och till att gå på café/restaurang. Det är alltså två öppna miljöer och en inomhus.

Generellt finns inga stora skillnader här. Den enda miljön där man kan se att ungdomar som undviker platser också vistas mindre är inne i centrala Göteborg för att träffa kompisar. Särskilt gäller detta för de två grupper som i högst grad undviker platser: högstadietjejer i innerstad och gymnasietjejer på teoretiska program. När det gäller att vara ute i grannskapet och särskilt ifråga om att gå på café/restaurang, så är de tjejer som svarat att de undviker platser mer ute. Däremot är de i mindre utsträckning i centrala Göteborg och träffar kompisar. Mönstret understryks av de platser de här båda grupperna av tjejer undviker. Till 60% utgörs dessa av platser belägna i centrala Göteborg. Den plats flest nämner, och detta gäller för övrigt i hela materialet, är Femmans torg.

Upplevelser av rädsla och obehag

Nu ska jag gå över till att diskutera ungdomars upplevelser kring och erfarenheter av obehag och hotfulla situationer. Jag kommer, som jag beskrev ovan, att göra detta i tre olika dimensioner: upplevelse, erfarenhet och inblandning. Vidare i tre rumsliga sammanhang, nämligen grannskapet, områdescentrum och centrala Göteborg. Jag presenterar först högstadieungdomar utifrån boendemiljö och kön samt gymnasieungdomar utifrån programinriktning och kön.

Tabell 11:2

Rädsla/obehag – skilda boendemiljöer och gymnasieprogram fördelade på kön (radprocent, n=antal, N=988)

Boendemiljö	Grannskapet (n=513)			Områdescentrum (n=509)			Stadscentrum (n=508)		
	aldrig	enstaka	ofta	aldrig	enstaka	ofta	aldrig	enstaka	ofta
Killar – Tätort	91,3	7,9	0,8	70,9	27,6	1,6	60,3	34,9	4,8
Förort	90,2	9,8	0,0	84,3	15,7	0,0	64,7	35,3	0,0
Innerstad	93,2	6,8	0,0	81,4	18,6	0,0	60,9	37,9	1,1
Tjejer – Tätort	83,9	15,1	1,1	60,2	36,6	3,2	35,2	59,3	5,5
Förort	69,4	25,0	5,6	63,4	26,8	9,9	36,6	47,9	15,5
Innerstad	72,0	26,8	1,2	48,1	50,6	1,2	29,3	62,2	8,5
Gymnasieprogram	Grannskapet (n=464)			Områdescentrum (n=459)			Stadscentrum (n=465)		
	aldrig	enstaka	ofta	aldrig	enstaka	ofta	aldrig	enstaka	ofta
Killar – Teori	92,8	6,4	0,8	77,4	16,1	6,5	43,2	53,6	3,2
Praktik	95,8	4,2	0,0	85,9	12,7	1,4	53,5	42,3	4,2
Tjejer – Teori	68,1	26,0	5,9	59,8	34,2	6,0	36,1	54,6	9,3
Praktik	64,1	28,1	7,8	50,8	43,1	6,2	32,8	51,6	15,6

Det finns två genomgående tendenser i fördelningen. Den ena är att andelen ungdomar som upplevt rädsla/obehag i offentliga miljöer ökar när vi rör oss från grannskapet, via områdets centrum in till stadscentrum. Med ökad grad av anonymitet, tycks alltså följa ökade känslor av obehag. Den andra tendensen är att tjejer upplever rädsla och obehag mer än killar. Åtminstone är de beredde att uttrycka detta i en enkätundersökning.

Bland högstadiekillarna finns överlag inte så stora skillnader. Det är tätortskillarna som ger mest uttryck för upplevelser av obehag, särskilt när det gäller områdets centrum. Där har vi ju även tidigare kunnat se att många killar i högstadiet inte vistas i områdescentrum. Bland tjejerna är det något större spännvidd och mönstren ser olika ut. Det finns i samtliga miljöer en relativt stor grupp förortstjejer som ofta upplever rädsla/obehag. Skillnaden i förorten är inte så stor mellan grannskap och områdescentrum. För de andra tjejerna finns en påtaglig sådan skillnad, i synnerhet i innerstaden.

Det finns ingen stark ökning i upplevelser av obehag och rädsla med stigande ålder. Killar uppger fler sådana upplevelser knutna till stadens centrum. För tjejerna finns en svag ökning i alla tre miljöerna. Praktik tjejerna uppger känslor av obehag i något större utsträckning än tjejerna på teoretiskt inriktade program. För killarnas del råder det omvända förhållandet. Det är emellertid små differenser mellan grupperna.

Relationen mellan att vistas mycket i olika offentliga miljöer och upplevelser av rädsla och obehag, ser olika ut för tjejer och killar. För tjejerna verkar det vara så att de grupper som är mycket ute också har mer upplevelser av obehag. För killarna är det tvärtom de grupper där aktiviteten i offentliga miljöer är lägre, som har fler obehagliga upplevelser. Möjligen finns här indikationer på könsspecifika sätt att förhålla sig till offentliga rum och känslor de är förknippade med. Samtidigt kvarstår att undersöka sambandet mellan obehag/rädsla och huruvida man är mycket ute i de här miljöerna. Jag ska återkomma till detta, men först redovisa erfarenheter av våldsamhet i det offentliga livet.

Erfarenheter av våldsamheter, slagsmål och liknande

En fråga i enkäten söker alltså ringa in vad ungdomarna själva sett när de varit ute. Jag har då frågat efter "våldsamheter, slagsmål och liknande". I fortsättningen använder jag bara uttrycket "våldsamhet". Min tanke har varit att få ett grepp om hur mycket av sådana situationer ungdomar egentligen har erfarenhet av. Jag har inte specifikt frågat efter situationer där endast ungdomar är inblandade. En del av det ungdomar ser ute involverar naturligtvis äldre personer.

Tabell 11:3

Sett våldsamheter – skilda boendemiljöer och gymnasieprogram fördelade på kön

(radprocent, n=antal, N=988)

Boendemiljö	Grannskapet (n=514)			Områdescentrum (n=512)			Stadscentrum (n=511)		
	aldrig	enstaka	ofta	aldrig	enstaka	ofta	aldrig	enstaka	ofta
Killar – Tätort	80,3	17,3	2,4	51,6	43,7	4,8	46,0	40,5	13,5
Förort	21,6	66,7	11,8	29,4	54,9	15,7	33,3	43,1	23,5
Innerstad	57,3	33,7	9,0	46,1	40,4	13,5	28,1	47,2	24,7
Tjejer – Tätort	95,7	3,2	1,1	59,8	38,0	2,2	35,9	58,7	5,4
Förort	31,0	54,9	14,1	25,0	61,1	13,9	35,7	55,7	8,6
Innerstad	83,1	14,5	2,4	70,7	23,2	6,1	38,6	48,2	13,3
Gymnasieprogram	Grannskapet (n=462)			Områdescentrum (n=460)			Stadscentrum (n=465)		
	aldrig	enstaka	ofta	aldrig	enstaka	ofta	aldrig	enstaka	ofta
Killar – Teori	66,9	28,2	4,8	35,2	54,9	9,8	8,9	64,5	26,6
Praktik	42,9	41,4	15,7	25,4	53,5	21,1	8,5	42,3	49,3
Tjejer – Teori	77,5	18,6	3,9	51,5	42,1	6,4	14,6	69,8	15,6
Praktik	60,9	25,0	14,1	33,8	53,8	12,3	13,8	43,1	43,1

Med ett undantag gäller, såväl för högstadiet som för gymnasiet, samma progression som tidigare: ungdomarna ser en del i grannskapet, mer i områdescentrum och allra mest i stadens centrum. Undantaget från den här regeln är förortsungdomarna och det är påfallande vilken annorlunda verklighet de rapporterar ifrån. För dem finns inte några stora skillnader i att ha sett våldsamheter i de olika offentliga miljöerna. Killarna uppger i ökad grad att de "ofta" sett våldsamheter när man rör sig från grannskapet mot stadens centrum. För tjejernas del gäller ett motsatt förhållande. Det är uppenbart att det grannskap högstadiets förortsungdomar möter, och som de i så hög grad befolkar, innehåller en nivå av våldsamma incidenter, vilken saknar motsvarighet i de andra grannskapen.

Den mest påtagliga kontrasten är tätorten. Här är det få ungdomar som sett våldsamheter i sitt grannskap, särskilt bland tjejerna. Erfarenheterna från områdescentrum är emellertid drastiskt annorlunda. Här finns alltså åter det mönster i tätorten, som jag pekat på tidigare. I områdescentrum och staden planas skillnaderna mellan könen ut. Tätortstjejerna har snarast sett mer våldsamheter på stan, än vad killarna gjort.

Innerstadens tjejer uppger en ganska låg nivå av erfarenhet av våldsamheter i grannskapet. Här tycks alltså inte finnas någon direkt korrespondens till den relativt höga nivå av rädsla och obehag i grannskapet, som tidigare redovisats. Killarna har sett betydligt mer i det egna området. I stadens centrum har innerstadens ungdomar som sett mycket våldsamheter.

Bland gymnasisterna är det ungdomar på de praktikorienterade programmen som sett mest våldsamheter. Det gäller i samtliga miljöer. Man kan notera den påtagliga ökningen i stadens centrum. Det är mellan 85-90% av gymnasisterna som sett våldsamheter där.

Utsatt för hot eller inblandad i våldsamheter

Syftet med den här frågan är att få en uppfattning av hur mycket ungdomarna själva varit involverade i det offentliga livets våldsamheter. Som jag tidigare nämnt går det inte att bedöma den egna aktivitetsgraden. Den som aktivt ger sig in i våldsamma situationer kan inte skiljas från den som blir ett passivt offer för dem. Många gånger är det emellertid inte enkelt att reda ut vem som är "offer" respektive "förövare" i de här sammanhangen.

Generellt sett är det naturligtvis avsevärt färre ungdomar som själva har varit inblandade i våldsamheter, än som iakttagit sådana. Det vanliga är att detta sker i mer i centrala stan, än i grannskapet, men förorten utgör undantag i det här fallet. För såväl killar som tjejer i förorten gäller

att de har varit mer inblandade i, eller utsatta för, våldsamheter i grannskapet. Det är bland innerstadens unga den största gruppen i det här sammanhanget finns. Särskilt i områdescentrum och centrala staden är det en hög andel innerstadsungdomar som själva har varit involverade i våldsamhet. Tätortens unga ligger, med undantag för grannskapet, väldigt nära förortsungdomarna.

Tabell 11:4

Inblandad i våldsamheter – skilda boendemiljöer och gymnasieprogram fördelade på kön

(radprocent, n=antal, N=988)

Boendemiljö	Grannskapet (n=511)			Områdescentrum (n=510)			Stadscentrum (n=510)		
	aldrig	enstaka	ofta	aldrig	enstaka	ofta	aldrig	enstaka	ofta
Killar – Tätort	87,3	11,9	0,8	81,9	15,7	2,4	84,1	13,5	2,4
Förort	76,0	18,0	6,0	82,0	16,0	2,0	84,0	12,0	4,0
Innerstad	71,6	25,0	3,4	69,3	26,1	4,5	70,5	23,9	5,7
Tjejer – Tätort	95,7	4,3	0,0	95,7	4,3	0,0	93,5	6,5	0,0
Förort	91,7	8,3	0,0	94,4	5,6	0,0	94,4	5,6	0,0
Innerstad	97,6	2,4	0,0	87,8	12,2	0,0	84,3	13,3	2,4
Gymnasieprogram	Grannskapet (n=462)			Områdescentrum (n=460)			Stadscentrum (n=466)		
	aldrig	enstaka	ofta	aldrig	enstaka	ofta	aldrig	enstaka	ofta
Killar – Teori	81,6	18,4	0,0	73,0	25,4	1,6	51,2	45,6	3,2
Praktik	73,9	21,7	4,3	62,0	28,2	9,9	56,3	32,4	11,3
Tjejer – Teori	91,7	8,3	0,0	89,1	10,9	0,0	74,6	25,4	0,0
Praktik	92,2	6,3	1,6	87,7	12,3	0,0	69,2	24,6	6,2

Bland högstadiets unga finns ingen skillnad mellan områdescentrum och stadscentrum i det här avseendet. Så är det däremot på gymnasiet. Det är ungdomar på praktiskt orienterade program, som har varit mest inblandade i våldsamheter. Killarna i större omfattning än tjejerna.

Summering

Upplevelser och erfarenheter av rädsla, obehag och våld i offentliga miljöer är ganska vanligt bland ungdomar. Det är något de måste vara beredda på och som skapar förhållningssätt och strategier. Både var det förekommer och hur det upplevs varierar emellertid mellan olika ungdomar. Det mest genomgående är den sneda könsfördelningen i den grupp som svarar att de vid enstaka tillfällen eller ofta känner **obehag/rädsla i offentliga miljöer**. Till mycket stor del är detta en erfarenhet som unga tjejer ger uttryck för. Tjejer som bor i förort och har är överrepresenterade i samtliga de offentliga miljöer, som här studerats. Även för dem som bor i innerstaden tycks den lokala miljön ge upphov till upple-

velser av obehag eller rädsla. För dem som bor i en tätort utan för stan, alternativt på landet, gäller att den lokala miljön upplevs som betydligt mer säker. Däremot finns där en starkare upplevelse av obehag/rädsla ifråga om områdescentrum samt om centrala Göteborg.

En annan generell tendens är att otryggheten ökar med avståndet från det egna bostadsområdet. Det är en majoritet som någon gång upplevt rädsla/obehag i centrala Göteborg och fler som gjort det i områdescentrum än i det egna bostadsområdet. Samtidigt är det små grupper som svarar att det här inträffar ofta. För de allra flesta handlar det om enstaka händelser.

Det är många ungdomar som har sett våldsamheter, slagsmål och liknande på de tre offentliga arenor som studeras här. Sammanlagt är det 83% av ungdomarna som i något sammanhang bevittnat sådana händelser, även om det för de flesta rör sig om enstaka företeelser. Precis som ifråga om att uppleva obehag i offentliga miljöer finns stigande frekvenser av erfarenheter när man rör sig från bostadsområdet, till det lokala centrumet och vidare in till centrala staden. Högstadiungdomarna i förort utgör dock ett undantag från den regeln. I centrala Göteborg är det var femte av de svarande ungdomarna som anger att de "ofta" sett slagsmål och våldsamheter. Om man ser till social sammansättning och aktivitetsmönster i de grupper som sett mycket i offentliga miljöer gäller att det är en grupp där killar, lägenhetsboende och äldre ungdomar är överrepresenterade. Det är vidare grupper som rör sig mycket ute och umgås med kamrater i offentliga miljöer.

En intressant fråga är hur många ungdomar det är **som överhuvudtaget inte sett några våldsamheter**, vare sig lokalt eller i city? Det visar sig att det är 163 ungdomar som svarat så, det vill säga 17% av hela populationen. Strax under hälften av dem (44%) går på Ekdalskolan och ytterligare 10% går på Hulebäcksgymnasiet. Över hälften av den här gruppen är alltså boende i Härryda kommun. Den skola som har näst flest elever i den här gruppen är Nordhemsskolan med 28%. Totalt sett innebär detta att det är högstadiets elever som fullständigt dominerar den här gruppen (77%).

Genomgående gäller att killarna är mycket dominerande i de grupper som **ofta är utsatta för/inblandade i hot eller våld** i bostadsområdet, områdescentrum eller i centrala Göteborg. Motsvarande gäller även för dem som gör sådana här erfarenheter vid enstaka tillfällen. Dock är det inte lika påtagligt i de grupperna, särskilt inte vad gäller centrala staden. Generellt gäller vidare att de här ungdomarna är mycket ute tillsammans med kamrater såväl lokalt som i city. Inte minst är frekvenserna för fritidsgårdsbesök höga. Däremot är det klart färre som ägnar sig åt organiserade fritidsverksamheter och bland dem som tillhör "oftagrupperna"

finns ett lågt grad av utnyttjande av hemmet som träffpunkt för kamrat-
umgänge. Det finns vidare också en överrepresentation av lägenhetsbo-
ende och ungdomar som bor med ensamstående föräldrar bland dem
som svarar "ofta". Åldersmässigt finns vissa skillnader beroende på vil-
ken offentlig arena det är frågan om. De som är utsatta för/inblandade i
hot eller våld lokalt är något yngre än de som möter motsvarande i Göte-
borg.

12 Ungdomsoffentlighetens positioner och karaktär – en summering

Fyra positioner och grupper

Det inledande kapitlets problematisering av ungdomars offentliga liv avslutas med en rad frågor, såväl teoretiskt som empiriskt inriktade. Jag har sedan belyst distinktionen mellan privat och offentligt utifrån ett antal perspektiv och vidare redovisat studiens empiriska material kring ungdomsoffentlighetens utbredning och innehåll. Nu ska jag söka föra samman trådar, peka ut viktiga konklusioner samt resonera kring vad som framkommit. För att skapa en struktur kring detta ska jag återvända till de inledande frågorna och se i vad mån det varit möjligt att besvara dem.

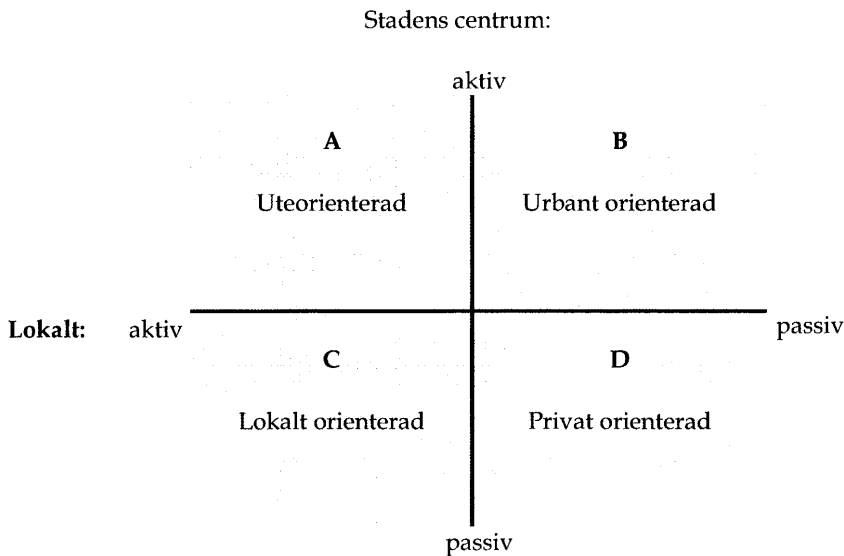
Den första av de empiriska frågorna handlar om **det offentliga livets utbredning och mönster**. Detta har framför allt diskuterats utifrån det kvantitativa materialet. I presentationen av detta har jag skilt på det lokala grannskapet och stadens centrum. Jag har också separerat olika slag av rum, t ex de öppna rummen, de begränsade, de institutionella och de kommersiella. Vidare har jag tittat på vad som händer under ungdomshelger samt beskrivit ungdomsoffentlighetens hårda kant. Det sista handlar om social problematik, obehag och våldsamhet med anknytning till offentliga miljöer. Vissa kopplingar mellan de här delarna har gjorts, men deras samvariation återstår ännu att illustrera. Därför ska jag börja det här avslutande kapitlet med att göra ytterligare en empirisk bearbetning. Denna tar sin utgångspunkt i samspelet mellan de öppna rummen lokalt respektive i stadscentrum. Närvaron och livet i dessa öppna rum är ju ett av studiens centrala intresseområden. I fyrfältstabellen nedan har jag en axel som handlar graden av aktivitet i de lokala öppna rummen och en som handlar om motsvarande aktivitet i stadens centrum. Utgångspunkten är alltså dels i frågan om hur ofta man brukar vara ute i bostadsområdet och träffa kompisar, dels hur ofta man träffar kompisar i centrala Göteborg.

Resultatet blir en fyrfältstabell i vilken man kan urskilja fyra ytterlighetspositioner. Den i fält A kallar jag för att vara **uteorienterad**. I det här fältet återfinns de ungdomar som tillhör aktivitetskategorierna "frekvent" eller "högfrekvent" såväl vad gäller att träffa kompisar i den lokala offentlighetens som i centrumoffentlighetens öppna rum. I fält B finns en **urbant orienterad** position. Det är de ungdomar som tillhör kategorierna "frekvent" och "högfrekvent" ifråga om att träffa kamrater i stadens centrum, men som svarar att de "aldrig" gör detta i det egna bostadsområdet. De **lokalt orienterade** i fält C är de urbanas raka motsats. De är "frekvent" eller "högfrekvent" i det egna bostadsområdet, men aldrig inne i stadens centrum för att träffa kamrater. Slutligen så de **pri-**

vat orienterade. De svarar att de "aldrig" träffar kamrater i offentlighetens öppna rum, vare sig i det egna grannskapet eller i stadens centrum.

Figur 12:1

Fyra positioner i förhållande till offentlighetens öppna rum

Vad tabellen beskriver är ett fält rumsliga rörelser. Jag har valt att tala om "positioner" för att markera punkter i fältet som ungdomarna "orienterar" sig emot. De ungdomar som befolkar ytterlighetspositionerna är bara en minoritet i materialet. De uteorienterade är 88, de urbana 43, de lokala 54 och de privat orienterade 74 ungdomar till antalet. Totalt återfinns alltså 259 ungdomar i de här positionerna. De utgör då 26% av de sammanlagt 988 ungdomar, som svarat på enkäten. De flesta ungdomar rör sig förstås innanför de extrema positionerna. Samtidigt kan de grupper av unga som representerar respektive position sägas karaktärisera denna. Jag ska därför gå vidare med att beskriva de olika grupperna mer i detalj. Frekvenser kommer att relateras direkt i texten, inte presenteras i tabellform.

De uteorienterade

Ungdomarna i den här gruppen går i stor utsträckning, till 70%, på högstadiet. De återfinns i samtliga högstadieskolor, men Hjällboskolans elever är klart överrepresenterade⁴. I den mindre del av den här gruppen som går på gymnasiet återfinns de flesta i första årskursen och i praktiskt

⁴ De utgör 30% av de uteorienterade, men 13% av hela materialet.

orienterade program. Två tredjedelar av de uteorienterade bor i lägenhet och lika stor andel är killar.

Vad gör de då i övrigt? De är hemma med eller hos kompisar i något högre utsträckning än den genomsnittliga. Det är 80% av gruppen som svarar att de har sådana kamratkontakter minst två gånger per vecka⁵. Vad gäller aktivitet i organiserade verksamheter, så ligger gruppen väldigt nära genomsnittet. Däremot kännetecknas de uteorienterade av en mycket hög närvaro på de två andra lokala offentliga rum jag undersökt: fritidsgården och områdets centrum. Särskilt gäller detta områdescentrum där två tredjedelar träffar kompisar minst två gånger i veckan. Även fritidsgården besöks i mycket stor utsträckning.

Den lokala aktiviteten är generellt hög bland de uteorienterade. Hur förhåller det sig då med stadens övriga rum? Både bio och café frekventeras mer än genomsnittet. Här finns dock en tonvikt på enstaka besök. Musikställen i stan är också genomsnittligt besökta, men det är då viktigt att det generellt sett är relativt få som besöker musikställen ofta. Bland de uteorienterade är det över 80% som aldrig går till musikställen eller gör det vid enstaka tillfällen. Det är alltså inget centralt inslag i deras offentliga liv, även om det ligger över genomsnittet för alla ungdomar. Liseberg är det klart vanligare att de uteorienterade ungdomarna går till. Det är 40% som går till nöjesfältet minst två gånger per vecka och endast 8% som svarar att de aldrig går dit. Även om de här ungdomarna besöker bio och café en hel del, finns ändå en tendens att gruppen favoriserar öppna rum. Liseberg är ju det offentliga rum, som får sägas ha den lägsta organisationsgraden. Detta understryks av hur skolavslutningen tillbringades. Merparten, 55%, firade skolans avslutning i det offentliga. Det var få som deltog i en privat fest eller var hemma med kompisar.

Slutligen ska jag se på den här gruppens upplevelser av obehag och erfarenhet av våldsamma och hotfulla situationer. På den generella frågan om det finns platser ute som man undviker är det 64% som svarar nej. Vad gäller upplevelse av obehag ligger gruppen ganska nära, men ändå under genomsnittet, såväl lokalt som i Göteborg. Jag har här tittat på skillnader mellan könen och det är särskilt killarna som uttrycker låg erfarenhet av obehag. Ifråga om vad de sett av våldsamma situationer, ligger såväl killar som tjejer långt över det genomsnittliga. Detta gäller både lokalt och inne i Göteborg. Ungdomarna i den här gruppen har varit en del inblandade i hotfulla och våldsamma situationer. Det gäller killarna i högre grad än tjejerna. Jag jämför då med det genomsnitt som gäller för hela den undersökta populationen. Så trots denna överrepresentation är det t ex ändå 60% av killarna som svarar att de aldrig varit inblandade i några hotfulla situationer i centrala staden, vilket annars är den plats där de rapporterar flest sådana incidenter.

⁵ De tillhör alltså kategorierna "frekvent" eller "högfrekvent".

De urbant orienterade

Grupp nummer två kännetecknas av en urban orientering. Den här gruppen består nästan uteslutande, 91%, av gymnasister. Den största gruppen av dem går på den sista årskursen. Det är vidare två skolor och tre program som dominerar: Angeredsgymnasiets mediaprogram samt Schillerska gymnasiets estetiska respektive samhällsprogram. Det här är alltså ungdomar med det jag kallat teoretiskt orienterad studieinriktning. Tre fjärdedelar i gruppen är tjejer. Boendet är ganska jämnt fördelat, med en viss övervikt för ungdomar som bor i villa/radhus.

De är hemma med kompisar, men har i förhållande till andra ungdomar en tonvikt på svarsalternativen "enstaka" och "regelbundet". De urbant orienterade deltar mycket lite i organiserade verksamheter, 60% svarar "aldrig". De är heller inte särskilt aktiva på de lokala arenorna, vilket ju är konsekvent i förhållande till att de inte vistas i grannskapet. Det är 67% som aldrig är i områdescentrum och 86% som inte besöker fritidsgården.

Den urbana orienteringen slår tydligt igenom ifråga om att besöka offentliga lokaler och ställen i centrala staden. De här ungdomarna går en del på bio, men i det avseendet skiljer de sig inte mycket från den uteorienterade gruppen. Däremot går de på café och musikställen i mycket stor omfattning. Det är t ex 60% av de urbana som går på café minst två gånger i veckan och 35% som besöker musikställen lika ofta. Liseberg lägger emellertid de här ungdomarna inte mycket tid på. Det är 42% som aldrig går dit och de övriga gör det endast vid enstaka tillfällen. Hälften av ungdomarna tillbringade skolavslutningen i ett offentligt sammanhang.

Lite drygt hälften av de urbant orienterade svarar att de undviker vissa platser när de är ute. Vad gäller upplevelser av obehag ser mönstren olika ut för killar respektive tjejer. Såväl lokalt som i Göteborg upplever killarna mycket lite obehag. Tjejerna uttrycker däremot en hög nivå ifråga om obehagsupplevelser i det egna bostadsområdet. Det är de lägenhetsboende tjejerna som gör detta i störst utsträckning, men det gäller även en del av dem i villa/radhusområden. Överhuvudtaget kommer ungdomarna i den här gruppen från en rad olika områden, runt om i stan och i Härryda. Tjejernas upplevelser av obehag i centrala stan är genomsnittligt. Ifråga om vad de sett av obehagliga situationer lokalt, ligger den här gruppen som genomsnittet. Här skiljer sig inte killar och tjejer åt. När vi kommer in till Göteborg har emellertid ungdomarna i den här gruppen en omfattande erfarenhet. Särskilt gäller detta killarna. Detta slår också igenom ifråga om egen inblandning i sådana situationer i centrala stan. Såväl tjejer som killar ligger här klart över vad andra grupper redo-

visar. Det är t ex bara 27% av killarna som uppger att de aldrig varit inblandad i någon hotfull situation i stan. För tjejernas del gäller också en lite större inblandning lokalt, medan killarna ligger genomsnittligt.

De lokalt orienterade

Så då till dem som är mycket aktiva i det egna bostadsområdet, men aldrig träffar kamrater i centrala stan. I den här lokalt orienterade gruppen finns åldersmässig tonvikt på högstadieselever, särskilt bland dem i åttonde klass. Samtidigt finns en stor grupp som går första året på gymnasiet. Bland högstadieskolorna är tätortens Ekdala och särskilt innerstadens Nordhem klart överrepresenterade. För gymnasisternas del gäller att de i hög grad återfinns på praktiskt orienterade program. Majoriteten bland de lokala är lägenhetsboende och 70% är killar.

Ungdomarna i den här gruppen spenderar väldigt mycket tid hemma hos varandra: 61% finns i den högfrekventa gruppen och ytterligare 24% i den frekventa kategorin. Vad gäller organiserad verksamhet är gruppen genomsnittligt fördelad, utom för de två mest aktiva kategorierna. Där ligger de klart under på "frekvent" och klart över, högst av alla, på "högfrekvent". Det finns alltså en tendens till polarisering inom gruppen, vilket antyder att det kan röra sig om två subgrupper. De lokalt orienterade ungdomarna vistas en hel del i områdescentrum, men inte alls lika frekvent som de uteorienterade. På samma sätt förhåller det sig med fritidsgården.

Ungdomarna i den här gruppen är de som minst frekventerar stadens offentliga lokaler och nöjesställen. Det är 69% som aldrig går på musikställe, 50% går aldrig på café och 28% besöker inte bio. Bland dem som besöker de här ställena sker det för det mesta vid "enstaka" tillfällen. Enda undantaget är en liten högfrekvent grupp cafébesökare. Liseberg spelar en viktigare roll. Det är bara 10% som aldrig går dit. Även här finns emellertid tonvikten på enstaka besök: 80%. På skolavslutning är de lokalt orienterade den grupp som var mest ute i offentliga sammanhang, det rörde sig om 61%.

Hälften av ungdomarna svarar att de undviker platser ute. De upplever i liten grad obehagskänslor i lokala sammanhang. I centrala Göteborg är det tvärtom; de är den grupp som upplever mest obehag. Ifråga om att ha sett våldsamheter i grannskapet ligger de något över genomsnittet, tjejerna mer än killarna. Inne i Göteborg är det tvärtom. Här ligger snarast under genomsnittet, i synnerhet gäller det tjejerna. De här ungdomarna har generellt inte varit speciellt mycket inblandade i hotfulla situationer. Undantaget härvidlag är att killarna i sina lokala miljöer varit inblandade i hotfulla situationer något mer än genomsnittet. Inne i Göte-

borg gäller, särskilt för tjejerna, att de lokalt orienterade ungdomarna varit lite inblandade i sådana händelser.

De privat orienterade

Slutligen den grupp som anger att de överhuvudtaget inte använder offentliga öppna rum för att träffa kamrater. Bland de här privat orienterade återfinns hälften i gymnasiets två sista årskurser. De är alltså 17-18 år gamla. Den klart största gruppen av de här ungdomarna går på något av Schillerskas program, samhälle eller estetiska. Sedan finns här en stor grupp 14-åringar och här är särskilt Nordhemsskolans åttondeklasser överrepresenterade. Här finns likheter med de lokalt orienterade, med den skillnaden att gymnasisterna är äldre. Boende och kön i stort sett jämnt fördelat i gruppen.

Ungdomarna i gruppen umgås i hemmet, men med påtaglig tonvikt på mittenkategorierna. Samma sak gäller ifråga om organiserade aktiviteter, fast gruppen som svarar "aldrig" är stor här: 43%. Områdescentrum och fritidsgårdar besöks nästan inte alls.

Biografer besöks av tre fjärdedelar av den här gruppen, men till övervägande del vid enstaka tillfällen. Ifråga om cafébesök finns en splittrad bild. Många går inte alls på café, samtidigt som det finns en stor grupp frekventa besökare. Här är det åldersskillnaderna som avspeglas. Det är de äldre som går mycket på café. Beträffande musikställen finns en liknande, men svagare, tendens till samma uppdelning som ifråga om cafébesök. Liseberg besöks i minst utsträckning, t o m mindre än den urbana gruppen. Det är 57% som svarar att de aldrig går till Liseberg. Vad gäller skolavslutningen firades den i liten utsträckning i det offentliga: 28%. Det var, relativt sett, många i den här gruppen som antingen inte gjorde något särskilt på skolavslutningen eller som firade den hemma eller på fest med kompisar.

Det är 57% bland de privat orienterade som svarar att de undviker platser utomhus. Det betyder att det i den här gruppen finns den högsta andelen som svarat ja på frågan. Upplevelser av obehag i området förekommer i något högre grad än genomsnittet. Vad gäller Göteborg finns en skillnad mellan killar och tjejer. Killarna ligger under genomsnittet, medan det bland tjejerna finns en ganska stor grupp som svarar "ofta". De privat orienterade ungdomarna har generellt sett ganska få våldssamma incidenter, såväl lokalt som i Göteborg. Ett undantag finns här för tjejerna och centrala stan där de sett sådana situationer något mer än genomsnittligt. Allmänt gäller att den här gruppen är den som varit minst inblandad i hotfulla situationer. Även här finns dock ett undantag för tjejer och centrala Göteborg. Det som avspeglas i de här resultaten är att

det bland gymnasisterna finns en övervikt tjejer. Det är den gruppen som går en hel del på café och musikställen. Det är också de som redovisar upplevelser av obehag och erfarenheter från hotfulla incidenter i centrala stan.

Jämförelse mellan positionerna

Vad ska man då säga om de olika grupper som framträder vid den här typen av fördelning på rumsliga rörelser? En reflektion är att de går att känna igen från observationer ute i offentliga miljöer. De finns också representerade i den diskussion om det offentliga livet som såväl ungdomar som vuxna deltar i. De fungerar som referenspunkter att jämföra sig själv och andra med. Jag ska resonera kring de fyra positionerna nedan och då även använda material från intervjuer, samtal och observationer.

De **uteorienterade** är de mest offensiva utövarna av offentligt liv. Genom att de är så mycket i de öppna offentliga miljöerna syns och hörs de. De lär sig också att ta de här miljöerna i anspråk och att dominera dem. I gruppen finns en klar majoritet killar och att synliggöra sig på det här sättet i offentligheten är i hög grad en maskulin strategi (se McDowell 1999 kap 6). De tillhör också de yngre tonåringarna och bland dem finns ofta en lite oförvägen "upptäckaranda". Detta kommenteras ibland av äldre ungdomar, som tycker de här yngre kan vara väl respektlösa. Vi kan känna igen den här utvecklingen från Västergänget, som skildrats tidigare. De uteorienterade bor ofta i förortsområdena, vilket innebär att de också många gånger har invandrarbakgrund. Den diskussion om "invandrar- och förortsungdomar" som är så vanlig bygger i stor utsträckning på omdömen utifrån den här gruppen. Det finns verkligen ett omfattande liv i förortsmiljö, särskilt bland killar. Detta har den tidigare redovisningen pekat på flera gånger. Samtidigt är det sociala livet bland unga i förorten betydligt mer sammansatt. Man ska också komma ihåg att de uteorienterade finns i samtliga områden som undersökts. Jag uppfattar att de uteorienterade har sin bas i den lokala offentligheten, trots att de också är mycket i centrala staden. Vistelsen där sker ofta kollektivt, i grannskapets informella kamratgrupper. Det här leder till, som jag påpekat tidigare, att de uteorienterades rörelser i cityoffentligheten tenderar få en lokal karaktär. Vid genomgången av den lokala offentligheten tidigare skilde en grupp mycket frekventa aktörer ut sig. Det fanns även en grupp "coola" eller "tuffa", som ungdomar berättade om. Många i de här båda grupperna återfinns bland de uteorienterade. I den här livsstilen finns generellt en stark koppling till social problematik (se Mahoney & Stattin 2000). Detta ska vare sig över- eller undervärderas. Redogörelser från såväl tätort som förort ovan pekar på just detta samband mellan so-

ciala svårigheter och en uteorienterad livsstil. Samtidigt har jag mött många ungdomar under den här studien som passerat bra in på beskrivningen av uteorienteringen, men där detta inte varit förknippat med problemerna.

De **urbant orienterade** delar de uteorienterades närvaro i stadens centrala offentlighet, men framstår annars på många sätt som deras motsats. De är äldre, här finns en tydlig övervikt av tjejer och orienteringen mot stadens nöjes- och samlingsställen är stark. Jag uppfattar att det i den här gruppen finns en hel del av de "stilmedvetna" ungdomar jag tidigare nämnt. Det är ungdomar för vilka kopplingen till lokaler och verksamheter i centrala staden är ett viktigt identitetsuttryck. Här finns det kanske starkaste sambandet mellan förkroppsligande och förrumsligande av stil. För den här gruppen tenderar grannskapet att representera något alltför begränsat och väljs därför bort. Där finns inte några av de intressanta ställena. I det sammanhanget är det noterbart med den höga andel av tjejerna i gruppen som upplevt obehag i det egna bostadsområdet. Jag har tidigare nämnt (kap 8) att jag uppfattar att en del av de påtagligt stilorienterade ungdomarna uppfattas som udda och utanför i den lokala miljön. Möjligen kan det vara sådana upplevelser som till en del, ligger bakom orienteringen in mot centrala staden. Samtidigt har de här ungdomarna omfattande erfarenhet av obehagliga situationer i centrala staden, vilket inte hindrar dem från att vara där. Detta pekar både på det offentliga livets attraktion och på att ungdomar utvecklar strategier för att handskas med sådana situationer. Det är intressant att den intensifiering av cityoffentligheten i form av caféer och evenemang, som kunnat konstateras, främst tycks understödja tjejers offentliga liv. Åtminstone i de åldrar jag sysslar med här. Tjejer vistas mer i vad jag kallat begränsat öppna rum när de är ute, det visar även annan forskning (t ex Pearce 1996). Linda McDowell hänvisar till forskning som visar att stadslivets begränsat offentliga miljöer var förknippade med en aktiv och oberoende kvinnlighet (op cit s 155). Kanske finns en parallellitet i den nuvarande utvecklingen?

De **lokalt orienterade** är i sin tur de urbanas motpol. De ligger då klart närmare de uteorienterade både vad gäller den starka anknytningen till det lokala och att de är en grupp som domineras av killar. Här finns en åldersmässig uppdelning och sannolikt speglar denna att det finns två undergrupper. De yngre är de som är på väg in i det offentliga livet, men som ännu är försiktiga i sina rörelser. Detta gäller egentligen även i det lokala sammanhanget. De är en del på fritidsgården och i områdescentrum, men inte i samma utsträckning som de uteorienterade. Istället är utelivet i grannskapet förenat med en hög grad av umgänge hemma. En mindre grupp är även mycket aktiv i organiserade aktiviteter. De äldre

uppfattar jag som en delvis annan grupp. De kan mycket väl ha varit inne en del i stan tidigare, men ändå återvänt till det lokala sammanhanget. Det här är en grupp som uppfattar det lokala som tryggt, det är verkligen "hemma". Inte sällan fortsätter en del att gå på fritidsgården, trots att de är äldre än merparten av de övriga besökarna. Det här är en grupp ungdomar man ofta hör fritidsledare berätta om. Det är i hög grad killar och jag uppfattar att de ligger nära de småstadens unga arbetarklassmän, som Mats Trondman skrivit om under benämningen "framtidens förlorare" (1995 s 167-192). De här båda grupperna representerar två olika sidor hos den lokala offentligheten. De första rörelserna i den lokala offentligheten kännetecknas ofta av nyupptäckta möjligheter och erfarenheter. I det skedet fyller det offentliga livet en **öppnande** funktion. Sedan släpper nyhetens behag och ungdomarna går vidare mot fler sammanhang och miljöer. En del blir emellertid på något sätt kvar eller återvänder. Ofta hänger det säkert samman med trygghetskänslor inför det lokala. Den höga nivån av obehagskänslor inför centrala staden pekar på detta. I detta skede får den lokala offentligheten snarare en slags **förseglande** funktion. Jag har träffat flera ungdomar som passar in på den här beskrivningen. För en del verkar situationen vara ganska problematisk eftersom de upplever att de kommer efter sina jämnåriga.

De **privat orienterade** verkar också bestå av undergrupper. Här finns dels den grupp som ofta kallas "hemorienterad" (se Lieberg 1992 s 47). Det är ungdomar som är mycket orienterade mot hemmet i sina aktiviteter. Som vi kan se är emellertid deras kamratumgänge i hemmet inte av så stor omfattning, vilket gäller även övriga aktiviteter. Det tycks finnas en tendens till generellt sett låg aktivitetsnivå. Det kan t ex bero att en del i den här gruppen har få kamratkontakter och därför står utanför de nätverk som kan fungera som kanaler till olika verksamheter. En helt annan grupp här är de äldre ungdomar, som går mycket på café. De påminner mycket om de urbana, men väljer bort att vistas i de öppna rummen. Den höga nivån av upplevelser av obehag kan vara en viktig faktor i det sammanhanget.

Uppmärksamheten kring de fyra positionerna ska inte skymma det faktum att de flesta ungdomar rör sig någonstans emellan dessa ytterligheter. Vad undersökningen visar är ju att de offentliga miljöerna är befolkade av många ungdomar. Rörelser in i och genom offentligheten kan ta sig olika uttryck och förlopp. Det är en process där också individuella förhållanden som t ex mognadsutveckling spelar stor roll. Samtidigt kan man inte låta bli att fundera över de olika positionernas interna relationer. Träffar de uteorienterade killarna de urbana tjejerna inne på stadens caféer? Detta är något som rör den andra empiriska fråga jag ställde i in-

ledningskapitlet, nämligen hur det förhåller sig med **offentlighetens sociala samspel**? Den frågan ska jag gå över till att diskutera nu.

Sociala relationer och strukturer

När man ser till vad ungdomar gör i offentliga miljöer är betoningen på att relatera till varandra slående. I grannskapet sker en del aktiviteter av idrottslig och kollektiv karaktär. Generellt uppfattar jag emellertid att utvecklingen går **från att göra till att vara** tillsammans. Den centrala drivkraften bakom detta är de fysiska, psykiska och sociala förändringar som är förknippade med puberteten och adolescensen. Dessa påverkar ungdomars relationer till varandra och till offentligheten i två riktningar. Å ena sidan leder det till en sensibilitet inför allt som har en ungdomlig prägel. Här finns en påtaglig **solidarisk inriktning**. Ungdomar blir intresserade av varandra och tar parti för det som uppfattas höra ungdomar till. Här finns en gemensam klangbotten för unga, som handlar om likheter i utveckling, ömsesidiga intressen och en delad samhällslig ställning. Det är ett slags generationsmedvetande som handlar om att "vi är unga här och nu".

Å andra sidan leder utvecklingen under adolescensen till en utvecklad **differentiering**. Det blir viktigt att uttrycka identitet och att markera tillhörigheter. Detta gäller såväl för egen del som för andras. Det sociala landskapet runt ungdomar blir befolkat av olika grupper, kulturer och identiteter. Och själv orienterar och placerar man sig också i förhållande till denna karta. Under intervjuer har det flera gånger slagit mig att ungdomarna har lättare att placera in andra i stilar och kategorier, än sig själva. I litteraturen brukar stilbegreppet främst förknippas med att ungdomar söker uttryck för den egna identiteten (t ex Bjurström 1997). Min erfarenhet är att det oftare används som ett verktyg för att organisera och kartlägga omgivningen. Det är framför allt under högstadiet den här differentieringsprocessen skjuter fart. Offentligheten är viktig i sammanhanget därför att den är ett av de sammanhang där ungdomar kan agera tillsammans och visa upp sig inför varandra. Resultatet är att det offentliga livet struktureras och konstrueras socialt. Det fylls med olika relationer, tillhörigheter och positioner.

Det finns en viktig skillnad mellan den lokala offentligheten och stadens citybaserade. Den lokala offentligheten är redan befolkad och bekant när de här processerna tar sin början. Många har känt varandra redan som barn. De har gått på dagis, i skola och deltagit i föreningsliv tillsammans. Utifrån denna gemensamma historia har redan relationer och sociala strukturer utvecklats. Vad som händer under adolescensen är att dessa laddas med nya intressen och behov. Det leder förstås till såväl av-

brott som kontinuitet. Men fortfarande kommer ungdomarna att dela grannskap, skola och andra funktioner som hör det lokala sammanhanget till. Den lokala offentligheten differentierar och strukturerar därför individer och grupper som är relaterade till varandra även på annat sätt än i det offentliga livet. Det medför att ingen egentligen kommer undan att bli klassificerad och tilldelad en position i den lokala sociala strukturen. Det räcker inte med att hålla sig borta från de offentliga rummen, man träffas ändå vid andra tillfällen. Graden av social stabilitet varierar i olika lokala miljöer. Förorterna är de bostadsmiljöer med mest omflyttning. Ungdomarna där är därför mer vana att införliva nya medlemmar i den lokala strukturen. Dessutom ofta ungdomar med bakgrund i mycket skiftande sociala och kulturella miljöer. Jag uppfattar att den livaktiga lokala offentlighet som finns bland förortens unga positivt stärks av dessa nytillskott och att det utvecklas en förmåga till öppenhet. Samtidigt kan det också leda i andra riktningen. Till instabilitet och osäkerhet med nya grupperingar och konflikter som följd.

I förhållande till detta framstår stadens centrala offentlighet som öppen med möjlighet till skilda ingångar och anknytningar. Visserligen är den också befolkad innan och det kan vara av grupper man har lokalt baserade relationer till. Stadens offentliga liv är emellertid mycket mer separerat och innehållsrikt. Ungdomar hittar sina egna ställen där man vill vara och grupper att tillhöra. Det går att undvika platser och kretsar man inte vill vara associerad med. Under gymnasieåren sker dessutom en nyorientering av kontakter och kamratgrupper. För dem som upplevt sig utanför i den lokala strukturen är det här en andra chans. Det idylliska draget i cityoffentligheten ska emellertid inte överdrivas. Det är också där som ungdomar får erfarenhet av flest obehagliga och hotfulla situationer.

I den här beskrivningen är det lätt att känna igen den distinktion Lyn Lofland gör mellan den lokala respektive den offentliga domänen (se kap 3 ovan). Loflands lokala domän kännetecknas av ett nätverk av sociala relationer mellan människor som känner varandra och är knutna till varandra i någon form av gemenskap. För Lofland är dock offentligt liv förknippat med relationer mellan främlingar. Därför ser hon inte den lokala domänen som en del i ett offentligt liv. Om man jämför med den lokala offentlighet bland ungdomar som jag beskrivit här kan man se två viktiga skillnader i förhållande till hur Lofland uppfattar det lokala och det offentliga. För det första finns en stark betoning på det gemensamma i Loflands perspektiv. Det finns en sådan utgångspunkt i den lokala ungdomsoffentligheten också. Men den kännetecknas dessutom av en långtgående differentiering; av skilda positioner och tillhörigheter. För det andra präglas ungdomars offentliga liv av att den lokala offentligheten

och den citybaserade flätas in i varandra och att ungdomar rör sig emellan. Denna relation diskuterar inte Lofland.

I kapitel 3 presenteras också Ray Oldenburgs "third places". Det är ställen som präglas av informellt umgänge mellan vänner, men där även främlingar finns närvarande. Oldenburg menar att dessa finns såväl i grannskapet som i staden och att de är skilda från två andra centrala områden för människor: hemmet och arbetsplatsen. För ungdomar är det offentliga livet ett slags tredje alternativ till hemmet och skolan. Så som cafélivet gestaltar sig för en del unga finns många paralleller med "third places". Den lokala offentligheten kännetecknas emellertid snarast av avsaknaden av sådana här ställen. Istället är det miljöer utomhus som fungerar som mötesplatser. Till sin karaktär är dessa mycket skilda från de mysiga ställen Oldenburg skriver om.

Vilka linjer följer då de här differentieringarna och distinktionerna? Jag har pekat på en rad olika sådana och att det finns en oerhört stor variation. En del av de beteckningar ungdomar använder är egna formuleringar, vilket egentligen gör den här processen oändlig. En vanlig koppling sker förstas till **ungdomskulturella stilar**. Här fungerar ofta den lokala offentligheten så att kända personer blir förmedlare av massmedialt lanserade stilar. I stadens centrala offentlighet är det snarare så att man möter okända representanter för stilar som inte är lokalt företrädda. **Kön** är en annan central utgångspunkt för distinktioner. Detta är länkat till adolescensutvecklingen. Ungdomarna vill framställa sig själva på ett könstypiskt sätt och deras intresse för varandra laddas med nya könsbaserade innebörder. Utseende, kropp och kläder; hela den personliga framställningen blir viktig. Och naturligtvis hur man bedöms av andra. **Etnicitet** är en tredje. Jag har pekat på motsättningar mellan ungdomar från olika områden där den ena gruppens invandrarbakgrund utgjort grund för nedsättande omdömen. Men även inom områden används olika etniska beteckningar för att markera identitet eller skilja ut grupper. **Territorialitet**, d v s anknytning till en plats eller det egna bostadsområdet är ytterligare en utgångspunkt för differentiering. För ungdomar från förorter är just denna tillhörighet förknippad med upplevelser av utanförskap och att bli bemött på ett speciellt sätt. För andra grupper är det egna bostadsområdet viktigt källa till identifikation.

Jag tycker att den på en gång motsättningsfyllda och överbryggande offentlighet som Nancy Fraser (se kap 4 ovan) skildrar, fungerar bra för att beskriva såväl differentieringen inom ungdomsoffentligheten som dess relation till etablerade maktstrukturer. Fraser menar att offentligt liv alltid präglas av spänningar och motstridiga intressen. I synnerhet som de är uttryck för sociala identiteter. Det finns en konkurrens mellan olika sätt att använda offentliga arenor och artikulera offentlig mening. Detta

speglar ojämlikhet och skilda maktpositioner i samhället. Det kan emellertid samtidigt finnas utrymme för en mer inklusiv och överbryggande offentlighet där skilda grupper kan mötas. Här uppfattar jag att den spänning som finns i ungdomsoffentligheten mellan generationsbaserad solidaritet och distinktionsbaserad tillhörighet, fångas in på ett intressant sätt.

Den hårda kanten

Ungdomars erfarenheter av **det offentliga livets sociala problematik** var den tredje empiriska fråga jag ställde i inledningen. När man ser på vilka erfarenheter ungdomar har av obehag och våldsamma situationer framträder en ganska differentierad bild. Obehag och rädsla är i stor utsträckning något tjejer rapporterar. Ofta är det ungdomar som själva inte vistas så mycket i offentliga miljöer. Det är en mycket vanlig erfarenhet att ungdomar sett våldsamheter. Särskilt gäller detta de äldre och inne i centrala staden. Generellt sett är grannskapet en plats där man ser mycket få våldsamma situationer. I detta avseende har emellertid ungdomar som bor i förort en annan erfarenhet. Det är klart mindre grupper som själva blivit inblandade i våldsamheter i det offentliga livet. Här dominerar killarna.

Hur påverkar då denna problematik ungdomars rörelser i offentliga rum? Det verkar få skilda effekter. Om vi ser till de fyra positionerna ovan tycktes två av dem begränsa sina rörelser i offentligheten, medan två grupper inte påverkades på det sättet. De privat respektive lokalt orienterade uttryckte en relativt hög nivå av obehagskänslor inför offentliga miljöer de inte sökte sig till. De urbana och de uteorienterade däremot har omfattande erfarenhet av våldsamhet, men det tycks inte inskränka deras vistelse i offentliga rum.

Två saker är av betydelse i sammanhanget. Det ena är att en av det offentliga livets centrala **läroprocesser** kretsar kring just att lära sig förutse och bemästra situationer som riskerar utvecklas negativt. Det handlar om att lära sig läsa händelseförlopp och att känna av stämningar. Det är även en fråga om platskännedom; att veta vilka ställen som man bör undvika. Sådana läroprocesser berättar flera ungdomar om. Man kan fundera över könssammansättningen här. Det är fler tjejer än killar som har berättat om den här typen av strategier. Frågan är om det finns en tendens bland killar att istället undvika offentliga rum just för att de är rädda för att bli inblandade i bråk? När man ser t ex den begränsade inblandning som tätortens killar har i flera offentliga sammanhang kan man fundera på om det bara är aktiviteter kring datorn som lockar? Tätortskillarnas undvikande av områdets centrum pekar i den här riktningen. Killar framträder generellt som de mest aktiva i offentliga miljöer. Det finns en del som tyder på att undvikande av just sådana miljöer också är ett maskulint mönster.

Det andra som är av betydelse ifråga om våldsamheter i offentligheten är den **egna inblandningen** i dessa. Kännetecknande för just dem som ofta är inblandade är att de aldrig säger sig uppleva obehag eller undvika offentliga miljöer. Här är vi åter i ett mönster där killar dominerar. Det är då fråga om en livsstil där aggressivt uppträdande och självhävdelse i det offentliga livet är viktiga identifikatoriska element. Jag har beskrivit det här dels utifrån den sociala struktur som de "coola/tuffa" utgör i den lokala offentligheten, dels utifrån exemplet med Västergänget. De här grupperna utgör en viktig maktstruktur såväl lokalt som i centrala staden. Genom att göra anspråk på fysiskt rum och socialt utrymme, begränsar de andras möjliga rörelser. Respekt är ett centralt uttryck i den här kulturen. Jag har också visat på hur utsatt de här ungdomarnas situation ofta är. De blir själva offer för våldsamheten och deras situation är laddad av såväl en privat problematik, som upplevelser av utanförskap i relation till skolan och samhället. De flesta ungdomar uppfattar nog att det offentliga livet fungerar som en kontrast i förhållande till vardagen. För de här ungdomarna fyller emellertid det offentliga livet ett **kompensatoriskt behov**. I de offentliga miljöerna kan det som annars gäller vändas upp och ner. Framför allt gäller det i offentlighetens öppna rum där kontrollnivån är låg. Där kan de uppleva att de bestämmer och de får utrymme för egna uttryck. Men det finns också plats för sådant i nära anslutning till de etablerade sammanhang där killarna tycker de blir marginaliserade. Här har respekt ett särskilt symbolvärde. Det är knappast någon tillfällighet att Västerkillarna beskriver skolans korridorer som exempel på platser där deras makt över andra kan gestaltas. På andra sidan väggen, i klassrummet, är det annorlunda.

Det här är, som sagt, i hög grad ett mönster där killarna är i majoritet. Det finns emellertid flera tjejer i studien som berättat om liknande handlingsmönster tjejer emellan. Ofta tar det sig inte lika våldsamma fysiska uttryck. Blickar, aggressiva tillmälen och kroppsliga markeringar är signaler som används istället.

Läroprocesser

Min sista fråga handlade om det **offentliga livets läroprocesser**. Jag har redan pekat på några; de som är förbundna med att hantera det offentliga livets obehagliga sidor. Det är emellertid inte där det offentliga livets lärande har sin tyngdpunkt. Det handlar istället om att våga testa gränser och göra nya saker. Om att pröva frihet och självständighet och se sig själv i nytt ljus. Det handlar om social kompetens och en förmåga att fungera kollektivt. Samtidigt upptäcka sig själv som individ och finna former för att gestalta detta. Det offentliga livet är normativt reglerat, det

har jag pekat på flera gånger. Kännetecknande för kunskapsprocesser i offentligheten är att **lärande är en fråga om att delta**. Man måste vara med; närvarande och deltagande. För detta måste finnas öppna rum. Det är emellertid också en fråga om handling: man måste öppna rum. Ge utrymme åt sig själv och andra att vistas i offentligheten utifrån dess grundläggande villkor, att respektera allas rätt att vara där.

I ungdomars offentliga miljöer finns grupper som intervenerar för att öka tryggheten och minska problemen. Det är en omdiskuterad verksamhet vad gäller vilken nytta de gör. Som nämnts uppfattar jag att man kan se två huvudlinjer i diskussionen om hur vuxna och det etablerade samhället bör förhålla sig till unga offentliga liv. Det ena är det som utgår från intervenerarna och som betonar vikten av att vuxna visar sig i ungdomarnas miljöer och hjälper till. Det andra är ett perspektiv som betonar ungdomars behov av frirum och att vuxnas involvering stör de självreglerande mekanismer som kännetecknar offentligt liv. Jag menar att båda de här perspektiven hamnar fel och att de gör det utifrån samma grundläggande misstag: de läser enbart ungdomsoffentlighetens eventuella behov av insatser utifrån ungdomars relation till vuxna. I det ena överbetonas vuxnas ansvar för vad som händer ungdomar i offentliga miljöer, i det andra överdrivs vuxningripandens skadliga inverkan. Jag har träffat en hel del intervenerare, såväl professionella som frivilliga, när jag rört mig i ungdomars offentliga miljöer. Ibland har deras närvaro känts pinsam och övervakande, ibland har de gjort värdefulla insatser för att lindra konsekvenser av obehagliga situationer. Ungdomars värderingar av insatserna har varierat från stark kritik till djup tacksamhet. Ett drag är emellertid helt genomgående. När ungdomarna beskriver glädje och sorg i offentligheten handlar det alltid om **relationer till andra ungdomar**. Det är med andra ungdomar de har roligt och gör nya upptäckter. Och det är relationer till andra ungdomar som begränsar deras rörelser och som ger upphov till obehag och ängslan. Ungdomsoffentligheten är socialt strukturerad och organiserad. Den är en särskild social sfär, relaterad till olika platser. Varje ungdomspolitik som söker stödja en utveckling mot en mer aktiv offentlighet måste ta sin utgångspunkt i en kunskap om offentlighetens sociala strukturer och i en relation till de ungdomar som befolkar den.

Summary

The study

This is a study about young people and public life. The public is investigated both theoretically and empirically. From a theoretical point of view the aim is to present and discuss different perspectives on the distinction between public and private. The theories are then applied to the public life of youth. Empirical data has been collected in order to answer questions like:

How is the public life among young spread out and patterned?

What social structures and interplay can be identified?

Which social problems occur in the public?

Is the public an environment for learning?

This summary starts out with the theoretical perspectives and then moves on to present the major findings.

Public life

Public life fills us with joy as well as despair (cp. Bauman, 1995, p 174). On the one hand public places give room for freedom, desire and transgression. It's where people can '*meet without any further obligations than the respect for other persons to do the same*' (Bergman 1985 p 75). In public, groups can make themselves visible and give voice to their opinions. If we want to, we can make contact cross any cultural, ethic or social borderline. Or we can just watch the spectacle, sipping our coffee or beer in our favourite downtown location.

On the other hand public places are perceived as dark and dangerous. They represent something we should try to avoid or get out of as quick as possible. The streets and squares are inhibited by groups who mark out and guard their own territory. This is the home of the marginalized and the hooligans. The atmosphere is experienced as aggressive and there is always the risk of running into something fearful or violent.

Effects of both sides of this polarity can be observed in the city. The streets are filled with out-door cafés and restaurants. Festivals and all kinds of performances are organized to bring people out of their homes. At the same time control and supervision is growing. TV-cameras and security guards are employed to restrict the unwanted and create a feeling of safeness among the others.

Youth and public life

This state of uncertainty is characteristic for the understanding of young peoples social life in public arenas as well. Youth enliven public space. They fill it with motions and sounds. We can see young people gather in the neighbourhood as well as in the city centre. Since being young often means being subordinated with a minimum of resources, they tend to use the in-between places.

Quite often these public gathering are seen as unwanted and disturbing. In Sweden there has been lots of efforts organized, in order to intervene in such youth-dominated milieus. In part these groups are professional: the police and outreach youth-workers. However the new trend since the mid-eighties has been to mobilize volunteers. Mainly, this has been advocated as a responsibility for adults in general and parents in particular. The result is that we nowadays have organizations like 'Mums and Dads into town', 'the Night-owls' and 'the Night-wanderers'. Some of these groups consist of people who just participate once or twice. Other organizations have very committed members who spend a vast amount of their free time on the streets. The main purpose of these groups is to represent security and stability in the public places where young people meet. At the same time they function as means for social control. Hörnquist (2001 p 24-26) has estimated the number of active in these groups to about 15-20.000.

It is not just grown-ups who are organized this way. Some groups, like 'the Non-fighting generation' consists of young people. Often they are in their early twenties and have spent quite a lot of time in the public themselves. They are considered 'street-wise' and want to help their younger peers to avoid mistakes they themselves experienced earlier in life.

However, it would be too simple just to point out these controlling and negative responses to the public gathering of young people. There is also a development aiming at stimulating a public life for the young. Especially during the summer season there are lots of outdoor arrangements for young people: festivals, discothèques and music events.

A few examples can be pointed out. In the city of Göteborg there is a quite centrally located pleasure ground called Liseberg. This has a long tradition of being a place where young people meet and have fun. During the last years, however, a huge effort has been made in order to make the pleasure ground fit the needs and interests of the youth. The musical programme, there are always well known bands playing, has changed to better suit young people and a 'golden passport' can be bought which gives free admission to all attractions for the whole season. This has been

quite successful and turned Liseberg into what the local newspaper has called 'a youth centre'.

A second example is all the social activities in connection to the international football tournament the Gothia cup. This cup is attended thousands of young football players from all over the world. It lasts for a week and is surrounded by public activities, like the daily, and locally very famous, discothèque. And thirdly, in parts of the city there has been an increase in cafeterias, obviously designed to attract a young public.

So public life, both in general and when it comes to youth, should be considered as a **theme of ambivalence**, in the sense that Bauman is using the phrase (1995 p 10-11). On the first level public life makes us ambivalent because it consists of this confusing mixture of good and bad. But then, on a second level, we can't be really sure about the good and the bad sides either. We do not want to feel threatened or scared when walking in public places, but is really optic surveillance and security staff the answer? Can't that add more to the problem, than to the solution? And what about the good public life; all the festivals and events? They are all organized and arranged to fit. Doesn't this turn the public life into a '*sphere of cosiness*' as Bergman (1993) has put it? Is that really public life, as we want it?

Perhaps it is better to start out with the assumption that public life must be both good and bad at the same time. In fact that is how it often has been conceptualised. Olsson and Rönmark (1987) have described the public as constituted by '*the threatening and the enriching*'. In the same vein Lofland (1998) argues that public life must have '*a hard edge*'. Since it is the place where one meets strangers and the unknown, sometimes a '*mild fear*' is the result. It should, however, not be '*too dangerous*', because people then will avoid public places (p 243).

This tension between stimulating and scaring elements gives public life an impulse of creativity. People become aware, expressive and inventive. How this tension actually works can't be decided in principal. It has to be investigated in relation to a specific public and a certain context (cp. Fraser 1992 p 126-127).

A theoretical framework

Before starting to present the empirical data, let us expand a little on the theoretical concept of the public sphere. As Weintraub (1997) has pointed out the distinction between 'public' and 'private' represents one of the grand dichotomies of Western thought. Public have two, interconnected, meanings. One is '**open and accessible**' and the other is '**shared, common and collective**' (see Arendt 1986, Habermas 1984, Lieberg 1992 and

Olsson 1998). Private then stands for 'intimate, close and sealed'. This polarity is central; the concepts can only be understood in relation to one another.

To be considered public, social or spatial phenomenon should meet a form criterion: **they must be organized in an open and accessible way for anyone who wants to participate or just be there.** There is a huge debate concerning how this can best be arranged, especially among architects (see Gehl & Gemzøe 1996). Then there should be an atmosphere of community and collectivity. This has at least two aspects. One is a consequence of the form criterion. What is shaped in an open and accessible form becomes visible and gives **a feeling of affinity to those who happen to be present there on the same occasion.** I understand it is this aspect that Hillier is trying to close in with his concept '*virtual reality*' (1996 p 187). Hillier is interested in how people move in public space and argues that this co-presence of people in motion constitutes a '*raw material of community*' (p 187). These people have a very superficial awareness of one another. However, the attention can be activated when pushed by the circumstances in the situation. Hillier's idea is that these virtual communities are of great importance when it comes to how different rooms function socially.

The other aspect is a subjective dimension of experience: **through taking part, or simply be, in the public one gets a feeling of belonging to something collective, which exists outside the present situation.** This is a higher level of awareness, though there is a substantial difference in degree. On the one hand it's about the pleasures of street life in the city; to simply walk around among people and activities and enjoy being one in the crowd. This is what Allan B Jacobs has described so well in his book about great streets (1996). But it can also be about that partly horror filled fascination Bill Buford is experiencing when he hangs around with the British football hooligans, takes control over foreign cities and makes the enemies know their place (1991).

The community dimension of public life works interlinking both in an internal, as well as an external, sense. A participant in a protest march can experience a sense of community with the other participants, 'we demonstrators', but also to an overarching unit: 'we anti-racists'. The concept of the public sphere tries to capture qualities both within a phenomenon, as well as qualities in the relationship between phenomena. In this respect public gatherings often stretch out beyond themselves.

'Public' is not a clear-cut concept and it's vagueness has often been commented upon (Habermas 1984, Negt/Kluge 1974). 'Public' is used to denote highly institutionalised and regulated activities like the 'public' affairs of the state. But it is also used to signify the often unstructured

gatherings of young people in 'public' places, like in this study. The differences and borderlines between these areas of use are often difficult to point out, since they have a tendency to weave into one another (Weintraub 1997 p 3).

There are two strands of thought that are of special importance in this theoretical perspective. One takes its departure from the idea of 'public space' and the criteria of openness and accessibility. This is a predominantly urban perspective. The second is more dealing with the social side of the 'public'; it's about structure, relations and power. Here the collective and community criteria are more central.

In the urban perspective the city and the public exists in a mutually constituting relationship. If a public sphere can come into life anywhere it is in the city and if we are searching for the essence of the city, we will find it in its public life. It is *'the city's quintessential social territory'*, writes Lyn Lofland (1998). Central to her idea of a public life is the meeting between strangers. That's why this is such a distinct urban perspective. Only the large city can house the social complexity and differentiation, needed for that sort of meetings. Lofland uses the expression *'the public realm'* which she defines as *'those areas of urban settlements in which individuals in copresence tend to be personally unknown or only categorically known to one another'* (p 9).

The public realm has the capacity of bridging over gaps between different groups and layers of society. In public, people expose themselves and differences and characteristics are rendered visible. However, everyone should be treated respectfully. This is regulated by the normative order of public life; the *'legal system'* as Lofland puts it (1998 p 25). This system must be generally accepted and used. Everyone is entitled to participate in the public on equal basis. No discrimination should be made due to political, cultural, ethnic or other belongings. Tolerance is a key-word when meeting in public. By this the public realm gets an **inclusive** character.

One aspect of public life is that it makes society visible. Participating in public life is therefore in part a learning process. It is a learning process that teaches citizenship and cosmopolitanism. This is because the public offers a productive link between self and other (Lofland 1998 p 242).

The second perspective starts out with the understanding of the bourgeois public sphere as explored by Jürgen Habermas (1962/1984). Through the seventeenth and eighteenth centuries the early bourgeoisie develops a public sphere, which has a mediating function between the private area and the state. The private is then understood as on the one hand the intimate sphere of the family and on the other hand the market economy. The public sphere consisted of meeting places where the bour-

geois, assembled as private persons, could debate issues and experiences from life in the private sphere. Through reason then, the public opinion was formed and served as a basis for power claims, directed to the state.

The city was important in this process, however also several institutions: the theatre, the newspapers, the coffeehouses and the literary saloons in the bourgeois home. Obviously this includes a greater variety of places than Lofland's 'public realm' does. Central to the bourgeois public sphere is the collectivization of experiences from the private area. This raises a certain collective awareness. In the bourgeois self-understanding it is supposed that everyone is welcome to participate in the public meeting and debates. Social status should not be considered (Habermas 1984 p 53). Clearly we have a connection to Lofland's normative order here.

In practice though, this was not the case. As Negt/Kluge (1974) and Fraser (1992) have argued we rather had a situation with competing publics. Fraser calls them 'subaltern counterpublics' (p 123). They represented other groups and different interest. This makes the power relations of the public explicit. The normative order of public places is an expression for bourgeois hegemony. It helps people and groups to interact in the public, but it also obscures the different interest they have.

It is important to point out the gendered character of the traditional bourgeois public sphere. Many public arenas were, and still are, male dominated. Haraway has suggested that the division between public and private should be abandoned, since it doesn't manage to capture the social life of women in an adequate way (1985/1999 p 142). However, the image of the absent woman in public has been questioned. In the cultural public sphere, for example theatres, museums, libraries and galleries, women rather have had a dominant position (Featherstone 1998). The same goes for some urban milieus like warehouses and cafés (Fornäs 1995 p 87). But nevertheless, gender differences have to be acknowledged.

So this perspective rather emphasises an **exclusive** force within the public sphere. People aren't just discussing and forming opinions in public places, but *'they are arenas for the formation and enactment of social identities'* (Fraser, 1992, p 125). And these identities are connected to social structures and positions. This is why, as noted above, the public makes society visible.

How then does this relate to young people and their public life? I think it has to be seen in the context of socialisation. The public pleasures of young people are of course quite often the same as for grown ups: street life, cafés and shops. But for youth freedom and independence is crucial. It is not, as in Loflands definition, the presence of strangers that consti-

tutes the public life of young people. **Central is instead their possibilities to find physical and social spaces characterized by a high degree of autonomy.** The freedom young people are looking for is very specific. **It is freedom from the two main agents of socialisation: the parents and the school.**

Now where can such spaces be found in public? As said earlier, the position of youth is subordinated and, in general, they face a lack of resources. That's why they use open space, like streets and parks. They also can find hide away places in spaces that has been left over or where others don't go. Then there are the arranged arenas like the youth clubs and festivals. And of course they can organize meeting places by their own. As Lieberg (1992) has shown youth groups tend to use several places at the same time, serving different intentions.

However, quite often there will be conflicts with other groups about how a place should be used. Youth redefine the purpose of places. Communication areas are used as sitting grounds and filled with intimate interaction: kissing, hugging and chatting. By this they reverse what is understood as frontstage and backstage (Goffman, 1974).

The collection of data

The study combines a quantitative and a qualitative approach when it comes to data collection. Data have been gathered through **interviews, observations and a questionnaire.**

The main purpose of the questionnaire was to get an **overall picture of young people's presence in and movements through public space.** It was carried out in seven different schools. Three of them were comprehensive schools; four were upper secondary schools. In the comprehensive schools respondents were chosen from the senior level, that is when they are between 13 and 15 years of age. In the upper secondary schools different programmes were picked out and formed into two main groups. One of them represents a theoretical orientation towards studies and the other a practical orientation. The students here were in the age of 16 to 18 years. In total there were 988 young people who answered the questionnaire.

The interviews were made for two reasons. One was to investigate young people's **experiences of and activities in public space.** This represented a personal level. The second reason was to discuss young people's **opinions about public life.** The idea here was to use young people as critical commentators of what is happening in public space. A total of 21 taped interviews were conducted. Some were made individually, some in groups. Totally 32 young people took part in the interviews.

Observations have been made in order to capture three dimensions of public life. One is about **the actors**. Who is there and who is not? The actors have been characterized by sex, age and style. A second dimension concerns what is happening in public arenas. It is about **events and situations**. The third main effort was to register **the atmosphere**. What kind of feelings was expressed? Notes were taken during the observations and copied out afterwards.

Data has been collected in **four different settings**. Three represented different types of residential areas. It was an inner-city area, one suburb and one village area in a neighbourhood commune. Observations were also made in cafés and other areas where young people congregate in the centre of the city.

Local public life

It is sometimes said that there is no local public life. Young people always sit inside, nowadays, listening to music, looking at TV or playing computer games. The study shows that this is not true. There are **lots of gatherings in the neighbourhood**. Age is important here. The younger, the more time spent out. In the age of 16-17, during the first year of upper secondary school, most young people stop meeting in the neighbourhood. In general, boys are out more often than girls. Young people who live in residential areas dominated by flats are more in the public than the ones who live in villas or terrace houses.

This is the general picture. However, the use of local public space among young people varies a lot when the different types of residential areas are taken into consideration. The most active public life takes place in the suburb, especially among the boys. The contrast can be found in the village where young people tend to spend much more time indoors. They also have recourse to much more space in their own homes. Among the older teenagers there are differences related to what kind of programme they are attending. The ones who attend practice-oriented programmes spend more time out outdoors than the others do.

The neighbourhood is normally a well-known area to young people. They have been playing there since they were small and networks of relations have developed between young people in the same area. They also go to local day care centres and schools. During adolescence things are altered and experienced in a new way. There is a general shift from doing things together to relating to one another, especially among the girls. Boys often combine this relating process with activities.

One typical feature of the local public life is that it deals with passing borders and testing new things. It is the first time out with the peers. It is

the first love relations, the first sexual experience and the first testing of getting drunk. All this is done together with other young people and creates a sphere of shared knowledge and experience. Since these often should be hidden from parent's knowledge, it is also an area of shared secrets. This is important. It forms a basis for solidarity between young people, a feeling of belonging to the same layer of society with interests and positions in common.

At the same time the local public sphere is differentiated and socially structured. Identity and belonging becomes important and lots of different distinctions are applied. Two groups are often mentioned as important in local public life. One is **the tough or cool ones**. These are boys and girls who claim to be experienced in the fields of alcohol, drugs and sexuality. They tend to be violent and lay claim to local places. They represent the local variant of the hard edge. The ones outside this group tries often to develop strategies for handling or avoiding them. The other group is **the in ones**. These are boys and girls with a worked out style who have knowledge about what in or trendy. They have what Thornton (1995) has called 'sub-cultural capital'. These are either very popular or seen as eccentric and strange. The ones in the last group tend to leave the local setting quite early, since they don't feel comfortable there.

Public life in the city

To many young people the city is exiting and full of new things to discover. There are a greater variety of meeting places and public amusements. Compared to the city, the neighbourhood often is conceived of as restricted. Young people frequently talks about a sort of **examining movements** into the city. For many it takes some time to feel at home there. The city represents the meeting with the strange and the Other. While local public arenas are more inhibited during weekdays, the opposite is the case in the city.

In general the older teenagers spend more time in the city. Boys dominate the open space; again the ones from the suburb are most active. **Cafés** have become very popular during the last years, especially among girls. The cafés has the ability to combine the intimate and the public. You can talk about private things in small groups and at the same time keep an eye on what is happening around you. One often mentioned process is to find the favourite café. This is a place that one can identify with and where all the friends gather. Today cafés are designed to meet such needs. In the city embodied and spatialised styles can meet.

One central problem for the young persons is that many, often the most interesting ones, practise age-limits. Usually that is 18 or 20 years. Many young talk about how they long for reaching that age.

Sometimes the city is 'taken over' by young people. There are certain holidays or occasions, like the Walpurgis night or the last day of the school semester, which young people celebrate by huge collective gatherings. These function as festivals. They are occasions when the everyday is turned upside down and young people claim the right to do things otherwise prohibited. These **youth events** have been investigated in the research. It is shown that most young people participate in the celebrations and that the most common place for that is in the public. These events function as a first trial for the inexperienced. It is an opportunity to test exiting and 'forbidden' things.

The hard edge of public life

The hard edge of public life is about experiencing aggressiveness, fear and discomfort. This is investigated in the questionnaire. It is mainly girls who express feelings of discomfort in the public. Girls with that experience do not spend much time in public places and they have not seen many frightening situations by themselves. For most teenagers, scaring situations in public occur in the city centre. Many of them have seen such incidents, however few of them have themselves been involved. There are more boys involved than girls.

Some young people literally live on the hard edge. Among them are the cool or tough ones, mentioned above. In the study one of these groups, consisting mainly of boys, was followed. For them the public life has a **compensating implication**. In other contexts, like the school, these boys feel marginalized and they see public arenas as places where things may be turned in the opposite direction. For them 'respect' is important and they try to get that by being tough and violent. They live in families where social problems are present and the public life is for them a possibility to act out feelings of frustration. They fight and compete with other groups over power and territory. Quite often this leads to a situation where the tough ones also become the victims of violence.

Summary

The public sphere of young people is socially structured and organised. It is both based on solidarity and distinctions between the young. During adolescence young people develops certain sensitiveness for other young people; how they dress, act and look. The public is important here because it is both an arena for expressions of ego identity and a place where

others become visible. In the neighbourhood, already known public arenas are filled with new relational and border crossing activities. The city is considered a more exiting place. In the city young people find a larger variety of meeting places and public amusements.

It is possible to distinguish some general patterns when it comes to how youth use and move through different public places. One pattern is **the locally oriented**. Many young people spend a lot of time in the local, but they tend to leave it later on. However, there is a group that seem extremely locally bound, who almost never leaves the neighbourhood. They continue visiting the local youth club, though they are older than the average visitor. This group is highly dominated by boys. Almost all of them study practice-oriented programs in upper secondary schools. Often they have belonged to the cool ones earlier and they continue to keep company in a very small group. By other young people they are considered to be a little backward. Here it seems that the local public life has changed in function. In the beginning it opens up and is connected with new experiences. To this group it rather serves as an entrapment.

Then there are **the urban oriented**. Many in this group are girls. They spend lots of time in cafés and have connections to the city's club life. This means that they know about illegal clubs or that they can get into clubs though they have not passed the age limit. This group never spend any time in the neighbourhood area. It is interesting to see that the development of new trendy meeting-places in the inner city area seems to have stimulated a more intense public life among young women.

Then there is **the outdoor-oriented**. This is an extremely active group in public places. They spend most of their time outdoors and visit public places both in the neighbourhood and in the city. Many in this group live in the suburbs around Göteborg and there are more boys than girls here. They visit cafés, but seldom the trendy clubs. They dominate open places like streets and squares. They make themselves seen and heard.

Finally there are **the private oriented**. These tend to be cautious and careful about visiting public places. They don't hang around there. Rather they chose when and where to go in a more restrictive way. This pattern is common among boys as well as girls. Feelings of unease and discomfort in relation to the public are common. However, there are certain places that almost every young person visits like the pleasure ground Liseberg.

There is a debate concerning whether society and volunteer groups should intervene in young peoples public milieus or not. The advocates of this idea argues that adults have a responsibility to help to guarantee order and safety when young people gather in the public. The critics of this interventionist perspective say that grown ups should let young

people be and that the self-regulating capacity of the public is disturbed when interventions are executed. The conclusion of the study is that neither of these perspectives manages to grasp the important point, since they make the same basic mistake. In both the power relations are understood only as an interaction between the young and the adult. However, the important thing to young people is the social structures **within** youthful public life. When young people have fun in public they are engaged in relations to other young people. When they experience fear and discomfort it is also in relation to other young people. The social structures inside the public must be the starting point for any understanding of how the public life of young people can be, at the same time, livelier and safer.

Referenser

Skriftliga källor

- Anderson S m fl (1994): *Cautionary Tales*, Aldershot: Avebury
- Andersson B (1988): När skjortan känns för trång, Artikel i *Ungdomstid*, Göteborg: Göteborgs stad, Utvecklingsbyrån för individ- och familjeomsorg (konferensrapport)
- Andersson E (1978): Sjöfart och industri, i *Svenska turistföreningens årsskrift 1978*, Nacka: Esselte Herzogs
- Andreassen E (1992): *Folkelig offentlighed. En undersøgelse av kulturelle former på Færøerne i 100 år*, Köpenhamn: Museum Tusulanum
- Ardström B J (1994): *Att vara ledare i öppen verksamhet*, Stockholm: Fritidsforum
- Arendt H (1986): *Människans villkor*, Göteborg: Röda Bokförlaget
- Attman A (1978): Donationernas stad, i *Svenska turistföreningens årsskrift 1978*, Nacka: Esselte Herzogs
- Bahrtdt H P (1967): *Den moderna storstaden, sociologiska överväganden vid stadsplanering* Stockholm: Rabén&Sjögren
- Bailey J (2000): Some Meanings of 'the Private' in Sociological Thought. Artikel i *Sociology* Vol. 34, No. 3, pp381 – 401
- Bauman Z (1995): *Skärvor och fragment*, Göteborg: Daidalos
- Beck U (1997): *Risiko og frihet*, Bergen – Sandviken: Fagboksforlaget
- Bengs C (2000): *Looking good : a study of gendered body ideals among young people*, Umeå : Umeå Universitet
- Bergman B (1985): *Manhattan också!*, Lund: Lunds universitet, Arkitektursektionen, Byggnadsfunktionslära, Rapport 1985:4
- Bergman B (1993): *Passagerna och stadens offentlighet*, Zenit 119 nr 1/1993
- Bergman B m fl (1991): *Stadsliv och grannskap*, Gävle: Statens institut för byggnadsforskning
- Bjurström E (1997): *Högt & lågt*, Umeå: Boréa
- Bjurström E, Fornäs J & Ganetz H (2000): *Det kommunikativa handlandet*. Nora: Nya Doxa
- Bolin G (1998): *Filmbytare*, Umeå: Boréa
- Branaman A (1997): Goffman's Social Theory i Lemert C & Branaman A: *The Goffman Reader*, Malden, Mass.: Blackwell
- Brannen J (red) (1992): *Mixing Methods: Qualitative and Quantitative research*. Aldershot : Avebury
- Brembeck H (1988): *Arbetarstadsdelarnas barn. Lismönster, uppfostran och skolgång i sekelskiftets Göteborg*, Göteborg: Göteborgs universitet, Etnologiska institutionen
- Bryman A (1992): Quantitative and qualitative research: further reflektions on their integration, i Brannen J (red): *Mixing Methods: Qualitative and Quantitative research*. Aldershot: Avebury
- Bryman A (1997): *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*, Lund: Studentlitteratur

- Brännberg T (red) (1993): *Mellan karneval & huliganism*, Floda: Zenon
- Buford B (1991): *Among the Thugs*, London: Secker & Warburg
- Butenschøn P (1999): *Urban cultures: City Identity, Public Space and Market Forces* i Nyström L (red): *City and Culture*, Karlskrona: The Swedish Urban Environment Council: Boverket
- Castells M (1998): *Nätverkssamhällets framväxt*, Göteborg: Daidalos
- Certeau M de (1984): *The Practice of Everyday life*. Berkeley: University of California Press
- Cohen P (1972/99): *Subkulturella konflikter i arbetarstadsdelen*, i Johansson T, Sernhede O & Trondman M: *Samtidskultur. Karaoke, karnevaler och kulturella koder*. Nora: Nya Doxa
- Corrigan P (1976): *Doing nothing*, i Hall S & Jefferson *Resistance through Rituals*. Birmingham: The centre for Contemporary Cultural Studies, University of Birmingham
- Daun Å (1969): *Upp till kamp i Båtskärsnäs*, Uppsala: Verdandi-debatt
- Davis M (1990/96): *Fortress L.A.* i LeGates & Stout (red): *The City Reader*, London: Routledge
- Decker S H & Van Winkle B (1996): *Life in the gang*, Cambridge. Cambridge University Press
- Dellgran P & Höjer S (2000): *Kunskapsbildning, akademisering och professionalisering i socialt arbete*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete
- Drotner K (1999): *Unge, medier og modernitet, pejlinger i et foranderligt landskap*, Valby: Borgen/Medier
- Eley G (1992): *Nations, Publics, and Political Cultures: Placing Habermas in the Nineteenth Century* i Calhoun (red): *Habermas and the Public Sphere*, London: the MIT Press
- Ellin N (1999): *Shifting Metaphors for the City and Culture* i Nyström L (red): *City and Culture*, Karlskrona: The Swedish Urban Environment Council: Boverket
- Elofsson S (1998): *Rädd att gå ut om kvällarna?*, Stockholm: forskningsenheten, Stockholm stad, Kultur- och idrottsförvaltningen
- Eriksen E H (1968/81): *Ungdomens identitetskriser*. Stockholm: Natur och Kultur
- Estrada F & Flyghed J (red) (2001): *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur
- Featherstone M (1998): *The Flaneur, the City and Virtual Public Life*, Urban Studies Vol. 35 Issue 5/6
- Fondén C (2001): *"Gola aldrig ner någon"* Intervjuer med personer som i ungdomen misstänkts för brott, i Estrada F & Flyghed J (red) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur
- Fornäs J (1979): *Musikrörelsen - en motoffentlighet?* Göteborg: Röda bokförlaget
- Fornäs J (1993): *Ungdomar i skilda sfärer*, Stockholm: Symposium, FUS-rapport nr 5
- Fornäs J (1995): *Cultural Theory & Late Modernity*, London: Sage Publications
- Franzén M (1992): *Den folkliga staden*, Lund: Arkiv

- Franzén M (2000): Det offentliga rummet: renässans eller förfall?, i Bergman B & Schéele A *Stadens etik*, Stockholm: Boinstitutet
- Fraser N (1992): Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy i Calhoun (red): *Habermas and the Public Sphere*, London: the MIT Press
- Ganetz H (1993): Butiken, hemmet och kvinnligheten som maskerad i Fornäs m fl: *Unga stilar och uttrycksformer*, Stockholm: Symposion
- Gehl J (1999): Making Room for People i Nyström (red): *City and Culture*, Karlskrona: The Swedish Urban Environment Council: Boverket
- Gehl J & Gemzøe L (1996): *Byens rum-byens liv*, Köpenhamn Arkitektens forlag
- Giddens A (1997): *Modernitetens följder*, Lund: Studentlitteratur
- Goffman E (1963): *Behavior in Public Places*, London: The Free Press of Glencoe
- Goffman E (1970): *När människor möts*, Stockholm: Aldus/Bonniers
- Goffman E (1971): *Relations in Public*, London: Allen Lane The Penguin Press
- Goffman E (1974): *Jaget och maskerna, en studie i vardagslivets dramatik*, Stockholm: Rabén & Sjögren
- Goldinger B (1986): *Tonårstiden: utvecklingen från förpubertet upp till vuxen ålder*, Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Göthlund E (1997): *Bilder av tonårsflickor*, Linköping: Linköping universitet, Tema Kommunikation
- GöteborgsPosten 011125
- Habermas J (1962/84): *Borgerlig offentlighet*, Lund:Arkiv
- Habermas J (1986): Det modernas normativa halt i Löfgren & Molander (red): *Postmoderna tider?*, Stockholm: Norstedts
- Habermas J (1992): Further Reflections on the Public Sphere i Calhoun (red): *Habermas and the Public Sphere*, London: The MIT Press
- Hammersley M (1992): Deconstructing the qualitative-quantitative divide, i Brannen J (red) (1992) *Mixing Methods: Qualitative and Quantitative research*. Aldershot: Avebury
- Hansen K J (1997): Rediscovering the Social i Weintraub & Kumar (red): *Public and Private in Thought and Practice*, Chicago Ill.: The University of Chicago Press
- Haraway D (1985/99): Ett manifest för Cyborger i Johansson m fl (red): *Samtidskultur*, Nora: Nya Doxa
- Hellspong M (1995): Hjältars hemkomst i Klein B(red): *Gatan är vår!*, Stockholm: Carlssons
- Henriksson B & Månsson S-A (1996): Deltagande observation, i Svensson P-G & Starrin B (red): *Kvalitativa studier i teori och praktik*, Lund: Studentlitteratur
- Henriksson B, Lundahl P (1993) *Ungdom, sexualitet, könsroller*. En intervjustudie. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete
- Hetherington K (1998): *Expressions of Identity*, London: Sage Publications
- Hillier B (1996): *Space is the machine, a configurational theory of architecture*, Cambridge: Cambridge University Press
- Hollands R G (1995): *Friday night, Saturday night. Youth Cultural Identification in the post-industrial City*. Newcastle: The departement of Social policy

- Holme I M & Solvang B K (1991): *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Lund: Studentlitteratur
- Hughes J & Månsson S-A (1988): *Kvalitativ sociologi*, Lund: Studentlitteratur
- Huisken F (1998): *Ungdomsvold*, Köpenhamn: Politisk revy
- Häggström C (1999): *Vad betyder tonårsrummet?*, I Locus nr 1/99
- Hörnqvist M (2001): *Allas vårt ansvar - i praktiken. En statligt organiserad folkrörelse mot brott*. Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen, Rapport 2001:2
- Jacobs A B (1996): *Great Streets*, Cambridge Mass.: The MIT Press
- Jacobs J (1961/92): *The Death and Life of Great American Cities*, New York: Vintage Books
- Jankowski M S (1991): *Islands in the street: gangs and American urban society*. Berkeley: University of California Press
- Johansson, K (red) (1980): *Bra och dåliga ungdomsmiljöer*, Täby: Larson
- Johansson, T (1997): *Den skulpterade kroppen*, Stockholm: Carlssons
- Kamali M (1999): *Varken familjen eller samhället: en studie av invandrarungdomars attityder till det svenska samhället*, Stockholm: Carlsson
- Klein, B (red) (1995): *Gatan är vår!*, Stockholm: Carlssons
- Klein, M W (1995): *The American Street Gang*, New York: Oxford University press
- Koutakis N (2000): *Fritidsgårdarna har enorm potential*, Artikel i *Fria Tider* 2000/4, Stockholm: Fritidsforum
- Kristiansen S, Krogstrup H K (1999): *Deltagande observation: introduktion til en forskningsmetodik*, København: Hans Reitzels forlag
- Kvale S (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur
- Körner S & Wahlgren L (1998): *Statistiska metoder*, Lund: Studentlitteratur
- Lieberg M (1992): *Att ta staden i besittning*, Lund: Lunds universitet, Arkitektursektionen, Byggnadsfunktionslära, Rapport 1992:3
- Loader I (1996): *Youth, policing and democracy*, Basingstoke : MacMillan
- Lofland L (1998): *The Public Realm*, Hawthorne, N.Y.:Aldine de Gruyter
- Mackay D (1999): *The Street: The Social and Cultural Instrument of Urban Design*, i Nyström (red): *City and Culture*, Karlskrona: The Swedish Urban Environment Council: Boverket
- Mahoney J L & Stattin H (2000): *Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context*, *Journal of Adolescence* 2000/23 pp113 - 127
- Marcuse P (1996): *Space and Race in the Post-Fordist City* i Mingione E(red): *Urban Poverty and the Underclass*, Oxford: Blackwell
- Massey D (1998): *The Spatial Construction of Youth Cultures* i Skelton T & Valentine G (red): *Cool Places- geographies of youth cultures*, London: Routledge
- Mayo P (1999): *Gramsci, Freire and Adult Education. Possibilities for transformative action*, London: Zed Books
- Mayol P (1998): *Living*, i Certeau M de, Giard L, Mayol P *The practice of everyday life volume 2*, Minneapolis: The University of Minnesota Press

- McDowell L (1999): *Gender, identity & place. Understanding feminist geographies*, Cambridge: Polity Press
- Mitterauer M (1991): *Ungdomtidens sociala historia*, Göteborg: Röda Bokförlaget
- Negt O & Kluge A (1974): *Offentlighet og erfaring*, Kongerslev: Nordisk sommeruniversitetets skriftserie 3
- Newburn T & Stanko E A (red) (1994): *Just Boys Doing Business?*, London: Routledge
- Nilsson P (1994): *Den allvarsamma fritiden, en studie av undersökningar om barns och ungdomars fritids- och kulturvanor*, Stockholm: Statens Ungdomsråd
- Nilsson P (1998): *Fritid i skilda världar, en undersökning om ungdomar och fritid i ett nationellt och kontextuellt perspektiv*, Stockholm: Ungdomsstyrelsen
- Nordström M (1998): *Den fysiska miljöns betydelse för vårt meningsskapande, i Barndomens platser - miljöns betydelse för identitetsutvecklingen*, Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset
- Nyström L (1967): *Västra frölunda - historik*, Göteborg
- Nyström L (red) (1999): *City and Culture*, Karlskrona: The Swedish Urban Environment Council: Boverket
- Nyström P (1978): En borgerlig arbetarstad, i *Svenska turistföreningens årsskrift 1978*, Nacka: Esselte Herzogs
- Ohlsson L B (1997): *Bilden av den 'Hotfulla ungdomen'*, Lund: Värpinge Ord&Text
- Oldenburg R (1989): *The Great Good Place*, New York:Paragon House
- Olsson M & Lindström P (1995): Vad säger kriminalstatistiken?., i Hagerman M(red) *Källa 46/Det obegripliga våldet*, Stockholm: Forskningsrådsnämnden
- Olsson S (1991): Grannskapet som socialt ideal och som planeringsidé, i Bergman B, Hjärne L & Olsson S: *Stadsliv och grannskap*, Gävle: Statens institut för byggnadsforskning
- Olsson S (1993): Det offentliga spelet i Brännberg T (red): *Mellan karneval & huliganism*, Floda: Zenon
- Olsson S (1998): *Det offentliga stadslivets förändringar*, Göteborg: Centrum för Byggnadskultur i västra Sverige
- Olsson S (2001): Stadens attraktivitet och det offentliga stadslivet, Artikel i *Plan* nr 4/ 2001
- Olsson S, Cruse Sondén G, Ohlander M (1997): *Det lilla grannskapet. Gårdar, trapphus & socialt liv*, Göteborg: Centrum för byggnadskultur i västra Sverige, Chalmers tekniska högskola - Göteborgs universitet
- Olsson S & Rönmark L (1987): *Det berikande och det farliga*, Göteborg: Gbg universitet
- Ordningslag, 1993:1617
- Pearce J (1996): Urban Youth Cultures, artikel i *Youth&Policy* no 52
- Persson A (2000): Intimitet bland främlingar. Om mobiltelefonsamtal på offentliga platser, artikel i *Sociologisk forskning* 2/2000
- Peterson A (1997): *Neo-Sectarianism and Rainbow Coalitions: youth and the drama of immigration in contemporary Sweden*, Aldershot: Ashgate
- Petersson K (1990): *Ungdom, livsvillkor, makt: en studie av erfarenheternas rum i det moderna*, Linköping: Linköpings universitet, Tema Kommunikation

- Pile S (1996): *The Body and the City. Psychoanalysis, space and subjectivity*, London: Routledge
- Rasmusson B (2001): Barn som aktörer i grannskapet, i Bäck-Wiklund M & Lundström T (red) *Barns vardag i det senmoderna samhället*, Stockholm: Natur & Kultur
- Repstad P (1993): *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*, Lund: Studentlitteratur
- Ring J (2001): Förekomst av stöld, droger och våld bland flickor och pojkar, i Estrada F & Flyghed J (red): *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, Lund: Studentlitteratur
- Sarnecki J (2001): Brottsliga nätverk i Stockholm, i Estrada F & Flyghed J (red) (2001) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, Lund: Studentlitteratur
- Sarnecki J (1987): *Skolan och brottsligheten*, Stockholm: Carlssons
- Sassen S (1996): Rebuilding the Global City: Economy, Ethnicity and Culture in the 21st-Century Metropolis, i King A D (red) *Re-presenting the city*, Basingstoke: Macmillan
- Sennett R (1978): *The Fall of Public Man*, New York: Vintage Books
- Sennett R (1999): The Challenge of Urban Diversity i Nyström (red): *City and Culture*, Karlskrona: The Swedish Urban Environment Council: Boverket
- Sernhede O (1995): *Modernitet, adolescens & kulturella uttryck*, Göteborg: Göteborgs universitet, institutionen för socialt arbete
- Sernhede O (1999): Hammarkullen - vår plats på jorden, *Socialpolitik* nr 3/99
- Silverman D (2000): *Doing qualitative research: a practical handbook*, Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications
- Simmel G (1981): *Storstäderna och det andliga livet*, Göteborg: Korpen
- Skelton T & Valentine G (1998): *Cool places - geographies of youth cultures*, London: Routledge
- Skouen T (red) (1999): *Den trygge byen: kriminalitetsforebyggende planlegging*, Oslo: Norsk form
- SOU 1997:118. Delade städer: underlagsrapport från Storstadskommittén
- SOU 1999:68. Brandkatastrofen i Göteborg : drabbade, medier, myndigheter : betänkande av Informationsutredningen om brandkatastrofen i Göteborg. Stockholm: Fakta info direkt
- Stadsmiljörådet (2000): *Stadsdelens vardagsrum ytterstadens offentliga platser och liv*, Karlskrona: Stadsmiljörådet
- Starrin B m fl (1991): *Från upptäckt till presentation. Om kvalitativ metod och teori-generering på empirisk grund*, Lund: Studentlitteratur
- Starrin B, Renck B (1996): Den kvalitativa intervjun, i Svensson P-G & Starrin B (red): *Kvalitativa studier i teori och praktik*, Lund: Studentlitteratur
- Stattin H (1995): Våld bland 15-åringar i en svensk stad i Hagerman M (red) *Källa 46/Det obegripliga våldet*, Stockholm: Forskningsrådsnämnden
- Svanström Y (2001): Offentliga kvinnor i offentliga rum: Prostitutionens reglering i 1800-talets Stockholm, i Florin C, Kvarnström L (red) *Kvinnor på gränsen till medborgarskap: genus, politik och offentlighet 1800-1950 Stockholm*: Stockholm: Atlas akademi

- Svensson P-G & Starrin B (red) (1996): *Kvalitativa studier i teori och praktik*, Lund: Studentlitteratur
- Thornton S (1995): *Club Cultures: music, media and subcultural capital*, London: Polity Press
- Thrasher F M (1963): *The gang : a study of 1313 gangs in Chicago*: Chicago: Chicago U.P.
- Thrift N (1996): *Spatial Formations*, London: Sage Publications
- Tonboe J (1993): *Rummets sociologi*, Aalborg: Akademisk Forlag
- Trondman M (1995): Vem talar för framtidens förlorare?, i Bolin G & Lövgren K: *Om unga män*, Lund: Studentlitteratur
- Wacquant L (1993): Urban Outcasts: Stigma and Division in the Black American Ghetto and the French Urban Periphery, *International Journal of Urban and Regional Research* Vol 17 No 3
- Weinhehl K (2000): Våld en del av ungas vardag, artikel i *Vetenskap* nr 2/2000
- Weintraub J (1997): The Theory and Politics of the Public/Private Distinction i Weintraub J & Kumar K (red): *Public and Private in Thought and Practice*, Chicago, Ill.: The University of Chicago Press
- Wennhall J (1994): *Från djäkne till swingpjatt*, Uppsala: Uppsala universitet, etnologiska institutionen Etnolore
- Wessén E (1985): *Våra ord: deras uttal och ursprung*, Stockholm: Esselte
- Whyte F W (1943/93): *Street Corner Society. The social structure of an Italian slum*. Chicago Ill.: The University of Chicago
- Wijk E (2001): *Göteborgskravallerna. Vittnesmål, dokument, kommentar*, Stockholm: Manifest kulturproduktion AB
- Willis P E (1977): *Learning to Labour*, Farnborough: Gower
- Wolfe A (1997): Public and Private in Theory and Practice i Weintraub J & Kumar K (red): *Public and Private in Thought and Practice*, Chicago, Ill.: The University of Chicago Press
- Wulff H (1989): Gathörnets kulturprocesser i Fornäs m fl (red): *Tecken i tiden*, Symposium
- Vårt Göteborg nr 3/2001
- Ziehe T (1986): *Ny ungdom - om ovanliga läroprocesser*, Malmö: Norden
- Zukin S (1995): *The Cultures of Cities*, Oxford: Blackwell
- Ålund A (1997): *Multikultiungdom - kön, etnicitet, identitet*, Lund: Studentlitteratur

Internet

Årsboken för Göteborgs stad, www.goteborg.se
www.nordstan.se

Bilaga

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för socialt arbete

1996-09-16

Hej!

Du har här fått en enkät med frågor om ungdomars fritid, framför allt vad gäller den delen av fritiden som ungdomar tillbringar utomhus eller på nöjesställen. Jag som skrivit frågorna heter Björn Andersson och arbetar på Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Anledningen till att jag vänder mig till dig med den här enkäten är att jag håller på med ett forskningsprojekt om ungdomars uteliv. Som du säkert vet har det under de senaste åren diskuterats och skrivits mycket kring vad unga människor gör ute. Ofta har diskussionen tagit fasta på problem med utelivet, t ex droger och slagsmål som ibland fått mycket tragiska följder för de inblandade. Men utelivet har förstås också positiva sidor som handlar om t ex kamratskap och att ha roligt.

Syftet med enkäten är att få veta mer om hur mycket ungdomar är ute under sin fritid och hur ni uppfattar olika sidor av det här utelivet. Sådan kunskap kan användas till att besluta om vilka verksamheter och lokaler som bör finnas för att tillgodose ungdomars intressen. Den är också viktig för de myndigheter och organisationer, som arbetar med att hjälpa ungdomar.

Enkäten kommer att besvaras av elever på grundskolans högstadium och på gymnasiet. Det rör sig om 6-7 olika skolor, belägna i Göteborg eller i Härryda kommun. Alla svar kommer att behandlas konfidentiellt och det kommer inte att vara möjligt att se hur någon enskild har svarat.

TACK FÖR HJÄLPEN!

Hälsningar

Björn Andersson

FRÅGEFORMULÄR OM UNGDOMAR OCH UTELIV

A. Bakgrundsdata

Först kommer några frågor om din ålder, hur du bor och liknande. De här frågorna är viktiga för att man ska kunna se vilka samband som eventuellt finns mellan olika personliga förhållanden och fritiden.

1. Vilket år är du född?

2. Kön?

kille

tjej

3. I vilken klass och program går du?

4. I vilket land är du född?

5. I vilket område bor du?

6. Hur bor du?

villa/radhus

lägenhet

7. Har du eget rum?

ja

nej

8. Vilka bor du tillsammans med? Kryssa för dem som finns i ditt hushåll.

pappa

mamma

annan vuxen

syskon

jag bor ensam

9. I vilket land är dina föräldrar födda?

pappa

mamma

B. Platser och tid

De följande frågorna handlar om hur vanligt det är att du vistas på vissa platser eller gör vissa saker på din fritid. När jag frågar om bostadsområdet, så tänker jag på det allra närmaste området, kanske kvarteret, kring där du bor. Med områdets centrum menar jag det närmaste, lite större, centrum med affärer och service, som finns i närheten där du bor. Ibland kan det höra ihop med ditt eget bostadsområde, ibland kan det vara gemensamt för hela den ort du bor på. Vad gäller hur ofta du gör olika saker, så varierar det naturligtvis med årstiderna. Försök att tänk på hur det vanligtvis varit under de senaste fyra månaderna! Lägg också märke till att en fråga behandlar vardagar, den andra helgdagar.

10. Var är du på din fritid, framför allt kvällar, på **vardagar** (måndag till torsdag)?

	Aldrig	En- staka gång er	En gång i veck- an	Flera gång er i veck- an
Hemma				
Hemma med eller hos kompisar				
Ute i bostadsområdet med kompisar				
I områdets centrum med kompisar				
På fritidsgården				
I föreningar eller annan organiserad verksamhet				
I Göteborg, t ex kring Avenyn eller i Femman, och träffar kompisar				
På bio/teater i centrala Göteborg				
På café/restaurang i centrala Göteborg				
På musikkonsert eller klubb i centrala Gbg				
Ser sport, t ex fotboll, inne i Göteborg				
På Liseberg				
Annat. Vad?				

11. Var är du på din fritid, framför allt kvällar, på **helgdagar** (fredag till söndag)?

	Aldrig	En- staka gång er	En gång i veck- an	Flera gång er i veck- an
Hemma				
Hemma med eller hos kompisar				
Ute i bostadsområdet med kompisar				
I områdets centrum med kompisar				
På fritidsgården				
I föreningar eller annan organiserad verksamhet				
I Göteborg, t ex kring Avenyn eller i Femman, och träffar kompisar				
På bio/teater i centrala Göteborg				
På café/restaurang i centrala Göteborg				
På musikkonsert eller klubb i centrala Gbg				
Ser sport, t ex fotboll, inne i Göteborg				
På Liseberg				
Annat. Vad?				

12. Beskriv mycket kort, med bara några enstaka ord, var du var och vad du gjorde vid följande tillfällen i år:

Valborg (30 april)

Skolavslutningen

C. Uppfattning om utelivet.

Här kommer nu några frågor som handlar om hur du tycker att det är när du är ute. Först en fråga som handlar om de positiva sidorna med att vara ute, sedan några som tar upp de negativa

13. Att vistas ute, i bostadsområdet, i centrum eller i Göteborg, kan upplevas på olika sätt. Skriv här några **positiva ord** (t ex om att du känner dig fri, har kul med kompisar eller träffar nya människor) som du tycker stämmer in på utelivet:

14. Skriv här några **negativa ord** (t ex att det är tråkigt eller att det är stökigt) som du tycker passar in på utelivet:

15. Händer det att du är rädd eller tycker det är obehagligt när du vistas utomhus på följande platser?

	Aldrig	Enstaka gånger	Ofta
I bostadsområdet			
I områdets centrum			
I centrala Göteborg			

16. Har du sett våldsamer, slagsmål och liknande, när du varit ute?

	Aldrig	Enstaka gånger	Ofta
I bostadsområdet			
I områdets centrum			
I centrala Göteborg			

17. Har du själv varit utsatt för hot eller inblandad i våldsamer när du varit ute?

	Aldrig	Enstaka gånger	Ofta
I bostadsområdet			
I områdets centrum			
I centrala Göteborg			

18. Finns det platser du undviker att besöka när du är ute?

- nej
- ja, t ex

D. Organisationer, myndigheter och enskilda som arbetar ute

Till slut kommer några frågor om olika grupper och enskilda som arbetar ute för att hjälpa ungdomar.

19. Det finns flera olika yrkesgrupper, organisationer och enskilda som arbetar i offentliga miljöer med att hjälpa ungdomar och hålla ordning. Vilka av följande har du själv träffat någon gång då du varit ute:

	Aldrig	Enstaka gånger	Ofta
Polisen			
Socialarbetare, t ex fältassistenter			
Fritidsledare			
Föräldrar som tillfälligt är ute			
Föräldrar i någon organisation, t ex Nattugglor och Vuxna på gång			
Ungdomsorganisationer, t ex Hassela, Kompisjouren och Non Fighting Generation			
Kyrkliga organisationer, t ex Livsfläkt och Stadsmissionen			
Annat, vad?			

20. Tänk dig att du själv hamnar i en situation där du behöver hjälp, t ex på grund av hot, våld eller berusning. Du har möjlighet att kontakta vem som helst av de nedan uppräknade. Vem/vilka skulle du då i första hand vända dig till för att få hjälp?

- polisen
- socialarbetare, t ex fältassistenter
- fritidsledare
- föräldrar som tillfälligt är ute
- föräldrar i någon organisation, t ex Nattugglor och Föräldrar på stan
- ungdomsorganisationer, t ex Hassela, Kompisjouren och Non Fighting Generation
- kyrkliga organisationer, t ex Livsfläkt och Stadsmissionen
- dina kompisar
- dina egna föräldrar
- ditt/dina syskon
- annan, vem?

Denna bok handlar om ungdomar och deras möten i stadens offentliga rum. I boken beskrivs det sociala samspelet i såväl grannskap som citymiljöer. För unga är det offentliga livet förknippat med upplevelser av frihet och självständighet. Samtidigt ger det ibland upphov till erfarenheter av rädsla och obehag. Studien bygger på material som samlats in med hjälp av enkät, intervju och observation.

Björn Andersson är socionom och verksam som lärare och forskare vid institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Göteborgs universitet
Institutionen för socialt arbete
Skriftserien 2002:01
ISSN 1401-5781
ISBN 91-86796-34-8